

BAZI SORULARA CEVAPLAR

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM Nebiler İnsan Cinsinin yükselme ve ilerleme, terakki ve eğitiminde en büyük sebeptir.

I--Tabiat Umumî Bir Kanuna Tabidir

II--Tanrı Varlığının Delilleri ve Bürhanları

III--Bir Mürebbiye Lüzum Bulunduğunun İsbatı

IV--Hazret-i İbrahim

V--Hazret-i Musa

VI--Hazret-i Mesih VII--Hazret-i Muhammed

VIII--Hazret-i Ala (Bab)

IX--Hazret-i Bahauallah

X--Kitab-ı Mukaddesten Nakli Deliler ve Daniyel'den Üç Bab

XI--"Yuhanna'nın Vahyi" Kitabından on birinci Babın Tefsiri

XII--Eş'ya Kitabının On Birinci Babının Tefsiri

XIII--Yuhanna'nın Vahiy Kitabının On İkinci Babının Tefsiri

XIV--Ruhani Bürhanlar

XV--Varlığın Gerçek Zenginliği İKİNCİ KISIM Hristiyanlıkla İlgili Bazı Meseleler

XVI--Makulâtın Ancak Mahsusat İle İfade Olunabileceği

XVII--Hazret-i Mesih'in Doğumu

XVIII--Babasızlıktaki Üstünlük

XIX--Hazret-i Mesih'in Vaftiz Edilmesi

XX--Vaftizin Zarureti

XXI--Ekmek ve Şarap Neyin Remzidir?

XXII--Mucize ve Harika

XXIII--Mesih'in Üç Günden Sonra Dirilmesi

XXIV--Ruhulkudüs'ün Hulûlü

XXV--Ruhulkudüsten Maksat

XXVI--Mesih'in İkinci Gelişi ve Hüküm Günü

XXVII--Teslis

XXVIII--Yuhanna İncilinin Onyedinci Babının Beşinci Ayetinin Tefsiri

XXIX--Pavlus Resulün Korintoslulara Yazdığı Birinci Risalenin On Beşinci Babının Yirmi İkinci Ayetinin Tefsiri

XXX--Hazret-i Adem ve Ağaçtan Yemesi

XXXI--Ruhulkudüs'e Lanet Meselesi

XXXII--Çağrılanlar çok, Seçilenler Az

XXXIII--Ric'at

XXXIV--"Sen Kayasın ve Ben Kilisemi Senin Üzerine Bina Edeceğim" Ayetinin Tefsiri

XXXV--Kaza ve Kader

ÜÇÜNCÜ KISIM

Tanrı Mazharlarının Alâmetleri ve Kemalleri

XXXVI--Beş Türlü Ruh

XXXVII--Ulûhiyet Ancak Tanrı Mazharları Vasıtasıyla Tanınabilir

XXXVIII--Tanrı Zuhuru Mazharlarının Üç Mertebesi

XXXIX--Tanrı Mazharlarının Cismani ve Ruhani Mertebeleri

XL--Tanrı Zuhuru Mazharlarının Bilgisi

XLI--Külfî Devirler

XLII--Tanrı Mazharlarının Haiz Buldukları Nüfuz ve Tesirin derecesi XLIII--Nebiler İki Kısımdır

XLIV--Mukaddes Kitaplarda Nebileri Muhatap Tutan Bazı İtaplar

XLV--Kitab-ı Akdesteki: "Mutlak Günahsızlıkta Emrin Matlama Bir Ortak Yoktur" Ayetinin İzahı

DÖRDÜNCÜ KISIM

İnsanın İlki, Sonu, Muhtelif Kuvvetleri, Haletleri ve Kemalleri

XLVI--Nevilerin Değişmesi

XLVII--Varlık Aleminin Bidayeti Olmadığı (İnsanın Başlangıcı)

XLVIII--İnsan İle Hayvan Arasındaki Fark

XLIX--Varlıkların Tekâmülü L--İnsanın Asıl ve Başlangıcı Bahsinde İlâhî Bürhanlar

LI--İnsanda Ruh ve Akıl Ne Zaman Zuhur Eder?

LII--Ruhun Bedende Zuhurunun Hikmeti

LIII--Hak ile Mahlûk Arasındaki İlginin Mahiyeti

LIV--Ruhun Hak İle Kıyımı

LV--Ruh, Akıl ve Nefis Arasındaki Fark

LVI--Cismani Kuvvetler, Manevi Kuvvetler

LVII--İnsanlar Arasındaki Ahlâk Çeşitleri

LVIII--İnsanın İdrak Derecesi ve Zuhur Mazharları

LXIX--İnsan Tanrıyla Ne Dereceye Kadar Anlayabilir?

LX--1 Ruhun Ebediliği

LXI--2-Ruhun Ebediliği

LXII--Varlığın Kemalatı Namütenahidir

LXIII--İnsanın Öbür Dünyada İlerlemesi

LXIV--İnsanın Makamı ve Ölümünden Sonraki İlerlemeleri

LXV--Kitab-ı Akdes'deki: "Bütün Ameller İle Amil de Olsa Yine Delâlet Erbabındandır" Ayetinin

manası

LXVI--Ölümünden Sonra Nefsi Natıkanın Ne İle Kaim Olduğu

LXVII--Ebedi Hayat ve Melekûta Giriş

LXVIII--Kaza Meselesi LXIX--Yıldızların Tesiri

LXX--Cebir ve İhtiyar

LXXI--İlham, Mükâşefe, Rüya, Ruhlarla Konuşma

LXXII--Ruhani Vasıtalarla Şifa

LXXIII--Maddî Vasıtalarla Tedavi

BEŞİNCİ KISIM Mütferrik Konular

LXXIV--Varlıkta Şer Bulunmadığının Beyanı

LXXV--İki Türü Azap

LXXVI--Allahın Adalet ve Rahmeti

LXXVII--Suçlu Cezaya mı Müstahaktır, Affamı?

LXXVIII--Grev

LXXIX--Varlıkların Bir Hayalden İbaret Olduğu Hakkındaki Sofist İddiası

LXXX--Kadim ve Hâdisin Nevileri Hakkında

LXXXI--Tenasüh

LXXXII--Vahdet-i Vücut (Panteizm)

LXXXIII--İdrak Mizanları

LXXXIV--Tanrı Mazharlarının Örneklerine Uymak Lüzumu

KİTABI DERLEYİP YAYINLAYANIN ÖNSÖZÜ

İnsanı akıl süsü ile süsleyen ve bu vesile ile onu kâinatın sırlarını ve kendi isim ve sıfatlarının remizlerini keşfeylemeğe muvaffak buyuran Tanrı'ya hamdolsun. Sena olsun yine o Tanrı'ya ki Ebha Nurunun parladığı bu devirde Doğu ile Batının Tanrı sevgisi bağı ile birbirine bağlanmasına, din ve mezhep farklarının ortadan kalkmasına, millet ve vatan ayrılıklarının zail olmasına ve bütün dünyanın insanlık için tek bir vatan haline gelmesine iradesi taallûk buyurdu. Evet, bu yeni günde Tanrı'nın bütün kulları tek bir dalın yaprakları ve tek bir denizin damlalarıdır. Şükürler olsun yine o yüce Tanrı'ya ki beni-liyakatsızlığime ve taatimin azlığına bakmayarak- Hz. Abdülbaha'nın (1) mülâkatına muvaffak buyurdu ve O Ezel Sakisinin elinden mâna şarabı içirdi. Bir kaç defa Mev'ud Diyarı ziyaret eyleyerek emel ve arzularımın müntehasına erdikten sonra, ruhani hakikatleri anlamak ve sonsuz mâna denizine dalmak iştiyakı yüreğimi doldurdu. Hz. Abdülbaha'ya, Bahai diyaneti ve ilâhiyat ile ilgili bazı sualler sordum. Hz. Abdülbaha, günlük mütemadi ve yorucu işlerine bakmayarak suallerimi kendi seviyeme göre büyük bir refet ve atıfet ile cevaplandırdı. Bu suretle şifahen vaki beyanatı ileride boş vakit buldukça daha iyi mütalâa ve teemmül eylememe imkân vermek üzere bir de istenoğrafide mahir bir kimse tayin buyuruldu. Farsçaya pek az vukufum olduğunu ve esasen bu gibi ilâhiyatla ilgili çapraşık meseleler ile de pek derinden ünsiyetim bulunmadığımı göz önünde tutan Hz. Abdülbaha, çok kere bir meseleyi müteaddit münasebetlerle tekrar edip aynı teşbih ve istiareleri kullanmak mecburiyetinde kalmıştır. Ve yine aynı mülâhaza iledir ki yüce bir uslûp ile ifade edilmek gereken bu mevzuları çok sade bir lisan ile anlatmak cihetine gitmiştir. Bir müddet sonra bu soru ve cevaplardan muhtasar bir mecmua meydana geldi. Onu daima karıştırır ve sonsuz feyz alırdım. Bu feyzi hakikat ve marifete susamış olan başkaları ile de paylaşmak hevesine düştüm. Bu perakende soru ve cevapları kitap halinde bastırmak ve yaymak için Hz. Abdülbaha'dan müsaade istedim. Müsaadeyi aldıktan sonra muhtelif mevzuları kendimce bir sıraya koyarak bölümlere ayırdım. Tanrı'nın inayeti ile neşrine muvaffak olduğum bu kitap, ümit ederim, hakikat arayıcılarına, şimdiden dünyayı saran Bahai diyaneti hakkında mücmel ve doğru bir fikir verir ve onun cihanda bir kat daha yayılmasına yol açar.

Amerikalı Laura Clifford Barney Paris : 16 Ocak 1908

1)Hz.Abdülbaha (Abbas Efendi),Bahai Dininin kurucusu Hz.Bahaullah'ın büyük oğlu ve Emrinin yetkili açıklayıcısı, 1844 de Tahran'da doğmuş ve 1921 de Hayfa'da suud etmiştir. Hz.Bahaullah'ın sürgün olduğu sürece kendilerine refakat etmiş ve en büyük yardımcısı olmuştur. İstanbul ve Edirne'de beş sene gibi bir zaman bulunmuştur; ayrıca Hz.Bahaullah'ın suudundan sonra Bahai Dininin açıklayıcısı olarak üç yıl Afrika, Avrupa ve Amerika'ya seyahat etmiş ve çeşitli dinlere mensup mabet ve üniversitelerde konuşmalar yapmıştır.

BİRİNCİ KISIM Nebiler İnsan cinsinin yükselme ve ilerleme, Terakki ve eğitilmesinde en büyük sebeptir.

I TABİAT UMUMİ BİR KANUNA TABİDİR

Tabiat öyle bir hal veya gerçektir ki her şeyin dirimi ve ölümü veya -başka sözle- birleşim ve ayrımı ona aittir. Tabiat doğru bir düzen sağlam bir kanun, mükemmel bir tertip ve geometrik bir sistem altında olup bunların hükmünden asla şaşmaz; öyle ki, dikkatli bir nazar ve keskin bir göz ile bakılacak olur ise, kâinatın göze görünmeyen en ufak zerrelere, güneş, yıldız ve sair ışıklı gök cisimleri gibi en büyük kürelere varıncaya kadar cümlesinin gerek tertip gerek terkip gerek heyet ve gerek hareket bakımlarından büyük bir intizam içerisinde bütün bir kanunun daimî hükmü altında buldukları görülür. Tabiatın kendisine bakacak olur isek, onda şuur ve irade bulunmadığını görürüz. Meselâ ateşin tabiatı yakmaktır, şuursuz ve iradesiz yakar. Suyun tabiatı akmaktır, şuursuz ve iradesiz akar. Güneşin tabiatı ışık vermektir, şuursuz ve iradesiz ışık verir. Buharın tabiatı yükselmektir, şuursuz ve iradesiz yükselir. Demek ki, bütün tabii varlıkların hareketleri hep mecburi hareketlerdir; hayvan ve hele insan müstesna olmak üzere, hiç birisi irade ile hareketli değildir. İnsan tabiata karşı gelip muhalefet edebilir; çünkü o eşyanın hassalarını keşfeder ve eşyanın hassalarını keşfetmek suretiyle tabiatın kendisi üzerine hükmeder. İnsan bütün bu teknik eserleri eşyanın hassalarını keşfeylemek sayesinde vücutta getirmiştir. Meselâ doğuda ve batıda eserlerini gördüğümüz şu telgrafı icat eylemiştir. Demek ki insan tabiata hâkimdir. Şimdi, varlık âleminde görülen böyle bir intizam, böyle bir tertip, bu gibi kaideler tabiatın eseridir denilebilir mi? Bunları, hem şuur ve hem idraktan mahrum tabiate yüklemek olabilir mi? Şu halde, şuur ve idraktan mahrum bulunan tabiatın güçlüler güçlüsü Tanrının avucunda bulunduğu anlaşılır. O'dur tabiat âleminin tedbir alanı; dilediğini dilediği şekilde tabiatın zühre getiren O'dur. Varlık dünyasında tabiatın mukteziyatından olarak meydana gelen şeyler cümlesinde olmak üzere insan varlığı ileri sürülür. Bu böyle ise, insan fer'idir, tabiat ise asıl. Dalda bulunan irade, şuur ve yükselme kökte bulunmaz olur mu? Şu halde, anlaşılıyor ki, tabiat, zatı itibariyle, Hak'kın kudret avucundadır; tabiatı bir takım hakikî nizam ve kanunlar altında tutup ona hükmeyleyen o Güçlüler Güçlüsü diri Tanrı'dır.

II TANRI VARLIĞININ DELİLLERİ VE BÜRHANLARI

İnsanların kendi kendisini yaratmış olmayıp başka bir yaratıcı ve suret vericinin eseri bulunması, Tanrı varlığının ispatları cümlesindedir. İnsanı yaratanın insan olmadığı şüphe götürmez bir gerçektir. Aciz bir varlık başka bir varlığı yaratamaz. Yaratıcının yoktan var edebilmek için bütün kemalleri kendi nefsinde toplamış olması gerektir. Mümkün müdür ki yapı mükemmel olsun da yapıcı olmasın? Resim mükemmel olsun da ressam kendi sanatında eksik olsun, böyle şey olur mu? Çünkü resim onun sanatının eseridir, onun yarattığıdır. Aslında resim ressam gibi olmaz. Resim ressam gibi olsa idi kendi kendisini resmederdi. Resim ne derece mükemmel olursa olsun, ressama nisbetle son derece eksiktir. Binaenaleyh, imkân eksiklik kaynağıdır; Tanrı ise kemal madenidir. İmkân âleminde görülen eksiklikler, bizzat Hak'kın kemaline delâlet eder. Bakınız insan ne kadar âcizdir. Yaratıktaki bu âcizlik her şeye gücü yeten diri Tanrı'nın kudretine delildir. Kudret olmayınca acz düşünülemez. Bu halde yaratıktaki acz Hak'kın kudretine delildir. Kudret olmayınca acz tahakkuk etmez. Bu acz bize dünyada bir kudret bulunduğunu bildirir. Meselâ, imkân âleminde fakirlik var, bir zenginlik olmalı ki fakirlik âlemde tahakkuk eylemiştir. İmkân âleminde cehil var, her halde bir ilim var ki cehil tahakkuk etmiştir. İlim olmasaydı, cehil tahakkuk etmezdi; çünkü cehil ilmin yokluğudur. Varlık olmasaydı yokluk gerçekleşmezdi. Bütün maddî varlıkların bir hüküm ve nizam altında bulunduğu ve hüküm ve nizama karşı hiç bir veçhile direnemediği apaçık bir hakikattir. İnsan bile, ölüm, uyku ve saireye boyun eğmek zorundadır. Bu demektir ki, insan bile bazı hususlarda mahkûmdur. Bu mahkûmiyetin bir hâkimi olması gerekir. Mümkünatın vasfı ihtiyaç ve bu ihtiyaç onun zatî lâzimesi (1) olduğuna göre, bizzat müstağni olan Gani'nin mevcut olması gerekir. Meselâ, madem ki hasta vardır, sıhhatli de vardır. Sıhhatli olmasaydı, hastanın varlığı sabit olmazdı. İmdi, anlaşıldı ki, bütün kemalâtı kendinden toplamış olan güçlüler güçlüsü bir diri Tanrı vardır; çünkü O eğer bütün kemalâtı kendi nefsinde toplamamış olsaydı, O'nun yaratıklar gibi olması icap ederdi. Ve sonra, varlık dünyasındaki en küçük sanat eseri bile bir sanatkârın varlığına delâlet eder. Meselâ, şu ekmeğe, o ekmeği yapıp meydana getiren bir kimse bulunduğu delâlet eder. Garip şey! Cüz'î varlıkların şekillerinde husule gelen değişiklik, o değişikliği meydana getiren bir âmîle delâlet ediyor da bu uçsuz bucaksız varlık âlemi kendi kendine vücut bulmuştur, muhtelif unsur ve maddelerin birbirleri üzerine yaptıkları tesirden meydana gelmiştir deniyor. Ne kadar çürük ve boş bir düşünce! 1)Öz gereklilik

Bunlar zaif kimseler için nazârî delillerdir. İç göz açık olur ise, yüz binlerce açık deliller müşahede edilir. Bu şuna benzer; insan kendisinde bir ruh bulunduğunu hissedince, ruhun varlığını isbat edecek delile ihtiyaç kalmaz. Fakat ruhun feyzinden mahrum bulunanlar için haricî delil ikamesine zaruret vardır.

III

BİR MÜREBBİYE LÜZUM BULUNDUĞUNUN İSBATI

Varlık âlemine bir göz atınca maden, nebat, hayvan ve insan gibi canlı cansız bütün varlıkların bir mürebbiye muhtaç olduklarını görürüz. Mürebbisiz toprak ormanlaşır, hayırsız otlar biter; ama bir çiftçi gelir bu toprağı eker biçerse, canlıları besliyecek harmanlar vücade gelir. Demek ki toprak çiftçinin terbiyesine muhtaçtır. Ağaçlara bakınız, mürebbisiz kalırlar ise, meyvasız olurlar. Ağaç meyvasız kalır ise faydasızdır. Bakım gören meyvasız ağaç, meyvalı olur. Bakım gören acı meyvalı ağaç, bakım ve aşı sayesinde tatlı meyva veren bir ağaç haline gelir. Bunlar akli delillerdir. Bugün bu dünyanın insanlarına akli deliller gerek. Hayvanlara da bakınız, hayvan terbiye görünce ehli olur. Terbiye görmiyen insan hayvanlaşır; hattâ denebilir ki, tabiatın hükmüne bırakılan insan hayvandan da daha aşağı bir varlık olur. Öbür yandan, terbiye gören insan melek olur. Hayvanların çoğu kendi cinsinden olanı yemediği halde, insan, Sudan'da ve Afrika ortalarında görüldüğü üzere kendi cinsinde olanı parçalayıp yer. Görüyorsunuz ki, doğuyu ve batıyı insanoğlunun hükmü altına getiren terbiyedir. Terbiyedir ki bu hayret verici sanat eserlerini meydana getiriyor. Terbiyedir ki bu büyük ilim ve fenleri terviç ediyor. Terbiyedir ki bu yeni yeni keşifleri ve tesisleri mümkün kılıyor. Mürebbi olmaz ise, insanlığa refah ve rahatlık sağlıyan bu gibi vasıtalar husule gelmez. Bir kimse kendi cinsinden olanları görmeyeceği bir çöle bırakılacak olur ise, böyle bir kimsenin tamamıyla hayvanlaşacağı şüphesizdir. Şu halde, mürebbiye lüzum vardır. Fakat terbiye üç türdür; Cismanî terbiye, insanî terbiye, ruhanî terbiye. Cismanî terbiye, cismin büyüüp gelişmesi içindir. Bu türlü terbiyeden gaye, yaşayışı kolaylaştırmak, rahat ve refahı sağlamaktır. Bunda hayvan, insan ile müşterektir. İnsanî terbiye ise, medeniyet ve terakkiden ibarettir; yani insanı hayvandan ayırt eyliyen idare, intizam, saadet, ticaret, sanat, ilim, fen büyük keşifler ve teşebbüslerdir. İlâhî terbiyeye gelince, bu, melekûfî terbiyedir. Bu türlü terbiyeden gaye, ilâhî kemalât kazanmaktır. Gerçek terbiye budur. Çünkü bu makamda insan Rahmanî sünuhata merkez ve (İnsanı kendi suret ve misalimiz üzere yapalım) sırrına mazhar olur. Bu ise insanlık âleminin neticesidir. Şimdi biz öyle bir mürebbi isteriz ki, hem cismanî mürebbi hem insanî mürebbi ve hem ruhanî mürebbi sıfatıyla hükmü, hayatın bütün veçhelerine şâmil ve nafiz olsun. Bir kimse, benim akıl ve idrakim yerindedir, böyle bir mürebbiye ihtiyacım yoktur, der ise, bedihi bir şeyi inkâr etmiş olur. Böyle bir iddia, bir çocuğun; Ben terbiyeye muhtaç değilim, kendi akıl ve fikrim ile hareket ederim ve varlık kemalâtını kendim elde ederim, demesine benzer veya, böyle bir iddia, benim göze ihtiyacım yok, çünkü gözsüz geçinen bir çok körler var, demesine benzer. Görüyorsunuz ki, insan mürebbiye muhtaçtır. Bu mürebbinin, hiç şüphe yok, her hususta diğer bütün insanlardan mükemmel ve mümtaz olması gerekir. Böyle bir mürebbi hele aynı zamanda hem cismanî mürebbi hem insanî mürebbi ve hem ruhanî mürebbi olması lâzım geleceği göz önünde tutulur ise, başka insanlar gibi olamaz, olur ise mürebbi olamaz. Mürebbinin cismanî işleri düzene koyup yürütmesi ve insan topluluğuna iyi bir şekil vermesi beklenir; ancak bu takdirdedir ki geçim işlerinde yardımlaşma ve elele verme husule gelerek cismanî işler her hususta düzene girer, hem de bu mürebbinin insanî terbiyeyi tesis eylemesi gerekir. Mürebbi dediğin akılları ve fikirleri öyle terbiye etmeliki büyük ilerlemeler kabil olmalı, bu sayede ilim ve maârifin çerçevesi genişlemeli, eşyanın hakikati meydana çıkmalı, kâinat sırlarının keşfine imkân hasıl olmalı, varlıklardaki özellikler açığa çıkmalı; öğretim, buluş ve kuruluş sahalarında günden güne ilerlemeler kaydedilmeli, mahsusattan makulâta istidlâl işine hız verdirebilmelidir. Mürebbi, aynı zamanda, ruhanî bir terbiye dahi vermelidir.

Ancak ruhanî bir terbiye sayesinde ki akıllar ve idrakler tabiat üstü aleme yol bulur, Ruhulkudüs'ün mukaddes rayihalarını koklar, Meleiâlâ ile irtibat peyda eyler, insanoğlunun özü Rahmanın sünuhatına mazhar olur; şöyle ki, sonunda, Tanrı'nın bütün isimleri ve sıfatları insan özünün aynasında parlayarak: (İnsanı kendi suret ve misalimiz üzere yapalım) kutlu ayeti tahakkuk eyliyebilirsin. Şurası muhakkaktır ki, insanoğlunun gücü böyle büyük bir işi başaramaz; sadece insan düşüncesi, yardımcısız, böyle nimetlerin husulünü üstüne alamaz. Bir insan, bu işi başarabilmek için, Rabb'in manevî kuvvetinin desteklemesine muhtaçtır. Bakıyorsunuz ki, mukaddes bir zat ortaya atılarak insanlığa hayat veriyor, yer yuvarlağının şeklini değiştiriyor, akıllara inkişaf veriyor, ruhları diriltiyor, yeni bir hayat tesis ediyor, yepyeni bir temel atıyor, dünyaya düzen veriyor, milletleri ve ümmetleri tek bir bayrağın altına topluyor,

halkı kötü huylardan ve eksikliklerden kurtararak fitrî ve kîsbî kemalâta teşvik ve terğib eyliyor. Bu başarıları elde eden kuvvetin muhakkak ilahî bir kuvvet olması icap eder. İnsaf lâzım, bu durum karşısında insaf üzere hüküm vermeli.

Bütün devlet ve milletlerin bütün o kudretleri ve askerleri ile beraber terviç ve icrasından âciz kaldıkları bir işi tek kişi, yalnız başına beceriyor. Bu, beşer kuvveti ile mümkün müdür? Tanrı'ya yemin olsun ki, hayır! Meselâ, Hazreti Mesih tek başına sulh ve selâh bayrağını yükseltmiştir, halbuki koca ordulara malik şevketli devletler böyle bir işi başarmaktan âcizdirler. Roma, Fransız, Alman, Rus ve İngiliz gibi bir çok çeşitli devletler ve milletler onun kurduğu tek bir çadırın altına gelmişlerdir. Maksadım, Hazreti Mesih'in bu muhtelif kavimler arasında ülfet yaratmış olduğunu söylemektir. Hazreti Mesih'e iman eylemiş olan bu çeşitli kavimlerden bazıları hattâ mal ve canlarını birbirlerinin uğruna feda eyliyecek derecede kaynaşmışlardır. Bu durum, Hazreti Mesih'in dinine resmiyet verip onu yükselten Konstantin zamanına kadar devam eyledi. Bu tarihten itibaren, muhtelif garazlar araya girerek bir müddet sonra tekrar ihtilâf baş gösterdi. Maksadım, Hazreti Mesih'in bu ümmetleri bir araya toplamış olduğunu belirtmektir. Fakat, uzun bir müddet sonra, ihtilâfın yeniden baş göstermesine devletler sebep olmuştur. Asıl belirtmek istediğim şudur ki: Hazreti Mesih bütün yeryüzü kırallarının yapmadığı işleri yapmağa muvaffak olmuştur, çünkü O muhtelif milletleri birleştirmiş ve eski âdetleri değiştirmiştir. Bakınız, Romalılar, Yunanlılar, Süryanîler, Mısırlılar, Fenikeliler, İsrailîler ve sair Avrupa milletleri arasında ne kadar ihtilâf mevcut idi! Hazreti Mesih bütün bu ihtilâfleri giderdi. Mesih bütün bu topluluklar arasında sevgi yarattı. Uzun bir müddet sonra bir takım devletler bu birliği bozmuş iseler de, Mesih kendi işini yapmış bulunuyordu. Maksat küllî mürebbinin cismanî mürebbi, insanî mürebbi ve ruhanî mürebbi vasfına haiz bulunmasıdır. Mürebbide tabiatüstü başka bir kuvvetin mevcut olması gerekir. Mürebbinin ilâhî bir muallim makamını haiz olabilmesi için böyle tabiat üstü başka bir kuvvete malik olması gerekir. Mürebbi böyle kutsî bir kuvvet kullanmadıkça mürebbilik yapamaz, çünkü bu takdirde kendisi eksiktir ve kendisi eksik olan bir mürebbi başkalarına kemal terbiyesi vermeğe muktedir değildir. Kendisi cahil olan bir kimse başkalarını nasıl alim yapabilir? Kendisi zalim olan bir kimse başkalarını nasıl adil yapabilir? Kendisi nasuti olan bir kimse başkalarını nasıl lâhutî yapabilir? Şimdi insaf gözü ile bakalım. Bu gelen Tanrı mazharları bütün bu vasıfları haiz mi idiler değil mi idiler? Eğer onlarda bu vasıflar yok idiyse ve eğer onlar bu kemalâtı haiz değil idiyse, o halde onlar gerçek mürebbi sayılamazlardı. Şimdi, aklın kılavuzluğunu kabul eyliyenlere Hazret-i Musa'nın nübüvvetini, Hazret-i Mesih'in nübüvvetini ve diğer Tanrı mazharlarını aklî deliller ile isbat eylemeliyiz. Bahis konusu eylediğimiz bu deliller ve bürhanlar naklî değil, aklî delillerdir. Dünyada bir mürebbiye son derece ihtiyaç olduğu ve verilecek terbiyenin kudsî bir kuvvet vasıtası ile husule gelmesi aklî deliller ile sabit oldu. Şüphesizdir ki, bu kudsî kuvvet vahiydir. Halk, beşer gücünün üstünde olan bu güç ile terbiye edilmelidir.

IV

HAZRET-İ İBRAHİM

Böyle bir kuvvete malik ve böyle bir kuvvetin teyidini haiz olanlardan birisi Hazreti İbrahim idi. Onda bu gibi bir kuvvet bulunduğunun bürhanı şudur: Hazreti İbrahim Mezopotamya'da Tanrı birliğinden gafil bir aileden dünyaya gelmişti. Hazreti İbrahim zamana uymamış, millet ve devletine ve hattâ ailesine bile muhalefet göstermiş, bütün ilâhlarını reddetmiş, yalnız başına kuvvetli bir kavme karşı koymuştu. Bu muhalefet dile kolaydır. Onun gösterdiği bu muhalefet, bugün bir kimsenin kalkıp Tevrat ve İncile bağlı Hıristiyan milletleri katında Hazreti Mesih'e haşâ sövüp saymasına ve bütün millete büyük bir kudret ile karşı durmasına benzer. Onların bir değil, müteaddit ilâhları vardı. Bu ilâhlara dair mucizeler naklolundu. Binaenaleyh, bütün millet Hazreti İbrahim'in aleyhinde ayaklandı. O'na, kardeşinin oğlu Lût ile önemsiz bir kaç kişiden başka kimse bağlılık göstermedi. Nihayet Hazreti İbrahim düşmanların şiddetli taarruzları karşısında büyük bir mazlûmiyet içerisinde yurdundan çıkıp gitmek zorunda kaldı. Daha doğrusu, O'nu memleketinden sürüp çıkardılar. Maksat O'nu ve davasını yok etmek O'ndan bir şey bırakmamaktı. Hazreti İbrahim Mukaddes il denilen bu taraflara geldi. Düşmanlar, bu mecburî hicret neticesinde O'nun ve davasının hiçe münce olacağını hesaplamışlardır. Filvaki bir kimse, alıştığı vatanından ve medenî haklarından mahrum ve her bakımdan mağdur kalır ise, padişah bile olsa, az zamanda söner gider. Halbuki, Hazreti İbrahim ayak diredi, fevkalade bir sebat ve istikamet gösterdi. Tanrı bu gurbeti ebedî izzet yaptı. Neticede Tanrı birliği teessüs eyledi, çünkü o devirde bütün insanlar puta tapıyorlardı. Bu göç İbrahim soyunun ilerlemesine sebep oldu, bu hicret mukaddes ilin İbrahim sülâlesine verilmesine vesile teşkil etti; bu hicret İbrahim'in öğretilerinin yayılmasına yol açtı, bu hicret neticesinde İbrahim sülâlesinden bir Yakub ve Mısır

Azizi mertebesine yükselen bir Yusuf zuhura geldi, bu muhaceret İbrahim soyundan bir Musa'nın meydana çıkmasına sebep oldu, bu göç İbrahim soyundan Hazreti Mesih gibi bir zâtın görünmesine sebep oldu, bu hicret yüzündendir ki bir Hacer meydana gelerek ondan bir İsmail ve onun sülâlesinden de bir Hazreti Muhammed dünyaya geldi. Bu hicret yüzündendir ki Hazreti Alâ meydana geldi. Bu hicret neticesindedir ki İbrahim'den İsrail nebileri türedi ve bu hâl sonu gelmeyen bir sona kadar böyle uzayıp gidecektir ve yine bu göç sebebiyle bütün Avrupa ve Asyanın bir kısmı İsrail İlâhının gölgesi altına geldi. Bak, bu ne kudrettir ki bir muhacir böyle bir hanedan tesis eyliyor, böyle bir millet vücade getiriyor, bu gibi öğretiler yürütüyor. Bunlara hep tesadüf denebilir mi? İnsaf üzere hüküm vermeli. Bu şahıs mürebbi mi idi, değil mi idi? Şurasına dikkat edilmeli ki, İbrahim'in Halep Urfa'sından Suriye'ye hicreti bu neticeleri vermiş ise, ya Cemali Mübarek'in Tahran'dan Bağdad'a, oradan İstanbul'a, oradan Rumeliye ve oradan da Arzî Mukaddese hicreti ne neticeler verecek acaba? Şimdi, düşün Hazreti İbrahim nasıl mâhir bir mürebbi imiş!

V

HAZRETİ MUSA

Hazreti Musa çölde uzun müddet çobanlık etti. Görünüşe göre, zulüm hanedanından yetişmiş bir şahıs idi. Halk arasında adam öldürmüş olmakla şöhret bulmuş, Firavun hükûmet ve milletinin nefret ve gazabını kazanmıştı. İşte böyle bir kimse büyük bir milleti esaret zincirinden kurtararak Mısır'dan çıkmağa ve Mukaddes ile gitmeğe ikna etmişti. O millet büyük bir zillet içerisinde iken büyük bir izzete kavuştu, esir iken hür oldu, kavimlerin en cahili iken kavimlerin en âlimi oldu, sosyal müesseseleriyle bütün milletler arasında övünecek bir hale geldi, ünleri cihanı kapladı, iş o dereceye vardı ki, komşu milletler bir kimseyi sena etmek isteyince, bu adam muhakkak İsrailidir, derlerdi. Hazreti Musa İsrail milletine hayat getiren bir şeriat ve kanun koydu. Bu sayede İsrail oğulları o devrin en yüksek medeniyet seviyesine yükseldiler. İş o dereceye vardı ki, Yunan filozofları gelip İsrail bilginlerinden ilim ve irfan tahsil ederlerdi. Sokrat bunlardan biridir. Bu zat Suriye'ye gelmiş Tanrı birliği ve ruhun ölümsüzlüğü fikrini İsrail Oğullarından iktibas eyliyerek Yunanistan'a dönmüş ve bu fikri orada yerleştirmeye koyulmuştu. Sonraları Yunanlılar muhalefet gösterip onun idamına karar verdiler. Onu heyeti hâkime huzuruna getirdiler ve zehir içirerek öldürdüler. İşte dili tutuk, Firavunun evinde büyümüş, halk arasında adam öldürmekle şöhret bulmuş, korkusundan uzun müddet firar halinde çobanlıkla geçinen bir adam. Böyle bir adam kalkıyor, en büyük filozofların bile binde birinin başaramıyacağı bir işi dünyada başarıyor. Bunun olağan dışı bir şey olduğu bellidir. Dilinde tutukluk olan bir kimse adi bir konuşma yapmaktan bile âcizdir, nerede kaldı ki böyle bir müessese vücade getirsin. Bu adama Tanrı kuvveti yardım etmeseydi bu büyük işi hiç bir zaman başaramazdı. Bunlar inkâr edilebilecek delillerden değildir. Düşünceleri madde çerçevesi dışına çıkmıyan Yunan filozofları ve büyük Roma bilginleri, bütün şöhretlerine rağmen, her biri ancak bir fende meharet gösterebilmişlerdir. Meselâ Galen ve Hipokrat tedavide, Aristo nazariyatta ve mantıkta, Eflâtun ahlâk ve ilâhiyatta temayüz eylemişlerdir. Nasıl olur da çobanlık eden bir şahıs bütün bunların temelini atar? Bu şahsın harikulade bir kuvvet tarafından desteklenmiş olduğunda şüphe yoktur. Bakınız, halk için imtihan ve iftitan vesileleri meydana geliyor. Hazreti Musa bir zâlimin zulmünü defetmek için mahut kıptiye bir yumruk indiriyor ve bu yüzden maktulun hâkim unsura mensup bir fert oluşu durumun vehametini artırıyordu. Bu yüzden Hazreti Musa firar etti. Hazreti Musa sonradan nübüvvet mebus oldu. Halk arasındaki bu fena şöhrete rağmen, harikulade bir kuvvetle nasıl büyük işler başardığı ve nasıl yepyeni bir içtimaî nizam kurmağa muvaffak olduğu herkesin bildiği bir hakikattir.

VI

HAZRETİ MESİH

Sonra Hazreti Mesih gelerek: Ben Ruhulkudüs'ten doğdum, dedi. Gerçi şimdi Hıristiyanlarca buna inanılması kolaydı, fakat o zaman pek müşkül idi. İncil'de yazılı olduğuna göre, Ferisiler: Bu adam tanıdığımız şu Nasıra'lı Yusuf'un oğlu değil mi? Ben gökten geldim, iddiasında nasıl bulunur, demişlerdi. Velhasıl, herkesin hakaret gözüyle baktığı bu şahıs, buna rağmen, bin beş yüz yıllık bir şeriat nesheleyecek bir kudret gösterdi. O sıralarda bu şeriatın kılına dokunacak olanlar büyük bir tehlike ile karşılaşır, yok olurlardı. Bundan başka, Hazreti Mesih'in zamanında umumî ahlâk ve İsrail oğullarının durumu pek bozuktu.

İsrail büyük bir zillet, esaret ve hakarete düşmüştü. Bir gün İran ve Kildan'ın esiri, başka bir gün Asur'un mahkûmu, kimi vakit Yunanlıların raiyyet ve tâbii ve başka bir zaman Roma'nın uşağı oluyordular. Bu genç, yani Hazreti Mesih, olağandışı bir kuvvetle eski Musevî şeriatini hükümden kaldırarak umumî ahlâkı düzeltmeye koyuldu. İsrail için yeniden ebedî izzet yolu hazırladı. İsrail'e münhasır kalmıyan bir takım öğretiler ileri sürdü. Bütün insanlık camiasının saadetini kâfil esaslar kurdu. O'nun mahvine yürüyen ilk hizip İsrail ve bunlar içerisinde Mesih'in kendi kavim ve kabilesi idi. Bunlar, görünüşte, O'nu kahrettiler, büyük bir zillete uğrattılar, hattâ başına dikenden bir taç koyup O'nu darağacına çektiler. Bu şahıs, görünürde, zilletin son derecesinde iken, güneşinin parlayacağını, ışığının yayılacağını, feyzinin dünyayı saracağını ve bütün düşmanlarının boyun eğeceğini ilan ediyordu. Nasıl ki öyle de oldu. Dünyanın bütün hükümdarları ona karşı duramadılar, bilâkis sancakları başaşağı oldu, O mazlumun sancağı ise göklere yükseldi. Acaba bu, insan aklına göre mümkün müydü? Tanrıya yemin olsun, hayır. İmdi, bu ulu şahsın hakikî bir insanlık mürebbisi, ilâhî bir kuvvetin teyid ve tevfikine mazhar bir kimse olduğu tavazzuh eyledi.

VII

HAZRETİ MUHAMMED

Gelelim Hazreti Muhammed'e, Avrupa ve Amerikalılar Hazreti Muhammed hakkında bazı rivayetler işitmişler ve bunları doğru sanmışlardır. Bu rivayetleri, rivayet eyleyenler, ya cahil veya garazkâr kimseler olup çoğu papazdır. Müslümanlar arasında da bazı cahiller Hazreti Muhammed'e dair, övelim derken, yalan yanlış rivayetlerde bulunanlar olmuştur.

Meselâ, bazı cahil müslümanlar, zevce çokluğunu beğenilir bir şey sanarak keramet saymışlardır. Bu gibiler buna bir mucize nazariyle bakarlar. İşte Avrupa müverrihleri çokça bu cahil sözüne istinad ederler. Meselâ, cahil müslümanın biri bir papazın yanında ululuğun nişanı şecaatte ve kan dökücülükte şiddetle diyerek Hazreti Muhammed'in eshabından birinin bir günde savaş meydanında yüz kişinin kafasını kestiğini söylemiş. Bunu işiten papaz, Muhammed dininin bürhanı adam öldürmek sanmış, halbuki bu bir kuruntudan başka bir şey değildi. İşin doğrusu şudur ki, Hazreti Muhammed'in gazveleri hep savunma hareketlerinden ibaret idi. Hazreti Muhammed'in Mekke'de geçirdiği on üç yıllık hayat bunun böyle olduğunu açıkça isbat eder. Bütün bu müddet esnasında gerek Hazreti Muhammed'in kendisi ve gerek dostları bir çok eziyetlere maruz kaldılar, cefa oklarına amaç oldular, eshabdan bazıları öldürüldü ve malları yağmaya gitti, bir kısmı yerlerini yurtlarını bırakarak gurbet illere kaçtılar. Nihayet düşmanlar Hazretin kendisini de, bir çok eza ve cefadan sonra, öldürmeye karar verdiler bunun üzerine gece yarısı Mekke'den çıkarak Medine'ye hicret buyurdular. Düşmanlar bununla da iktifa eylemiyerek taarruz ellerini Habeşistan'a ve Medine'ye kadar uzattılar. O zamanki Arap kabile ve aşiretleri son derece vahşi ve yırtıcı idi; Amerika'daki barbarlar ve vahşiler bunların yanında zamanın Eflâtunu sayılsa gerek. Amerika vahşileri kendi çocuklarını diri diri gömmezlerdi, bu Araplar ise kendi kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten çekinmezler, bu hareketin hammiyyetten ileri geldiğini söyleyerek bununla iftihar ederlerdi. Bir çok kocalar, karılarını tehdit ederler, kız çocuk doğuracak olurlarsa kendilerini öldüreceklerini söylerlerdi. Arab kavmi hattâ bu güne kadar kız evlâdı edinmekten hoşlanmaz. Arab dilediği sayıda karı alabilirdi, çoğunun evinde on ve daha ziyade zevce bulunurdu. Bu kabileler arasında sık sık muharebeler vukua gelirdi. Galib gelen kabile mağlup kabilenin kadınlarını ve çocuklarını esir alırdı. Bu suretle esir alınan kadın ve çocuklara cariye ve köle muamelesi yapılırdı, alım satım mevzuu yapılırdı. Bir kimse ölse ve geride meselâ on zevce bıraksa, çocuklar derhal birbirlerinin anneleri üzerine saldırırlar ve her kim abasını bu zevcelerden birinin başına atarak; "Bu benim helâlımdır!" diye bağırırsa o cariye olurdu. Ondan sonra çocuk o kadına dilediği şekilde muamele ederdi, isterse onu öldürür, isterse bir kuyuda hapseder, veyahutta her gün onu döver, horlar ve azarlardı. Kadın bu suretle yavaş yavaş ölür giderdi. Bu türlü muameleye Arab kanunu müsaade veriyordu. Tek bir kocanın karıları arasındaki kin ve adavet ve kıskançlık her kesin bildiği bir şey olup izahtan müstağnidir. Bu zavallı kadınların ne çektiklerini ve nasıl bir sefalet içerisinde yaşadıklarını artık siz kendiniz düşününüz. Bundan başka, Arab kabileleri birbirlerini soyarak ve yağma eyliyerek geçinirler, ele geçirdikleri kadın ve çocukları esir ederek yabancılara satarlardı. Gündüzü büyük bir naz ve nimet içerisinde akşam eden kız ve erkek emir çocukları çok kere ertesi sabah kendilerini büyük bir zillet ve hakaret ve esaret içerisinde bulurlardı. Bir gün önce emir, ertesi gün esir. Bir gün önce hanım, bir gün sonra cariye. İşte Hazreti Muhammed bu kabileler arasında mebus oldu. On üç sene bu kabilelerin elinden çekmediği kalmadı, on üç sene sonra çıktı, göç etti. Bu kavim, göçten sonra da, ondan ellerini çekmediler. Toplanıp üzerine asker çektiler, üzerine saldırırlar, maksatları kadın çoluk çocuk demeyip müslümanları yok etmektir. Bu durum karşısında, Hazreti Muhammed

bu gibi kabileler ile savaşmak zorunda kaldı. Hakikat budur. Bizde taassup yoktur. Tarafgirlik te yapmak istemeyiz. İnsaflı oluyoruz, insaf ile söz söylüyoruz.

Siz kendiniz bir kere insaf edip düşünün: Hazreti Mesih böyle bir takım azgın ve vahşi kabileler arasında bu durumda olsaydı, bütün havarileriyle birlikte on üç yıl onların her türlü eza ve cefasına mütevekkilâne katlansaydı, nihayet onların zulmünden yerini yurdunu bırakıp yabana gitseydi, bununla beraber bu azgın kabileler yine ondan el çekmeyip kovalamağa devam etseydiler ve müminlerin bütün erkeklerini öldürüp mallarını yağma ve çoluk çocuklarını esir etmek için harekete geçseydiler, acaba onlara karşı nasıl bir hareket hattı ittihaz ederdi: Bütün bu belâlar o Hazret'in kendisine varid olsaydı, affeder ve onun bu affediciliği çok makbul ve memduh olurdu, fakat zalim, öldürücü ve kan içici bir kimsenin bir takım mazlûmları işkence ile öldürüp mallarını yağma ve çoluk çocuklarını esir edeceğini görünce, muhakkak o mazlûmları korur ve zâlimin zulmüne mani olurdu. Şu halde Hazreti Muhammed'e itiraz niçin, eshabiyle, kadınlarla ve çocuklarla birlikte bu azgın kabilelere teslim olmadığı için mi? Bundan sarfinazar, bu kabileleri kan dökücülük huy ve âdetinden kurtarmak da onlara büyük bir iyiliktir. Bunların böyle bir huy ve âdetten men'i lûtfun ta kendisidir. İşte bir adam ki eline bir bardak zehir almış, içmek istiyor. Şefkatli bir dost bunu görüyor, bardağı kırarak onu içmekten meneyliyor. Eğer Hazreti Mesih böyle bir durumda olsaydı, erkekleri ve çoluk çocuğu muhakkak bu kana susamış kurtlardan cebir kullanarak kurtarırdı. Hazreti Muhammed Hıristiyanlarla savaşmamıştır, bilâkis, Hıristiyanlara çok riayet göstermiş, onlara tam bir hürriyet vermiştir. Necran'da bir Hıristiyan cemaati vardı. Hazreti Muhammed, her kim bunların haklarına tecavüzde bulunacak olursa ben onun düşmanıyım ve ben Tanrı katında onun davacısıyım, demiştir. Hazreti Muhammed, yazılı buyruklarında, Hıristiyanlarla Yahudilerin can, mal ve namuslarının Tanrı himayesinde bulunduğunu açık açık bildirmiştir. Hazreti Muhammed'in hükmüne göre, koca Müslüman ve karı Hıristiyan olur ise, koca karıyı kiliseye gitmekten alakoymamalı, onu tesettüre zorlamamalıdır. Yine, ona göre, bir Müslümanın Hıristiyan karısı ölünce, ölüyü papaza teslim etmeli; Hıristiyanlar bir kilise inşa etmek isteyince, Müslümanlar onlara yardımda bulunmalıdır. Unutulmaması gereken başka bir nokta daha var, İslâmiyet düşmanları ile harp halinde bulunan bir İslâm Hükûmeti, Hıristiyanları Müslümanlarla birlikte muharebeye gitmekten muaf tutmalıdır, meğer ki Hıristiyanlar kendiliklerinden muharebeye iştirak edip Müslümanlara muavenette bulunmak isteyeler. Bu istisnaiyet onların himaye altında bulunmalarındandır. Fakat bu muafiyete mukabil her sene onlardan cüz'î bir şey alınırdı. Hülâsa, yedi ferman vardır ki bunlardan bir kaçının suretleri şimdiye kadar Kudüste mahfuzdur. Olayın gerçeği budur. Bunu ben söylemiyorum, ikinci halifenin fermanı Kudüste Ortodoks patriğinin yanında mevcuttur. Bu fermanın sıhhatinde şek ve şüphe yoktur. Fakat sonraları müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında haset ve münaferet oldu. Her iki taraftan da tecavüz vaki oldu. Bunun hilâfında gerek Müslümanların ve gerek Hıristiyanların ve sairenin söyledikleri sırf rivayet ve isnattır. Bu sözlerin menşe ve saiki ya taassuptur, ya cehalettir, veya da aşırı adavettir. Meselâ, Müslümanlar Hazreti Muhammed'in gök ayını iki parçaya ayırdığını, ayın Mekke dağına düştüğünü söylerler. Ayın iki parçaya ayrıldığını, bir parçasının bir dağa ve öbür parçasının başka bir dağa düşecek kadar ufak bir şey olduğunu sanırlar. Bu rivayet sırf taassuptan ileri gelir. Öbür yandan, keşişlerin dile dolayıp yerdikleri rivayetler de hep mübalağalı ve esassızdır. Sözün kısası Hazreti Muhammed Arabistan yarımadasında Hicaz sahrasında zuhur eyledi. Bu bölge, ekimsiz, ağaçsız bir kum deryası idi, mamurluktan eser yoktu. Mekke ve Medine gibi bazı yerleri yakıcı bir güneşin tesiri altında idi. Ahalisi göçebe, huyları ve davranışları yabani, ilim ve maarıftan yoksun, hattâ Hazreti Muhammed'in kendisi ümmi idi.

Kur'an koyunların kürek kemikleri üzerine veya hurma yaprağına yazılırdı. Durumun mahiyetini bu örnekten anlayınız. İşte Muhammed peygamberlikle bunların arasına gönderildi. Zamanının adamlarına yaptığı ilk itiraz şu oldu: Niçin Tevrat ve İncili kabul etmiyorsunuz? Neden İsa'ya ve Musa'ya iman etmiyorsunuz? Bu söz onlara çok ağır geldi, çünkü O'na: Tevrat ve İncil'e inanmayan atalarımızın ve dedelerimizin hali ne idi, diye sordular. O da onlara: Onlar doğru yoldan sapmış kimselerdi; sizler Tevrat ve İncil'e inanmayanlardan, bu gibiler atalarınız ve dedeleriniz de olsalar, uzak durmalısınız, diye cevap verdi. İşte böyle bir memlekette ve böyle barbar kabileler arasında okuyup yazma bilmeyen bir kimse ortaya çıkarak bir kitap getiriyor. Bu kitapta, büyük bir fesahat ve belâgatle, Tanrı sıfatları, Tanrı kemalâtı, nebilerin nübüvveti, ilâhî şeriatlar beyan edildiği gibi bazı bilgiler ve bir kısım ilmî meseleler de münderiç bulunuyor. Bu ilmî meseleler cümlesinden olmak üzere yalnız bir tanesini söyleyeyim: Biliyorsunuz ki, en son astronomi âliminden önce, milâdın on beşinci yüzyılına kadar, bütün ilk ve ortaçağ boyunca hep riyaziyeciler arzın merkezietine ve güneşin arz etrafında hareket etmekte olduğunu söylüyorlardı. Ancak son gelen bu meşhur astronomi alimidir ki arzın hareketinden ve güneşin sükûnundan ibaret yeni sistemi keşfeylemiştir. Onun zamanına gelinceye kadar riyaziyeciler ve filozoflar hep Batlamyus sistemini kabul ediyorlardı.

Batlamyus'un görüşüne iştirak eylemeyenler cahil sayılıyordu. Evet, Fisagor ve ondan sonra Eflâtun hayatlarının son zamanında güneşin burçlar mıntakasındaki senevî hareketinin güneşten ileri gelmeyip arzın

güneş çevresinde hareketinden ileri gelmekte olduğunu düşünmüşlerdi, fakat bu fikir büsbütün unutulmuş, Batlamyus nazariyesi bütün riyaziyeciler tarafından apaçık bir hakikat diye, tanınmıştı. Kur'an da ise Batlamyus'un fikir ve sistemine aykırı ayetler nazil olmuştur. Ezcümle Kur'an daki: "Güneş kendi bulunduğu yerde cereyan eder" ayeti güneşin sabit olup kendi mihverî üzerinde hareket etmekte olduğunu gösterir.

Yine başka bir ayette: "Her şey fezada yüzmektedir" denmiştir. Güneşin, ayın, arzın ve sair yıldızların hareket halinde buldukları bu ayette sarahatle bildirilmiştir. Kur'an intişar eyleyince, zamanın bütün riyaziyecileri alay ederek bu görüşü cehalete atfetmişlerdir. İslâm uleması bile bu ayetleri, Batlamyus kaidelerine mühalif görerek te'vil cihetine gitmişlerdir. Öyle ya, Batlamyus kaideleri apaçık ortada, Kur'an ise bu kaidelere açıktan açığa muhalif düşüyordu. Nihayet Milâdın on beşinci asrında, Hz. Muhammed'den aşağı yukarı dokuz yüz yıl sonra, evvelce işaret eylediğimiz ünlü astronomi âlimi yeni rasatlarda bulundu. Teleskop icad edildi, mühim keşifler vukua geldi, arzın hareketi ve güneşin sükûnu sübut buldu. Bu arada güneşin mihverî hareketi de keşfolundu. Bu suretle Kur'an ayetlerinin açıkça bildirdiği şeyin olaya mutabık ve Batlamyus kaidelerinin ise evhamdan ibaret bulunduğu anlaşıldı. Sözün kısası, şark milletlerinden büyük topluluk bin üç yüz sene Muhammed şeriatının gölgesinde terbiye görmüşlerdir. Avrupanın henüz vahşet halinde bulunduğu Ortaçağda, Araplar ilimde, sanatta, matematikte, medeniyette, devlet idaresinde ve sair fenlerde yeryüzündeki başka milletlerden üstün idiler.

Arabistan çöllerinde yaşayan kabilelerin muharrik ve mürebbsi ve bu muhtelif taifeler arasında yüksek bir medeniyetin kurucusu, bir ümmî, yani Hazreti Muhammed idi. Bu muhterem şahıs umumî bir mürebbsi mi idi değil miydi? İnsaf lâzım.

VIII

HAZRETİ ALA (BAB)

Hazreti Alâ (Canım O'na Kurban) genç, henüz yirmi beş yaşında iken, Tanrı emrine kıyam buyurdular. Hazretin hiç bir medresede tahsil görmediği ve bir kimse yanında okumadığı bütün Şiîler arasında apaçık bir gerçektir. Bunun böyle olduğuna Şirazlılar şahadet ederler. Bununla beraber, O, ansızın, büyük bir fazıl ve kemal ile ortaya çıktı. Tacir olmasına rağmen, bütün İran ulemasını âciz bıraktı. Tek başına, havsalaya sığmaz bir işe teşebbüs etti; zira İranlıların dinî taassubu meşhurdur. Bu muhterem zat İran'da cari şeriat ve kanunların, ahlâk ve âdetlerin temellerini sarsan bir azim ve kudret ile faaliyete geçerek yeni bir din ve şeriat kurdu. Devlet erkânının, din ulularının, bütün milletin muhalefetine ve mahvına yürümelerine bakmıyarak tek başına harekete geçti ve İran'ı yerinden oynattı. Din ulularından, riyaset mevkiini işgal eyleyenlerden ve alelumum halktan niceleri seve seve O'nun yolunda can verdiler, şehadet meydanına koştular. Hükûmet, millet, din uleması ve büyük nüfuz sahipleri O'nun ışığını söndürmek istediler, fakat muvaffak olamadılar. Sonunda O'nun ayı doğdu, yıldızı parladı, temeli sağlaştı, doğuşu göz kamaştırıcı bir ışık ile ışıklandı. Büyük bir kitleye İlahî bir terbiye verdi. İran ahâlisinin düşünürleri, huyları, davranışları, durumları üzerine hayret verici bir tesir icra eyledi. Hazret-i Alâ, Baha (1) güneşinin doğacağını bütün tâbilerine müjdeliyerek onları iman ve ikâna hazırladı. Ticaretle meşgul bir gençten böyle hayret verici eserlerin ve büyük işlerin zuhuru, O'nun akıllar ve fikirler üzerindeki tesiri, yeni bir ilerleyiş hamlesinin temelini atması, beşerin necah ve felâhının kâfil esaslarını hazırlaması bu şahsın küllî bir mürebbsi olduğuna en büyük bir delil teşkil eder. İnsafî olan bu hakikatı teslimde tereddüt etmez.

1) Bahauallah

IX

HAZRETİ BAHAUĞLLAH

Gelelim Cemal-i Mübarek'e; İran zulmet ve cehalet içerisine batmış, cahilâne bir taassup içerisinde kıvranıyordu. Son asırlarda İranlıların ahlâk, davranış ve düşüncelerini Avrupa tarihlerinde bütün tafsilâtıyla elbette okumuşsunuzdur. Tekrarına lüzum yoktur. Sözün kısası, İran inanılmaz bir inhitat içinde idi. Yabancı seyyahlar, ne yazık ki bu memleket ilk çağlarda azamet ve medeniyetin en yüksek zirvesine çıkmış iken şimdi bu derece düşkün ve viran bir hale gelmiş, temeli yıkılmış, ahâlisi bu kadar süflî bir dereceye inmiş,

diye esefleniyorlardı. İşte Cemal-i Mübarek İran'da böyle bir vakitte zâhir oldu. Babası vüzeradan idi, ulemadan değil idi. O'nun her hangi bir medresede tahsil görmediği, ulema ve fazıl sahipleri ile düşüp kalkmadığı bütün İran ahalisince kesin bilinmektedir. İlk gençliği sürur ve saadet içerisinde geçmiştir. Görüştüğü ve arkadaşlık ettiği kimseler İran büyükleri idi. Maarif erbabı değil idi. Cemal-i Mübarek, Bab'ın kendi emrini açıklaması üzerine, derhal; Bu büyük adam iyilerin iyisidir ve herkesin O'na inanıp bağlanması gerektir, diyerek Hazreti Alâ'nın nusretine kıyam eyledi ve O'nun doğruluğuna kesin deliller getirmeğe başladı. Hazreti Bahaullah ulemanın devleti Hazreti Bab'a karşı şiddetli tedbirler almağa tahrik ve icbar eylemelerine; din ulemasının idam, yağma, imha ve eziyet hususunda fetva vermelerine, memleketin her tarafında öldürmek, yakmak, yağmalamak ve hattâ kadın ve çocuklara el uzatmak gibi tecavüzlere bakmaksızın, Hazreti Bab'ın kelimesini büyük bir metanet ve istikâmet ile yüceltmeğe koyulmuştur. O hiç bir zaman bir an için bile gizlenmemiştir. Düşmanları arasında daima göz önünde bulunuyor, daima delil ve bürhan beyanı ile meşgul oluyordu. Tanrı kelimesini yüceltmek uğrunda gayretleriyle maruf oldu. Bir çok zahmet ve belâlara uğradı. Her dakika ölüm tehlikesiyle karşı karşıya idi. Zincire vuruldu, yeraltı zindanlarına atıldı. Babadan kalma büyük serveti yağmaya gitti. Dört kere memleketten memlekete sürgün edildi. Nihayet Sicn-i-Azamda karar kıldı. Bununla beraber, sesini yükseltmekten bir lahza vazgeçmedi. Tanrı emrinin ünü cihanı kapladı. Bütün İran ahalisini hayretlere düşüren bir fazıl, ilim ve kemal ile zâhir oldu; öyle ki, Tahran'da, Bağdat'ta, Rumeli'nde ve Akkâ'da ilim ve irfan erbabından her kim, ister dost ister düşman, O'nun huzurunda bulunup da bir sual sorunca, tatmin edici bir cevap alırdı. Herkes O'nun her türlü kemalatta asrın ferid ve vehidi olduğunu ikrar ve itiraf ederdi. Bağdat'ta iken, çok kere İslâm, Yahudî, Hristiyan âlimleri ve Avrupa'lı maarif erbabı O'nun mübarek meclisinde bulunurlardı. O sıralarda her biri aklına gelen suali sorardı. Gidişleri ayrı ayrı olmakla beraber, cümlesi yeterli cevap alır, kanaat getirirlerdi. Bir defa, Kerbelâ ve Necef şehirlerinde mukim İran uleması aralarından çok bilgin birini kendilerine mümessil seçerler. Molla Hasan Amu adlı bu zat, mübarek huzura gelerek ulema namına bazı sualler sorar, cevap buyrulur. Mümessil: "Ulema sizin fazıl ve irfanınızı ikrar ve itiraf edici, ilimlerde eşiniz ve benzeriniz bulunamadığı herkesçe kesin, ders almamış ve tahsil görmemiş olduğunuz da malum, ancak ulema: "Biz bununla kanaat etmeyiz, sadece ilim ve fazıl üstünlüğüne bakarak O'nun hakkaniyetini ikrar ve itiraf eylemeyiz, kalbimize kanaat ve itminan verecek bir mucize gösterebilir misiniz?" diye maruzatta bulunur.

Bunun üzerine Cemal-i Mübareki, "Gerçi hakları yoktur, çünkü halk Hakkı imtihan etmez, bilâkis Hak halkı imtihan eder, bununla beraber, bu teklif şimdi bana hoş ve makbuldür, ancak Tanrı emri bir tiyatro sahnesi değildir ki her saat yeni bir oyun oynansın ve her gün herkes bir şey istesin, bu takdirde Tanrı emri çocuk oyuncağına döner; binaenaleyh, ulema oturup ittifak ile bir mucize seçsinler ve seçilen mucize zuhura geldiği takdirde artık hiç bir şek ve şüpheleri kalmıyacağına ve bu Emrin doğruluğunu tasdik ve itiraf edileceklerine dair bir vesika kaleme alarak mühürlesinler, siz bu yazılı vesikayı getiriniz, bunu bir mizan diye kabul etsinler; mucize vukua gelir ise, sizin için şüphe kalmaz, vukua gelmez ise bizim bütlânımız sabit olur" buyururlar. Bu mümessil âlim, mümin olmadığı halde, kalkıp Cemal-i Mübarek'in dizini öper. Bu zat gidip ulemayı toplar. Hazreti Bahaullah'ın mesajını bildirir. Ulema aralarında meşveret ederler, "Bu adam sihirbazdır, ya bir sihir yapar da istediğimiz mucize zuhura gelir ise, o zaman bir diyeceğimiz kalmaz" diye düşünürler ve mucize tayini cesaretini kendilerinde bulmazlar. Mümessil olarak seçip gönderdikleri bu zat Kerbelâ'da bu meseleyi bir çok meclislerde anlattığı gibi Kerbelâ'dan Kirmanşah'a ve oradan da Tahran'a giderek herkese tafsilâtıyla hikâyeye etmiş, ulemanın korkusundan ve himmetsizliğinden dem vurmıştır. Şunu demek isterim ki: Bütün şarklı muarızlar Cemal-i Mübarek'in büyüklüğünü ilim ve fazlını muterif idiler, bütün o düşmanlıkları ile beraber, Cemal-i Mübarek'i meşhur Bahaullah diye anarlardı.

Hasılı, bu Neyyir-i Azam ansızın İran ufkundan doğdu. Vezirlerden din ulularından ve diğer muhtelif halk tabakalarından büyük bir kitle büyük bir husumetle Ona karşı ayaklanıp O'nun, Mesih hakkında vaktiyle denildiği gibi, din ve şeriatı, millet ve saltanatı yok etmek istediğini ilân eylediler. Cemal-i Mübarek, tek başına, cümlesine göğüs gererek zerre kadar fütur etmedi. Nihayet, "bu şahıs İran'da kaldıkça bizim için rahat ve huzur yok, İran'ın rahat ve huzura kavuşması için Bunu memleket dışına çıkarmalı" dediler. Bunun üzerine, çıkış müsaadesi talebinde bulunsun diye O'nun üzerinde baskı yaptılar. Bunun neticesinde, Kutlu Emrin ışığı söner sandılar. Fakat aksi netice hasil oldu. Emir daha ziyade yükseldi, şulesi daha ziyade arttı, önce yalnız İran'da yayılmış iken, bu yüzden başka memleketlere de sirayet etti. Bir müddet sonra, "Arap Irak'ı İran'a yakındır, bu şahsı daha uzak yerlere göndermek gerek" dediler. Bu mülâhaza iledir ki, İran hükümeti çalıştı ve Cemal-i Mübarek'i Irak'tan İstanbul'a aldırttı. Bundan da umulan netice alınamayınca, "İstanbul muhtelif kavim ve milletlerin yol uğrağıdır, orada çok sayıda İran'lı var" dediler. Onun için, İranlılar harekete geçerek Cemal-i Mübarek'i bu defa da Rumeli'ye gönderttiler. İranlılar baktılar ki bu da olmadı. "Bu yerlerden hiç biri onu küçük düşürecek bir yer değildi, O'nu öyle bir yere göndermeli ki küçük düşsün" diye düşündüler. Sürgün yeri olarak bu defa Akkâ'yı seçtiler. Burası asilere kaatillere, hırsızlara ve

yol kesicilere mahsus bir hapishane idi. İşte Bahauallah ile ailesi efradını ve eshabını bu gibilerin arasına gönderdiler. Fakat ilâhî kudret kendini gösterdi, Tanrı kelimesi gittikçe yüceldi. Böyle bir hapishanede ve bu kadar zillet içerisinde bile İran'ı değişime uğratmak kudretini gösteren Bahauallah'ın azameti nazarlarda belirdi. O, bütün düşmanları kahretti ve bu emre karşı durulamayacağını herkese isbat eyledi. O'nun mukaddes öğretileri dünyanın her tarafına yayıldı, Emri kökleşti.

Hülâsa: İran'ın bütün vilâyetlerinde düşmanlar derin bir kin ile ayaklandılar, bağladılar, öldürdüler, dağladılar, dövdüler, yaktılar, yıktılar, bin bir hanuman söndürdüler. O'nun emrinin kökünü kazıyacak, ışığını söndürecek her çareye baş vurdular. Bütün bunlara ve hırsız ve kaatil hapishanesinde bulunmasına rağmen, Emrini yükseltti, öğretilerini yaydı, en yaman düşmanlarını mütenebbih eyleyip imana getirdi, bizzat İran hükümetini daldığı uykudan uyandırıp kötü ulemanın aracılığı ile vukua gelen şeylerden dolayı pişman etti.

Cemali Mübarek, Mukaddes topraklarda bu hapishaneye intikal buyurunca, işe akli eren bazı kimseler Allahın iki üç bin yıl önce nebiler diliyle vermiş olduğu müjdelerin tahakkuk eylediğini ve Tanrının verdiği sözü tuttuğunu görerak ayıldılar. Hakikaten, Tanrı bazı nebilere vahiy buyurmuş, Ordular Rabbının Mukaddes toprakta zahir olacağını kendilerine müjdelemiştir. Bütün bu vaadler şimdi yerine gelmiştir. Düşmanların taaruzu olmasaydı, bu sürgünler ve uzaklaştırmalar vukua gelmemiş bulunsaydı, Cemali Mübarek'in İran'dan kalkıp bu mukaddes topraklarda yerleşeceğini akıl kabul etmezdi. Düşmanların maksadı, bu kalebentlik sebebiyle kutlu Emrin büsbütün yok olması idi; halbuki, aksine, bu mübarek mahbusluk büyük bir teyid oldu, Emrin tervicine yaradı, Tanrı ünü şark ve garbe erişti, Hakikat Güneşi bütün ufuklara ışık saçtı. Sübhanallah! O, kalebent olduğu halde, Kermil Dağına çadır kurarak büyük bir iktidar ve ihtişam ile hareket buyurmakta idi; huzuruna çıkmak şerefine nail olan yar ve ağyar O'nun esir değil, emir olduğunu söylerdi.

Hazreti Bahauallah, Sicn-i Azama vurud eyler eylemez Napolyon'a (1) hitaben bir nâme yazıp gönderdi. Fransız elçisi vasıtasıyla gönderilen bu nâmede: "Sorunuz; suçumuz ne idi ki bu zindana atıldık" buyuruyorlardı. Napolyon cevap vermedi. Bunun üzerine ikinci bir tevki sadır oldu. Heykel Sûresine dahil olan bu ikinci nâmede özet olarak, "Ey Napolyon! Nidayı işitmedin ve cevap vermedin, onun için yakında saltanatın yele gidecek ve tamamıyla yıkılacaksınız" deniliyordu. Bu tevki Cesar Kefakou (2) vasıtasıyla postaya verilerek yollanmıştır. Bu nâmenin sureti bütün muhacirlerin bildiği üzere, İran'ın her tarafına gönderilmiştir. Bu nâmeyi de ihtiva eyliyen Heykel Kitabı o sırada bütün İranda elden ele dolaşıyordu. Bu nâmenin kaleme alınıp gönderildiği tarih, milâdın 1869 senesidir. Heykel Sûresi bütün İran ve Hindistan'da neşredilmiş olduğundan Bahailerin elinde bulunuyordu. Şimdi herkes bu kitabın neticelerini bekliyordu. Derken milâdın 1870 senesi geldi çattı. Almanya ile Fransa arasında harp ateşi alevlendi. Hiç kimse Almanya'nın galip geleceğine ihtimal vermiyordu; fakat beklenenin tersine, Napolyon dehşetli bir mağlûbiyete uğradı, düşmana teslim olarak izzeti zillete döndü.

1) III.Napolyon 2) Cesar Kefakou,Fransız konsolosunun oğlu olup Cemali Mübarek'in onunla aşinalığı vardı.

Hz. Bahauallah zamanın diğer hükümdarlarına da elvah gönderdi. Nasıreddin Şah hazretlerine yollanan levih bunlardan biridir. Bu tevkide: "Beni huzuruna çağır, bütün din ulularını da hazır eyle, hak ve bâtilın meydana çıkması için hüccet ve bürhan iste" buyruluyordu. Nasıreddin Şah hazretleri bu tevkii ulemaya göndererek isteğin yerine getirilmesini teklif etti. Ulema kendilerinde bu cesareti bulamadılar. Bunun üzerine, Şah bu tevkiye bir cevap yazılmasını ileri gelen yedi din ulusundan mürekkep bir heyete havale eyledi. Heyet, bir müddet sonra tevkii iade eyliyerek bunu yazan kimsenin dine muarız ve padişaha düşman olduğunu bildirdi. Bunun üzerine, haşmetli İran padişahu: "Bu bir hüccet ve bürhan, bir hakkiyet ve bütlân meselesidir, bunun hükümet düşmanlığı ile ne alâkası var? Yazık ki biz bu ulemayı bu kadar muhterem tuttuğumuz halde bu hitabın cevabından âcizdirler" diye çok kızmıştır.

Her ne hal ise, hükümdarlara gönderilen bu elvahta yazılı şeyler tamamıyla vukubulmuştur. Milâdî bin sekiz yüz yetmiş tarihinden başlayarak vukuatı tatbik edilince, cümlesinin zuhur sahasında görüldüğü ve ileride zuhur eyliyecek olan pek azı kaldığı görülür. Keza, Emrin çerçevesi dışındaki taifeler ve mümin olmamış milletler dahi Cemali Mübarek'e büyük büyük işler nisbet eylemişlerdir. Bazıları O'nun vilâyetine itikad ederlerdi; hattâ bazıları bu konuda risaleler kaleme almışlardır. Bu cümleden olmak üzere, Bağdat'tan ehli Sünnet ulemasından Seyyid Davudî yazdığı muhtasar bir risalede Cemali Mübarek'ten muhtelif

münasebetlerle bir takım harikulâde hallerin sadır olduğunu rivayet eylemiştir. Hâlâ bir çok şark memleketlerinde Cemali Mübarek'in mazhariyetine iman eylemedikleri halde O'nun veliliğine inanan ve hakkında mucizeler rivayet edenler bulunur.

Hasılı, mukaddes huzura çıkan muvafık veya muhalif hiç bir kimse yoktur ki O'nun ululuğunu ikrar ve itiraf etmemiş olsun. Olsa olsa iman etmemişlerdir, yoksa Cemali Mübarek'in büyüklüğüne şهادette bulunmuşlardır. Bu gibiler, mukaddes huzura girer girmez, öyle bir tesir altında kalırlardı ki ağız açıp da tek bir söz söylemeğe muktedir olmazlardı. Düşmanlar içerisinde, huzura girince şöyle söyleyeyim böyle mücadele ve münakaşada bulunayım diye niyetlenen niceleri görülmüştür ki, O mukaddes huzura girince dilleri tutulmuş, sus olup oturmaktan başka çare bulamamışlardır. Cemali Mübarek Arapça okumamışlar, muallim ve müderris edinmemişler, herhangi bir mektebe girmemişlerdir, bununla beraber, sözlü ve yazılı Arapçasındaki fesahat ve belâgat, fesahat ve belâgatle meşhur öz Arapları hayrete düşürecek derecede idi. Herkes O'na bir eş veya benzer bulunmadığında müttelik idi. Tevrat ayetlerini gözden geçirir isek, hiç bir Tanrı mazharının kendi kavmini her ne mucize isterseniz ben hazırım ve her neyi mizan tutar iseniz kabulümdür, diye muhayyer bıraktığına rastlamayız. Cemali Mübarek ise, Şah'a hitaben yazdığı nâmede açık açık: Ulemayı topla ve beni iste ki hakikat meydana çıksın, buyurmuşlardır. Umumiyetle O'nun mahvına yürünmüş, O'na hücum edilmiştir. Cemali Mübarek elli sene müddet düşmanların karşısında dağ gibi durmuştur. Düşmanları, bin bir fırsatla, O'nu asmağı ve idam eylemeğı tasarlamışlardır. Bu bütün elli sene zarfında hayatı daima muhataraya maruz idi. Dahil ve hariçte işin iç yüzüne vakıf akıllılar, İran'ın bugünkü sefalet ve haraplığına bakarak, bu memleketin kalkınması için bu büyük adam tarafından ileri sürülen fikir ve prensiplerin tamimine ihtiyaç bulunduğu noktasında müttelikler. Hazreti Mesih, mübarek zamanlarında, gerçekte on bir kişi yetiştirmiştir. Bunların içerisinde en büyüğü Petrus idi; bununla beraber, bu zat, imtihana uğrayınca Hazret-i Mesih'i üç kere inkâr etmiştir. Bu hale rağmen, sonraları Hazretin Emri'nin dünyada ne derece büyük bir nüfuz kazandığını bilirsiniz. Beri yandan Cemali Mübarek ise kılıç altında Ya Baha'ul Ebha nâresini göklerin tepesine çıkararak ve imtihan ateşinde altın gibi yüz ağartan binlerce kişiyi yetiştirmiştir. İleride neler olacağını artık siz kendiniz tahmin ediniz. Şimdi insan, bu büyük adamın nasıl bir insanlık mürebbsi olduğunu, O'ndan ne gibi parlak eserlerin zuhura geldiğini, varlık aleminde O'ndan ne büyük bir kudret belirdiğini göz önüne getirerek insafa gelmelidir.

X KİTABI MUKADDES'TEN NAKLİ DELİLLER DANİEL'DEN ÜÇ BAB

Bu gün bu sofranın başında bir parça da bürhan üzerine konuşalım. Nuri Mübin'in zuhuru günlerinde bu mübarek noktaya gelerek huzurunda hazır ve nuranî Cemâli ile müşerref olsaydınız, O beyan ve Cemâl karşısında hiç bir delil ve isbata ihtiyaç duymazdınız. Bir çokları sadece huzura müşerref olmakla iman ve ikâna nail olmuşlar, başkaca bürhana kalmamışlardır. Kin ve inkârda çok ileri gitmiş olanlar bile, sadece yüzyüze gelmek suretiyle Cemâli Mübarek'in ululuğuna şهادet etmişler ve: "Bu zat cidden büyük bir zattır, fakat ne yazık ki böyle bir iddiası var" demişlerdir. Bu iddia hariç, O ne söylerse kabul olunuyordu. Hasılı, O Hakikat Nuru artık gözlerden nihân olduğundan herkese delil ve bürhan gerektir. Bu sebepledir ki, aklî bürhanlar ile meşgul idik. Bir başka aklî bürhan daha söyleyeyim. İnsaf erbabına kifayet edecek olan bu inkâr olunamaz aklî bürhan şudur: Bu celâletli şahıs, kendi emrini mahbeste yükseltmiştir, orada iken nuru parlamış, şöhreti dünyaya yayılmış, büyüklüğü şarka ve garba ün salmıştır. Böyle bir şey bundan önce âlemde vuku bulmamıştır. Fakat insaf şarttır, yoksa öyle kimseler var ki dünya dolusu delil ve bürhan getirseniz hakikati teslim etmezler. Meselâ, birçok devlet ve milletler, bütün o güçleri ile beraber, O'nun mukavemetini kıramadılar. O ise, tek başına, mahbus ve mazlûm, dilediğini yaptı. Ben Cemâli Mübarek'in mucizelerinden bahis açmıyacağım; işitenler: "Bu mucizeler hep rivayetten ibarettir, doğru da olabilir, yanlış da" diyebilirler. Bilirsiniz ki, İncilde Mesih'e isnad olunan mucizeler başkalarından değil, Havarilerden rivayettir. Yahudiler bu rivayetleri hep inkâr ederler. Ben Cemali Mübarek'ten sadır olan harikulade halleri söylemek istersem pek çoktur; Bunlar şarkta ve hattâ bazı yabancılar katında da kat'i bir gerçektir. Fakat bu rivayetler herkes için kesin bir hüccet ve bürhan olamaz, çünkü, işitenler, bunlara: "Vakia mutabık olmayabilir; başka taifeler de kendi inandıklarının mucizelerinden bahsederler. Meselâ, Brehmenler, Brahma hakkında mucizeler rivayet ederler, onların yalan ve bunların doğru olduğunu nereden anlarız? Rivayet ise, o da rivayet, bu da; yok eğer tevatür ise, o da tevatür," diye itirazda bulunabilirler. Binaenaleyh, bu rivayetler kandırıcı delil teşkil etmez. Evet, bunlar hazırda olanlar için delildir: Bunların bile: "Acaba bu hal mucize midir yoksa sihir midir?" diye kendi kendine sorması ve şüpheye düşmesi muhtemeldir. Çünkü, bazı sihirbazlardan da garip vakalar rivayet edildiği olmuştur. Maksat, Cemâli Mübarek'ten bir çok acaip şeylerin zuhura gelmiş olduğunu anlatmaktır. Biz bunları rivayet eylemeyiz.

Bunlar bütün insanlar için kanıt ve delil teşkil etmez hatta bu acibeler gözleri ile gören için bile katiyet ifade etmez çünkü, sihir sanılabilir. Bundan başka nebiler hakkında söylenen mucizelerden çoğu başka manaya çekilebilir. Meselâ, İncilde yazıldığına göre, Hazreti Mesih'in şehadeti sırasında ortalığı karanlık kaplamış, yer oynamış, heykelin perdesi yırtılmış, ölümler mezarlarından çıkmıştır. Bunlar, eğer maddeten vukua gelmiş şeyler ise, cidden büyük hadiseler vukubulmuş demektir; bu takdirde zamanın tarihine geçmesi, halk arasında telâş ve heyecan yaratması ve hiç olmazsa askerlerin Mesih'i darağacından indirmeleri veya kaçmaları beklenirdi. Bunların vukuu hiç bir tarih kitabında yazılı değildir. Belli ki maksat bu sözlerin dış anlamları değil, başka manaları var. Maksadımız inkâr değildir; demek istediğimiz, bu gibi rivayetlerin kanaat verici olmadığını göstermektir. Bunlarda başka mânalar aranabileceğine işaretir. Bunun için bugün sofrada mukaddes kitablardan naklî delil bahsine dönelim. Buraya kadar beyan edilen deliller hep akli deliller idi. Bu makam hakikati araştırma makamıdır. Bu makamda, susuz abıhayat hasreti çeker, çırpınan balık denizi özler, hasta gerçek doktoru arar ve ilâhî şifaya kavuşur, yoldan çıkan kervan doğru yolu bulur, denizlerde bocalıyan gemi, selâmet sahiline erişir.

Binaenaleyh, arayıcıda birkaç vasfın bulunması şarttır. Arayıcının, herşeyden önce, insafli olması, Tanrıdan başka her şeyden gönlünü kaldırmış olması, bütün kalbiyle Ufuk-i Alâya yönelmiş olması, nefsâni arzulara esir olmaktan kurtulmuş bulunması gerekir. Çünkü, bütün bunlar birer mânidir. Bundan sarfınazar, arayıcı her belâya katlanmalı, her hususta temiz ve nezih olmalı, yüreğinde hiç bir millet veya ümmete karşı muhabbet veya nefret taşımamalıdır. Çünkü, bir tarafa karşı beslediği muhabbet başka bir tarafın hakikatine ermekten onu alakoyabilir; bir tarafa karşı beslediği nefret öbür tarafın hakikatine ermekten onu meneder. Bu makam, araştırma makamıdır. Araştırmacıda bu huyların ve gidişlerin bulunması lâzımdır. Araştırmacı, bu duruma gelmedikçe, gerçeklik güneşini arayıp bulamaz. Sadede gelelim: Bütün milletler iki zuhur bekler. Bu iki zuhurun arka arkaya vukuu gerektir. Böyle çifte bir zuhur her millete vâdolunmuştur. Tevratta Yahudilere Ordular Rabbî ile Mesih vaad olunmuştur. İncilde Hıristiyanlara Mesih ile İlyanın dönüşü vaad olunmuştur. Muhammed'in şer'iatinde ise Müslümanlara Mehdi ile Mesih vaad olunmuştur. Zerdüştilere ve saire de buna benzer vaadler vardır. Tafsilâta girersek söz uzar. Maksat, ardarda vukubulacak iki zuhurun cümleye haber verilmiş olmasıdır. Bu iki zuhurda dünyanın başka bir dünya olacağı, varlık âleminin yenileneceği, imkânın yeni bir hil'at giyeceği, adalet ve hakkaniyetin cihanı kaplıyacağı, kin ve adavetin yüreklerden silineceği, millet ve ümmetleri birbirlerinden ayıran şeylerin ortadan kalkacağı, insanlar arasında birlik ve ahenk doğuran sebeplerin meydana geleceği; gafillerin ayılacağı, körlerin göreceği, sağırın işiteceği, dilsizlerin konuşacağı, hastaların şifa bulacağı, ölümlerin dirileceği, savaşın barışa yer vereceği, düşmanların dostluğa çevrileceği, boğuşma ve çekişme sebeplerinin aradan kalkacağı, insanlık için gerçek mutluluk husule geleceği, mülkün melekût aynası haline geleceği, nasûtun lâhut tahtı olacağı, bütün milletlerin kaynaşıp tek bir millete inkilâp eyliyeceği, din ve mezheplerin tek bir din ve mezhepte birleşeceği, beşerin tek bir aile teşkil edeceği, kıt'aların tek bir kıt'a gibi olacağı, soy ve yurt ve şahıs ve dil ve siyaset kuruntularının zâil olacağı, bütün insanların Ordular Rabbının, himayesi altında, ebedî bir hayata kavuşacağı haber verilmiştir. Şimdi, Mukaddes kitaplardan bu iki zuhurun vukuunu delillerle ispatlayalım. Bu hususta peygamberlerin sözlerine müracaat gerektir. Danieal kitabında Kudüs'ün yeniden bina olunmasından Hazreti Mesih'in şehadetine kadar yetmiş hafta tâyin edilmiştir. Hazreti Mesih'in şehadetiyle kurban sona erecek ve mezbaha harap olacaktır. Bu haber Hazret-i Mesih'in zuhurunu bildirir. Yetmiş haftanın başlangıcı Kudüs'ün yeniden bina olunmasıdır. Kudüs'ün tamiri için üç padişahdan dört ferman sadır olmuştur. Bunlardan birincisi, Ezra kitabının birinci babında yazılı olduğu üzere, Milâttan önce 536 tarihinde Koreş tarafından sadır olmuştur. İkinci ferman, Ezra kitabının altıncı babında yazılı olduğu üzere, Fars Padişahı Daryus tarafından Milâttan önce 519 senesinde sadır olmuştur. Üçüncü ferman Artahaşasta tarafından Milâttan önce 457 tarihinde, hükümetinin yedinci yılında sadır olmuştur. Bu Ezra kitabının yedinci babında yazılıdır. Dördüncü ferman ise, Nehemya kitabının ikinci babında yazılı olduğu üzere Milâttan önce 444 tarihinde Artahaşasta tarafından sadır olmuştur. Daniel'in maksadı, bu fermanlardan üçüncüsü yani, Milâttan önce 457 tarihinde sadır olanıdır. Yetmiş hafta 490 gün eder. Her gün Kitab-ı Mukaddesenin nassına göre, bir yıldır. Tevratta, rabbın günü bir yıldır, buyruluyor. Şu halde, 490 gün, 490 senedir. Artahaşasta'dan sadır olan üçüncü fermanın tarihi Mesih'in doğuşundan 457 sene önce idi. Hazret-i Mesih, şehadeti ve suudu sırasında otuz üç yaşında bulunuyordu. Otuz üçü, dört yüz elli yediye ilâve edersen 490 eder ki Daniel bununla Hazret-i Mesih'in zuhurunu haber vermiştir.

Fakat Daniel kitabının dokuzuncu babının yirmi beşinci ayetinde başka türlü yazılıdır. Orada yedi hafta ve altmış iki haftadan bahsedilmektedir. Bu görünüşte, evvelki söze uymamaktadır. Bir çokları bu iki türlü sözün tatbikinde şaşırıp kalmışlardır. Öyle ya, bir yerde yetmiş hafta, başka bir yerde ise, altmış iki ve yedi hafta deniliyor. Bu söz birbirini tutmuyor. Halbuki, Daniel, iki tarih beyan eyliyor. Bu tarihlerden birisi, Kudüs'ün binası için Ezra'ya hitaben Artahaşasta tarafından yazılan emirnamenin sadır olduğu tarihtir. Bu Mesih'in suuduyla son bulan yetmiş haftadır. Hazreti Mesih'in şehadeti ile zebiha ve kurban sona ermiştir.

Yirmi altıncı ayette bahsi geçen ikinci tarih ise, Kudüs'ün tamirinin bitmesinden sonradır. Tamirin bitmesinden Mesih'in vefatına kadar geçen zaman altmış iki haftadır. Kudüs'ün binası yedi hafta veya kırk dokuz yıl sürmüştür. Yedi hafta altmış iki haftaya ilâve edilecek olur ise, altmış dokuz hafta eder. Son hafta esnasında Hazreti Mesih'in vefatı vukua gelmiştir. Bu suretle yetmiş hafta tamamlanmış oldu. Aradaki ihtilâf böylece kalkar. Hazreti Mesih'in zuhuru Daniel'in verdiği bu haber ile sabit olduktan sonra, şimdi de Hazreti Bahauallah ile Hazreti Alâ'nın zuhurlarını isbata bakalım. Şimdiye kadar aklî deliller getirmiştik. Şimdi de naklî deliller beyan eylemeliyiz. Daniel kitabının sekizinci babının on üçüncü âyetinde şöyle buyrulur: " Ve bir mukaddesin söylediğini işittim. Ve o söyliyene hitaben başka bir mukaddes daimi yakılan kurban ve harap edici isyan ve Kudüs ile ordunun payimal edilmeğe teslim olunması hakkındaki rüya ne vakite kadardır? dedi, o dahi buna: İki bin üç yüz akşamla sabah oluncaya kadar olup ondan sonra Kudüs tathir olunacaktır." dedi. Bu âyetin biraz ilerisinde: "Bu rüya ahır zaman içindir" denilmiştir. Yani, bu felâket, bu haraplık ve bu zillet ne kadar sürecektir, yani Zuhur ne zaman olacaktır, sorusuna cevaben deniliyor ki: İki bin üç yüz akşam ve sabah. O zaman mukaddes makam temizlenecektir. Maksat, iki bin üç yüz yıllık bir müddetin tayinidir. Tevratın nassına göre, her gün bir yıldır. Şimdi, Kudüs'ün yeniden yapılmasına dair Artahaşasta tarafından ferman sudurundan Hazreti Mesih'in doğuşuna kadar 456 yıldır. Hazreti Mesih'in doğumundan Hazret-i Alâ'nın zuhuru gününe kadar 1844 yıldır. 456 seneyi buna ilave edersek 2300 çıkar. Yani, Daniel rüyasının tabiri milâdî 1844 senesinde vuku bulmuştur. Bu ise bizzat Danielin nassı mucibince Hazreti Alânın zuhuru senesidir. Bakınız, zuhur senesi nasıl açık açık tayin ediliyor. Her hangi bir zuhur bundan daha açık haber verilemez. Hazreti Mesih, Metta İncil'inin, yirmi dördüncü babının üçüncü ayetinde, Daniel'deki bu haberin zuhur tarihini belirtmek istediğini, açıkça söylemiştir. Bu âyet aynen şöyledir:

"İsa Zeytun Dağı üzerinde otururken, şakirdleri tenhaca yanına gelip bu şeylerin ne zaman vukubulacağını ve Senin gelişinin ve dünyanın sonunun alâmetinin ne olacağını bize söyle dediler." Hazreti Mesih'in bu sebeple verdiği cevapta ezcümle şöyle deniyor:

"İmdi Daniel Peygamber tarafından haber verilen harap edici mekruh şeyin mukaddes yerde dikildiğini gördüğünüzde, okuyan anlasın." Bu suretle sorunun karşılığını Daniel kitabının sekizinci babına dönülerek, o babı okuyacakların o zamanı anlayacaklarına işaret buyurmuştur. Bakınız, Hazreti Alâ'nın zuhuru Tevrat ve İncilde nasıl bir açıklıkla bildirilmiştir.

Şimdi, Cemali Mübarek'in zuhur tarihini Tevrat'tan çıkararak beyan eyliyelim, Cemali Mübarek'in zuhuru tarihi: Hazreti Muhammed'in biset ve hicretinden itibaren gök ayı senesi hesabıyla. Çünkü, Hazreti Muhammed'in şeri'atında muteber ve geçerli olan gök ayı senesidir. Adı geçen şeri'atte ibadet hükümleri ile ilgili her hususta kamerî sene kullanılmıştır. Daniel Kitabının on ikinci babının altıncı âyetinde şöyle denmektedir:

"Ve biri keten bezi giymiş olarak nehrin suları üzerinde duran kimseye, bu acayip şeylerin nihayeti ne zaman olacaktır? dedi. Keten bezi giyip nehrin suları üzerinde duran kimsenin sağ ve sol elini semaya kaldırarak ve ilelebet diri olanın hakkı için yemin ederek zaman ve zamanlar ve yarım zaman olacak ve mukaddes kavmin kuvvetini kırmağı bitirdikleri zaman bunların cümlesi itmam olunacaktır, dediğini işittim." Günün ne olduğunu bundan önce izah etmiştik. Tekrarına hacet yoktur. Yine kısaca diyelim ki, her gün bir senedir ve her sene on iki aydan ibarettir. Şu halde, üç buçuk sene kırk iki ay eder. Kırk iki ay ise, bin iki yüz altmış gündür. Kitab-ı Mukaddese'de her gün bir yıldır. Hicretin 1260 yılında Cemali Mübarek'in müjdecisi Hazreti Alâ zâhir oldu. Bunu müteakip on birinci âyette şöyle buyruluyor:

"Ve daimi yakılan kurbanın kaldırıldığı ve harap edici mekruh şeyin dikildiği vakitten başlayarak bin iki yüz doksan gün olacak. Dayanıp bin üç yüz otuz beş güne yetişene ne mutlu" Bu gök ayı tarihinin başlangıcı Hazreti Muhammed'in Peygamberliğinin bütün Hicaz iklimine ilân edildiği gündür ki, bisetten(*) üç yıl sonra vuku bulmuştur. Başlangıçta Hazretin nübüvveti kapalı idi. Hatice ve İbni Nufil'den başkası bilmiyordu. Nübüvvetin açıklanması üç yıl sonra vukua gelmiştir. Cemal-i Mübarek ise Hazreti Muhammed'in nübüvvetinin ilânından 1290 yıl sonra kendi zuhurunu açıklamıştır (1).

(*)Biset: İlahi Emrin açıklanması. 1) Hz Muhammed'in peygamberliğinin ilanından itibaren 1290 ve hicretten 1280 Hicri yılı 1863 Milâdî senesine tekabül eder. O sene Cemâli Mübarek Bağdat'tan İstanbul'a hareketleri sırasında şehrin dışarısında bulunan Rızvan Bahçesinde on iki gün ikamet buyurmuşlardır. Kendi zuhurunu işte bu bahçede bulunduğu sırada yakın eshabına açıklamıştır. XI "YUHANNA'NIN VAHYİ" KİTABINDAN ON BİRİNCİ BABIN TEFSİRİ

“Yuhanna'nın Vahiy" kitabının on birinci babının birinci âyetinde şöyle buyruluyor:

“Ve Bana değneğe benzer bir kamyş verildi ve o melek durup dedi ki: Kalk ve Allahın heykelini ve mezbahı ve içinde ibadet edenleri ölç; ve heykelin dışında olan avluyu bırakıp onu ölçme, zira o ümmetlere verilmiştir. Ve onlar dahi mukaddes şehri kırk iki ay ayak altında çiğniyeceklerdir." Bu kamyştan veya neyden maksad, kâmil insan olup kamyşa benzetilmiştir. Teşbihin yönü şudur: Ney, içi boş ve her şeyden azade olunca, güzel nağmeler çıkarır. Aynı zamanda, neyden çıkan ses ve ahenk kendi sesi ve ahengi değildir, ses ve ahenk, gerçekte onu üfliyen neyzenindir. Kezalik, o mukaddes kimsenin gönlü Tanrı özgesinden uzak ve azadedir. Benlikten ve sair nefsanî şeylerden sıyrılmış ve Rahmanın nefsiyle meşgul ve menus olmuştur. Böyle bir kimsenin söylediği her söz ondan olmayıp gerçek neyzendendir ve Tanrı Vahyidir. Bundan dolayıdır ki kamyşa benzetiliyor. Bu kamyş değnek gibidir. Yani her âcizin yardımcısı, imkân âleminde yaşayan her şahsın dayanağıdır. O, gerçek çobanın değneğidir. Çoban onunla kendi koyunlarına çobanlık eder. Melekût çayırında güder.

“O şahıs bana: Kalk ve Allahın heykelini ve mezbahı ve içinde ibadet eyliyenleri ölç, dedi." Yani, tart, arşınla. Arşınlama demek, bir şeyin niceliğini bulmak demektir. Yani o şahıs: Kudsülakdas ve mezbahı ve içinde ibadet eyliyenleri tart; yani onların buldukları gerçek durumu araştır, ne mertebe ve makamda bulduklarını anla, ne gibi evsaf ve kemalâtı, haiz olduklarını tesbit et, Kudsülakdas denilen o kutsal ve temiz olan yerdeki kimselerin sırlarından haberdar ol.

“Ve Heykelin dışında bulunan avluyu bırakıp onu ölçme, zira o ümmetlere verilmiştir." Milâdî yedinci asrın başlarında Orişelim (1) istilâya uğrayınca, Kudsülakdas, yani Süleyman'ın inşa ettirdiği ev, görünüşte mahfuz kaldı; Kudsülakdas'ın dışı, dış avlu ise, zaptolunarak ümmetlere verildi.

1)Kudüs Şehri

“Mukaddes şehri kırk iki ay ayak altında çiğniyeceklerdir." Yani ümmetler kırk iki ay veya 1260 gün müddetle, Orişelim'i kendi hakimiyetleri altında tutacaklardır. Her gün bir yıl olduğuna göre 1260 gün, 1260 yıl eder. Bu ise, Kur'an devrinin müddetidir. Kitabı Mukaddes'in nassına göre her gün, bir yıldan ibarettir. Nasıl ki, Hezekiyel kitabının dördüncü babının altıncı âyetinde:

“İmdi Yahuda hanedanının günahını kırk gün taşıyacaksın. Sana her bir yıl yerine bir gün verdim." denilmiştir. Bu âyet, Orişelim'in ayaklar altında çiğnendiği islâm müddetini haber vermektedir. Yani, bu müddet esnasında Orişelim'in muhteremliği kalmamış ve fakat Kudsülakdas mahfuz, masun ve muhterem olmakta devam eylemiştir. Bu hal 1260 yıl sürmüştür. Bu 1260 yıl Cemali Mübarek'in kapısı Hazret-i Alâ'nın zuhurunu haber veriyor; filvaki, Hazreti Alâ'nın zuhuru hicretin 1260 tarihinde vuku bulmuştur. 1260 günlük müddet hitama erince, mukaddes şehir, Orişelim, yeniden mamurluğa yüz tutmuştur. Orişelim'i bundan altmış yıl önce gören bir kimse bir de bu günkü haliyle bakar ise, bu şehrin o zamandan beri ne derece mamurlaşmış ve ihtiram kazanmış olduğunu görür. Bu verdiğimiz mana, Yuhanna'nın rüyasını anlatan ayetin dış manasıdır. Bu ayetin başka bir yorum ve işareti daha var ki o da şudur: Tanrı şeriatı iki kısma ayrılır: Birincisi üssülesastır, ruhaniyettir, yani bu kısım, ruhanî faziletler ve rahmanî ahlâk ile ilgilidir. Bu kısım hiç değişmez. Bu kısım, Adem şeriatinin, Nuh şeriatinin, İbrahim şeriatinin, Musa şeriatinin, İsa şeriatinin, Muhammed şeriatinin, Hz. Alâ şeriatinin ve Cemali Mubarek şeriatinin özü olup Kudsülakdastır. Bu kısım, bütün nebilerin devirlerinde bâki ve berkarar olup hiçbir zaman ortadan kaldırılamaz, çünkü bu cismanî değil, ruhanî hakikattir. Orişelim, Kudüs şehri demektir. İmandır, irfandır, ikândır, adalettir, diyanettir, mürüvettir, emanettir, Tanrı muhabbetidir, dertlilere sempatidir, fakirlere acımadır, zulüm altında inliyenlerin feryadına erişmektir, biçarelere yardımdır, düşünlerin elinden tutmaktır, pâklıktır, azadeliktir, tevazudur, hilimdir, sabir ve sebatır. Bunlar hep rahmanî huylardır. Bu hükümler aslâ kaldırılamaz, ebediyen geçerli ve berkarardır. İnsanlık alemine mahsus olan bu faziletler her bir devirde yenilenir, çünkü, Tanrı şeriatinin her bir devresinin sonlarına doğru ruhaniyet, yani insanî faziletler ortadan kaybolur ve ancak sureti kalır. meselâ, Musa devrinin sonlarına doğru, İsa'nın zuhuruna yakın, Yahudiler arasında Tanrı şeriatı elden gitmiş, geriye cansız bir cisim kalmıştı. Kudsülakdas ortadan kalkarak heykelin dış avlusu, yani dış kabuğu, ümmetlerin elinde kalmıştı. Keza, İsa şeriatinde insanlık dünyasının en büyük faziletlerini teşkil eyliyen esas ortadan kalkarak, sureti keşişlerin ve papazların elinde kalmıştır ve yine Muhammed şeriatinin özü meydandan kaybolarak kabuğu zâhir ulemasının elinde kalmıştır. Tanrı şeriatinin ruhanî olan ve insanlık

âleminin faziletlerinden ibaret bulunan esas ortadan kaldırılamaz, bâki ve berkarardır. Bu esas her peygamberin devresinde yenilenir.

Tanrı şeriatinin ikinci kısmı ise, oruç, namaz, ibadet, evlenme, boşanma, kul âzât eyleme, yargılama, muamelât, mücazât, kısas, dövme, hırsızlık gibi dünyevî işlerle ilgilidir. Şeriatin bu gibi dünya işleriyle ilgili kısmı her bir peygamberin devrinde değişir ve kaldırılır, çünkü idare işlerinde, muamelelerde ve cezalandırmada ve diğer hükümlerde zamanın icabına göre değişme olması gereklidir. Hasılı, Kudsülakdas tabirinden maksat, hiç bir vakit değişmeyen ve hükümden kaldırılmayan ruhanî şeriattir. Mukaddes şehirden maksat ise, zaman zaman kaldırılan olan cismanî şeriattir. Mukaddes şehir diye anılan bu cismanî şeriât 1260 sene ayaklar altında çiğnenecektir. Aynı âyet şöyle devam ediyor:

“Ve Ben iki şahidime kudret vereceğim, onlar dahi çul giymiş olarak 1260 gün peygamberlik edeceklerdir.” Bu iki şahidden maksat, Hazret-i Muhammed ile Ebu Talib oğlu Ali Cenaplarıdır. Kur’anda Tanrı, Tanrı Elçisi Muhammed’e hitaben: “Biz Seni şahadet edici, müjde verici ve korkutucu tayin ettik” buyurmuştur. Şâhid demek, bir şeyin ancak onun şahadetiyle sabit olması demektir. Bu iki şahidin hükümleri 1260 gün, yani sene, cari olacaktır. Fakat Hazreti Muhammed köktür, Ali ise dal, tıpkı Hazreti Musa ve Yuşa gibi.

“Bu iki şahit çul giymiş olarak” buyruluyor: Yani, üstlerinde zâhiren yeni bir elbise yoktur, eski elbiseleri vardır. Bu demektir ki, başlangıçta sair milletlerin nazarında, revnakları yoktur ve davaları yeni bir dava gibi görünmez. Zira onun şeriatinin ruhaniyeti Hazreti Mesih’in İncil’deki ruhaniyetine mutabık olup, cismanî ahkâmı çokça Tevrat’taki ahkâma uygundur. Eski elbiseden kinaye budur. Sonra:

“Dünyanın Rabbi önünde duran iki zeytin ağacı ve iki şamdan bunlardır” buyruluyor. Bu âyette bu iki şahıs iki zeytin ağacına benzetilmiştir. Çünkü o zamanlarda geceleri yakılan kandillerde zeytin yağı kullanılırdı. Yani, dünyayı aydınlatacak Tanrı hikmeti yağı ile dolu iki kimse zuhura gelecek ve Tanrı nuru cihanı aydınlatacaktır. Bu münasebetle şamdana da benzetilmişlerdir. Şamdan ışık yeridir, ondan ışık saçılır. Aynı veçhile, bu nurlu yüzlerden hidâyet ışığı saçılır.

“Rabbın önünde durmuşlardır” buyruluyor. Yani, Hakkın hizmetine kıyam eylemişlerdir, Tanrı yaratıklarını terbiye ediyorlar. Nasıl ki, bütün Arabistan yarımadasında yaşayan vahşi Arap kabilelerini o zamana göre medeniyetin en yüksek mertebesine çıkarıp terbiye eylemişlerdir. Sonra buyruluyor:

“Eğer bir kimse kendilerine zarar vermek isterse, onların ağzından ateş çıkar ve düşmanlarını yeyip bitirir.” Maksat, hiç bir kimsenin onlara karşı duramayacağıdır. Yani, bir kimse onların öğretilerini veya şeriatlarını küçük görmek isterse, onların ağzından uzun veya kısa olarak çıkan şeriat hükmü bu gibileri sarar ve bitirir. Her kimse onlara eziyet etmeğe kalkışır veya onlara karşı kin ve husumet besler ise, onların ağızlarından çıkacak olan bir hüküm bu gibileri yok eder, nasıl ki onların hep düşmanları mağlûp, bozuk ve yok olmuşlardır. Allah onlara görünüşte de nusret ihsan buyurmuştur. Sonra buyruluyor:

“Onların peygamberlik günlerinde, yağmur yağmasın diye göğü kapamak kudretleri vardır.” Yani, o devre esnasında mutlak hâkimdirlere; yani, Hazret-i Muhammed’in şeriatini ve öğretilerini ile Ali’nin beyan ve tefsiri semavî feyizdir, isterlerse bu feyzi verebilirler ve dilerler ise yağmur yağmıyabilir. Burada yağmurdan maksat feyizdir. Sonra buyruluyor:

“Sular üzerinde onları kana döndürmek kudretleri vardır.” Yani, Hazreti Muhammed’in nübüvveti, Hazreti Musa’nın nübüvveti gibidir, Hazreti Ali’nin kuvveti, Hazret-i Yuşa’nın kuvveti gibidir, isterlerse Nil’in suyunu kıptilere ve inkar edenlere kan yapabilirler. Yani, onların hayatına sebep olan şeyi, cehalet ve gururları yüzünden, onlar için ölüm sebebi yapabilirler. Meselâ, Firavunun ve Firavun kavminin o kavmi yaşatan saltanatı servet ve kudreti inkâr ve kibirlenmeleri yüzünden ölümlerine, çökmelerine, zillet ve miskinliklerine sebep olmuştur. Binaenaleyh, o iki şahidin kavimleri helâk eyleme kudretleri vardır. Sonra buyruluyor:

“Ne zaman isterlerse, yeri her belâ ile vurmak kudreti kendilerinde vardır.” Yani, onlarda görünür kudret ve galebe de vardır. Kötüleri zulüm ve haksızlık edenleri yola getirebilirler, çünkü Tanrı bu iki şahide görünür kudret ve görünmez kuvvet inâyet buyurmuştur: Nasıl ki, çölün yırtıcı kurt ve aslanlarına benzeyen kan içici Arap eşkiyasını terbiye eylemişlerdir. Sonra buyruluyor:

“Şahidliklerini bitirince.” Yani, vakta ki emrolundukları şeyi yerine getirip semavî öğretilerini yayarlar, Tanrı'nın haberini bildirip şeriatini ileri götürürler ve bu sayede ruhanî hayat eseri görünmeğe başlar, insanlık âleminin faziletleri parlar ve çöl kavimleri arasında büyük ilerlemeler meydana gelir. Sonra buyruluyor:

“Cehennemden çıkan canavar onlarla muharebe edecek ve onları öldürecektir.” Bu canavardan maksat, sapıklık cehenneminden saldıran Ümeyye oğullarıdır. Ümeyye oğulları Muhammed'in şeriatine ve Ali'nin Tanrı sevgisi demek olan hakikatine hücum eylediler. Canavarın bu iki şahid ile muharebe eylediği bildiriliyor. Bu muharebeden murat, ruhanî muharebedir, yani, Ümeyye oğulları o iki şahidin öğretilerine, gidişlerine ve gittikleri yola taban tabana zıt bir hareket hattı takip ederler. Bu açık muhalefet neticesinde o iki şahidin himmet ve gayretiyle yayılmış bulunan bağışlar ve kemaller ortadan büsbütün silinerek hâyvânî huylar ve nefsanî arzular galip gelecektir. Onun için, o canavarın onlarla muharebe eyliyerek onları yeneceği tâbiri kullanılmıştır. Bu demektir ki, o canavarın yaydığı delâlet karanlığı dünyanın ufuklarını saracak ve iki şahidi öldürecektir. O iki şahidi öldürmekten maksat, onların yarattığı ruhanî hayatı yok edecek, Tanrı şeriat ve talimlerini ortadan kaldıracak, Tanrı dinini ayak altında çiğniyecek, meydana cansız bir cesetten başka bir şey bırakmayacaktır. Sonra buyruluyor:

“Onların cesetleri ruhanice Sodom ve Mısır denilen büyük şehrin meydanı üzerinde, onların Rablarının da Haça gerildiği yerde kalacaktır.” Onların cesetlerinden maksat, Tanrı şeriatidir. Meydandan maksat, temaşaya açık yerdir. Sodom ve Mısır da, Rablarının da haça gerildiği yerden maksat, Suriye bölgesi ve bilhassa Orişelim'dir. Çünkü, Ümeyye oğulları burada saltanat sürmüşler, Tanrı'nın şeriatini ve talimleri ilkin burada ortadan kalkmıştır. Cansız bir ceset haline gelmiştir. Onların bedenlerinden maksat, cansız bir ceset haline gelmiş olan Tanrı şeriatidir. Sonra buyruluyor:

“Kavimlerden, kabilelerden, dillerden ve ümmetlerden bir çok adamlar onların cesetlerini üç buçuk gün seyredecekler ve fakat cesetlerinin mezara konulmasına izin vermiyeceklerdir.” Evvelce de izah eylemiş olduğumuz üzere, Kitab-ı Mukaddes'in istilâhına göre, üç buçuk gün üç buçuk senedir. Üç buçuk sene ise, kırk iki aydır, 42 ay 1260 gün eder; her gün Kitab-ı Mukaddes'te açıkça yazıldığına göre bir yıldır; bu takdirde üç buçuk sene, 1260 sene demek olur. Bu müddet Kur'an'ın devridir. “Ümmetlerin, kabilelerin ve kavimlerin cesetleri seyreylemeleri” demek Tanrı şeriatini temaşa ve fakat onunla amel etmiyecekler, demektir. Bununla beraber, onların cesedlerini, yani Tanrı şeriatini, gömmek müsaadesini vermiyeceklerdir. Demek isteniyor ki, onlar görünürde Tanrı şeriatine yapışacaklar, onun büsbütün ortadan kalkmasına, cesedin yok olmasına müsaade vermiyeceklerdir. Onlar gerçekte, şeriatini terketmiş oldukları halde, görünürde, onun adını ve anısını olsun muhafaza eyliyeceklerdir. Adı geçen kabilelerden maksat, Kur'an'ın bölgesinde toplanmış olan ümmetler ve milletlerdir. Bunlar Tanrı Emrinin ve Tanrı şeriatinin görünürde de ortadan silinmesine rıza göstermiyeceklerdir. Nasıl ki, namaz ve oruç ortada kaldığı halde Tanrı dininin iyi huy, iyi gidiş, sır ve ruhaniyetten ibaret olan temeli ortadan kalkmış, Tanrı muhabbet ve marifetinin neticesi olan insanî faziletler batmış, zulüm, haksızlık, şehvet ve şeytanî rezaletler meydanı almış. Tanrı şeriatinin şahsı ölü bir ceset gibi halkın seyretmesine bırakılmıştır. Bu hal 1260 sene, süren Muhammed devri müddetince devam eylemiştir. Bu iki kişinin tesis eylediği şey, yani şeriatin esası, bu müddet boyunca ümmetin elinden çıkmıştır. Ümmet, Tanrı'nın bir armağanı olan ve şeriatin ruhunu teşkil eyliyen insanî faziletleri bu müddet boyunca bir köşeye atmıştır. Şöyle ki, adalet, muhabbet, ülfet, nezahet, kudsiyet ve feragatkârlık gibi bilcümle rahmanî sıfatlar ortada görünmez olmuştur. Şeriaten sadece bir namaz ve oruç kalmıştır. Kur'an'ın devresi bulunan 1260 yıl bu hal üzerine devam eylemiştir. Çünkü bu iki kişi ölmüş, cesetleri cansız kalakalmıştır. Sonra buyruluyor:

“Yer yüzünde oturanlar onlar üzerine sevinirler ve çok mesrur olup birbirine hediyeler gönderecekler, çünkü bu iki peygamber yeryüzünde oturanlara eziyet ederlerdi.” Yeryüzünde oturanlardan maksat, Avrupa ve Uzak Asya gibi yerlerde oturan ümmet, kavim ve milletlerdir. Bunlar İslâm ahlâkının temelinden değiştiğini, Tanrı şeriatinin terkedildiğini, fazilet ve hamiyetin ortadan kalktığını, iyi huyların kötü huylara yer verdiğini görünce, İslâm milletinin ahlâkı bozuldu ve artık başka kavimlere mağlûp olacaklardır, diye sevinirler; nasıl ki bu şey açık açık zuhura gelmiştir. Şan ve şevketin en yüksek zirvesine çıkmış olan bu milletin şimdi nasıl esir ve zelil olduğunu görüyorsunuz. Diğer kavimlerin birbirine hediyeler göndermelerinden maksat, yardımlaşmalarıdır. Bu iki nebinin yeryüzünde oturanlara eziyet eylemelerinden maksat, başka milletlere ve kavimlere galebe çalmış olmalarıdır. Sonra buyruluyor:

“Üç buçuk gün sonra onların içine Allah'tan hayat ruhu girdi ve ayakları üzerine dikildiler; ve onları görenlerin üzerine büyük korku düştü." Üç buçuk gün veya, evvelce anlatıldığı üzere, 1260 yıl, cansız bir cisim haline gelmiş olan bu iki şahıs tekrar dirilip ayaklandılar; yani, Hazreti Muhammed'in tesis ve Hazreti Ali'nin terviç eylemiş olduğu şeriat ve öğretiler, bu özünü kaybetmiş kabuk, tekrar yenilenip dirildi. Yani, ruhaniyetin maddiyata güzel huyların fena huylara, adaletin zulme, merhametin buğza, doğrunun yalana, hidayetin dalâlete, nezahetin nefsanî şehvete çevrilmiş bulunduğu, üç buçuk gün veya, Kitab-ı Mukaddes'in istilâhına göre, 1260 yıllık müddet sona erdikten sonra, o eski ilâhî talimler, faziletler, rahmanî kemaller, ruhanî feyizler, Hazret-i Alânın zuhuru ve Kuddus cenablarının (1) tebaiyeti ile tekrar yenilendi. Kudsiyet nesimi esti, gerçeklik ışığı parladı, cana can katan bahar mevsimi geldi, hidayet sabahı göründü, o iki ruhsuz cisim tekrar dirildi biri müessis ve öbürü mürevviç olan bu iki büyük zat ayaklandı, çünkü bunlar hakikat ışığı ile cihanı aydınlattılar. Sonra buyruluyor:

“Gökten onlara: Buraya çıkın diye büyük bir ses işittiler ve bulutta göğe çıktılar." Yani: Gereken şeyleri öğrettiniz, müjdeleri verdiniz, mesajı halka tebliğ ettiniz, Hakkın nidasını yükselttiniz, vazifenizi ifâ ettiniz; şimdi de Mesih gibi, canı canana feda ediniz, şehit olunuz, diye göze görünmez gökten Hakkın sesini işittiler. Bunun üzerine, O Hakkın Güneşi ile O Hidayet Ay'ı her ikisi de Hazreti Mesih gibi eşsiz şehitlik ufkunda batarak melekût semasına çıktılar. Sonra buyruluyor:

(1) Kuddus cenabları, Hz. Alâ'nın ilk müminlerinden biridir.

“Düşmanları onları gördüler." Yani, düşmanları içerisinde bir çoğu, şehadetten sonra, onların mertebelerinin yüksekliğini ve menkibelerinin yüceliğini görerek onların büyüklüğüne ve ne kadar kemalât sahibi bulduklarına tanıklık ettiler. Sonra buyruluyor:

“O saatte büyük zelzele oldu ve şehrin onda biri yıkıldı ve zelzelede yedibin kişi telef oldu." Bu zelzele, Hazret-i Alâ'nın şehadetini müteakip Şiraz'da vukua geldi. Bunun neticesinde şehrin altı üstüne döndü ve bir çok kimseler telef oldu. Bundan başka, hastalık, veba, kıtlık, pahalılık, açlık ve felâket gibi eşi ve benzeri görülmemiş şiddetli sıkıntılar da vuku bulmuştur. Sonra buyruluyor:

“Geri kalanlar korkup göğün Allahını temcit ettiler." Fars eyaletinde vuku bulan zelzele âfetinden kurtulanlar, gece gündüz inleyip ah'ü figân eylediler, temcit ve tesbih ile meşgul oldular; o kadar korkmuş ve ürkmüşlerdi ki geceleri uyku yüzü görmüyorlardı. Sonra buyruluyor:

“İkinci vay geçti, işte üçüncü vay çabuk geliyor." Birinci vay, (üzerine selâm olsun!) Abdullah oğlu Muhammed Hazretlerinin zuhurudur; ikinci vay (Ona mecdü senâ olsun!) Hazreti Alâ'dır; üçüncü vay ise, Ulu Gündür, Ordular Rabbinin ve Mev'üd Cemâl'in tecellisi Günüdür. Bu meselenin beyanı Hezekiel kitabının 30 uncu babındadır. Orada buyruluyor:

“Bana Rab'bin şu sözü geldi: Ey Adem oğlu, peygamberlik et ve de: Rab Yahova şöyle diyor: Vay o güne diye uluyun; Çünkü o gün yakın; evet Rab'bin günü yakındır." Şimdi, vay gününün Rab günü olduğu belli oldu; çünkü o günde vay gafilere, vay günahlılara, vay cahillere; onun için: İkinci vay geçti ve işte üçüncü vay çabuk geliyor denmiştir. Üçüncü vay, Cemali Mübarek'in zuhuru günüdür, Tanrı'nın günüdür ve Hazreti Alâ'nın zuhuru gününe yakındır. Sonra buyruluyor:

“Ve yedinci melek boru çaldı ve: Dünyanın sultanlığı Rab'bımızın ve O'nun Mesih'inin oldu; ve ebedler ebedince saltanat sürecektir, diye gökte büyük sesler oldu." O melek, melâkûti sıfatlar ile muttasıf ve melek huyu ile mebus insandır. Sesler yükselir, Tanrı Mazharının zuhuru ilân edilir, Ordular Rab'binin görüldüğü dünyaya duyurulur, devir artık Rahman olan Rab'binin devridir, nidâsı her tarafta işitilir. Nebilere indirilen bütün kitaplarda sahifelerde vadolunup yazılmıştır ki, Rab'binin o gününde Tanrı'nın ruhanî padişahlığı teşkil olunacak, dünya yenilenecek, imkân âleminin cismine yeni bir ruh üflenecek, Tanrı baharı gelecek, merhamet bulutu yağmur yağdıracak, Hakikat Güneşi parlıyacak, ruhları okşayan tatlı yeller esecek, insanlık yeni bir hil'ate bürünecek, yeryüzü Cenneti Alâya dönecek, fesat ve muharebe kalmıyacak, doğruluk ve dürüstlük yürüyecek, barış hüküm sürecektir, herkes Tanrı'ya tapacak, ülfet ve muhabbet ve birlik cihanı kaplıyacak ve Rab, ebedler ebedine kadar hükümet edecektir. Yani, sonu gelmiyen ruhanî bir saltanat kurulacaktır; o günler Musa'nın günü, Mesih'in günü, İbrahim'in günü ve diğer nebilerin günü idi; bu şeylerin

meydana geleceği gün ise, Tanrı'nın Günüdür; çünkü o günde Hakikat Güneşi bütün harareti ile ve en yüksek parlayışı ile doğacaktır. Sonra buyruluyor:

“Ve Allah'ın önünde tahtları üzerinde oturan yirmi dört ihtiyar yüzüstü yere kapandılar ve Allah'a secde kılarak dediler: Ey her şeye kadir olan, var olan, ve var olmuş olan Rab Allah: Sana şükür ediyoruz, çünkü kendi büyük kudretini ele aldın ve saltanat sürdürdün." Her devirde vasi ve safilerin sayısı oniki olmuştur. Hazreti Yakub'un zamanında on iki oğlu, Hazreti Musa'nın zamanında on iki sıbit reisi, Hazret-i Mesih'in zamanında on iki havarî ve Hazreti Muhammed'in devrinde on iki imam vardı. Bu en büyük zuhurda ise yirmi dördtür, cümlesinin iki katı; çünkü bu zuhurun azâmeti böyle gerektirir. Bu mukaddes kimseler Tanrı'nın önünde kendi tahtları üzerinde oturmuşlardır; yani, ebedî saltanat sürerler. Bu yirmi dört büyük zat, ebedî saltanat tahtına oturmuş olmakla beraber, küllî zuhurun Mazharı önünde boyun eğip secde eylemekte ve: “Ey her şeye kâdir olan, var olan, ve var olmuş olan Rab Allah: Sana şükür ediyoruz, çünkü kendi büyük kudretini ele aldın ve saltanat sürdürdün" demektedirler. Yani, kendi talimlerini tamamiyle icra mevkiine koyacaksın, bütün yeryüzünde oturanları kendi gölgen altında toplıyacaksın ve bütün insanlık camiasını tek bir çadırın altına getireceksin. Gerçi padişahlık daima Allah'a mahsustur ve saltanat süren ve sürecek olan daima Tanrı'dır, fakat burada saltanatın tahtından maksat, Tanrı nefsinin mazharı olan zattır. İnsanlık âleminin ruhu ve ebedî hayatı demek olan hükümleri ve öğretileri icra eyliyecek olan işte bu Tanrı nefsi mazharıdır. Tanrı'nın bu küllî Mazharı, dünyayı ruhanî kuvvetler vasıtasıyla fetheyleyecektir, muharebe ve mücadele ile değil. O, dünyayı sulh ve selâmet ile süsleyecektir. Kılıç ve mızrak ile değil. O, bu ilâhi öğretileri iyilik ve güzellik ile ileri götürecektir, cebir ve şiddet ile değil. Tanrı saltanatını halis bir muhabbet vasıtasıyla tesis eyliyecektir, savaş kuvveti ile değil. Tanrı nefsi mazharı milletleri ve ümmetleri öyle yetiştirecektir ki, bunlar aralarındaki durum, âdet, huy ve din ayrılıklarına nazaran kurt ile kuzu, yılan ile meme çocuğu, kaplan ile oğlak gibi iken, birbirleriyle kucaklaşacaklar, öpüşecekler, samimî arkadaş olacaklar; aralarındaki soy nefretleri, din başkalığı, millet ayrılığı ortadan kalkacak ve cümlesi kutlu ağacın gölgesi altında kaynaşıp dost ve kardeş olacaklardır. Sonra buyruluyor:

“Milletler gazablandılar," Çünkü, senin öğretilerin başka milletlerin nefsanî arzularına aykırı düşüyordu. Sonra buyruluyor:

“Gazabın görüldü." yani, cümlesi açık bir husrana uğradılar; çünkü senin tavsiyelerine öğütlerine ve öğretilerine uymadılar, senin ebedî feyzinden mahrum oldular, Hakikat Güneşinin ışıklarından perdelendiler. Sonra buyruluyor:

“Ölülerine hükmolunmak üzere vakit geldi." Yani, Tanrı sevgisi ruhundan ve mukaddes ebedî hayattan mahrum kalan kimseler adalet üzerine hüküm giyeceklerdir; yani, hakettiğini almak üzere kıyam edeceklerdir. O, varlık dünyasında ne kadar düşük derecede bir yer işgal ettiklerini ve gerçekte ölümün hükmü altında olduklarını göstererek onların sınırlarının gerçeğini açığa çıkarır. Sonra buyruluyor:

“Ta ki Senin peygamber kullarına ve mukaddeslere ve Senin isminden korkanlara, küçüklere ve büyüklere ücretlerini veresin." Yani, iyileri sonsuz üstünlükle mümtaz eyliyesin; onları gök yıldızları gibi kadim izzet ufkundan parlar kılasın; onları, insanlığı aydınlatıp Tanrı'nın melekûtünde yol gösterici ve ebedî hayat vasıtası olacak bir gidişe muvaffak buyurasın. Sonra buyruluyor:

“Ve yeri harap eyliyenleri harap eyliyesin." Yani, gafilleri bütün bütün mahrum eyliyesin. Yani körlerin körlüğü, görürlerin görürlüğü, sapıkların bilmezliği, doğru yolda yürüyenlerin bilgisi açığa çıkacaktır. Bundan sonra buyruluyor:

“Ve Allah'ın gökte olan mukaddes heykeli açıldı." Yani, ilâhi Orişelim görüldü ve Kudsulakdas açığa çıktı. Kudsulakdas, irfan erbabının tabirince, Tanrı şeriatinin özünden ve gerçek Tanrı öğretilerinden kinaye olup evvelce de denildiği gibi hiç bir peygamberin devrinde değişmemiştir. Tanrı şeriatinin özünden kinaye olan Kudsulakdas Orişelim'in içindedir. hükümler, muameleler, ibadet ve cismanî kanunlar hep bir arada Orişelim'i teşkil eder. Bundan dolayıdır ki, semavî Orişelim denmektedir. Velhasıl, Hakikat Güneşinin o devresinde Tanrı nurları büyük bir parlayış ile parlayacağından Tanrı öğretilerinin özü maddî âlemde tatbik sahası bularak cehaletin karanlığı yok olacak, dünya başka bir dünya olacak, nuranîlik her tarafı kaplayacak ve binaenaleyh Kudsulakdas meydana çıkacaktır. “Allah'ın gökte olan mukaddes heykeli açıldı." Yani, Tanrı öğretilerinin yayılması, Rabbanî sınırların açıklanması ve gerçeklik güneşinin parlaması üzerine, felâh ve necâh kapıları her yönden açılır, semavî nimet ve bereket eserleri aşikâr olur. Sonra buyruluyor:

“Ve O'nun heykelinde ahdinin sandığı göründü." Yani, Ahdinin kitabı mukaddes heykelinde görünür, Misakının Levhi yazılır, Ahdü-Peymanın mânaları aşikâr olur. Tanrı, doğuda ve batıda ünlenir, Tanrı Emrinin sesi dünyanın her yerinde işitilir. Ahdi bozanlar zelil ve hakîr olur, Misakta sabit olanlar şeref ve izzet bulur; çünkü onlar Ahdin Kitabına yapışmışlar ve Misakta sebat ve istikamet göstermişlerdir. Sonra buyruluyor:

“Ve şimşekler, sesler, gök gürlemeleri, zelzele ve büyük dolu oldu." Yani, Ahdin Kitabı zuhur eyleyince, büyük bir fırtına kopar, Tanrı'nın kahr ve gazap şimşegi çıkar, Misakı bozan gök gürültüsü sesi duyulur, şüphe zelzelesi vukua gelir, azap dolusu Misakı bozanlar üzerine yağar, iman müddeileri imtihana çekilir.

XII

EŞİ'YA KİTABININ ON BİRİNCİ BABININ TEFSİRİ

Eşi'ya Kitabının on birinci babının birinci ayetinde buyruluyor:

“Ve Yesse'nin kütüğünden bir filiz çıkacak ve kökünden bir fidan meyve verecek. Ve Rabbin Ruhü, hikmet ve anlayış ruhu, öğüt ve kuvvet ruhu, bilgi ve Rab korkusu ruhu onun üzerinde kalacak. Ve onun zevki Rab korkusunda olacak; ve gözlerinin gördüğüne göre hükmetmeyecek ve kulaklarının işittiğine göre karar vermeyecek; fakat fakirlere adaletle hükmedecek ve memleketin hakirleri için doğrulukla karar verecek ve dünyaya ağzının değneğiyle vuracak; ve kötüyü dudaklarının soluğu ile öldürecek. Ve belinin kuşağı adalet ve kalçalarının kuşağı sadakat olacak. Ve kurt ile kuzu beraber oturacak ve kaplan oğlak ile beraber yatacak; ve buzağı ve aslan ve besili koyun bir arada olacak; ve onları küçük bir çocuk güdecek. Ve inekle ayı otlayacak; onların yavruları birlikte yatacak; ve aslan sığır gibi saman yiyecek; ve emzikteki çocuk kara yılanın deliği üzerinde oynayacak ve süttten kesilmiş çocuk elini engerek kovuğu üzerine koyacak. Bütün mukaddes dağımda zarar vermeyecekler ve helak etmeyecekler; çünkü sular denizi nasıl kaplıyor ise, dünya da Rab bilgisi ile dolu olacak." Yesse ağacının biteceği bildirilen bu dal, Yusuf, Hazreti Davud'un babası Yesse'nin soyundan olduğu için, Hazreti Mesih hakkında varit idiye de, Hazreti Mesih Tanrı ruhundan vücade gelmiş olduğundan kendi kendisine Tanrı oğlu adı vermiştir. Böyle olmasaydı bu tefsir mutabık olurdu. Bundan sarfinazar, o Dal'ın zamanında vuku bulacağı haber verilen hadiseler tamamen değil, ancak - o da tevil cihetine gidilmek şartıyla- kısmen vukua gelmiştir. Tevil cihetine gidilmediği takdirde ise, anılan alâmetlerden her hangi birinin Hazret-i Mesih zamanında vukua gelmiş olduğu iddiası ileri sürülemez. Meselâ kaplan ile oğlağı, aslan ile buzağıyı, yılan ile süt emen çocuğu zıddiyet ve adavette kurt ile kuzuya benzeterek muhtelif millet ve ümmetlerden, birbirlerine karşı kin güden taifelerden ve birbirleriyle didişen kavimlerden kinaye remiz diye kabul edip bunların Hazreti Mesih'in ruhunun ifadesi sayesinde ruhen birbirlerine yaklaştıklarını, birleşip dirildiklerini ve tatlılıkla yaşadıklarını düşünebiliriz; fakat ne çare ki, aynı âyette:

“Bütün mukaddes dağımda bunlar zarar vermeyecekler ve helâk etmeyecekler; çünkü sular denizi nasıl kaplar ise, dünya dahi Rab bilgisi ile dolu olacak." denmiştir. Bu hal Hazreti Mesih'in zuhurunda vukua gelmemiştir; çünkü şimdiye kadar birbirlerine karşı kin ve husumet besliyen muhtelif milletler dünyada mevcut olduğu gibi bunlar arasında İsrail hanedanını tanıyanlar da azdır; hattâ bunlar arasında Tanrı Taalâ'yı tanımayanlar çoğunluğu teşkil eder.

Kezalik, cihan barışı Hazret-i Mesih'in zuhurunda tahakkuk eylememiştir; yani düşman milletler arasında sulh ve salâh olmamıştır. Münazaa ve mücadele kalkmamıştır, dostluk ve doğruluk teessüs etmemiştir; nasıl ki şimdiye kadar bizzat Hristiyan milletler ve kavimler arasında düşmanlık, sevişmemelik ve savaş bütün şiddetiyle berdevamdır. Cemali Mübarek'e gelince; bu haberler O'nun hakkında tamamıyla mutabıktır. Harfî harfine uygundur. Şu açılan yeni devirde dünya başka dünya olacak, insanlık tam bir rahatlığa kavuşacak ve büyük bir güzellik arzedecek, didişmeler ve boğuşmalar ve öldürüşmeler barışa, doğruluğa ve güzel geçime çevrilecek; uzlaşma ve kaynaşma sağlamlaşacak ve nihayet harp büsbütün yasak

edilecektir. Kitabı Akdes'in ahkâmı tatbik ve icra mevkiine konulunca, milletler arasında çıkacak dâvalar bütün milletlerin ve devletlerin iştirakiyle kurulacak umumî bir mahkemede tam bir adalet dairesinde görüşülecek; müşküller hallolunacak; müteaddit ümmetler tek bir ümmette birleşecek, dünyanın beş kıt'ası tek bir kıt'a halini alacak; yeryüzü bir vatan ve insan cinsi tek bir topluluk olacak; memleketler arasındaki bağılılık, muhtelif kavim ve taifeler arasındaki kaynaşma ve iyi geçim kuvvetlene kuvvetlene beşer tek bir hanedan ve tek bir aile haline gelecek; semavî sevginin ışığı parlayacak. Kin ve husumet karanlıkları mümkün merteye zail olacak; genel barış dünyanın göbeğinde çadır kuracak. Mübarek hayat ağacı öylesine büyüyecek ve öylesine serpilecek ki doğuya ve batıya gölge salacak. Kurt ile kuzu, kaplan ile oğlak, aslan ile buzağı mesabesinde olan kuvvetliler ile zayıflar, zenginler ile fakirler, birbirlerine düşman milletler ve didişen taifeler birbirlerine karşı büyük bir muhabbet, ülfet, adalet ve insaf dairesinde muamele edilecekler. Cihan, ilimle, marifetle, hakikatlerle, kâinatın meydana çıkan sırlarıyla ve Tanrıyı tanıma ile dolu olacaktır.

Bakınız: Cemali Mübarek'in asrı olan bu asırda ilim ve marifet daha şimdiden ne kadar ileri gitmiş, kâinatın nice sırları keşfedilmiş, ne büyük tesisler vücutte gelmiştir. Bunlar günden güne çoğalmaktadır. yakında maddî ilimler ve marifetler ve ilâhî marifet, görenleri hayrette bırakacak derecede dev adımlarıyla ilerleyecek ve mucizeler gösterecek; ve Eş'ya'nın: "Çünkü dünya Rab bilgisi ile dolu olacak" sözündeki sır tamamıyla aşikâr olacaktır. Ve yine bakınız: Cemali Mübarek'in zuhurundan beri geçen şu kısa müddet zarfında her millet ve kavime mensup kimseler bu Emrin gölgesine gelmiş bulunuyor. Emrin çerçevesine giren Hıristiyanlar, Yahudiler, Zerdüştiler, Hindular, Budistler ve İranlılar, sanki binlerce yıldır dost ve akraba, hattâ baba ve oğul, ana ve kız, kardeş ve hemşire imişler gibi cümlesi büyük bir muhabbet ve samimiyet içerisinde yaşarlar. Kurt ile kuzu, kaplan ile oğlak ve aslan ile buzağı deyimlerinin ifade ettiği manalardan birisi işte budur. O eşsiz dalın zuhuru günü âlemde vukubulacak büyük hadiselerden biri de Tanrı bayrağının bütün ümmetler arasında yükselmesidir. Yani, bütün milletler ve kabileler Rabbani filizin kendisi olan Tanrı bayrağının gölgesine gelerek tek bir millet teşkil edecekler; aradaki din ve mezhep zıddiyeti, cins ve nev'i ayrılığı, yer yurt ihtilâfı bertaraf olacak; cümlesi tek bir dinde, tek bir inançta, tek bir cinste, tek bir kavimde toplanacaktır. Yer yuvarlağından ibaret olan tek bir vatanda oturacaklardır. Bütün dünyaya şamil barış ve güvenlik devletler arasında teessüs edecektir. Keza, o Eşsiz Filiz bütün İsraili tophıyacak, dünyanın dört tarafına dağılmış bulunan Yahudi ümmeti bir yerde toplanacaktır.

Şimdi bakınız: bu olaylar Mesih'in devrinde meydana gelmemiştir, çünkü, milletler İlâhî Filiz demek olan tek bir bayrağın altına gelmemiş oldukları halde Ordular Rabbının bu devrinde geleceklerdir. Dünyanın dört bucağına dağılmış olan İsrail de Mesih'in devrinde Arz-ı Mukaddeste toplanmamışlardır. Halbuki, bütün nebilerin kitaplarında mensus bulunan bu vaat, Cemali Mübarek devrinin daha başlangıcında tahakkuk etmeğe başlamıştır. Görüyorsunuz ki, Yahudiler takım takım dünyanın her tarafından Arz-ı Mukaddese akın ederek köy ve yer ediniyorlar, günden güne çoğalıyorlar; öyle ki, gitgide bütün Filistin onlara yurt olacaktır.

XIII

YUHANNA'NIN VAHİY KİTABININ ON İKİNCİ BABININ TEFSİRİ

Mukaddes kitaplarda zikri geçen mukaddes şehir ve Tanrı Orişeliminden maksadın Tanrı şeriatı olduğu bundan önce geçmişti. Tanrı şeriatı kâh bir geline benzetilmiş, kimi vakit Orişelim denmiş ve bazan da yeni bir gök ve yeni bir yer diye adlandırılmıştır. Nasıl ki Yuhanna'nın Vahiy Kitabının yirmi birinci babında:

"Ve yeni gök ile yeni bir yer gördüm; çünkü evvelki gök ve evvelki yer geçtiler; ve artık deniz yok. Ve mukaddes şehri, yeni Orişelimi, kendi zevci için hazırlanmış süslü bir gelin gibi, göğün içinden, Allahtan inmekte olduğunu gördüm. Ve tahttan büyük bir ses işittim: İşte Alahın çadırı insanlarla beraberdir ve kendisi onlarla beraber oturacaktır ve onlar kendi kulları olacaktır ve Allah kendisi onlarla olacaktır." denilmiştir. Bakınız: Evvelki gök ve evvelki yerden maksadın evvelki şeriatın dış görünüşü olduğu ne kadar açık açık anlaşılmaktadır; çünkü: "Evvelki gök ve evvelki yer geçtiler ve artık deniz yok" buyruluyor. Yani yer mahşer yeridir, haşir yerinde deniz olmaz; yani Tanrı şeriatı ve öğretileri bütün yeryüzünde yayılacak, bütün insan camiası Hak'ın Emrine girecek ve yer küresi tamamıyla müminlerin meskeni olacaktır. Şu halde, deniz kalmıyacak, çünkü insanın barınağı kuru yerdir. Yani o devirde o şeriatın meydanı insanın dönüp dolaştığı yerdir. İstikrar bulmuş topraktır. Ayak onun üzerine kaymaz, keza, Tanrı şeriatına mukaddes şehir, yani Orişelim tabir edilmiştir. Gökten inen yeni Orişelim şehrinin topraktan, kireç ve kerpiçten, ağaç ve

tahtadan yapılmış bir şehir olmadığı meydandadır. Allahın şeriatidir, ki gökten nazil olur. Hem de mukaddes şehre "Yeni" denmektedir. Taştan ve topraktan yapılmış, Orişelim gökten inmediği gibi tecdit de olunamaz. Yenilenen bir şey var ise o da şeriatdır. Ve yine Tanrı şeriatı bütün güzelliğiyle ortaya çıkan bir süslü geline benzetilmiştir. Nasıl ki, önce de söylendiği gibi, Yuhannanın Vahiy Kitabının yirmi birinci babında: "Ve Mukaddes şehri, yeni Orişelimi, kendi zevci için hazırlanmış süslü bir gelin gibi göğün içinden Allahtan inmekte olduğunu gördüm." buyrulmuştur.

Yuhannanın Vahiy Kitabının on ikinci babında şöyle buyruluyor:

"Ve gökte büyük bir alâmet, güneşle giyinmiş ve ayakları altında ay ve başı üzerinde on iki yıldızdan tacı olan bir kadın görüldü." Bu kadın, Hazreti Muhammed'e inen Tanrı şeriatı gelinidir; üzerindeki ve ayaklar altındaki güneş ile ay, o şeriatın gölgesinde bulunan İran ve Osmanlı Devletleridir; çünkü, İran devletinin alâmeti güneş, Osmanlı devletinin alâmeti hilâl yani ay'dır. Bu güneş ve Ay Tanrı şeriatı gölgesinde bulunan iki devletin remzidir. sonra, başının üzerinde on iki yıldızlı bir taç bulunduğu haber veriliyor. Bu on iki yıldız, Muhammed şeriatına terviç ve milleti terbiye eyliyen on iki imamdır. Bunlar hidayet ufkunda parlıyadurmuşlardır. Sonra buyruluyor:

"Ve gebe idi ve doğurmak için eziyette olup ağrı çekerek bağırıyordu." Yani, bu şeriat büyük zorluklara uğrayacak, kâmil bir çocuk meydana gelinceye kadar bir çok büyük zahmet ve meşakkatler çekecektir; yani kâmil bir çocuk gibi olan mev'ud ve müteakip zuhur anne gibi olan bu şeriatın kucağında büyüyecektir.

Bu çocuktan maksat, Hazreti Alâ, Nokta-i Ulâ'dır; filhakika O, Muhammed şeriatının doğurduğudur. Anne mesabesinde olan Tanrı şeriatının mevludu ve aynı zamanda mev'udu olan mukaddes hakikat, o şeriatın bağrında tahakkuk eylemiştir. Fakat O, ejderhanın tasallutu yüzünden Tanrının katına alınıp kurtuldu. 1260 gün sonra, ejderha mahvoldu, Tanrı şeriatının o vaadolan çocuğu ortaya çıktı. Sonra buyruluyor:

"Ve gökte başka bir âlâmet görüldü; ve işte yedi başı ve on boynuzu ve başları üzerinde yedi tacı olan büyük kızıl bir ejderha vardı. Ve onun kuyruğu gök yıldızlarının üçte birini sürüklüyordu ve onları yeryüzüne attı." Bu ejderha, Muhammed şeriatına musallat olan Ümeyye oğullarıdır. Yedi baş ve yedi taç, Ümeyye oğullarının istilâ eyledikleri yedi memleket ve saltanattır. Bunlar Suriye'de Rum memleketi, Fars memleketi, Arap memleketi, Mısır memleketi, Tunus, Cezayir ve Fas'ı içine alan Afrika memleketi, şimdi İspanya denilen Endülüs memleketi ve Maveraünnehir Türk memleketidir. Emeviler işte bu memleketleri istilâ ettiler. On boynuz ise, tekrarsız on Emevî Padişahının on ismidir. Emevî Padişahları tekrarsız ondur; Yani riyaset ve saltanat mevkiini işgal eyliyen on isimdir. Bunların birincisi Ebu Süfyan ve sonuncusu Mervandır; çünkü bazılarının isimleri tekerrür etmiştir. Meselâ iki Muaviye, üç Yezid, iki Velid ve iki Mervan vardır. Aynı isim tekrar edilmeksizin sayılır ise on çıkar. Bir vakitler Mekke'de Emirlik eden silsile başı Ebu Süfyan ile başlayıp Mervanda biten Emeviler, İslâm Semasının yıldızları hükmünde olan mukaddes ve mübarek kimselerin üçte birini imha etmişlerdir. Sonra buyruluyor:

"Ve ejder, doğurmak üzere olan kadının önünde, doğurduğu zaman onun çocuğunu yutmak için duruyordu." Bu kadın, evvelce de dediğimiz gibi, Tanrı şeriatıdır. Ejder onun önünde duruyordu; yani doğacak çocuğu yutmak için gözetliyordu. Bu çocuk, Muhammed şeriatından doğacak olan mev'ut mazharıdır. Ümeyye oğulları Hazreti Muhammed'in soyundan geleceği haber verilen şahsı ele geçirip yok etmek için daimi bir intizar halinde idiler; zira zuhur eyliyeceği haber verilen kimseden korkuyorlardı. Hazreti Muhammed sülâlesinden halkın hürmet ve riayet gösterdiği kimseleri yok ediyorlardı. Sonra buyruluyor:

"Ve bütün milletleri demirden bir değnek ile güdecek bir erkek çocuk doğurdu." Bu ulu oğul, Tanrı şeriatından doğup Tanrı talimlerinin kucağında büyüyen mev'ut mazharıdır. Demir değnek, kuvvet ve kudretten kinaye olup maksat kılıç değildir. Yani, O, Tanrı'nın kuvvet ve kudreti ile, bütün yeryüzü ümmetlerine çobanlık edecektir. Oğuldan maksat, Hazret-i Alâ'dır. Sonra buyruluyor:

"Ve onun oğlu Allah'ın yanına ve onun tahtının yanına alınıp götürüldü." Bu söz, Tanrı tahtının bulunduğu melekût sahasına, Tanrı saltanatının merkezinde suud buyuran Hazret-i Alâ'nın hakikatini haber verir. Bakınız, ne kadar olaya mutabıktır. Sonra buyruluyor:

“Ve kadın çöle kaçtı.” Yani, Tanrı'nın şeriatı çöle kaçtı, Hicaz ve Arabistan yarımadasının geniş çöllere intikal eyledi. Sonra buyruluyor:

“Ve oradan O'nun için Allah tarafından bir yer hazırlanmıştır.” Yani, Arabistan yarımadası Tanrı şeriatının kale, mesken ve merkezi oldu. Sonra buyruluyor:

“Orada kendisini 1260 gün beslesinler diye.” Evvelce de dediğimiz gibi, her gün Kitab-ı Mukaddesin istilahnca, bir yıldır; demek ki Tanrı şeriatı 1260 yıl geniş Arap çöllerinde beslendi ve geleceği haber verilen mazhar ondan doğdu; 1260 yıldan sonra artık o şeriatın hükmü kalmadı, zira ağaç beklenen meyveyi vermiş, netice hasıl olmuştur. Bakınız, nübüvvetler birbirine nasıl uyuyor. Yuhanna'nın Vahiy kitabı vaadolan kimsenin gelişi için 42 ay tayin ettiği gibi Daniyel de üç buçuk gün diye açıklamıştır. Daniyel'in üç buçuk günü de 42 ay demektir. Kırk iki ay ise 1260 gün olur; nasıl ki Yuhanna kitabı başka bir yerde açıkça 1260 gün demiştir. Bir günün bir yıldan ibaret olduğu Kitab-ı Mukaddeste açıkça yazılıdır. Haberlerin bundan daha büyük bir açıklıkla birbirine uyması mümkün değildir. Bütün bu haberlere uygun olarak, Hazreti Bâb, hicretin 1260 yılında zuhur eylemiştir. Kitab-ı Mukaddeste hiç bir zuhur hakkında bu derece açık bir haber verilmemiştir. Şanlı Uluların lisanından tayin edilen vakitler arasında görülen şu uygunluk, insafli olanlar için en büyük delildir. Bu hiç bir yorum götürmez. Hakikati araştıran insafli kimselere ne mutlu. Ama insaf olmaz ise, Mesih'in zuhuru sırasındaki Ferisiler gibi münakaşa ve mücadeleye girişip apaçık hakikati inkâr eylerler. Bilindiği üzere, Ferisiler o zaman Hazreti Mesih ve havarilerinin tefsir ve beyanlarını büyük bir isnat ile red ve inkâr etmişler. Bu haberler bu Yesu hakkında olmayıp bilâhare Tevrat'ta yazılı âlâmetler ile gelecek olan mev'ut hakkındadır, diyerek cahil halkı şüphe ve tereddüde düşürmüşlerdir. Tevrat'ta yazılı âlâmetler cümlesinden olmak üzere gelecek olan kimsenin Davud'un tahtına oturup Padişahlık etmesi, Tevrat şeriatını terviç eylemesi, tam bir adaletin hüküm sürmesi, kurt ile kuzunun tek bir pınardan birlikte su içmesi bulunduğunu ileri sürerek halkın gözleri önüne perde çekmişler, Mesih'i tanımlarına mani olmuşlardır.

XIV

RUHANI BÜRHANLAR

Bu maddî âlemde zamanın devirleri, mekânın durumları mevsimlerin değişmesi ve insanların ilerlemesi, gerilemesi ve gelişmesi vardır. Kâh ilkbahardır, kâh sonbahar, kimi vakit yaz mevsimidir, kimi vakit kış mevsimidir. İlkbahar mevsiminin inci yağdıran bulutu, güzel kokan nefesi, cana can katan nesimi, son derece ılımlı bir havası var. Yağmur yağar, güneş parlar, döllendirici rüzgârlar eser dünya yenilenir, bitkide, hayvanda, insanda yeni bir hayat sezilir. Yerin varlıkları bir halden başka bir hale geçer; her şey taze bir giysi giyer; kuru toprak otlarla örtülür; dağlar ve ovalar yemyeşil bir elbiseye bürünür, ağaçlar yapraklanır ve çiçeklenir, kokulu çiçekler ortalığı mest eder, cihan başka bir cihan olur, âlem yeni bir hayata kavuşur, toprak dünyası cansız bir cisim iken, yeni bir hayat bulur, ölçsüz bir güzellik ve şirinlik peyda eder. Evet, bahar taze bir canlılık getirir, yeni bir ruh üfler.

Sonra yaz mevsimi gelir. Sıcak artar, büyüme, gelişme çok kuvvetlenir, hayat kuvveti bitki âleminde olgunluk derecesine varır, hasat zamanı gelir, tahıl derlenir ve kış zahiresi olmak üzere hazırlanır.

Sonra amansız sonbahar gelir. Sert rüzgârlar eser, kısır yellere üfler, soluk benizli günler görünür, her şey solar, tatlı hava soğur, tatlı tatlı esen ilkbahar yeli sert sert esen güz yeline çevrilir, güler yüzlü yeşil ağaçlar sararıp çıplandır, güller ve güzel kokulu çiçekler üzgün bir çehre takınır, nazenin gülşen zifiri karanlık mezbelelik olur.

Derken kış basar. Soğuk fırtına, kar kıyamet, dolu yağar, yağmur boşanır, gök gürler, şimşek çakar, her tarafta don ve donukluk, uyuşukluk ve sönüklük, bitkiler ölüm döşeğine serilir, hayvanlar neşe ve canlılığı kaybeder.

Durum bu şekli alınca, canlandırıcı ilkbahar tekrar gelir, yeni devir açılır, ilkbahar mevsimi teravet ve letafet ordularının başına geçerek bütün haşmet ve azametiyle dağlarda ve sahralarda çadır kurar; varlık

heykeli yenilenir, varlığın yaradılışı tazelenir. Cisimler büyür gelişir, kırlar ve ovalar yeşillenip neşelenir, ağaçlar çiçek açar. Geçen seneki ilkbahar büyük bir azamet ve ihtişam ile yine döner gelir. Varlıkların varlığı işte bu devir ve teselsül üzere sürüp gider ve esasen de bunun böyle olması zarurî ve uygundur.

Bunlar maddî alemin dönüşleri ve devirleridir. Peygamberlerin ruhanî devirleri de böyledir; yani mukaddes mazharların zuhur eylediği gün, ruhanî ilkbahardır, rahmani tecelliyattır, semavî bağıştır, hayat nesimidir, hakikat güneşinin doğuşudur. Canlar dirilir, gönüller terütaze olur, nefesler temizlenip güzelleşir, varlık kımıldanır, iç açılır, insan tekemmül merdiveninde yükselmeğe çalışır, küllî ilerlemeler kaydedilir, haşir ve neşir vukua gelir, zira kıyamet günleridir, coşkunluk çağıdır, sevinç ve neşe demidir, taşkın incizap vaktidir.

Sonra, hayat verici bahar geçer ve yerine meyvelerle dolu yaz gelir. Kelimetullah yükselir, Tanrı şeriatı terviç edilir, her şey olgunlaşır, gök sofrası kurulur, kudsiyet kokuları doğu ve batıyı muattar eyler, Tanrı öğretileri cihanı kaplar, insanlar terbiye görür, güzel neticeler elde edilir, insanlık âleminde büyük ilerlemeler meydana gelir, Rahmanın feyizleri her tarafı kaplar, gerçeklik güneşi melekûtun ufkundan bütün kuvvet ve hararetiyle parlar. Hakikat Güneşi öğle noktasına varınca aşağıya inmeye ve batmağa yüz tutar.

Bu ruhanî baharı güz takip eder, büyüme durur, hafif rüzgar gider ve yerine kısır rüzgâr gelir, soluk benizli mevsim yüz gösterir. Bağ ve bahçelerin, bayır ve ovaların teravet ve letafeti kaybolur, yani vicdanî heyecanlar kalmaz, rahmanî huylar değişir, kalplerdeki nurluluğa donukluk arız olur, insanlardaki ruhaniyet başkalaşır, faziletler rezillîğe dönüşür. Kudsiyet ve nezahat kalmaz, Tanrı şeriatından ancak bir isim ve Tanrı öğretilerinden ancak bir resim kalır, Tanrı dininin temeli yıkılır, bir takım âdet ve rüsum meydana gelip, ayrılık husule gelir, istikamet tezelzüle yer verir, canlar ölü yüzü bağlar, yürekler solgunlaşır, ruhlar donuklaşır.

Kış günleri gelir. Gaflet ve cehalet soğuğu dünyayı sarar, nefsanî sapıklık karanlığı ortalığı kaplar. Artık ondan sonrası donmuşluktur ve serkeşlik, akılsızlıktır ve tenbellik, sefalettir ve hayvaniyet, soğukluktur ve cemadî uyusukluk, tam yer yuvarlığının güneşten mahrum kalıp sönük ve üzgün bir hal aldığı kış günü gibi. Akıl ve fikir dünyası bu duruma gelince, ebedî ölüm ve sonsuz yokluk da gelmiş demektir.

Vakta ki kış mevsimi hükmünü icra eder, ruhanî bahar yeniden gelir, yeni bir devir açılır, ruhanî nesim eser, nuranî şafak söner, rahmanî bulut yağmur yağdırır, hakikat güneşi ışık saçar, imkân âlemi yeni bir hayata kavuşur ve taze bir elbise giyer. Geçen baharın bütün eserleri ve bağışları tekrar ve belki daha büyük bir ölçüde görünür.

Hakikat Güneşinin devirleri, güneş âleminin devirleri gibi, tekrarlanıp yenilenir. Hakikat güneşi gök güneşine benzer. Gök güneşinin çeşitli doğuş ve çıkış noktaları vardır; bir gün yengeç burcundan çıkar, başka bir vakit terazi burcundan doğar; bir zaman kova burcundan parlar, bazan da koç burcundan baş gösterip ışık verir. Fakat bu muhtelif noktalardan doğan gök güneşi aynı güneştir. Aynı gerçektir. İlim ve irfan erbabı güneşe âşıktırlar, güneşin doğduğu ve çıktığı noktalara değil; basiret ehli gerçek peşinde koşarlar, gerçeğin sudur ve zuhur ettiği noktaların peşinde değil; binaenaleyh bu gibi ilim ve basiret sahipleri güneşe, hangi burç veya noktadan doğar ise doğsun, secde kılarlar; bu gibiler, hangi mukaddes kimseden görünür ise görünsün, gerçeğe talip olurlar, bu gibiler hakikat arkasından koşarlar ve Tanrı âleminin güneşinden perdelenmezler. Güneşe âşik ve nura istekli olan bir kimse daima yüzünü güneşe çevirir, güneş ister koç burcundan, ister yengeç burcundan veya da ikizler burcundan çıkıp parlamış olsun. Cahiller böyle değil, onlar burca âşıktırlar, güneşe değil. Onlar güneşe değil de güneşin doğduğu ve görüldüğü noktalara meftun ve hayrandırlar. Bu gibiler güneşe, yengeç burcunda iken, tapıyorlardır, güneş orasını bırakıp terazi burcuna intikâl eder. Burca tapan cahiller güneşin bu burç değiştirmesine bakmıyarak evvelki burca tapmağa devam ederler güneşe değil, burca âşik oldukları için intikâl eyliyen güneşten perdelenirler. Meselâ bir vakitler Hakikat Güneşi İbrahim burcundan doğmuş, sonra Musa burcuna geçerek ordan doğup parlamış ve daha sonra Mesih burcundan büyük bir kuvvet, hararet ve parlayışla doğmuştur. Hakikat arıyanlar o hakikati nerede gördülerse secde ettiler; fakat İbrahim'e yapışmış olanlar, güneş Tur dağına tecelli edip de Musa'nın hakikatini aydınlatınca, perdelenirler, Musay'a yapışmış olanlar da hakikat güneşi Mesih noktasından büyük bir nuraniyetle görününce, perdelenirler. Öbürlerini de bunlara kıyas et. Şimdi, insan dediğin hakikati aramalı, hakikati hangi mukaddes zatta görür ise hayran olmalı, Tanrı'nın feyzine incizap duymalıdır. İnsan pervane gibi ışığa âşik olmalı, o ışık hangi lamba şişesinden parlarsa parlansın. İnsan güle meftun olmalı, o gül hangi bahçede biterse bitsin. Güneş batıdan da doğsa yine güneştir. Doğru yüzünden perdelenmemeli,

batıyı batış ve gurup yeri saymamalı. Onun gibi de, insan Tanrı'nın feyzini aramalı, Rahmanın parlayışını araştırmalıdır; bunları apaçık nerede görür ise, hayran ve meftun olmalıdır. Bakınız, eğer Yahudiler Musa ufkuna sarılı kalmıyarak Hakikat Güneşinin kendisinde olsalardı, o güneşi muhakkak Mesih'in gerçek matlâ'ında büyük bir rahmani parlayış ile parlar görürlerdi; fakat ne yazık ki Musa noktasına yapışarak Tanrı'nın o feyzinden ve Rabbin o cilvesinden mahrum kaldılar.

XV

VARLIĞIN GERÇEK ZENGİNLİĞİ

Her bir varlığın ululuğu ve yüceliği bir şart ile şartlı ve bir nitelik ile bağlıdır. Toprağın meziyeti, ziynet ve kemali bahar bulutunun yağdırdığı yağmurlarla yem yeşil olarak gülümsemesinde, bitki bitmesinde, gül ve sair güzel kokulu otlarla donanmasında, meyve veren ağaçların meyvelerle dolmasında ve terütaze meyva vermesinde, güllükler meydana gelmesinde, çimenzarların süslenmesinde, tarlalarla dağların yeşil elbiselere bürünmesinde, bağ ve bahçelerle çevrili köy ve kasabaların güzelleşmesindedir. Cansızlar âleminin saadeti budur.

Bitki âleminin yüceliği ve kemali ise ağacın dere kenarında tatlı sular içerek boy sürmesinde, üzerinde ılık bir rüzgârın esmesinde, güneşin hararetiyle ısınmasında, bahçıvan bakımından mahrum kalmamasında, gündün güne gelişip meyve vermesindedir. Bitki âleminin gerçek mutluluğu, hayvan ve insan âlemine yükselmesinden, hayvan ve insan cisminden gidenin yerini doldurmaktır.

Hayvanat âleminin yüceliğine gelince: Onların uzuvlarının ve kuvvetlerinin yerinde ve muhtaç olduğu şeylerin hazır ve amade olmasındadır. Onların en büyük izzeti, şerefi ve yüceliği bunlardır. Meselâ bir hayvan için en büyük saadet yeşilliklerle örtülü güzel bir çimenzar, suları tatlı bir dere, teravetli bir orman; böyle bir şey hazır olunca, artık hayvan için bunun üstünde bir saadet tasavvur olunamaz. İşte bir kuş ki yemyeşil bir ormanda, lâtif ve yüksek bir yerde, kocaman bir ağacın en yüksek bir dalının tepesinde yuva yapmış, her istediği tane ve su emrine amade, bu, kuş için azamî saadettir. Fakat hakikî saadet, hava ve su vasıtasıyla insanın bedenine girip orada analize uğrayan mikroskopik hayvanlar gibi, hayvan âleminin insan âlemine geçişidir. Bu, onun en büyük izzet ve saadettir; bunun üstünde bir izzet onun için düşünülecek gibi değildir. İşte açık açık görülüyor ki, bütün bu maddî nimet ve rahat ve servet cansızın, bitkinin ve hayvanın en yüksek mutluluğudur. Cismanî âlemde hiç bir servet, zenginlik, rahat ve asayiş bu kuşlardaki zenginlik gibi değildir; çünkü, dağlar ve kırlar onun yuvası için uzaydır, bütün bu taneler ve harmanlar onun serveti ve rızıkıdır; hep tarlalar, köyler, çiftlikler, otlaklar, ormanlar ve kırlar onun mülküdür.

Sorayım size: Bu kuş mu daha zengin, yoksa insan zenginleri mi? Bu kuş ki ne kadar tane toplasa ve verse, servetine noksanlık gelmez. Demek ki insanın izzet ve yüceliği sadece cismanî lezzetler ve dünyevî nimetler ile değildir; bu cismanî saadet fer'idir. İnsanoğlunu asıl yücelten şey, insanın gerçek süsünü teşkil eyliyen huy ve faziletleridir. Bunlar ise rahmanî sünühât, semavî bağışlar, vicdai duygular, ilâhî muhabbet, ilahi bilgi, genel bilgi, aklî idrakler, fennî keşifler, adalet ve insaf, doğruluk ve iyilik, zatî yiğitlik, fitrî cömertlik, hakkı koruma, ahd-ü misak'ı muhafaza, her hususta dürüstlük, her işte hakperestlik, amme menfaati uğrunda fedakârlık, bütün insan topluluklarına sevgi ve şefkat, Tanrı öğretilerine uygu, Rahmanın Melekûtuna hizmet, halkı doğru yola hidayet, ümmet ve milletleri terbiyedir. İnsanlık âleminin saadeti işte budur. İmkân âleminde beşerin yüceliği budur, ebedî hayat ve semavî izzet budur, bu bağışlar, ilâhî melekûtun ve semavî öğretilerin kuvveti olmadıkça insanın özünde kökleşmez. Çünkü, bunun için, tabiat ötesi bir kuvvet ister. Tabiat âleminde bu kemallerin bir örneği bulunması mümkün ise de, duvara vuran güneş ışığı gibi sebatsız ve süreksizdir. Yaratıklarını seven Yüce Tanrı insanoğlunun başına böyle parlak bir taç koymuştur. Çalışalım ki onun mücevheri cihana ışık versin.

İKİNCİ KISIM

HIRİSTİYANLIKLA

İlgili Bazı Meseleler

XVI

MAKULATIN (1) ANCAK MAHSUSAT (2) İLE İFADE OLUNABİLECEĞİ

Bu mesele, bahseylediğimiz ve eyliyeceğimiz başka meselelerin kavranmasına çok yardım edecektir. Bu, sizi meselelerin özüne götürür.

İnsanın iki türlü bilgisi vardır. Bunlardan birisi, duyularımızın yardımıyla edinilen bilgilerdir. Bu türlü bilgilere mahsusat denir. Gözle görülen, kulakla işitilen, burun ile koklanan, dil ile tadılan veya lâmise ile dokunulan şeyler hep mahsusattır. Meselâ, şu güneş mahsustur, çünkü gözle görülüyor; buna mahsus derler. Sesler de mahsustur, çünkü kulak onları işitir. Koku mahsustur, çünkü burun onu koklar, duyar, yiyecekler de mahsustur, çünkü tadım onların tatlılığını, ekşiliğini veya tuzluluğunu anlar. Sıcak ve soğuk da mahsustur, çünkü lâmise onları idrak eder. Bütün bunlara mahsus hakikatler denir.

İnsanın diğer bir kısım bilgisi, akıl ile edinilen bilgidir. Buna makulât denir. Makul hakikatlerin hariçte suret ve mekânı yoktur, mahsus değildir; meselâ akıl kuvveti mahsus değildir, insanî sıfatlar mahsus değildir, bilâkis bunlar makul hakikatlerdir. Sevgi de makul bir hakikattir, mahsus değildir, çünkü bu hakikatleri kulak işitmez, göz görmez, burun koklamaz, dil tatmaz, lâmise duymaz. Fizikte kuvvetlerine ısı, elektrik ve magnetizm denilen esir maddesi bile makul bir hakikattir. Mahsus değildir. İnsan ruhu da mahsus olmayıp makul bir hakikattir.

Makul hakikatleri ifade eylemek isteyince, bunları mahsus bir kılığa koyup ifade eylemek zorunda kalırsın, çünkü hariçte mahsustan başka bir şey yoktur. Şimdi, ruhun ve onun tezahürlerinin hakikatini bildirmek isteyince, bunları, mahsus şeyler suretinde bildirmeğe mecbursun, çünkü dış âlemde duyularla idrak edilen şeylerden başka bir şey mevcut değildir.

Meselâ keder ve sevinç makul şeylerdendir. Bu manevî nitelikleri bildirmek isteyince, yüreğim sıkıldı veya gönlüm açıldı dersin; halbuki insanın ruhunda ve kalbinde ne darlık husule gelmiştir ve ne genişlik, bu ancak manevî ve makûl bir niteliktir. Bunları ifade eylemek isteyince mahsus bir kılık içerisinde ifade eylemeğe mecbursun. Başka bir misâl: Falan adam çok ilerledi dersin; halbuki o adam bulunduğu yerde durmaktadır. Falanın makamı yükseldi, denir, halbuki o kimse, diğer kimseler gibi, yer üzerinde yürümektedir. Bu yükselme ve ilerleme manevî bir niteliktir, makul bir hakikattir, ifade eylemek isteyince mahsus şekillerde ifadeye mecbur kalırsın, çünkü dış âlemde mahsustan başka bir şey yoktur. Başka bir misâl daha: Bilgiye ışık, bilmezliğe karanlık dersin. Bakınız, bilgi denilen şey duyularımızla idrak eylediğimiz ışık mıdır? Cehalet mahsus olan karanlık mıdır? Hiç de değil. Bu bir makul niteliktir; hariçte ifade eylemek isteyince, bilgiye ışık, cehalete karanlık tabir edersin. İçim karanlıktı, sonra aydınlandı, dersin. Bilgi aydınlığı ve cehil karanlığı, makul hakikatlerdir, mahsus değil; hariçte ifade eylemek isteyince mahsus şekillere koymağa mecburuz.

Şu halde, Mesih'in içerisinde giren güvercin, duyularımızla idrak eylediğimiz güvercin olmayıp ruhani bir keyfiyet idi; anlatmak ve anlamak maksadıyla mahsus bir şekle konmuştur. Meselâ, Tevrat'ta Allah'ın ateşten bir direkte görüldüğü yazılıdır. Maksat, duyularımızın bize bildirdiği direk olmayıp mahsus bir şekle konulan makul bir hakikattir. Hazreti Mesih: Baba Oğul'da ve Oğul baba'dadır, buyuruyor. Hazreti Mesih, Tanrı'nın içinde veya Tanrı Hazreti Mesih'in içindedir mi diyeceğiz? Hayır, aslâ! Maksat, mahsus bir kılığa büründürülen makul bir hakikattir.

(1) Akla uygun (2) Hissedilen

Şimdi gelelim Cemâl-i Mübarek'in şu ibaresinin izahına:

“Ey Sultan: Ben kullardan birisi gibiydim ve yatağında yatıyordum; üzerime Sübhanın nesimi esti ve bana olmuşun ilmini öğretti. Bu benim katımdan olmayıp aziz ve alîm olanın katındandır.” Bu makam tecelli makamıdır. Bu mahsus olmayıp makuldur. Bu, geçmiş ve gelecek ve halden müberra ve münezzehtir. Bu bir tâbir ve temsildir; mecazdır, hakikat değil; insanın bilip anladığı neviden bir uyumuş olma ve uyanmış

olma değildir; maksat bir halden bir hale geçiştir. Meselâ uyku sükûn halidir, uyanıklık ise hareket hali, uyku sükût haletidir, uyanıklık ise nutuk haleti; uyku gizlilik halidir, uyanıklık ise aşıkârlık hali. Başka bir misâl: Farsça ve Arapçada ``Toprak uyuyordu, bahar gelince uyandı" veya ``Toprak ölmüştü, bahar gelince dirildi" denir. Bu bir temsili tabirdir, benzetmedir, mana âleminde bir tevildir. Hasılı, mukaddes Tanrı mazharları daima aynı nuranî hakikattirler, onların zatında herhangi bir başkalaşma veya değişme husule gelmez; olsa olsa, zuhurdan önce susar ve durur olmaları bakımından uykuda ve zuhurdan sonra konuşur ve parlar olmaları bakımından uyanıktırlar denebilir.

XVII

HAZRET-İ MESİH'İN DOĞUMU

Sual : Hazret-i Mesih'in Ruhulkudüsten doğması nasıl olmuştur? Cevap: Bu meselede ilâhiyatçılar ile maddeciler arasında ihtilâf vardır. İlâhiyatçılar Hazret-i Mesih'in Ruhulkudüsten olduğunu iddia ederler; maddeciler ise bunun imkansız olup muhakkak bir babadan olması lâzım geldiği fikrindedirler. Kur'anda:

``Biz Ona (Meryem) ruhumuzu gönderdik ve O (Ruhumuz) bir insan suretine girdi". buyruluyor. Yani, Ruhulkudüs, aynada görünen bir suret gibi insan suretine girdi ve Meryem ile karşı karşıya konuştu. Öbür yandan, maddeciler İsa'nın muhakkak bir izdivaç mahsulü olması gerektiği noktasında ısrar edecek diri bir cismin ölü bir cisimden türemeyeceğini, erkek ile kadın birleşmedikçe çocuk meydana gelebileceğini ileri sürerler. Maddeciler, bir parça daha ileri giderek insan şöyle dursun hayvanda ve hayvan şöyle dursun nebatta bile böyle bir şeye imkân olmadığını söylerler. Maddeciler, kadın erkek eşliğinin bilcümle diri varlıklarda ve bitkilerde mevcut olduğunu ileri sürerek hatta her şeyin çift yaratılmış olduğunu, Kur'anın:

``Sühbandır O zat ki topraktan biten şeyleri ve nefislerini ve daha bilmedikleri başka şeyleri hep çift olarak yaratmıştır." Ayetini de delil gösterirler; yani insan, hayvan ve nebat hep çifttir. Yine Kur'anın başka yerinde:

``Her şeyi çift olarak yarattık". buyrulmuştur: Yani varlıkları hep çift olarak yarattık. Hasılı, babasız insanın tasavvura sığmayacağını söylerler.

İlâhiyatçılar cevap veriyorlar: Bu olay görülmüş bir şey olmamakla beraber, imkansız, çünkü olmayacak olan bir şey ile görülmemiş olan bir şey arasında fark vardır. Meselâ geçmişte telgraf vasıtasıyla bir anda Şark ve Garb arasında muhabere görülmemiş bir şey idi, imkansız değil idi; fotoğraf görülmemiş bir şey idi, imkansız değil idi.

Maddecilerin ısrarı karşısında İlâhiyatçılar soruyorlar: Arzımız daima var mıydı yoksa sonradan mı meydana geldi? Maddeciler diyorlar: İlmin ve ilmi keşiflerin bize bildirdiğine göre, sonradan meydana gelmiştir. Küremiz başlangıçta bir ateş güllesi idi. Yavaş yavaş itidâl peyda etti ve kabuk bağladı, sonra kabuğun üzerine bitki türedi, sonra hayvan vücade geldi ve en sonra insan göründü.

Bunun üzerine ilâhiyatçılar diyorlar: Sözlerinizden anlaşılıyor ki, insan yeryüzünde sonradan peyda olmuştur, ezeli değildir. İnsan sonradan peyda olduğuna göre, ilk insanın anası babası yok idi demektir. Acaba insanın tedricen de olsa, anasız ve babasız türemesi mi daha müşküldür yoksa babasız türemesi mi? İnsan, kendi itirafınıza göre, ilkin ya tedricen veya kısa bir müddet zarfında anasız ve babasız vücut bulmuştur. Şu halde, babasız insan pek alâ mümkün ve caizdir; böyle bir şey imkansız sayılamaz; imkânsız sayar iseniz insafsızlık etmiş olursunuz. Meselâ şu kandil bir vakitler fitilsiz ve yağsız yanmakta idi dedikten sonra fitilsiz imkansızdır der iseniz insafsızlık etmiş olursunuz. Hazret-i Mesih'in anası var idi, halbuki maddecilerin kanaatinca ilk insanın ne anası ve ne de babası var idi.

XVIII

BABASIZLIKTAKİ ÜSTÜNLÜK

Sual : Babasızlığın neticeleri ve üstünlüğü nedir? Cevap: Büyük bir adam, ister babasız olsun ister babalı, farkı yoktur. Babasızlık bir üstünlük sağlasaydı, Adem peygamber bütün Tanrı Nebî ve Resullerinin en büyüğü ve en üstünü olurdu, çünkü onun ne babası vardı ne anası. Büyüğü büyük yapan Tanrı kemalleri tecellileri ve bağışlarıdır. Güneş madde ve suretten doğmuş olup bu iki şey ana ve baba mesabesinde. Fakat bu sırf kemaldır. Karanlığın ne maddesi var ne sureti, ne babası var ne anası; bu düpedüz eksiklik. Hazreti Adem'in bedenî hayatının maddesi topraktır, Hazreti İbrahim'in bedenî maddesi ise temiz nutfedir, iyi ve temiz nutfe elbette ki cansız topraktan daha iyidir.

Bundan sarfinazar, Yuhanna incilinin birinci babının on üçüncü ayetinde:

“Fakat Onu kabul edenlerin hepsine, Onun ismine iman edenlere, Allahın oğulları olmak selâhiyeti verdi. Onlar ne kandan, ne bedenin iradesinden ne de insanın iradesinden değil, ancak Allaktan doğdular”. buyrulmuştur. Havarilerin de cismanî kuvvetten var olmayıp ruhanî hakikatten vücade geldikleri Yuhanna'nın bu ayetinden bellidir. Hazreti Mesih'in yüksekliği ve büyüklüğü babasızlığı olmayıp Tanrı kemallerinin, bağışlarının ve kudretinin eserlerinin O'nda görünmesidir. Hazreti Mesih'in büyüklüğü babasızlığı cihetinden olsaydı, babası ve anası olmayan Adem'in Mesih'ten daha büyük olması gerekirdi. Allah, Tevrat'ta:

“Rab Allah yerin toprağından Adem'i yaptı ve Onun burnuna hayat nefesi üfledi ve Adem yaşayan can oldu”. Dikkat ediniz, Adem hayat ruhu ile vücade geldi, buyruluyor. Dahası var Yuhanna'nın Havariler hakkındaki ibaresinden anlaşıldığına göre, onlar da semavî pederdendirler. Şimdi belli oldu ki mukaddes hakikat, yani her büyük adamın hakikî varlığı biricik, gerçek Tanrı'dan tahakkuk etmiştir. Ruhulkudüs'ün üflemesiyle vücut bulmuştur.

Bütün bu izahattan maksat şunu belirtmektir ki: Babasızlık insanın en büyük iftiharı olsaydı, babası, anası olmayan Adem'in herkesten üstün olması gerekirdi. İnsanın diri bir maddeden mi yaratılması daha iyi yoksa ölü topraktan yaratılması mı? Diri bir maddeden yaratılması tabii daha iyidir. Fakat Hazreti Mesih Ruhulkudüs'ten doğmuş ve meydana çıkmıştır. Bir sözle, Mukaddes Tanrı mazharlarının şeref ve kıvancı Tanrı kemalleri, Tanrı bağışları ve Tanrı kudretinin görünmesi iledir, yoksa başka bir şey ile değil.

XIX

HAZRETİ MESİH'İN VAFTİZ EDİLMESİ

Metta İncilinin üçüncü babının on üçüncü ayetinde:

“O zaman Yahya tarafından vaftiz olunmak için İsa Celil'den (1) Ürdün'e, Yahya'nın yanına geldi. Fakat Yahya: Ben Senin tarafından vaftiz olunmağa muhtacım, Sen bana mı geliyorsun diyerek önüne geçmek istiyordu. Fakat İsa cevap verip ona dedi: Şimdi bırak, çünkü bize böylesi daha uygundur, ve adalet böylece tam kemale erer. O zaman Yahya onu bıraktı.” buyrulmaktadır.

Sual : Hazreti Mesih'in zatî kemalâtı ile beraber vaftiz olunmağa ne ihtiyacı vardı? Bundaki hikmet nedir? Cevap: Vaftizin aslı tövbedir. Hazreti Yuhanna halka vâz ve nasihatta bulunuyor, tövbe ettiriyor ve sonra vaftiz eyliyordu. Şu halde, bu yıkama bütün günahlardan tövbenin bir remzidir; yani, Ey Allahım! Vücudum maddî kirlerden arınmış olduğu gibi ruhumu da senin birlik dergâhına yaraşmayan tabiat âlemi kirlerinden arıt, demektir. Tövbe, isyandan itaate dönüşür. İnsan, bir müddet uzak ve mahrum kaldıktan sonra tövbe eder, yıkanır. İmdi bu yıkanma bir remiz olup, İlâhi! yüreğimi tertemiz eyle, onu senin sevginden başka her şeyden arıt, demektir. Cenabı Yuhanna'nın bu sünnetini o zamanın bütün insanları arasında yürütmek isteyen Mesih, halkın uyanışını sağlamak ve eski şeriatı tamamlamak üzere bizzat kendisi bu sünnete uymuştur. Vaftiz Yuhanna'nın tatbik ettiği bir usul olmakla beraber, gerçekte tövbe yıkanması idi; bu, Tanrı şeriatlarında geçerlidir. Mesih'in vaftiz olması, vaftize ihtiyacından değildi; vaftiz o zamanda iyi bir amel ve melekûtun müjdesi sayıldığından onu kendi nefsinde de tatbik ettirdi. Bununla beraber, sonraları vaftizin maddî su ile değil de “Ruh” ve “Su” ile yapılması gerek olduğunu söylemiştir. Bu sözdeki sudan maksat maddî su değildir, çünkü başka bir münasebetle de “Ruh” ve “Ateş” ile diye açıklanmıştır. Bu ateşten ve sudan maksat, maddî ateş ve maddî su olamaz; çünkü, ateş ile vaftiz imkânsızdır. Şu halde, ruh demek Tanrı bağışı demektir, su demek ilim ve hayat suyu demektir, ateş demek Tanrı sevgisi ateşi demektir. Maddî su insanın kalbini temizlemez, ancak insanın vücudunu temizler; semavî su, ilim ve hayattan ibaret

olan ruh, kalbi tertemiz yapar; başka sözle Ruhulkudüs'ün bağışlarından pay alıp mukaddesleşen bir yürek tertemiz olur. Gaye, insan özünün tabiat dünyası kirlerinden arınmasıdır. Tabiat âleminin kirleri çirkin vasıflardır, öfkedir, şehvettir, dünya sevgisidir, kibirlenmektir, yalandır, nifaktır, tezdirdir, hodbinlik ve sairedir. İnsan, nefsanî arzuların saldırısından ancak ve ancak Ruhulkudüs'ün bağışlarının teyidi ile kurtulur. Bundan dolayıdır ki, ruh ve su ve ateş ile, yani Tanrı feyzi ruhu, ilim ve hayat suyu, Tanrı sevgisi ateşi ile, vaftiz olunmanın lüzumuna işaret edilmiştir. Bir insan, ebedî bağıştan yararlanması için bu ruh ve su ve ateş ile vaftiz olmalıdır; aksi takdirde bu maddî su ile vaftizin ne faidesi var? Su ile vaftiz, tövbe ve istiğfarın sembolü idi. Cemali Mübarek'in devrinde bu sembole lüzum yoktur. Çünkü vaftizin Tanrı ruh ve sevgisinden ibaret olan hakikati (bu zuhurda) anlaşılmış ve yerleşmiştir.

(1)Taberiye gölü civarı

XX

VAFTİZİN ZARURETİ

Sual : Vaftiz ya yerinde gerekli bir şeydir, ya da yersiz ve lüzumsuzdur. Birinci takdirde, lüzumuna rağmen neden hükümsüz oldu? İkinci takdirde lüzumsuzluğuna rağmen niçin Yuhanna tatbik etti? Cevap: Ahvalde başkalaşma ve zamanın değişmesi imkân âleminin zatî lâzimesindedir.(1) zatî lüzum eşyanın hakikatinden ayrılmaz. Meselâ hararetin ateşten, rutubetin sudan, ışığın güneşten ayrılması imkânsızdır; çünkü zatî lüzumdur. Halde değişme ve başkalaşma vukuu imkân âleminin bir lâzimesi olduğundan ahkâm da zamanın değişip başkalaşması sebebiyle değişir. Meselâ Musa'nın zamanındaki durum Musa şeriatını gerektiriyor ve Musa şeriatı o duruma uygun geliyordu. Hazreti Mesih'in zamanında durum değişmiş ve başkalaşmış olduğundan Musa şeriatı artık insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremez olmuş ve binaenaleyh yürürlükten kaldırılmıştır; nasıl ki, Hazreti Ruh, Sebtî (2) bozmuş, boşanmayı haram kılmıştır. Hazreti Mesih'ten sonra, havarilerden dördü, ezcümle Petrus ve Pavlus, etlerinin yenmesi Tivratta haram kılınmış olan hayvanları helâl yapmışlardır. Haram olarak bırakılan dört hüküm vardır ki onlar da boğulmuş hayvanın eti, putlar için kesilen kurbanların eti, kan ve aynı zamanda zinadır.

(1) Öz gereklilik. (2) Musevilerde cumartesi günü yasakları.

Sonraları Pavlus, bunlardan boğulmuş hayvanların ve putlara kesilen kurbanlar ile kanı da helâl kılarak yalnız zinanın haramlığını ibka eylemiştir; nasıl ki, Romalılara yazdığı risalenin on dördüncü babının on dördüncü ayetinde:

“Bilirim ve Rab İsa'ya inanırım ki, hiç bir şey kendiliğinden murdar değildir, ancak bir şey o şeyi murdar sayan kimse için murdardır". dediği gibi, Titus'a hitaben yazdığı risalenin birinci babının on beşinci ayetinde:

“Temiz olanlara her şey temizdir; fakat murdar olanlara ve imansızlara hiç bir şey temiz değildir; zira onların hem fikirleri hem vicdanları bozulmuştur". buyrulmuştur. Şimdi bu değiştirme, başkalaştırma ve yürürlükten kaldırmanın sebebi, Mesih zamanının Musa zamanına kıyas edilmemesi ve Mesih zamanında hal ve gerekenin tamamıyla değişmiş ve başkalaşmış bulunmasıdır; onun için adı geçen hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

Alemin vücudu insan gibidir. Tanrı nebileri ve elçileri ise usta doktorlardır. İnsanın vücudu aynı halde kalmaz, ona çeşitli hastalıklar arız olur ve her hastalığın başka başka ilâcı vardır. Usta doktor, her hastalığa karşı aynı tedavi usulünü tatbik etmez; hastalığın nevine ve durumun icabına göre, ilâç ve tedavi usulünü değiştirir. Bir kimse hararet yüzünden şiddetli bir hastalığa tutulmuşsa, usta bir doktorun böyle bir hasta için serinletici ilâç yazması gerekir; başka bir vakit aynı adam rahatsızlanarak ona hararet yerine üşütme gelmiş bulunuyor ise, usta doktorun bu durum karşısında evvelki serinletici ilâcı kaldırıp yerine ısıtıcı ilâç vermesi beklenir. İlâçtaki bu değişiklik ve başkalık hastanın bulunduğu halin icabı olup iyileştiren doktorun ustalık ve bilgisine delildir. Meselâ bakınız, Tivrata şeriatı şu bulunduğumuz asır ve zamanda yürüyebilir mi? Aslâ! Bu muhaldir, imkânsızdır. Onun içindir ki, Tanrı Taalâ, Tivrata şeriatını Mesih'in zamanında yürürlükten kaldırdı. Ve yine bakınız: Vaftiz usulü, halk günahlarından tövbe eyliyerek Mesih meleketünün zuhurunu beklesinler diye, vaftiz edici Yuhanna'nın zamanında insanların tezekkür ve intibahına yarar bir usul idi. Şimdi ise, Asyada Katolikler ve Ortodokslar meme çocuklarını zeytin yağı

karişik suya daldırıyorlar ve bir kısım çocukların bu yüzden rahatsızlanmalarına sebep oluyorlar, zavallı masum bu sırada titrer ve çirpınır durur. Başka bir yerde keşış vaftiz suyunu mini mininin altına serper. Her iki şıkta da çocuklarda ruhanî bir haz duyulmaz. Şu halde bundan ne faide hasıl olur? Bu hali gören başka milletler: Niçin bu meme çocuğunu suya daldırıyorlar, acaba? Bu hareket çocuğun ne intibahına ve ne de imanına mucip olur; bir adettir ki icra edip duruyorlar, diye şaşırıp kalırlar. Fakat vaftiz edici Yuhanna'nın zamanında böyle değildi. Hazreti Yuhanna evvelâ halka öğüt veriyor, günahlardan tövbeye delâlet buyuruyor. Mesih'in gelişini beklemeğe teşvik ediyordu. Her vaftiz olunan kimse büyük bir tazarru ve huşu hali ile günahlarından tövbe ediyor, aynı zamanda bedenini dış kirlerden temizliyor ve sonra gece gündüz büyük bir iştiyâk içerisinde Mesih'in gelişini ve Ruhullah'ın Melekûtüne girmeye beklüyordu. Hasılı, zamanın değışip başkalaşması ve değışik icablar şeriatların yürürlükten kaldırılmalarına sebeptir. Çünkü evvelki ahkâmın sonraki şartlara artık uygun düşmeyeceği bir zaman gelir. Bakınız, ilk çağların icablarıyla orta ve son çağların icapları arasında ne kadar ayırım var. İlk çağlardaki ahkâmın bu son çağlarda tatbik ve icrası mümkün müdür? Bunun imkânsız olduğu apaçıktır. Onun gibi de, bundan bir çok asırlar sonra şimdiki asırların icapları artık o gelecek asırlara uymıyacak, muhakkak o asırların icaplarına göre değışmeleri ve başkalaşmaları lâzım gelecektir. Avrupada kanunî hükümler durmadan değışiyor ve başkalaşıyor; Avrupa kanun ve nizamlarında daha bir kaç yıl önce mevcut bulunan bir çok hükümler şimdi yürürlükten kalkmış bulunuyor. Bu değışmeler ve başkalaşmalar fikirlerde, hallerde ve tavırlarda vukua gelen değışmelerin ve başkalaşmaların neticesidir. Bunsuz insanlık dünyasının saadeti bozulur. Meselâ, Tevrat'ın idam hakkındaki hükümlerini ele alalım. Tevrat'ın hükmüne göre Sebti bozan idam olunur. Esasen Tevrat'ta on tane idam hükmü vardır. Bu hükümlerin ilk çağlarda tatbik ve icrası mümkün idiyse de şimdi tabii imkânsızdır; onun için değışmiş ve başkalaşmıştır. Şer'i hükümlerdeki bu değışme ve başkalaşma Tanrının kâmil hikmetine yeter bir delildir. Bu mesele iyi incelenmelidir, bunun sebebi açıktır. Ne mutlu düşünenlere!

XXI

EKMEK VE ŞARAP NEYİN REMZİDİR?

Sual : Hazreti Mesih: "Gökten inen ekmek Benim, her kim bu ekmekten yer ise asla ölmez." buyuruyor. Bu sözden maksat nedir? Cevap: Buradaki ekmekten maksat, semavî sofrâ ve ilâhî kemallerdir. Mesih: Her kim bu sofradan yemek yer, yani Tanrı feyzini edinir, Rahmanın nuru ile nurlanır ve Benim kemallerimden pay alır ise, ebedî hayat bulur, demek istemiştir. Kandan maksat da hayat ruhudur. Hayat ruhu ise Tanrı Kemalleri, Tanrı bağış ve cilvesidir; çünkü insanın vücudunu teşkil eyliyen bütün cüz'üler kanın akımı sayesinde kendilerine lüzumlu olan hayat maddesini kandan alırlar. Yuhanna İncilinin altıncı babının yirmi altıncı ayetinde:

``Size derim: Mucizeleri gördüğünüzden değil, fakat ekmeklerden yeyip doduğunuzdan dolayı beni arıyorsunuz." buyrulmaktadır. Havarilerin yeyip doydıkları ekmeğin semavî feyizler olduğu açık bir hakikattir; çünkü aynı babın otuz üçüncü ayetinde:

``Çünkü Allahın ekmeği gökten inen ve dünyaya hayat verendir." buyrulmaktadır. Mesih'in bedeni gökten inmeyip Meryemin rahminden gelmiştir. Bu belli bir şeydir. Gökten inen şey Mesih'in ruhu idi. Yahudiler, Hazret'in maksadı beden olduğu zanniyle itiraz ettiler; nasıl ki aynı babın kırk ikinci ayetinde:

``Babasını ve anasını tanıdığımız, Yusuf'un oğlu İsa bu değil mi? Şimdi nasıl gökten indim, diyor? dediler." buyrulmuştur. Bakınız, Hazretin semavi ekmekten kasdettiği şeyin kendi ruhu, füyuzatı, kemalâtı ve talimatı olduğu ne kadar açık anlaşılıyor: Nasıl ki yine aynı babın altmış üçüncü ayetinde:

``Hayat veren ruhtur, beden hiç bir işe yaramaz." denilmiştir. Açık açık görülüyor ki, Mesih'in ruhu gökten inen semavi nimettir; her kim bu ruhtan feyiz, yani semavî talim, alır ise, ebedî hayata kavuşur. Bu böyle olduğu içindir ki otuz beşinci ayette buyuluyor:

``İsa onlara dedi: Hayat ekmeği benim; Bana gelen aslâ acıkmaz ve bana iman eden aslâ susamaz." Görüyorsunuz ki, yemeği kabul etmek ve içmeyi inanmak diye izah buyurmuştur. Şu halde şurası açıktır ki: Gök sofrası Hazreti Mesih'in bağışları, ruhî tecellileri, semavî talimleri ve küllî mânalarıdır. Yemek

yönelmenin, içmek inanmanın sembolüdür: Hazretin bir cismanî bedenî ve bir semavî bedeni vardır. Cismanî beden asıldı; semavî beden ise diridir, bâkidir ve ebedî hayat sebebidir. Mesih'in maddî cesedi, beşerî tabiat idi; semavî cesedi ise Rahmanî tabiat. Süphanallah: Bazılarının tasavvuruna göre, aşâ-i Rabbanî(1) ekmeği Hazreti Mesih'in hakikatidir; bu gibilere bakılırsa, lâhut ve Ruhulkudüs bu ekmeğe girmiş ve orada mevcuttur. Halbuki, aşâ-i Rabbanî ekmeği yedikten bir kaç dakika sonra tamamıyla bozulup başkalaşır. İnsan nasıl olur da böyle bir kuruntuya kapılır? Bu büyük vehimden Tanrı korusun bizleri. (1) Aşa : Akşam yemeği.

Sözün kıyası, Mesih'in zuhuru ile beraber ebedî feyiz demek olan mukaddes talimler yayıldı, hidayet ışıkları parladı, hayat ruhu insanların üzerine saçıldı. Hidayete nail olan dirildi. Sapıklıkta kalan ise ebedî ölüme giriftar oldu. Gökten inen ekmek Hazreti Mesih'in melekutî bedeni ve ruhanî unsuru idi; işte havarilerin yiyip ebedî hayata kavuştukları şey bu ruhanî unsur idi. Havariler Hazreti Mesih'in elinden bir çok kereler yiyecek alıp yemişlerdi: Neden bu akşam yemeği imtiyazlı olsun? Şu halde anlaşılıyor ki, semavî ekmekten murat, maddî ekmek olmayıp Tanrı sofrasıdır. Hazreti Mesih'in ruhanî bedenidir. Havarilerin yiyip doydukları şey, işte bu rabbanî feyizler ve rahmanî kemallerdir. Ve yine bakınız: Hazret-i Mesih ekmeği bereketleyip: ``Bu benim bedenimdir" diye havarilere verdiği sırada havarilerin yanında muşahhas, muayyen ve mücessem olarak mevcut bulunuyordu; ekmeği verirken, ekmek ve şaraba çevrilmemişti; değişmiş olsaydı, o esnada havarilerin yanında muşahhas ve muayyen kalamazdı. Şu halde, ekmek ve şarap bir semboldür. Bu sembolün yol gösterdiği mana şu idi: Benim feyizlerim ve kemallerim size verildi. Bu feyizden yararlandığınız için ebedî hayata kavuştunuz ve semavî sofradan hisse ve nasip aldınız.

XXII

MUCİZE VE HARİKA

Sual : Hazreti Mesih hakkında mucizeler rivayet edilmiştir. Bu rivayetler lafzın ifade ettiği manaya göre mi kabul edilmeli, yoksa başka manaları var mı? Müsbet ilimlerin bize öğrettiğine göre, eşyanın mahiyeti değişmez; bütün kâinat küllî bir kanun ve nizamın hükmü altında olup bunlardan aslâ şaşmaz; binalenaleyh, küllî kanunu bozacak bir şeyin vukuu mümkün değildir. Cevap: Mukaddes Tanrı mazharları mucize kaynağı ve acibe menşe'idirler. Çetin ve olamaz sayılan her şey onlar için mümkün ve caizdir. Olağan dışı bir gücü bulunan bu kimselerden olağan dışı şeyler sadır olabilir. Onlar, haiz oldukları taia üstü bir kudret vasıtasıyla taibat âlemi üzerinde müessirdirler. Tanrı mazharlarının cümlesinden acaip şeyler sadır olmuştur. Fakat mukaddes kitaplarda bir takım hususî deyimler vardır. Tanrı mazharlarının katında mucize ve acibelerin ehemmiyeti yoktur; hatta bunların ağza alınmasını bile istemezler; çünkü mucizeyi delillerin en büyüğü sayar isek, ancak hazırlar için delil ve kanıt olur, olmayanlar için değil. Meselâ hakikat araştırmacı bir yabancı için Hazreti Musa ve Hazreti Mesih hakkında garip şeyler rivayet edilir ise, o yabancı araştırmacı inkâr edip: Putlar hakkında da tevatür yoluyla yani çok sayıda insanların şهادetiyle, bir takım garip şeyler rivâyet edilmiş ve kitaplara geçmiştir. Brahmenin birisi, Brahma'dan sâdır olduğu rivayet edilen garip şeylere dair bir kitap yazmıştır; şu halde Yahudi ile Hıristiyanın doğru ve Brahmenin yalan söylediğini nereden bileceğiz? Rivayet ise her ikisi de rivayet, söylenti haber ise, her ikisi de söylenti haber, kitaba geçmiş olması ise her ikisinde kitaba geçmiştir; her birinin vuku bulmuş olmasına ve olmamasına ihtimal verilebilir; doğru ise her ikisi de doğrudur, kabul lâzım gelir ise, her ikisi de kabul edilmek gerekir. Binaenaleyh bunlar delil olamaz." diyebilir. Şimdi, mucize hazırlar için delil ise de bulunmayanlar için delil değildir.

Kalp gözü açık olan kimseler, zuhur gününde, zuhurun mazharı ile ilgili her şeyde, başkalarından mümtaz olmaları bakımından, bir mucize görürler. Mümtaz olmak, haddizatında bir mucizedir. Bakınız, Hazreti Mesih tek başına, yardımcısız, askersiz, büyük bir mazlumiyet içerisinde, bütün yeryüzünde oturanların önünde, Tanrı bayrağını kaldırarak mukavemette bulunmuş ve sonunda görünüşte asılmış olmakla beraber, cümleyi yenmiştir. Şimdi böyle bir şeyin vuku bulmuş olması haddizatında bir mucizedir, kimse inkâra muktedir değildir. Artık Hazreti Mesih'in doğruluğuna başka delil ve isbat istemez.

Zâhirî mucizenin hakikat ehli nezdinde ehemmiyeti yoktur. Meselâ: kör, gözü açılır ise, sonunda yine kör olacak; yani ölecek ve bütün duyularından ve kuvvetlerinden mahrum kalacaktır. Şu halde bir körün gözünü açmak mühim bir şey değildir; çünkü bu kuvvet sonunda bozulacaktır. Ölüyü diriltmekten ne çıkar? Nasıl olsa yine ölecektir. Mühim olan şey var ise o da basiret ve ölümsüzlük, yani ilâhî ruhanî hayat

başılamadır. Cismanî hayatta beka yoktur, varlığı aynı yokluktur; nasıl ki Hazret-i Mesih talebelerinden birinin sorduğu bir soruya cevap olarak: "Bırak ölümler kendi ölümlerini gömsünler; çünkü cesetten doğan ceset ve ruhtan doğan ruhtur" buyurmuştur. Bakınız: Görünüşte diri olan kimseleri ölü sayıyor; çünkü hayat, ebedî hayattır ve varlık gerçek varlıktır. Bunun için, mukaddes kitaplarda ölümlerin dirilmesinden söz edildiğini görür iseniz, maksat bu gibilerin ebedî hayata kavuşmuş olduklarıdır; körün gözü açıldığını okursanız, maksat gerçeği gören iç gözüdür; sağırın işitir bir kulak sahibi olduğunu işitir iseniz, maksat bu gibilerin ruhanî bir kulağa ve melekûtî bir duyuya kavuşmalarıdır. Bunun böyle olduğunu İncil'de Hazreti Mesih'in şu sözü de teyit eder: "Bunlar Eşya'nın dediği gibidirler: Gözleri var görmezler, kulakları var işitmezler ve ben onlara şifa vereceğim." Maksadım, zuhur mazharlarının mucize göstermekten âciz olduklarını söylemek değildir. Zira onlar buna, muktedirlerdir. Yalnız unutmuyalım ki, onların nazarında iç göz, ruhani kulak ve ebedi hayat makbul ve mühimdir. Şimdi mukaddes kitaplarda nerede bir kimsenin kör iken görür hale geldiği yazılmış ise, maksat iç gözü görmez olan bir kimsenin gerçeği gören bir iç göze sahip olduğu, bilmez iken bilir, gafil iken ayık, nâsutî iken melekûtî bir hale geldiğidir. Bu iç göz, kulak, hayat ve şifa ebedidir, onun için mühimdir; yoksa hayvanî hayat ve kuvvetin ne ehemmiyeti ve kıymeti var? Bunlar bir hayal gibi gelip geçerler. Sönmüş bir kandil yandırılacak olursa, sonra yine söner; güneşin kandili ise daima yanadurur; Mühim olan da budur.

XXIII

MESİH'İN ÜÇ GÜNDEN SONRA DİRİLMESİ

Sual : Mesih'in üç günden sonra dirilmesi ne mana ifade eder? Cevap: Tanrı mazharlarının kıyamı beden ile değildir. Onlarla ilgili her şey; her hal, amel, tesis, talim, tâbir, teşbih ve tertip; ruhanî ve manevî olup cismaniyetle ilgisi yoktur. Meselâ, Mesih'in gökten gelmiş olması meselesi. Bunun özü: İnsanoğlu gökten geldi, insanoğlu göktedir, insanoğlu göğe gidecektir, gibi İncilin müteaddit yerlerinde geçer. Nasıl ki Yuhanna İncilinin altıncı babının otuz sekizinci ayetinde:

"Çünkü ben gökten geldim." ve kırk ikinci ayetinde:

"Acaba bu adam bizim anasını babasını tanıdığımız Yusuf oğlu Yesu değil mi? Nasıl oluyor da ben gökten geldim demektedir, dediler." ve yine Yuhanna İncilinin üçüncü babının on üçüncü ayetinde:

"Hiç kimse göğe çıkmamıştır; ancak gökten inen insanoğlu çıkmıştır; o ki, göktedir". buyrulmuştur. Bakınız, insanoğlu göktedir, diyor; halbuki Hazret bu sözü söylediği sırada yerde bulunuyordu. Ve yine bakınız, açık açık: Mesih, gökten gelmiştir, buyrulmaktadır. Halbuki, Meryemin rahminden gelmişti ve Hazretin cismi Meryemden doğmuştu. Demek ki, insanoğlunun gökten gelmesi zahiri bir nitelik olmayıp manevî bir niteliktir, cismanî olmayıp ruhanidir; yani, Hazreti Mesih görünürde Meryemin rahminden doğmuş ise de, gerçekte, gökten, hakikat güneşinin merkezi olan Tanrı melekût ve âleminden gelmiştir.

Mesih'in Tanrı melekûtu ruhanî semasından gelmiş olduğu bu suretle açıklanınca, Mesih'in toprak altında üç gün sonra kayıp olmasının da zahiri bir nitelik olmayıp semavi bir nitelik olduğunu kolayca görürüz. Onun gibi, Mesih'in yerin altında dirilip kalkması da cismanî olmayıp manevî bir şey ve ruhanî bir niteliktir ve yine onun gibi, Mesih'in göğe çıkması da cismanî olmayıp ruhanî bir niteliktir. Ve bir de şu gördüğümüz göğün sonsuz bir feza ve sayısız yıldızlara dolaşma yeri teşkil eyliyen bir boşluktan ibaret olduğu fennen sabit bir hakikattir. Binaenaleyh, Mesih'in kıyamını şu suretle beyan ve izah eyliyelim:

Havariler, Hazreti Mesih'in şahadetinden sonra muztarip ve perişan oldular: Mesih'in hakikati, Mesih'in talimleri, feyizleri, kemalleri ve ruhanî kuvveti O'nun şahadetini müteakip üç gün gizli ve kapalı kaldı; gözlere görünmez oldu; hatta yok gibi bir şey olmuştu. Müminler bir kaç kişiden ibaretti; onlar da müztarip ve perişan. Ruhullah Hazretlerinin emri cansız bir cisme dönmüştü. Üç gün geçince havariyun hazretleri kendilerine geldiler; gerçek ve kuvvetli oldular; Mesih'in Emrinin hizmetine ayaklandılar. Tanrı öğretilerini terviç eylemeği, Mesih'in tavsiyelerini icra etmeyi ve Mesih'in hizmetine kıyam eylemeği kararlaştırdılar. Bu suretle Mesih'in hakikati yeniden görünmüş oldu. Mesih'in feyzi meydana çıktı. Mesih'in şeriati canlandı. Mesih'in öğretileri ve öğütleri cilve gösterdi. Mesih'in Emri cansız bir cisim idi, can ve Ruhulkudüs'ün feyzi ortalığı aldı, duruma tekrar hâkim oldu. Mesih'in kıyamından maksat işte budur; bu kıyam hakikî bir kıyam idi. Papazlar İncil'in manasını anlamadıklarından ve bunun bir sembol olduğunu fark

etmediklerinden Din ilme muhaliftir ve ilim dine muarızdır, demişlerdir. Bu cümleden olmak üzere, Hazreti Mesih'in maddî cisim ile şu gördüğümüz zâhiri göğe çıkması meselesi de vardır; bu ise riyazî fenlere aykırıdır; ancak meselenin hakikati açığa çıkarılır ve bundaki sembol izah edilir ise, ilmin dine hiç bir veçhile muhalif olmadığı ve hatta ilim ve aklın da onayladığı görülür.

XXIV

RUHULKUDUS'ÜN HULULU

Sual : İncil'de Havarilere Ruhulkudus'ün hulûl eylediği yazılıdır. Bu nasıl olmuştur? Bu ne mana ifade eder? Cevap: Ruhulkudus'ün hulûlü, havanın insan içerisine girmesi gibi değildir. Bu, tasvir ve tahkik olmayıp bir tabir ve benzetidir. Maksat, güneşin ayna içerisine girmesi gibidir; yani, aynada görünen güneşin tecellisidir.

Havariler, Mesih'in ölümünden sonra, müztarip oldular; düşünüşleri ve görüşleri başka başka oldu. Sonra tekrar sübut bulup birleştiler. Havariler Pentikost günü bir araya geldiler, gönüllerini Tanrıdan başka her şeyden kaldırdılar, gözlerini kendi üzerlerinden çevirdiler, bu dünyanın rahat ve meserretlerinden geçtiler, varlıklarını ve canlarını sevgilinin yoluna vakfetteler; evlerini bıraktılar, yersiz ve yurtsuz oldular, kendi varlıklarını bile unuttular. Bunun üzerine Tanrı teyidi erişti. Ruhulkudus'ün gücü görüldü, Mesih'in ruhaniyeti yendi, Tanrı sevgisi, ihtiyarı elden aldı. İşte o gün kuvvetlendiler, Tanrı emrini yaymak için her biri bir tarafa dağıldılar, hüccet ve bürhan üzerine konuşmağa başladılar. Şimdi Ruhulkudus'ün gelişi, Mesih'in ruhuna incizap, onun emrinde sebat ve istikamet, Tanrı sevgisi ruhunda yeni bir hayattır. Onlar Hazreti Mesih'i diri ve kendilerine yardımcı ve destek gördüler; damla idiler, derya oldular, sivri sinek idiler, göklerde uçan kartal oldular, zaif idiler, kuvvetli oldular. Onlar, güneşe karşı tutulan aynalar gibi idiler, elbette ki ışık o aynalara vurur.

XXV

RUHULKUDÜS'TEN MAKSAT

Sual : Ruhulkudüs tâbirinden kastolunan mana nedir? Cevap: Ruhulkudüs'ten kastolunan mana, Tanrı feyzidir. Zuhur mazharından çıkıp yükselen şualardır; çünkü hakikat güneşinden parlayan ışığın merkezi Mesih olup bu celil merkezden çıkan ışınlar havari aynalarına akseylemiştir. Ruhulkudüs'ün havarilere inmesinden maksat, Yüce Tanrı feyzinin havari hakikatlerine tecelli etmesidir; yoksa girme, çıkma, inme ve hulûl ruhun hassalarından olmayıp cismin hassalarındandır. Mahsus hakikatler için girme çıkma vardır, fakat makul hakikatler için böyle şeyler yoktur. Akıl, sevgi, bilgi, fikir ve tasavvur gibi makul hakikatler için girme, çıkma ve hulûl yoktur. Ancak taalluk vardır, meselâ zihinde hasıl olan suretten ibaret bulunan bilgi makul bir keyfiyettir. Aklın içerisine girip çıkma mevhum bir keyfiyet olup vukua gelen şey ancak taalluktur. Aynada görünen suret gibi, makul hakikatler için giriş ve hulûl denilen şeyler olmadığı sabit olduğundan Ruhulkudüs için de yükselme ve inme, girme ve çıkma, karışma ve hulûl gibi şeyler muhal ve imkânsızdır. Olsa olsa, Ruhulkudüs'ün aynadaki yansıması gibi bir cilvesinden bahsedilebilir.

Mukaddes kitabların bazı yerlerinde ruhdan bahsedilmektedir; bundan maksat şahıstır. Konuşurken, falan şahıs mücessem ruhtur, hamiyet ve mürüvvet timsalidir denildiği gibi, bu gibi hallerde göz önünde tutulan şey, alev değil, şişedir. Nasıl ki Hazreti Mesih, Yuhanna İncili'nin on altıncı babının on ikinci ayetinde kendisinden sonra geleceği bildirilen kimseden bahsederken:

"Size daha söyleyecek çok şeylerim var, fakat şimdi dayanamazsınız, fakat O, hakikat ruhu gelince sizi her hakikate irşat eyliyecektir; çünkü O kendiliğinden söz söylemeyecektir, ancak işittiğini söyleyecektir." buyurmuştur. Şimdi: "Çünkü kendiliğinden söz söylemeyip ancak işittiklerini söyleyecektir" ibaresine dikkat ediniz. Hakikat Ruh, nefesi, işitir kulağı ve konuşur dili olan mücessem bir insandır. Keza, Mesih Hazretlerine Ruhullah denilmiştir; nasıl ki ışık denildiği zaman yalnız ışık değil, şişe ile ışık birlikte kastedilir.

XXVI

MESİH'İN İKİNCİ GELİŞİ VE HÜKÜM GÜNÜ

Sual : Mesih'in ikinci gelişi ve hüküm günü nedir? Cevap: Mukaddes kitaplarda Mesih'in ikinci defa geleceği yazılıdır. Onun gelişi için bazı alâmetler şart konulmuştur. Hazreti Mesih her ne zaman gelirse bu alâmetlerle beraber gelecektir. Güneşin kararır ayın ışık vermemesi ve gök yıldızlarının yere dökülmesi bu alâmetler cümlesindedir. O zaman yeryüzünde oturan taifeler feryat eyliyecek, O zaman insanoğlunun alâmeti gökte görünecek, insanoğlunun buluta binmiş olduğu halde büyük bir celâl ve kudret içerisinde geldiği görülecektir. Cemali Mübarek bu âyetleri İkan'da etraflıca izah ve tefsir buyurmuştur. Tekrarına hacet yoktur. İkan'a müracaat ediniz, bu sözlerin manasını öğrenirsiniz, mamafih ben de bu hususta bir kaç söz söyleyeyim.

Mesih, İncil'de açıkça yazıldığı üzere, birinci gelişinde de gökten gelmiştir. Mesih kendisi:

“İnsanoğlu gökten geldi, insanoğlu göktedir, göğe gökten gelenden başka bir kimse çıkamaz.” buyuruyor. Mesih'in gökten gelmiş olduğu herkesce kat'iyetle bilinmektedir. Halbuki görünürde Meryem'in rahminden gelmiştir. Mesih ilkin görünürde ana rahminden ve gerçekten gökten gelmiş olduğu gibi ikinci gelişinde de görünürde ana rahminden ve fakat gerçekte gökten gelecektir. Mesih'in ikinci gelişi için İncil'de yazılı şartlar evvelce de dediğimiz gibi, birinci gelişi için de aynen açıklanmıştır. Eş'yanın kitabında:

“Mesih Doğuyu ve Batıyı fetheliyecek, bütün milletler Mesih'in gölgesine gelecek, Mesih'in padişahlığı kurulacak, belli olmıyan bir yerden gelecek, günahlılar hüküm giyecek, adalet o derece cari olacak ki kurt ile kuzu, kaplan ile oğlak, yılan ile meme çocuğu, aynı pınar başında tek bir çayırda ve tek bir yuvada bir araya geleceklerdir.” diye haber verilmektedir. Birinci geliş de bu şartlar ile bağlı idi; halbuki görünürde bu alâmetlerden hiç biri vuku bulmamıştır. Bunun içindir ki Yahudiler Mesih'e itiraz etmişler, ona Mesih değil, hâşa! Adam azmanı demişler, Tanrı yapısının yıkıcısı saymışlar, Cumartesiye kaldıran ve şeriat düşmanı bilmişler ve sonunda da katline fetva vermişlerdir. Bu alâmetlerden her birinin bir manası bulunuyordu. Yahudiler bu manaları anlayamadılar, bu yüzden perdelendiler. Mesih'in ikinci gelişi de bu minval üzeredir. Beyan edilen alâmetlerin ve şartların birer manası var. Bunlara lafızların ifade ettiği zahirî mana verilmemelidir. Zâhire göre mana verilir ve ezcümle bütün yıldızların yer yüzüne düşmesi beklenirse, aklın hiç bir zaman kabul edemeyeceği bir şey ile karşı karşıya gelinir. Yıldızlar sayısızdır, asrımızın riyaziyecilerince isbat edildiğine göre, yalnız bunlardan biri olan güneşin hacmi arz'ın hacminden bir buçuk milyon defa daha büyüktür. Duraganlar her biri güneşten binlerce defa büyüktür.

Bu yıldızlar, düşecek olursa, yeryüzünde nasıl yer bulabilirler? Bu, Himalaya gibi bin milyon dağın tek bir hardal tanesi üzerine düşmesine benzer. Böyle bir şeyi akıl ve fen kabul etmez. Bu olayın, olabileceklerden değil de aslâ olamayacaklardan olduğu açık bir hakikattir. Daha garibi şu ki, Mesih:

“Olabilir ki ben gelirim ve sizi uykuda bulurum, çünkü insanoğlunun gelişi hırsızın gelişi gibidir; hırsız evin içerisinde olur da ev sahibinin haberi olmayabilir” diyor. Şu halde, alâmetlerin başka manaları olduğu aşikârdır. Zâhirî mana kastedilmemiştir. Her birinin manası İkan kitabında etraflıca anlatılmıştır. O Kitab'a müracaat ediniz.

XXVII

TESLİS

Sual : Teslis veya üç uknum (1) nedir? Cevap: Varlıkların idrakinden münezze ve mukaddes, akıl ve idrak sahiplerinin tasavvurundan büsbütün hariç ve bütün düşüncelerden müberra olan Tanrı hakikati bölünmez. Bölünme ve çoğalma, varlığı mümkün olan yaratıkların hassalarından olup varlığı zarurî olan Tanrı'ya geliveren arızalardan değildir. Tanrı'nın mahiyeti, taaddüt şöyle dursun, vahdaniyetten bile münezzehtir. Tanrı hakikatının makam ve mertebelere inmesi, noksanın kendisi olup kemale aykırıdır. Mümteni ve muhaldır. O, daima kendi takdis ve tenzihinin yüceliğinde olmuş ve olacaktır. Tanrı'nın zuhur ve ısrakına dair söylenen şeylerden murat, Tanrı tecellisidir, varlık mertebelerine inme değildir. Hak sırf kemeldir, mahluk ise sırf noksandır. Hak için varlık mertebelerine inme noksanların en büyüğüdür. Hak'kın zuhur, doğuş ve parlayışı güneşin lâtif ve saf ve şeffaf bir aynaya yansması gibidir. Bütün varlıklar Hak'kın birer parlak ayetidir. Güneş, dağ, ova, ağaç ve meyve gibi bilcümle zemini varlıklar üzerine ışık saçır ve

bunların büyüüp kendi varlıklarındaki gayeye erişmelerine sebep olur. Fakat mükemmel insan, saf bir ayna gibidir; Hakikat Güneşi bütün sıfatları ve kemalleri ile onda görünür. Mesih'in hakikati son derece temiz ve lâtif olan saf ve şeffaf bir ayna idi; bunun için Hakikat Güneşi olan ulûhiyetin zatı o aynada tecelli eyledi, nuraniyet ve harareti onda göründü. Bu demek değildir ki, güneş kendi bulunduğu mukaddes yücelikten ve tenzih semasından indi de aynada yerleşip mesken tuttu; hayır, güneş eskisi gibi kendi yüceliğinde ve yüksekliğinde daima durmaktadır; vukua gelen şey, ancak güneşin cemel ve kemal ile yansması ve tecelli eylemesidir. Eğer biz güneşi, biri Mesih ve öbürü Ruhulkudüs olmak üzere, iki aynada, yani biri gökte ve öbür ikisi de yerde olmak üzere, üç aynada gördük der isek, doğru söylemiş oluruz; ve eğer, bir tek güneş vardır, sırf tekliktir, eşi ve benzeri yoktur, der isek, yine doğru söylemiş oluruz. Sözün kısası, Mesih' in hakikati saf bir ayna idi; Hakikat Güneşi, yani Ahadiyet Zatı, sonsuz sıfatları ve kemalleri ile Mesih'in aynasından görünmüştür. Bu demek değildir ki, güneş, yani Tanrı'nın zatı, parçalanmış ve sayıca çoğalmıştır; hayır, tek güneştir. Görünen şey ancak aynadaki akisidir. Onun içindir ki, Mesih: ``Baba oğuldadır" demiştir. Yani güneş bu aynaya vurmuş ve onda görünmüştür. Ruhulkudüs, Mesih'in hakikatinde görünen Tanrı feyzinin kendisidir. Nübüvvet, Mesih'in kalbinin makamıdır. Ruhulkudüs ise onun ruhunun makamıdır. Şimdi Tanrı zatının tek bir birlik olup eş ve benzeri bulunmadığı isbat olundu. Tanrı'da üç uknumdan maksat budur; aksi takdirde, Tanrının dini aklın aslâ alamıyacağı gayri makûl bir esasa, dayanmış olur; akıl, tasavvur edemeyeceği bir şeye inanmakla nasıl mükellef olur? Böyle bir akla sığmaz ki makûl suretlerden bir suret olsun; böyle bir şey sırf evhamdır. İşte, teslisten maksat ne olduğunu, bu izahattan anlarsınız. Aynı zamanda Tanrı birliği de sabit oldu. (1) Hıristiyanlıkta Baba,Oğul ve Ruhulkudüs inancı.

XXVIII

YUHANNA İNCİLİNİN ON YEDİNCİ BABININ BEŞİNCİ AYETİNİN TEFSİRİ

Sual : Yuhanna İncil'indeki: "Ve ey Peder, dünya olmadan önce Senin nezdindeki izzetimle şimdi beni nezdinde taziz eyle" ayetinin manası nedir? Cevap: Tekaddüm (1) iki türlüdür: birincisine zati tekaddüm denir. Bu nevi tekaddüm bir illet ile bağlı olmayıp varlığı kendiliğindedir. Güneş buna bir örnektir. Güneşin nuraniliği kendiliğindedir. Nuranilikte bir başka yıldızın ışığına muhtaç değildir. Buna zatî nuranilik denir. Ay böyle değildir. Onun nuraniliği güneşten muktebestir. Ay nuranilikte güneşe muhtaçtır. Şimdi, güneş nuranilikte illet, ay ise nuranilikte maluldur; birinci kadim, sabık ve mütekaddim olup ikincisi illetle bağlı ve müteessirdir.

İkinci türlü tekaddüme zamanî tekaddüm derler. Bu türlü tekaddümün başlangıcı yoktur. Kelimetullah Hazretleri zamandan münezzehtir. Geçmiş, şimdi ve gelecek tümü hakka nisbetle birdir. Dün, bugün ve yarın güneşte yoktur.

Tekaddüm şeref bakımından da olur; yani, daha şerefli şerefliden mukaddemdir. Şimdi, Allah'ın kelimesi olan Mesih hakikati, şüphesiz, zat, sıfat ve şeref bakımlarından bütün varlıklara mukaddemdir. Tanrı kelimesi insan heykelinde zuhur eylemezden önce, izzet ve kudsiyetin en yüksek kademesinde idi ve büyük bir celâl ve cemâl içersinde kendi ululuğunun zirvesinde berkerar bulunuyordu, Tanrı kelimesi, en yüce Hakk'ın hikmeti ile, kendi celâlinin zirvesinden cisim âlemine parlayınca, cismin zulüm ve tecavüzüne uğradı; nasıl ki, Yahudi'lerin eline düşerek her zalim ve cahilin esiri oldu ve sonunda da asıldı. İşte bunun için Hakka yalvarıyor ve ``Beni cisim âleminin bağından kurtar ve bu kafesten azat eyle; ta ki, azamet ve celâlin en yücesine yükseleyim, cisim âlemine gelmezden önceki izzet ve kudsiyete tekrar kavuşayım, ebedî dünyada şad ve mesrur olayım, asıl vatanım olan lâmekân âlemine, yani göze görünmeyen melekûte yükseleyim" diyor. Hattâ bu mülk âleminde, yani nefساني ve dış âlemde, şu toprak noktası üzerinde bile, Hazreti Mesih'in azamet ve celâli onun ölümünden sonra meydana çıkmıştır. Madde âleminde iken, dünyadaki kavimlerin en zaifi olan Yahudi'lerin hakaretine maruz idi; onun, mübarek başına dikenden bir taç koyacak derecede hakir görmüşlerdir; halbuki ölümünden sonra bütün padişahların azametli taçları o dikenden tacın önünde boyun eğdi. Bakınız, Tanrı kelimesi bu dünyada bile ne büyük bir şan ve celâl kazanmıştır. (1) Kadimlik.

XXIX

PAVLUS RESUL'ÜN KORİNTOS'LULARA YAZDIĞI BİRİNCİ RİSALENİN ON BEŞİNCİ BABININ YİRMİ İKİNCİ AYETİNİN TEFSİRİ

Sual : Pavlus Resul'ün Korintos'lulara yazdığı birinci risalenin on beşinci babının yirmi ikinci ayetinde:"Nasıl cümlesi Ademde ölüyorlar ise, öylece cümlesi Mesih'te dirileceklerdir" deniliyor, bu ibareden maksat nedir? Cevap: Bil ki: İnsanda iki tabiat var: Cismanî tabiat, ruhanî tabiat. Cismanî tabiat Adem'den miras kalmıştır. Ruhanî tabiat ise Tanrı kelimesinin hakikatinden miras almıştır. Ve bu Hazreti Mesih'in ruhaniyetidir. Cismanî tabiat Adem'den doğmuştur, ruhanî tabiat ise Ruhulkudüs'ün feyzinden doğmuştur. Cismanî tabiat her eksikliğin kaynağıdır, ruhanî tabiat ise her kemalin memba'ıdır. Hazreti Mesih, halkın cismanî tabiat eksikliklerinden kurtulup ruhanî tabiat faziletleriyle vasıflanmaları için, kendini feda eylemiştir. Rahmanî hakikatın feyzinden tahakkuk eyliyen ruhanî tabiat bütün kemalleri toplamış olup Ruhulkudüs'ün nefsiyle hasıl olmuştur. Bu tabiat ilâhî kemalâttır, nurdur, ruhaniyettir, hidayettir, yüksekliktir, himmet yüceliğidir, adalettir, muhabbettir, mevhibettir, bütün insanlara şefkattir, hayattır, hayat üstü hayattır.

Ruhanî tabiat, hakikat güneşi pırıltılarının tecellisidir. Mesih Ruhulkudüs'ün merkezidir, Ruhulkudüs'ten doğmuştur, Ruhulkudüs ile gönderilmiştir. Ruhulkudüs'ün sülâlesidir; yani, Mesih hakikati, Adem soyundan olmayıp Ruhulkudüsten doğmuştur.

Şimdi, Pavlus resul'ün Korintos'lulara yazdığı risalenin on beşinci babının yirmi ikinci ayetinde geçen:

``Nasıl ki cümlesi Adem'de ölüyorlar ise, öylece cümlesi Mesih'te dirileceklerdir" Sözünün manası şudur: Adem, mâruf olduğuna göre, insan cinsinin babasıdır. Yani insan cinsinin cismanî hayatına sebep olan kimsedir. Onun babalığı cismanî babalıktır. Diridir, fakat diriltici değildir. Mesih ise, beşerin ruhani hayatına sebep olan kimse olup onun babalığı ruh bakımından ruhani babalıktır. Adem, diri bir kimsedir, Mesih ise diriltici ruhtur. Cismanî insan âleminin şehvani kuvvetleri vardır; günah, şehvani kuvvetlerin lâzîmelerindedir; çünkü şehvani kuvvetler adalet ve hakkaniyet kanununa tabi değildir. İnsanın bedeni tabiate esirdir, tabiat ne emrederse ona göre hareket eder. Şu halde, cismanî âlemde öfke, kıskançlık, savaşma, hırs, tamah, cehalet, garaz, fesat, kibirlenme, zulüm gibi bir takım hatalar mevcuttur. Bütün bu hayvani sıfatlar insanın yaradılışında mevcuttur. Ruhani terbiye görmemiş olan bir adam, hayvandır; onun bütün davranışları ve huyları şehvanidir. Böyle bir adam, tabiatın gerektirdiğine göre hareket eder; öyle ki, bu gibi adamlar birbirlerini bile parçalayıp yerler. Şimdi, malum oldu ki, cismanî insan âlemi günah âlemidir. İnsanın cismanî âlemde hayvandan bir imtiyazı yoktur. Her günah tabiatın gereğidir. Tabiatın, cismanî hasselerden olan gerekler hayvana nisbetle günah değildir, fakat insana nisbetle günahdır. Hayvan öfke, şehvet, haset, hırs, tecavüz ve kibirlenme gibi nakîselerin kaynağıdır. Yani bütün kötü huylar hayvanın tabiatındadır. Fakat bu hal hayvana nisbetle bir günah teşkil etmez, ama insana nisbetle günahdır. Hazreti Adem, insanın cismanî hayatına sebeptir.

Mesih'in hakikati, yani Tanrı Kelimesi, ise ruhani hayata sebeptir. O diriltici ruhtur; yani insanın cismanî hayatının gereği olan bilcümle nakîseler bu ruhun talim ve terbiyesi sayesinde insanî kemalâta dönüşür. Şimdi, hazreti Mesih diriltici ruh olup umumun ruhanî hayatına sebep idi. Hazreti Adem cismanî hayatın sebebi idi, insanın cismanî âlemi ise nakîseler âlemidir. Nakîse demek ölüm demek olduğundan Pavlus resul, nakîse, yerine ölüm tabirini kullanmıştır.

Gelelim hıristiyanların bu husustaki genel inancına: Onlara göre, Hazreti Adem yasak ağaçtan meyve koparıp yemiş olduğundan hata ve günah işlemiş ve işte onun bu günahının nikbet ve uğursuzluğu Adem soyunda babadan oğula teselsül edip kalmış ve netice itibarıyla, Adem halkın ölümüne sebep olmuştur. Bu tarz düşünüşün boşluğu apaçıktır. Çünkü bundan çıkarılabilecek tek netice var ise o da şudur: Bütün insanlar, nebiler ve Tanrı elçileri bile, dahil olmak üzere, suçsuz günahsız, sadece Adem soyundan gelmiş olmaları yüzünden, sebepsiz yere suçlu ve günahlı olmuş, Mesih'in kurban edildiği zamana kadar cehennem ateşinde kavruyla gelmişlerdir. Böyle bir şey, Tanrının adaletinden uzaktır. Adem günahkâr idiyse, İbrahim'in suçu ne? İshak ve Yusuf'un kusuru ne? Musa'nın işlediği hata hangisi?

Tanrı kelimesi Hazreti Mesih'in kendi kendini feda eylemesinin iki manası var: Zahirî mana, hakiki mana, Zahirî mana şudur: Hazreti Mesih'in maksadı, insanlığı terbiye eyleyip Ademoğullarını diriltecek ve halkın aydınlanmasına yol açacak bir işe kalkışmak idi. Bütün yer yüzünde oturanların arzularına muhalif düşen ve aynı zamanda devlet ve milletlere karşı gelen böyle büyük bir teşebbüs elbette ki kan dökülmesine sebep olur, sonunda muhakkak ölüm ve asılma olur. Binaenaleyh bunu bilen Hazreti Mesih, kendi emrini

açıkladığı anda canını feda etmeği göze almış bulunuyordu, O darağacını kendine taht, yarayı merhem, zehiri bal, acıyı tatlı saymıştır. İşte böyle bir ruh haleti içerisinde halkın talim ve terbiyesine kalktı, hayat ruhu vermek için kendi kendini feda eyledi; başkalarını ruhta yaşatmak için kendisi cisimde fani oldu.

İkinci mana şudur: Hazreti Mesih, tane gibi idi; bu tane, ağaç meydana gelsin diye, kendi suretini feda etti. Vakıa tanenin sureti dağılıp gitti, fakat tanenin hakikati büyük bir azamet ve letafet ile ağaç şeklinde aşikâr oldu. Mesih'in makamı sırf kemal idi; ondaki ilâhî kemalât güneş gibi bütün müminlerin üzerine doğdu ve bu suretle parlayan ışıkların feyzi insanların özünde parladı. İşte bunun için: ``Ben gökten inen ekmeğim, her kim bu ekmekten yerse ölmez" buyuruyor; yani bir kimse bu Tanrı yemeğinden yer ise, ebedi hayata kavuşur. Bu sebepten her kim bu feyizden yararlandı ve bu kemallerden hisse aldı ise, ebedî hayata kavuştu, kadim feyizden feyiz aldı, dalâletin karanlığından kurtuldu, hidayet ışığı ile aydınlandı. Tanenin sureti ağaca feda oldu. Tanedeki kemaller bu feda sayesinde meydana çıktı. Ağaç, dallar, yapraklar, çiçekler hep tanede gizli bulunuyordu. Tanenin sureti feda edilince, ondaki kemaller yaprak, çiçek ve meyve şeklinde meydana geldi.

XXX

HAZRETİ ADEM VE AĞAÇTAN YEMESİ

Sual : Hazreti Adem'in ve Ağaçtan yemesinin hakikati nedir? Cevap: Tevrat'ta yazılı olduğuna göre, Allah Ademi çalışsın ve bekçiliğini yapsın diye Aden cennetine koyarak: ``Cennetin hep ağaçlarından ye, yalnız hayır ve şer ağacından yeme; yer isen ölüme müptelâ olursun" buyurmuş. Yine Tevrat'a göre, bundan sonra Allah Adem'e bir uyku vermiş, o uyurken kaburga kemiklerinden birini çıkarmış, ona arkadaşlık etsin diye onun için bir kadın yaratmış. Tevrat bu maceranın nakline devamla, Yılanın kadına, ``Allah sizlere gözleriniz açılıp hayır ve şerri bilmiyesiniz diye bu ağaçtan yemeği yasak eyledi" diye onu ağaçtan yemeğe teşvik ettiğini, bunun üzerine Havva'nın ağaçtan yediğini ve Adem'e de verip onun da yediğini; bunun üzerine gözlerinin açılıp çıplaklıklarının farkına vardıklarını; ağaç yapraklarıyla ayıp yerlerini örttüklerini; bunun üzerine Tanrı tarafından azarlandıklarını; Tanrı'nın Adem'e yasak ağaçtan yeyip yemediğini sorduğunu; Adem'in cevap verip Havva'nın teşviki ile bu işi yaptığını söylediğini; bunun üzerine Allahın Havva'ya itapta bulunduğunu; Havva'nın kendisi bu işe yılan tarafından sevk edildiğini söylediğini; neticede yılanın lânetlenip yılan ile Havva ve onların soyları arasında düşmanlık husule geldiğini; Allahın: ``İnsan bizim gibi oldu, iyilik ve kötülüğün ne olduğunu öğrendi, şimdi de hayat ağacından yiyip ölümsüzlük kazanmasın" diye hayat ağacına muhafız tayin ettiğini anlatmaktadır.

Bu hikâyeyi, halk arasında maruf olduğu şekilde, olduğu gibi alır isek, doğrusu son derece gariptir. Akıl bunun kabul, tasdik ve tasavvurunda mazurdur; çünkü böyle bir tertip, tefsil, hitap ve itap Tanrı taâlâ şöyle dursun, akıllı bir adamdan bile çok uzaktır. Bu uçsuz bucaksız kâinatı bu kadar mükemmel bir surette tertip eyliyen ve onu akıllara bu derece hayret verici büyük bir intizam ve nizam ile süsleyen bir Tanrı'dan böyle şeyler beklenmez. Bir parça düşünmek lâzım: Eğer bu hikâye, görünüşe göre, akıllı bir adama nisbet edilecek olsa, akılı başında olanlar böyle bir maceranın o akıllı adamdan sudur edemeyeceğini bir ağızdan söylerler. Demek ki, Adem ile Havva, Ağaçtan yeme ve Cennetten çıkma hikâyesi hep birer semboldür. Tanrı sırlarındandır. Bunların derin manaları, hayret uyandırıcı tevilleri var. Sırta mahrem olanlardan ve her şeyden müstağni olan Tanrı'ya yakın bulunanlardan başkası bu sırlara vakıf değildir. Bunun için, yine diyorum ki, Tevrat'taki bu ayetlerin birden fazla manası vardır. Bunlardan birini beyan edip diyelim:

Adem'den maksat, Ademin ruhu ve Havva'dan maksat Adem'in nefsidir; çünkü Tanrı kitaplarının bazı yerlerinde bahsi geçen kadından maksat insanın nefsidir. Hayır ve şer ağacından maksat, cisim âlemidir; çünkü, ruhani Tanrı âlemi sırf hayırdır, halis nuraniliktir. Nasut âlemi denilen madde dünyasında aydınlık ve karanlık, iyi ve kötü gibi birbirine zıt hakikatler mevcuttur. Yılandan maksat, nasut âlemine taalluktur. Ruhun nasut âlemine taalluku yüzündendir ki Adem'in nefsi ve ruhu sınırsızlık âleminden kayıtlılık âlemine girmiş, Tevhid melekûtundan nasut âlemine yönelmiştir. Adem'in ruh ve nefsi nasut âlemine ayak basınca, sınırsızlık cennetinden çıkarak kayıtlılık âlemine düşmüştür. Tam bir kudsiyet ve sırf bir hayır içinde iken hayır ve şer dünyasına ayak basmıştır. Hayat ağacına gelince: Bundan maksat, varlık âleminin en yüksek makamını teşkil eyliyen Tanrı kelimesi ve küllî zuhur makamıdır. Onun için mahfuz kalmış ve küllî Tanrı mazharının en yüksek zuhurunda ayan olmuştur. Tanrı kemallerinin zuhur ve belirmesi bakımından, Adem'in makamı ``nutfe" makamı, Hazreti Mesih'in makamı bulûğ ve erginlik makamı, Neyyiri Azam'ın(1) doğuşu ise zati ve sıfati kemal rütbesi idi. İşte Cenneti âlâda hayat ağacı, halis takdis ve tenzihin merkezinden

ibarettir. Yani, Tanrının küllî mazharıdır. Adem'in devrinden Mesih'in zamanına gelinceye kadar ebedî hayattan ve melekûti küllî kemallerden o kadar bahsedilmiyordu. Hayat ağacı Mesih hakikatinin makamı olup Mesih'in gelişinde dikilmiş ve ölmez meyvelerle donanmıştır. (1) Hz.Bahau'llah

Bakınız, bu mana hakikate ne kadar uygundur. Çünkü, Adem'in ruh ve nefsi insanlık alemi ile ilişkili olunca, sınırsızlık âleminde kayıtlılık âlemine geldiler. Onun nesli aynı durumda teselsül edip gitti. Ruhun ve nefsin insanlık âlemine ilgisinden ibaret olan günah, Adem'in sülâlesinde irs yoluyla kaldı. Bu ilgi yılan olup bu yüzden Adem'in soyundan gelenlerin ruhları ile onun arasında daimî bir zıddiyet vardır. Çünkü, insanlık âlemine ilgi ruhlara kayıtlılığın sebep olmuştur. Bu kayıtlılık, Adem'den sülâlesine geçen günahın kendisidir. Çünkü bu ilgi, insanların o gerçek ruhaniyetten ve yüksek mertebelerden uzak düşmelerine sebep teşkil etmiştir. Vaktaki Hazreti Mesih'in mukaddes kokuları ve Neyyiri Azamın nurları yayıldı, o zaman beşeri hakikatler, yani Tanrı kelimesine yönelip feyiz alan kimseler, bu taallûk ve günahın kurtuldular, ebedî hayata eriştiler, kayıtlılık bağlarından kurtularak sınırsızlık âlemine vardılar. İnsanlık dünyasının rezilliklerinden sıyrılarak melekûti dünyasının faziletlerinden feyz aldılar. İşte: "Ben kanımı dünyanın hayatı için feda ettim" sözünün manası budur. Yani: "Bütün belâları, mihnetleri, felâketleri, hatta şehitliği bu gayenin husulü ve günahın affolunması, yani ruhlara insanlık âlemine olan bağlılıklarının kesilip Tanrı âlemine cezbolmaları için ihtiyar eyledim; ta ki, hidayet cevheri ve yüce kemalât sahibi kimseler meydana gelsin."

Bakınız, eğer semavî kitaplara inananların tasavvuruna göre, maksat görünürdeki mana gibi olsa, sırf zulüm ve cebir olur. Eğer Adem yasak ağaca yaklaşmak suretiyle bir günah işlemiş ise, Hazreti İbrahim'in bunda günahı ne? Tanrı ile konuşan Musa'nın hatası ne? Nebi Nuh'un isyanı ne? Doğru sözlü Yusuf'un tuğyanı ne? Tanrı Nebilerinin taksiri ne? İffetle muttasıf Yahya'nın kusuru ne? Adem'in işlediği bir günah yüzünden bu Nur mazharlarının, Hazreti Mesih gelip de kendini feda eyliyerek işkencelerine son verinceye kadar, elemli cehennem ateşinde kavrulmalarına Tanrı adaleti rıza gösterir mi? Böyle bir düşünce hiç bir kaide ve kanun çerçevesine sığmaz. Böyle bir şeyi hiç bir akıl ve idrak sahibi kabul etmez. Hayır, maksat evvelce de dediğim gibidir. Yani, Adem insanın ruhudur, Havva insanın nefsidir, Ağaç insanlık âlemidir, yılan insanlık âlemine ilgidir. Günah olan bu ilgi, Ademin soyundan sürüp gitmiştir. Sonra Hazreti Mesih, İnsanları mukaddes nefesiyle bu ilgiden ayırarak günahı kurtardı, Hazreti Adem'deki bu günah, mertebelere nisbetlidir. Bu ilgiden küllî neticeler husule gelmiş olmakla beraber, insanlık âlemine ilgi ruhani âlem yanında günah sayılır. İyilerin iyilikleri mukarreblerin kötülükleridir, sözü sabit olur. Cismani kuvvetlerin ruhanî kuvvetlere göre kifayetsiz olması gibidir. Cismani kuvvet ruhani kuvvet yanında tam manasıyla zaaf sayılır. Aynı veçhile, bedenî hayat melekûti varlığa ve ebedî hayata nazaran ölüm sayılır. Nasıl ki, Hazreti Mesih bedenî hayat için ölüm tabirini kullanarak: "Bırak ölümler kendi ölümlerini gömsünler" demiştir. Halbuki, bu sözü söylerken bahis konusu kimseler hayatta idiler. Buna rağmen, bu türlü hayat Mesih'in nazarında ölüm idi.

İşte Tevrat'ta anlatılan Hazreti Adem hikâyesinin ifade ettiği manalardan birisi budur. Diğer manaları çıkarmak için artık siz kendiniz düşünün, Selâm üzerinize olsun!

XXXI

RUHULKUDÜS'E LANET MESELESİ

Sual : Metta İncil'inin on ikinci babının otuz bir ve otuz ikinci ayetlerindeki: " Her kim insanoğluna karşı söz söyler ise bağışlanacaktır; fakat kim Ruhulkudüs'e karşı söyler ise, ne bu dünyada ve ne de gelecekte o bağışlanmayacaktır." ayetinin izahı nedir? Cevap: Mukaddes Tanrı mazharlarında iki manevi makam vardır: Birisi, güneş küresi gibi, olan mazhariyettir. Öbürü, nur ve Tanrı kemalleri ve Ruhulkudüs mesabesinde olan cilve ve zuhurdur. Ruhulkudüs, Tanrı feyzi ve kemalleridir. Tanrı kemalleri güneşin ziya ve hararetine benzemektedir. Güneş, ancak saçılan ışıklarıyla güneştir. Işıktan mahrum bir güneş, güneş olmaz. Mesih'de, Tanrı kemallerinin zuhur ve tecellisi bulunmasaydı, Yesu Mesih olmazdı. Bu mazhar, kendisinde Tanrı kemallerinin tecelli eylemesiyle ki mazhardır. Tanrı nebileri mazhardırlar. Onlara da zahir olan Rabbin kemalleri, yani Ruhulkudüstür. Bir kimse mazhardan uzak kaçarsa, mütenebbih olması ihtimali vardır; çünkü onun Tanrı kemallerinin zuhuruna mazhar olduğunu tanımamış ve bilmemiş olabilir. Böyle bir kimse Ruhulkudüs demek olan Tanrı kemallerinin kendisinden nefret ediyor ise, yarasa gibi güneşten bıkmış olduğuna delildir. Işığa karşı olan bu nefrete çare yoktur ve affolunmaz. Yani böyle bir

adamın Allah'a yakın gelmesine imkân yoktur! Lambanın lambalığı ışık iledir; ışık olmazsa lamba da olmaz. Bir kimse lambanın ışığından nefret ediyor ise kör demektir; ışığı idrak edemez ve körlüğü ebedi mahrumiyet sebebidir. Şurası bellidir ki, insanlar mazharın şahsiyetinden bağış almayıp ondaki Ruhulkudüs'ten bağış alırlar. Şimdi, bir kimse Ruhulkudüs'ün bağışı ile bağışlanamaz ise, Tanrı bağışından mahrum kalır; mahrumiyetin kendisi ise mağfretsizliktir.

Bu sebeple bir çok kimseler zuhur mazharlarına düşmanlık göstermişlerdir. Bu gibiler, onların zuhur mazharı olduklarını bilmiyorlardı. Sonradan bilince düşmanlığı bırakıp dost olmuşlardır. Demek ki zuhurun mazharına düşmanlık ebedî mahrumluğu icap ettirmiyor, çünkü bu düşmanlık şamdan düşmanlığı gibidir. Tanrı lambası ışığının ondan yandığından haberi yoktur. Şamdana düşman olan kimse, ışık düşmanı değildir; şamdanın ışık mazharı olduğunu görüp anlayınca, samimî bir dost kesilir. Hülâsa, şamdandan uzaklık ebedî mahrumluk doğurmaz. Böyle bir kimsenin sonradan mütenebbih olması ihtimali vardır. Işık düşmanlığı ise ebedî mahrumluk doğurur ve çaresizdir.

XXXII

ÇAĞRILANLAR ÇOK, SEÇİLENLER AZ

Sual : Hazreti Mesih İncil'de: "Davet olunanlar çok fakat intihap olunanlar azdır."(1) buyurmuş olduğu gibi Kur'an'da da "dilediğine kendi rahmetini tahsis eder" buyrulmaktadır. Bunun hikmeti nedir? Cevap: bil ki: Kâinatın nizam ve kemali,varlığın sonsuz suretlere inhilâlini iktiza ettirir.Onun için, varlıklar aynı rütbe ve makamda, aynı tarzda, aynı cins ve nevide tahakkuk etmezler. Varlıklar arasında mertebe farkı sınıf ayrılığı, cins ve nevi çokluğu zaruridir; yani cansızlar mertebesi, bitkiler mertebesi, hayvanlar mertebesi ve insan mertebesi bulunması kaçınılmaz bir zarurettir; çünkü varlık âlemi, yalnız insan ile düzenlenip tekemmül etmez. Keza,dünyada yalnız hayvan veya yalnız nebat veya yalnız cansız varlık olsaydı, kâinatın arzettiği şu hayranlık uyandırıcı manzara,şu şaşmaz düzen, şu güzellik bulunmazdı. Varlığın kemal libasına bürünebilmesi için mertebe ve makam, cins ve nevi farkı bulunması zaruridir. Meselâ, şu ağaç tamamıyla meyveden ibaret olsa, nebatın kemali husule gelmez, nebatta kemalin tahakkuku için yaprak, çiçek, meyve hepsi lâzımdır. Onun gibi de, insan vücuduna bakınız: Onda üyeler, organlar ve kısımlar arasında ayırım bulunması zaruridir. İnsan vücudunun güzelliği ve mükemmelliği kulağın, gözün, beynin ve hatta tırnak ve kılın varlığını gerektirir. İnsan vücudu yalnız beyin, göz veya kulak olsa, bu aynı kusur olur. Meselâ, saçsızlık, kirpiksizlik, tırnaksızlık, dişsizlik aynı eksikliklerdir. Bunlar göze nisbetle duygusuz ve cemad veya nebat hükmünde olmakla beraber yoklukları insan vücudunda son derece çirkin ve kötüdür. Varlık mertebeleri başka başka, ayrı ayrı ve kimisi kimisinden üstün olduğuna göre, insan gibi bazı şeylerin en yüksek mertebeye seçilmesi, nebat gibilerin orta mertebede bırakılması ve cemad gibilerinin en alçak kademeye konulması Cenabı Hak'ın irade ve meşiyeti iledir. Şimdi, insanın en yüksek mertebeye tahsisi Cenabı Hak'ın bir fazlıdır. İnsan cinsine mensup fertler arasında ruhani inkişaf ve melekûfî tekemmül bakımından görülen fark dahi Rahman Hazretlerinin intihabı iledir. Çünkü ebedî hayat demek olan iman, adalet neticesi olmayıp fazıl eseridir. Sevgi ateşinin şulesi incizap kuvveti iledir, toprak dünyasındaki çalışıp çabalama ile değil. Çalışıp çabalama ile elde edilmesi mümkün olan bir şey var ise o da sair bilgi, malûmat ve kemâlattır. O halde, Tanrı Cemalî'nin nuru, kendi çekici kuvvetiyle ruhu hareket ve vecde getirmesi gerekir. Bu hikmete binaen:

“Davet olunanlar çok fakat intihap olunanlar azdır” buyrulmuştur.Maddî varlıklar kendi rütbe ve makamlarında beğenilmemiş, mahkûm ve sorumlu değildirler. Meselâ cansız, cansızlar mertebesinde, hayvan, hayvanlar mertebesinde ve nebat, nebatlar mertebesinde makbuldürler. Fakat kendi mertebeleri dahilinde eksik kalırlar ise beğenilmezler. Buldukları mertebe onlar için kemal mertebesinin kendisidir. Ama insan cinsine mensup fertler arasındaki fark iki türlüdür. Bir türlü mertebe bakımından olup bu fark kötü görülmez. Öbür türlü ise imanlilik ve ikanlilik ile bunların yokluğu bakımından olup bu fark kötü görülür. Bu ikinci nevi fark beğenilmez, çünkü böyle bir kimse nefsanî arzularına uymak yüzünden böyle bir mevhibetten mahrum kalmış, Tanrı sevgisi cazibesinin kuvvetinden meyus olmuştur. İnsan her ne kadar kendi rütbesinde memduh ve makbul ise de, o rütbeye mahsus kemallerden mahrum kalınca eksiklik kaynağı olur ve işte bu bakımdan sorumludur. (1) Matta İncili, Bab: 22, Ayet:14

XXXIII

RİC'AT

Sual : Ric'at, dönüp geri gelme meselesini beyan buyurunuz. Cevap: Cemali Mübarek bu meseleyi İkan'da uzun uzadıya bahis mevzuu etmişlerdir. Okuyunuz, bu meselenin hakikatini açık açık anlarsınız. Madem ki soruyorsunuz, ben de birazcık izah edeyim.

Bu meseleyi İncil'den ele alalım. İncil'de yazıldığına göre, Zekeriya oğlu Yahya ortaya çıkarak halka Tanrı padişahlığını müjdeleyince, ona: ``Sen kimsin? Geleceği haber verilen Mesih misin?" diye sordular. ``Ben Mesih değilim" dedi. Bunun üzerine: ``Yoksa sen İliya mısın?" diye sordular. Bu defa da ``Hayır" cevabını verdi. Zekeriya oğlu Yahya'nın haber verilen İliya olmadığı bu beyandan anlaşılıyor. Öbür yandan, Hazreti Mesih tecelli günü, Tabor dağında bulunurken, Zekeriya oğlu Yahya'nın geleceği bildirilen İliya olduğunu söylüyor. Nasıl ki Markos İncili'nin dokuzuncu babının on birinci ayetinde:

``Ondan sorup dediler: Yazıcılar niçin; Önce İliya gelmelidir diyorlar? O da onlara dedi: Gerçi İliya önce gelip her şeyi yerine kor; ve çok şeyler çekip tahkir olunacak diye İnsanoğlu hakkında nasıl yazılmıştır? Fakat ben size derim: Hem İliya geldi, hem de kendi hakkında yazılmış olduğu gibi, her istediklerini ona yaptılar." deniliyor. Yine Metta İncili'nin on yedinci babının on üçüncü ayetinde:

``İsa'nın kendilerine vaftizci Yahya için söylediğini şakirtler o zaman anladılar" Şimdi, bakınız: Vaftizci Yahyadan İliya olup olmadığı sorulunca, ``Hayır, değilim" diyor; İncil'de ise, Vaftizci Yahya'nın geleceği haber verilen İliya olduğu yazılı olup Mesih'te bunu teyit ediyor. Şu halde, Hazreti Yahya, Hazreti İliya idiyse, niçin ``Ben İliya değilim" dedi? Yok eğer İliya değil idiyse, nasıl oluyor da Hazreti Mesih ``O İliya idi" buyuruyor.

Burada göz önünde tutulan şey, şahsiyet olmayıp kemalâtın hakikatidir; yani İliya Hazretlerinde bulunan kemaller aynıyla Vaftizci Yahya'da tahakkuk eylemiştir. Şu halde, geleceği bildirilen İliya hazretleri Vaftizci Yahya idi. Burada göz önünde tutulan şey, zat olmayıp evsafıdır. Meselâ geçen sene bir gül vardı, bu sene de gül açmıştır. Ben: ``Geçen seneki gül tekrar geldi." derim. Böyle diyerek geçen seneki gülün aynı şahsiyetle geldiğini söylemek istemem. Bu seneki gül geçen seneki gülün vasıfları, yani aynı renk, aynı koku, aynı şekil ve letafeti haiz olduğundan, geçen seneki gül geldi, bu gül o güldür, denir.

Bahar gelir: Geçen seneki bahar yine geldi deriz; çünkü geçen seneki baharda bulunan şeyler bu baharda da mevcuttur. Onun için Hazreti Mesih: ``Geçmiş peygamberler zamanında vukua gelen bütün şeyleri göreceksiniz" buyuruyor.

Başka bir izah daha: Geçen senenin tohumu ekildi, dal ve yaprak husule geldi, çiçek açtı, meyve verdi, sonra yine tohum oldu. Bu ikinci tohum ekilir ise, ağaç biter; tekrar o dal, o yaprak, o çiçek ve o meyve dönüp gelir. Meydana yine bir ağaç çıkar. İlki tohum ve sonu tohum olduğu için, tohum ric'at etti, dönüp geri geldi deriz. Ağacın yapısını teşkil eyliyen maddeyi göz önünde tutar isek, ikinci ağaç, birinci ağacın aynı değildir, çiçeği, yaprağı ve meyveyi göz önünde tutar isek, aynı rayihayı, tat ve letafeti buluruz. Şu halde, ağaçla ilgili kemalât avdet etmiştir. Aynı veçhile, şahsa bakar isek, başka bir şahıs görürüz; gözümüzü şahıstan kaldırıp vasıflara ve kemale bakar isek, aynı evsaf ve aynı kemalîn avdet ettiğini görürüz. Şimdi Hazreti Mesih: ``Bu İliya'dır" demekle ``Bu şahıs İliya'daki ahlâk, kemalât ve fuyuzata sahiptir" hakikatini ifade eylemek istemiştir. Öbür yandan, Vaftizci Yahya: ``Ben İliya değilim" demiştir. Hazreti Mesih, İliya ile Yahya'nın haiz buldukları ahlâk, evsaf, kemalât ve fuyuzatı göz önünde bulunduruyordu.

Yahya ise kendi madde ve şahsiyetini göz önünde bulunduruyordu. İşte bir örnek: Şu lamba geçen gece vardı, bu gece de yanıyor, gelecek gece de yanmakta olacaktır. Bu geceki lamba dün geceki lambanın aynıdır. Dünkü bu gün dönüp gelmiştir deriz. Maksat ışıktır; yağ, fitil ve şamdan değil. Bütün bu şeyler İkan'da genişçe anlatılmıştır.

XXXIV

``SEN KAYASIN VE BEN KİLİSEMİ SENİN ÜZERİNE BİNA EDECEĞİM" AYETİNİN TEFSİRİ

Sual : Metta İncil'inde Petrus'a hitaben: " Sen Kayasın ve Ben kilisemi bu kaya üzerine bina eyliyeceğim." buyruluyor. Cevap: Mesih'in bu sözü, Petrus'un sözünü tasdik için söylenmiştir. Petrus: "Ben inanıyorum ki Sen diri Tanrının oğlusun" deyince, Mesih de: "Sen Keyafa (İbranice kaya) sın ve ben kilisemi bu kayanın üzerine bina edeceğim" demiştir. Hazreti Mesih'in sualine karşı, diğerleri kimisi, "Sen İlyasın", kimisi "Sen Vaftizci Yahyasın", kimisi "Sen Eremyasın", veya "Nebilerden birisin" diye cevap verdiklerinden, Petrus tarafından verilen cevabın doğruluğunu kinaye yoluyla tasdik etmek istemiştir. İşte bunun için bu havarinin adı Kaya (Petrus) olmak münasebetiyle "Sen Kayasın ve Ben kilisemi senin üzerine bina edeceğim." buyurmuşlardır. Yani: Mesih'in, diri Tanrının oğlu olduğu hakkındaki inancı, Tanrı dininin temelini teşkil edecek, Tanrı şeriatı demek olan Tanrı kilisenin temeli bu inanış üzerine kurulacaktır. Yoksa Petrus'un mezarının Roma'da bulunduğu bile şüphelidir. Bazılarına göre Antakya'dadır.

Bundan sarfinazar, bir kısım papaların amellerini Hazreti Mesih'in şeriatı ile karşılaştıralım. Hazreti Mesih çölde aç ve çıplak ot yiyip geçinir, bir kimsenin hatırını kırmamağa çalışırdı. Papa ise mücevherli bir arabaya kurulur büyük bir azamet içerisinde bu dünyanın bütün zevklerini tatmakla vakit geçirir.

Filvaki bu papalardaki nimet ve hodbinlik kırallarda bile yoktur. Mesih hiç kimsenin hatırını kırmamıştır, bazı papalar ise bir çok suçsuzların canına kıymaktan çekinmemişlerdir. Tarih sahifelerini karıştırır iseniz; papaların dünyevî saltanat için ne kadar kan döktüğünü görürsünüz. Kâinatın sırlarını keşfeyleyen nice ilim ve irfan erbabı ve insaniyetperver kimseler bu papalar tarafından baskı altına alınmışlar, aykırı fikir ve akidelerinden ötürü hapsedilmişler, yok edilmişlerdir. Papalardan niceleri hakikat ile mücadele etmişlerdir. Bir Mesih'in tavsiyelerine bakınız, bir de papaların gidişlerini yoklayınız. Arada bir benzerlik görebilir misiniz? Biz her hangi bir kimseyi karalamayı hoş görmeyiz, yoksa Vatikan tarihinin sahifeleri çok acayıptır. Belirtmek istediğim hakikat şudur ki, Mesih'in tavsiyeleri başka bir şey, papa hükümetinin davranışları başka bir şey birbirlerine aslâ uymaz. Bakınız, ne kadar protestan öldürdüler, hep papanın fetvasıyla idi. Ne zulümler ve sitemler reva gördüler, ne kadar işkence ve eziyet ettiler. Mesih'in rayıhası hiç bu amellerden koklanır mı? Tanrıya yemin olsun ki, hayır. Bunlar Mesih'e itaat etmediler. Şu karşıda resmi bulunan Barbara Azizesi ise Mesihe itaat edip onun izinden yürümüş ve tavsiyelerine riayet göstermiştir. Papalar arasında Mesih'in izinde yürümüş olan mübarek kimseler de vardır. Bilhassa milâdın ilk asırlarında, ortada henüz dünyevî izzet ve servet vesileleri bulunmaz ve Tanrı imtihanları bütün şiddetiyle hüküm sürerken, böyle mübarek papalar görülmüştür. Fakat sonradan saltanat vesileleri meydan alıp dünyevî izzet ve saadet imkânları hasıl olunca, papa hükümeti Mesih'i tamamiyle unuttu. Dünyevî, azamet, rahat ve nimet ile meşgul oldu; adam öldürmeğe, ilim ve irfanın intişarına karşı durmağa başladı, fen erbabına eziyet etmeğe koyuldu. Bilgi ışığının önüne perde gerdi; idam ve yağma fetvaları çıkardı, binlerce ilim ve irfan erbabını, binlerce suçsuz ve günahsız Roma zindanlarında çürüttü. Böyle bir gidiş, böyle bir muamele karşısında Mesih'in halifeliği nasıl tasdik edilebilir? Papa hükümet kürsüsü her vakit ilim ile çekişmede bulunmuştur. Hatta bu yüzden Avrupada dinin ilme düşman olduğu, ilmin din temelini kazıdığı herkesin teslim eylediği bir hakikat haline gelmiştir. Halbuki, Tanrı dini hakikatin mürevvici, ilim ve marifetin müessisi, hikmetin teşvik edicisidir. Tanrı dini insan cinsinin medenileşmesinde, kâinat sırlarının keşfinde, dünyanın aydınlanmasında en büyük amildir. Bu böyle iken, nasıl olur da ilim ile mücadelede bulunur? Tanrı korusun bizi, böyle bir şeyi aklımıza bile getirmekten! Bilakis Tanrı katında ilim insanın en büyük iftihar, beşeri kemalâtın en şerefliisidir. İlim ile çekişmek cehildir, ilim ve fenden nefret eyliyen insan olmayıp şursuz hayvandır. Çünkü bilgi ışıktır, diriliktir, mutluluktur, mükemmelliktir, güzelliiktir, Tanrı eşliğine yakınlıktır, insanlık âleminin şeref ve iftiharıdır, Tanrının en büyük ihsanıdır; ilim, hidayetin kendisidir, cehil ise dalâletin özüdür. Ne mutlu o kimselere ki günlerini ilim tahsili, kâinat sırlarının keşfi hakikatin tetkiki ile geçirirler. Vay o kimselere ki cahil kalmağa razı olurlar, şu veya bu taklide sarılarak gönüllerini hoş tutarlar, cehaletin en aşağı basamaklarına düşerler ve ömürlerini boşa geçirirler.

XXXV

KAZA VE KADER

Sual : Bir kimseden bir amelin meydana gelmesine Tanrının ilmi taalluk eder ve böyle bir amelin o kimseden sadır olacağı mahfuz olan mukadderat levhinde yazılır ise, muhalefet mümkün müdür? Cevap: Bir şeyi bilmek o şeyin vukuuna sebep değildir. Tanrının zatî bilgisi her şeyin, özünün oluşmasında evvel veya sonra, farksızın, kapsar, fakat bu bilgi onların vücut gelmesine sebep değildir. Bu, Tanrı kemalidir. Tevrat, Tanrı vahyi ile, nebilerin dilinden, ileride bir zuhur vukubulacağı haber verilmiş olması da Hazreti

Mesih'in zuhuruna sebep olmamıştır. Geleceğin gizli sırları nebilere vahiy ile keşfolunmuş ve onlar vaki olacak şeylere vakıf olarak haber vermişlerdir. Bu ıttılâ ve haber, olayların vukuuna sebep olmamıştır. Meselâ, bu gece herkes biliyor ki yedi saat sonra güneş doğacaktır. Bütün halkın bunu bilmesi, güneşin doğmasına sebep teşkil etmez. Şu halde, Tanrının imkân sahasındaki bilgisi de eşya suretlerinin husulüne sebep değildir; Bu bilgi geçmiş, şimdi ve gelecek zamanlardan münezze olup eşyanın aynı tahakkukudur, yoksa eşyanın tahakkuku sebebi değildir. Kezalik, kitap'ta bir şeyin yazılmış veya anılmış olması da o şeyin varlığına sebep olmaz. Nebiler, şöyle böyle olacağına Tanrı vahyi ile muttali olmuşlardır. Meselâ, Peygamberler, Mesih'in şehit olacağını Tanrı vahyi ile öğrenerek haber vermişlerdir. Şimdi, nebilere bunu bilmeleri ve haber vermeleri Hazreti Mesih'in şehit olmasına sebep olmuştur, denibeler mi? İşin doğrusu, bu ıttılâ nebilere kemali olup şehitliğin husulüne sebep değildir. Heyet âlimleri, şu kadar zaman sonra güneş veya ay tutulacağını astronomik hesaplarla biliyorlar. Bu hadiselerin bu suretle önceden keşfi, tabii güneşin veya ayın tutulmasına sebep olmaz. Bu, temsil yönünden olup tasvir değildir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

TANRI MAZHARLARININ ALAMETLERİ VE KEMALLARI

XXXVI

BEŞ TÜRLÜ RUH

Bil ki, beş türlü ruh vardır: 1- Nebat ruhu: Bu türlü ruh, yüce Tanrının takdir ve tedbiri ile unsurların bileşiminden ve maddelerin karışımından ve aynı zamanda başka varlıklarla karşılıklı tesir ve bağlantılarından husule gelen bir kuvvettir; bazı cüzümlerin terkiplerinden türeyip meydana çıkan elektrik gibi. Bu enerjiyi meydana getiren ecza ve elemanlar birbirinden ayrılıp dağılıncaya, bu neşvünema kuvveti de zail olur. Meselâ elektriğin cüzümleri birbirinden ayrılır ayrılmaz elektrik kuvveti de dağılır ve yok olur. Buna nebat ruhu denir.

2- Bundan sonra hayvan ruhu gelir. Vakıya bu da öyledir, bu da elemanların bileşiminden ve karışımından meydana gelir, fakat bundaki bileşim daha mükemmeldir. Kudretli Rabb'in takdiri ile tam bir imtizaç hasıl olarak duygu kuvvetinden ibaret hayvanî ruh meydana gelir. Bu türlü ruh görülen, bakılan, işitilen, tadılan, koklanan ve dokunulan mahsus hakikatleri idrak eder. Bu da bileşik cüzümlerin ayrılması ve ayrışması üzerine tabiatıyla mahv olur. Şu lambaya bakınız: Yağ, fitil ve ateş bir araya gelince aydınlık hasıl olur, fakat yağ biter veya fitil yanarsa aydınlık da yok olur.

3- Şimdi gelelim insan ruhuna: İnsan ruhu, billûr ve güneşin feyzine benzer; yani unsurlar insan bedeninde en mükemmel bir surette bileşmiş ve imtizaç eylemiştir. İnsan cismi, terkip mükemmeliyeti bakımından mevcudat arasında en yüksek mevkiî işgal eder. İnsan cismi de hayvanî ruh ile neşvünema bulur. Bu mükemmel cisim ayna gibidir, insan ruhu ise güneşe benzer; billûr kırılacak olur ise, güneşin feyzi bakidir, ayna yok olur ise, güneşin şuasına zarar gelmez, o bakidir. Bu türlü ruh, bütün eşyayı saran keşfedici kuvvettir. Bütün şu gördüğün sanat eserlerini, endüstri harikalarını, keşifleri, büyük büyük tesisleri ve mühim tarihî hadiseleri keşfedip görünmiyen alandan manevî bir kuvvet vasıtasıyla görünen alana çıkararak işte bu ruhtur. Yerde olduğu halde gökte keşfiyat yapar, bilinen ve gözle görülen hakikatlerden bilinmeyen şeyleri bulup çıkartır, kendisi meselâ Kolomb gibi, bu yarımkürede oturduğu halde, akıl kuvvetiyle öbür yarım küreyi, yani o vakte kadar meçhul ve örtülü kalan Amerika'yı keşfeder. Ağır bir cisim olan insan, kendi bulduğu vasıtalarla uçar, ağır yürüyüşlü olduğu halde, icat ettiği vasıtalarla, Doğuyu ve Batıyı büyük bir süratle dolaşır. Hasılı, bu her şeyi içine alan bir kuvvettir. Ama insan ruhunun iki cephesi vardır: Rahmanî ve şeytanî. İnsan ruhunda büyük bir kemale erme istidadı olduğu gibi büyük de bir gerilik kabiliyeti vardır; faziletleri elde ederse imkân aleminin zirvesine ulaşır ve eğer çirkin vasıflarla vasıflanmış olur ise varlıkların en alçağı olur.

4- Ruhun dördüncü türüsüne Semavi Ruh denir. Bu ruh, iman ruhudur. Rahmanî feyizdir. Ruh'ul'kuds'ün üflemesinden doğan bu ruh, Tanrı kuvvetiyle, ebedî hayata götürür. Bu ruh, zeminî insanı

semavî yapar. Eksik insanı bütün kılar, kirliyi arıtır, susmuşu söyletir, nefsanî arzulara kapılmış kimseyi nezih bir hale koyar, cahili âlim yapar.

5- Ruh'ul'kudstür. Ruh'ul'kuds, Hak ile mahluk arasında vasıtaadır; güneşe karşı tutulan ayna gibidir. Saf bir ayna nasıl güneşten ışık alır ve başkalarını aydınlatır ise, öyle de Ruh'ul'kuds gerçeklik güneşinden aldığı kudsiyet ışıklarını temiz varlıklara ulaştıran bir vasıtaadır. Ruh'ul'kuds bütün Tanrı kemalleri ile muttasıftır, ne zaman zuhur ederse, dünya yenilenir, yeni bir devir açılır, insanlık yeni bir elbiseye bürünür. Ruh'ul'kuds'ün görünüşü, ilkbaharın gelişine benzer, ne zaman gelirse dünyayı bir halden başka bir hale koyar. Bahar mevsiminin gelmesi üzerine, kara toprak yeşillenir, dağlar ve kırlar şenlenir, türlü güzel kokulu çiçekler biter. Ağaçlar canlanır, tatlı meyveler meydana gelir, yeni bir devir kurulur, Ruh'ul'kuds'ün zuhuru da bunun gibidir; ne zaman görünür ise, insanlık âlemini yeniler, insanlara yeni bir ruh verir, varlık dünyasını yeni bir elbiseye büründürür. Cehalet karanlığını dağıtır, kemalât nurlarını parlatır. Mesih bu kuvvet vasıtasıyla devri yenilemiş, ruhanî bahar bütün letafet ve teravetiyle insanlık dünyasında çadır kurmuş, cana can katan tatlı esişli rüzgârlar nurlular üzerine güzel kokular saçmıştır. Cemali Mübarek'in zuhuru da bahar mevsimi gibi idi. O, ilkbahara benziyen bu geliş ile, mukaddes hoş kokularını yaymış, ebedî hayat ordularının başına geçerek melekûtî bir kuvvet ile Tanrı saltanatı tahtını dünyanın göbeğinde kurmuş, Ruh'ul'kuds vasıtasıyla insanları diriltirerek yeni bir devir açmıştır.

XXXVII

ULUHİYET ANCAK TANRI MAZHARLARI VASITASIYLA TANINABİLİR

Sual : Ülühiyetin hakikati ve Onun Rabbanî Matlâlara ve Rahmani Maşrıklara taalluku nasıldır? Cevap: bil ki, Ülühiyetin hakikî ve Ahadiyet zatının künhü sırf tenzih ve mutlak takdisdir: O her sitayıştan münezze ve müberradır. Varlığın en yüksek mertebesi ile ilgili bütün vasıflar o makamda kuruntudan başka bir şey değildir. O, idrak olunmaz ve yaklaşılmaz gaypdır; tavsif ve tarife gelmez mutlak zat'tır; çünkü Tanrının zâtı muhittir (çevreleyendir), bütün kâinat ise muhat(çevrelenen); elbette ki muhit muhattan büyüktür. Şu halde, muhat muhiti anlayamaz. Onun hakikatini idrak edemez. Akıllar ne kadar ilerlerse ve idrakin son derecesine de erişse, kavrayışlarının sınırı Tanrı'nın ancak yaratılış âlemindeki eserlerini ve sıfatlarını müşahede eder; yoksa Hak âlemini değil. Zira Hak âlemi onların idrakinin ebediyen dışındadır. Ahadiyet sultanının zat ve sıfatı kudsiyetin yüceliğinde olup akıl ve idrakin o makama yolu yoktur. Yol kapalı ve talep reddedilmiş.

Şurası açık bir hakikattir ki, insanın idrak eylediği şey insan varlığının fer'idir ve insan ise Rahmanın bir ayetidir; ayetin fer'i, ayetin mucidini nasıl kavrayabilir? Yani, insan varlığının fer'i olan idrak, hiç bir vakit Tanrı taalâyı anlayamaz. Bunun için, Ülühiyetin hakikati bütün idraklerden gizli ve bütün insanların akıllarından örtülüdür. O makama yükselme imkansız ve muhaldir. Görüyoruz ki her alt astın idrakinden âcizdir. Meselâ, taş, kerpiç ve ağaç ne kadar da yükselseler insanın hakikatini idrak edemezler; hepsi yaratık olmakla beraber, görme kuvvetini, işitme kuvvetini ve diğer hasseleri tasavvurdan âcizdirler. Şu halde, mahluk olan insan Yaradanın mukaddes zatını nasıl anlayabilir? İdraki o makama götürecek bir yol, o makama kadar uzanabilecek bir ifade ve o makama andırabilecek bir işaret yoktur. Toprak zerresinin pak cihan ile işi ne? Sınırlı aklın sınırsız âlem ile ne ilgisi olur? Akıllar onun idrakinden âciz, ruhlar onun izahına erişemez. "Gözler Onu görmez, O ise gözleri görür; O lâtiftir, her şeyden haberdardır". Onun için bu makamda ne söylene eksik, ne kadar tarif ve tavsifte bulunulsa kifayetsiz, her ne düşünülse beyhude ve her derinleşme geçersizdir.

Fakat bu Cevherler Cevherinin, Hakikatler Hakikatının ve Sırlar Sırrının varlık âleminde tecellileri, işrâkları, zuhurları ve görünüşleri vardır. İşrâkın matlaları, tecellinin tecelligâhları ve zuhurun mazharları; Mukaddes Tanrı zatının aynaları mesabesinde olan mukaddes matlalar, küllî hakikatler ve Rahmani varlıklardır. Hak'kın bütün kemalleri, feyiz ve tecellileri mukaddes mazharların hakikatinde aşikârdır. Bunun örneği güneş ve aynadır. Güneş, bütün kemalât ve fuyuzatı ile saf ve latif bir aynaya vurur. Bu aynalar için güneşin mazharları ve işrâk neyyirinin matlalarıdır denir ise, maksat güneşin kendi mukaddes yüceliğinden inip aynada teecessüm eylediği veya o sınırsız hakikatın bu gözle görülür yerde sınırlandığı değildir. Böyle bir şeyi düşünmekten Tanrı'ya sığınır ve mağfiret dilerim. Böyle bir inanç, Ülühiyetin teecessümüne inananların inancıdır.

Fakat bütün vasıflar, övgüler ve sitayişler bu mukaddes mazharlara racidir; yani Tanrı hakkında, ne gibi vasıflar, sitayişler, isimler ve sıfatlar kullanır isek, cümlesi bu Tanrı mazharlarına racidir. Tanrı zatının hakikatine hiç kimse akıl erdirememiştir ki ona dair her hangi bir işarete bulunabilsin, bir söz söyleyebilsin veya onu şöyledir, böyledir diye anabilsin. Binaenaleyh, insanın isimler, sıfatlar ve kemaller hakkında bildiği, bulduğu veya anladığı şeyler hep mukaddes mazharlara ait olup onun için başka bir yere gidecek yol yoktur. Yol kesilmiş ve talep reddedilmiştir.

Öbür yandan, Ülühiyetin hakikati için bazı isimler ve sıfatlar kullanırız. Onun görücülüğünü, işiticiliğini, gücünü, diriliğini, bilgisini överiz. Bu isimlerin ve sıfatların isbatı, Hak'kın kemallerini isbat için olmayıp onun eksikliklerden tenzihî içindir. Madde âlemine bakınca, cehlin bir eksiklik ve bilginin bir kemal olduğunu görürüz; onun için, Tanrının mukaddes bir kemal olduğunu görürüz; onun için, Tanrının mukaddes zatı her şeyi bilicidir, deriz. Aczin bir eksiklik, kudretin bir kemal olduğunu müşahede ederiz; onun için, Tanrının mukaddes zatı her şeye gücü yetendir deriz. Böyle, diyerek Tanrının biliciliğini, görücülüğünü, işiticiliğini, gücünü ve diriliğini olduğu gibi anlıyabildiğimiz iddiasında bulunmak istemeyiz; çünkü bu bizim idrakimizin üstündedir, çünkü Tanrı zatının isimleri ve sıfatları zatın aynıdır, zat ise idraklerin üstündedir; eğer zatın aynı olmasaydı, o zaman kadimlerin birden ziyade olması gerekir, zat ile sıfatları birbirinden ayırt eden mümeyyizlerin de varlığı kabul edilerek bunların da kadimliği neticesine varılırdı. Bu takdirde kadimlerin sonsuz teselsülü icap eder ki bunun hatalı olduğu gün gibi açıktır. Şimdi, bütün bu vasıflar isimler, sitayişler ve övgüler zuhur mazharına racidir; ondan başka ne düşünülür ve tasavvur edilirse sırf kuruntudur; çünkü bizi o yaklaşılmaz gaybe götürecek bir yol yoktur. Buna binaendir ki, denilmiştir: ``kendi kuruntularınıza göre bütün inceliklerinizle belirttiğiniz bütün şeyler sizin kendi yarattığımız şeyler olup yine kendinize dönüp gelir''.

Tanrının ne olduğunu anlamak ister ve onun için zihnimizde bir suret verecek olur isek, bu suret muhat (çevrelenen) ve biz muhit (çevreleyen) oluruz; elbette ki muhit muhattan büyüktür. Şu halde, açık bir gerçek karşısındayız: Mukaddes mazharlardan başka bir Tanrı hakikati tasavvur eder isek, bu sırf kuruntu olur; çünkü hayal ve şuur dışı olan Tanrı hakikatine götüren hiç bir yol yoktur. Bu sahada aklımıza gelen ve gelebilen her şey kuruntudur. Bakınız: Milletler ve ümmetler kuruntu çevresini dönmekte olup, fikir ve tasavvur putlarına tapıyorlar da farkında bile değiller; onlar kendi kuruntularını idraklerden mukaddes ve işaretlerden münezzeh hakikat saymaktadırlar.

Onlar kendilerine tevhit ehli, başka milletlere putçu gözüyle bakarlar; halbuki putun hiç olmazsa cansız bir varlığı var, insan fikir ve tasavvurunun putu ise kuruntudan başka bir şey olmayıp cansız bir varlığı bile yoktur. İbret alınız ey görür göz sahipleri!

Bil ki: Kemal sıfatları, Tanrı feyzinin tecellileri ve vahyin nurları istisnasız bütün Tanrı mazharlarında zahir ve mevcuttur. Fakat Tanrının ulu Kelimesi Mesih Hazretleri ile Tanrının Ulu Adı Cemali Mübarek'te tasavvura sığmayan bir zuhur ve meydana çıkış vardır. Çünkü onlarda kendilerinden önce gelen mazharların bütün kemalleri fazlasıyla mevcuttur; onlardaki kemaller, öbür mazharları tabi sırasına koyacak derecede büyüktür. Meselâ, bütün İsrail peygamberleri Tanrı vahyine mazhar idiler; Hazreti Mesih de kendisine vahiy inen bir mazhar idi; fakat Tanrı kelimesine inen vahiy İşaya'ya Yeremya'ya ve İlyâ'ya gelen ilham ile hiç kıyas edilebilir mi? Bakınız ışık denilen şey esir maddesinin dalgalanmasından ibaret olup göz siniri üzerinde tesir yapar ve bundan da görme husule gelir. Şimdi, lambadaki alevde esir maddesinin dalgaları olduğu gibi güneşte de esir maddesinin dalgaları mevcuttur; fakat güneşin ışığı nerede, yıldız ve lambanın ışığı nerede? İnsan ruhunun henüz cenin halinde iken de tezahürleri var çocukluk, erginlik ve olgunluk çağlarında da tezahürleri var. Ruh aynı ruhtur; fakat cenin halinde iken işitme ve görmesi olmadığı halde erginlik ve olgunluk mertebelerinde bu hasseler bütün kuvvetleriyle tezahür eder. Tane yeni bittiği sırada yapraktır, nebat ruhunun görüldüğü yerdir; meyve merhalesine erişen tane de o ruhun yani neşvünema kuvvetinin büyük tezahürüne mazhardır; fakat yaprak makamı nerede, meyve makamı nerede? Her ikisi de tek bir nebatî ruh sayesinde neşvünema bulmakla beraber, meyveden binlerce yaprak husule gelir. Dikkat ediniz: Hazreti Mesih'teki fezail ve kemalât ile cemali Mübarekteki işrakat ve tecelliyat nerede, Hezkiyel ve Samuel gibi İsrail nebilerindeki fezail nerede? Gerçi cümlesi de Tanrı Vehyine mazhardır; fakat arada küllî fark vardır.

TANRI ZUHURU MAZHARLARININ ÜÇ MERTEBESİ

Bil ki: Mukaddes Tanrı mazharlarının sonsuz kemaller makamları var ise de, onlarda başlıca üç mertebe mevcuttur. Birinci mertebe cismanidir; ikinci mertebe insanî mertebedir, nefs-i natıkadır; üçüncü mertebe ise ilâhî zuhur ve Rabbanî cilve rütbesidir.

Cismanî makam unsurların birleşmesinden vücuda gelir ve muhdestir (1); her terkinin tahlile uğraması zarurîdir. Muhtelif unsurlardan meydana gelen bir bütünün dağılmamasına imkân yoktur.

İkinci makam: Nefs-i natıka makamı olup insanın hakikatidir. O da muhdestir. Mukaddes Tanrı mazharları bunda bütün insan cinsi ile müşterektirler. Bil ki: İnsan ruhu yer yuvarlağı üzerinde sürmekte olan bir çok asırlardan ve devirlerden beri mevcut olmakla beraber hadistir. Bu ruh Tanrı'nın bir ayetidir: Onun için bir kere vücut bulduktan sonra ebedidir. İnsan ruhunun başlangıcı var ise de sonu yoktur. İnsan ruhu, sonu gelmiyen bir sona kadar bakidir. Kezalik, arz küresinde bulunan mevcut nevilere hadistir; çünkü bir vakitler yeryüzünde bütün bu gördüğümüz nevilere ve hatta arz küresi bile mevcut değildi; bununla beraber, varlık âlemi mevcut idi; çünkü, varlık âlemi arz küresine münhasır değildir. Hasılı, insan ruhu hadis (2) olmakla beraber baki, ebedî ve sürekli. Çünkü, nesne âlemi insana nisbetle eksiklik âlemi olup insan âlemi nesnelere nisbetle kemal âlemidir. Eksiklik kemal derecesine erişince, ebedilik kazanır. Bu söylediğim misaldir, siz maksadı anlayınız. (1)-(2) Yeni çıkan, eskiden ve kadim olmayıp sonradan olan.

Üçüncü makam: İlâhî zuhur ve Rabbanî tecilli makamıdır. O, Tanrı kelimesidir, ebedî feyizdir, Ruhulkudüstür. Onun ne başlangıcı var ne sonu; çünkü evvelik ve sonluk imkân âlemine göredir. Hak âlemine göre değil. Hak katında başlangıç aynı sondur ve son aynı başlangıçtır. Gün, hafta, ay, yıl, dün ve bugün arz küresine göre olup güneşte böyle şeyler yoktur. Orada ne dün ne bugün ne yarın ne ay ne yıl denilen şeyler var, hepsi eşittir. Aynı veçhile, Tanrı kelimesi bütün bu şeylerden münezze olup madde âlemindeki sınırlardan, kayıt ve kanunlardan âzâdedir, nübüvvetin hakikati, Tanrı kelimesi ve tam Tanrı mazhariyeti olup, başlangıçtan ve sondan arıdır. zehitir, fakat bu makamın parlamışları, güneşte olduğu gibi, birbirinden farklıdır. Meselâ, Mesih burcundaki doğuş son derece parlak bir doğuş idi. Bu, bâkidir, ebedîdir. Bakınız, bu dünyaya nice cihangir padişahlar gelmiş, nice memleket idaresinde tedbir sahibi vezirler ve emirler gelmiştir. Onlar varlık sahasından silinip gittikleri halde, Mesih'in nesimi durmadan esmede, ışığı parlamada, ahengi yükselmede, bayrağı dalgalanmada, askeri savaşmada, hâtifi (1) seslenmede, bulutu inci yağdırmada, şimşegi çakmada, tecellisi göz kamaştırmada, cilvesi parlamada; onun gölgesinde bulunup ışığı ile aydınlananlar da böyle.

Böylece, Tanrı zuhuru mazharlarında üç makam bulunduğu belli oldu: Beşer makamı, nefs-i natıka makamı ve Tanrı zuhuru ve Râhmani cilve makamıdır. Ancak beşer makamı parçalanır, yalnız nefs-i natıka makamının başlangıcı olmakla beraber sonu yoktur; ebedî hayatla müeyyiddir. Mesih'in: "Baba oğuldadır" diye ifade buyurduğu mukaddes hakikat ise başlangıçsız ve sonsuzdur. Başlangıç, açıklama makamıdır. Açıklama vukuundan önceki susma, uykuya benzetilmiştir. Uyumakta olan bir kimse söz söylemeğe başlayınca uyanmış gibi olur. Uykuda bulunan bir kimse uyanınca yine aynı şahıstır. Onun makamında, yüceliğinde, yüksekliğinde, özünde ve yaradılışında her hangi bir değişiklik vukua gelmemiştir. Sükût makamı uykuya, zuhur makamı ise uyanıklığa benzetilmiştir. İnsan, ister uyur ister uyanık, aynı insandır. Uyku ve uyanıklık zaman ile ilgili birer halettir. Sükût zamanına uyku, zuhur ve davete başlamağa ise uyanıklık tabir buyrulmuştur. İncil'de, "Bidayette Kelime mevcut idi ve o kelime Tanrının katında idi" buyrulmuştur. Şimdi, Hazreti Mesih, mesihlik makamına ve sahip olduğu kemallere ancak vaftiz olunduğu sırada Ruhulkudüs'ün bir güvercin şeklinde inmesi üzerine ermiştir, demek doğru olmaz. Hakikat şudur ki, Tanrı kelimesi ezelden kendi kudsiyetinin yüceliğinde bulunmuş ve bulunacaktır. (1) Görünmeden seslenen melek

XXXIX

TANRI MAZHARLARININ CİSMANİ VE RUHANİ MERTEBELERİ

Tanrı zuhuru mazharlarının üç makamı bulunduğunu söylemiştik. Birincisi, bedenle ilgili cismanî hakikat. İkincisi, nefs-i natıka denilip insanı hayvandan ayıran hakikat. Üçüncüsü ise, Rabbanî zuhurdur. Rabbanî zuhur, Tanrı kemalleridir, varlığın hayatına sebeptir, insanları terbiye eyliyendir, halkı doğru yola

kılavuzluysandır; maddî âleme aydınlık verendir. Beden makamı, beşer makamı olup dağılır, gider; çünkü elementlerden meydana gelen bir sentezdir; elementlerden meydana gelmiş her şey mutlaka ayrışır, dağılır. Rahman Tanrının mazharlarını başka mahlûklardan ayırt eyliyen hakikat ise mukaddes bir hakikattir; bunun mukaddesliği, zat ve sıfat bakımlarından, bütün eşya içerisinde mümtazdır, güneş gibi. Güneş istidat bakımından, ışık verici olup aya benzetilemez. Meselâ güneş küresini terkip eyliyen cüzüleri ay küresini terkip eyliyen cüzüleriyle kıyas edilemez; güneşteki cüzüleri ve bu cüzüleri terkip tarzı ışık zuhurunu gerektirir; ayı terkip eyliyen cüzüleri ise ışık zuhurunu gerektirmeyip ışık almayı gerektirir. Şimdi, Tanrı mazharlarından başka sair bütün insanlar, güneşten ışık almağa muhtaç olan aya benzer ruhlardır. Mukaddes Tanrı mazharları ise kendiliğinden zıya vericidir. Üçüncüsü, Tanrı feyzinin kendisidir. Başlangıç olmayan güzelliğın görünmesidir. Her şeye güçlü ve ebediyyen diri Tanrı'dan sudûr eyliyen nurların parıltısıdır.

Mukaddes Tanrı Mazharlarının hakikatı Tanrı feyzinden ve Rabbanî cilveden aslâ ayrılmaz. Binaenaleyh mukaddes Tanrı Mazharlarının ölümü, maddî kalıbı bırakmaktan ibarettir. Lambalık içinde yanan lamba buna bir örnektir. Işık artık lambalığı aydınlatmıyabilir, yani lambalık harap olabilir, fakat ışık vermesi devam eder. Hasılı mukaddes Tanrı Mazharlarındaki kadim Tanrı feyzi lambanın alevi, mümeyyiz hakikatı şîşe; ve insan vücudu lambalık gibidir. Lambalık yıkılırsa, lamba yanmakta devam eder.

Tanrı Mazharları müteaddit aynalardır; Çünkü onlar birer ayrı şahsiyet sahibidirler. Bu aynalarda görünen güneş ise aynı güneştir. Açık bir gerçektir ki, Mesih'in hakikatı Musa'nın hakikatinden başkadır. Mukaddes hakikat, muhakkak ki, bidayetten beri varlığın sırrına vakıftır, daha çocuk yaşından beri ululuk kendisinden zâhir ve aşikârdır. Şimdi bu kadar füyuzât ve kemalât ile beraber nasıl olur da şüursuz olur?

Mukaddes Tanrı Mazharlarında üç makam bulunduğunu söyledik. Bunlar: Beden makamı, mümeyyiz hakikat makamı ve tam mazhariyet makamı, mesela güneşin ısısı ve ışığı gibi. Diğer insanlarda da beden makamı ve nefis-i natika yani ruh ve akıl makamı mevcuttur. Binaenaleyh ``Ben uyuyordum, Tanrı'nın hoş kokulu nesimi üzerime esti ve ben uyandım" gibi buyruklar, Hazreti Mesih'in ``Cisim mahzundur, ruh ise mesrur" demesine veya: ``Meşakkat içerisindeyim, rahatım, zahmet çekiyorum" denmesine benzer. Bunların cümlesi cisim makamına raci olup O müşahhas hakikat ile, O Rahmanî hakikatin mazharı ile ilgisi yoktur. Meselâ bakınız: İnsanın vücudunda bir çok inkılâplar vukubulduğu halde, ruhun bunlardan aslâ haberi olmaz. İnsan vücudundan bazı organların büsbütün bozulması muhtemeldir, fakat buna rağmen, akıl cevheri baki ve berkarardır; varsin giyeceğe binlerce zarar gelsin, giyene bir zarar yoktur. Cemali Mübarek'in: ``Ben uyuyordum, üzerime nesim esti ve Beni uyandırdı" buyurması bedenle ilgilidir. Tanrı aleminde geçmiş, gelecek ve hal yoktur. Geçmiş zaman, geniş zaman ve şimdiki zaman hep birdir. Meselâ, Mesih ``Bidayette Kelime mevcut idi" buyurmuştur. Bu, ``mevcut idi" mevcuttur ve mevcut olacaktır, demektir. Hak âleminde zaman yoktur. Zamanın hükmü halk üzerinde olup Hak üzerinde hükmü yoktur. Meselâ, dua ederken ``İsmin Mukaddes olsun" denir, maksat, ``Senin ismin mukaddes idi, mukaddestir ve mukaddes olacaktır" demektir. Sabah öğle ve akşam, yere göredir, güneşte sabah, öğle ve akşam yoktur.

XL

TANRI ZUHURU MAZHARLARININ BİLGİSİ

Sual : Tanrı Mazharlarının malik oldukları kuvvetler ve ezcümle bilgi kuvveti ne dereceye kadar mahduttur? Cevap: Bilgi iki türlüdür: Vücdî bilgi, surî (1) bilgi. Başka tabirle: tahakkukî bilgi, tasavvurî bilgi. Genel olarak yaratıkların eşya hakkındaki bilgisi tasavvur ve şuhuddan ibarettir; yani ya bir şeyi akıl kuvvetiyle tasavvur ederler veya bir şeyi görmek neticesinde o şeyin örneği zihin aynasında akseder. Bu türlü bilginin çerçevesi pek dardır; çünkü iktisap ve tahsil şartı ile bağlıdır. Vücdî veya tahakkukî bilgi ise bir insanın kendi nefsi hakkındaki vukufu gibi bir bilgidir. Meselâ insan akli ve insan ruhu unsurî aza ve eczanın hallerine ve tavırlarına vakıf ve bütün cismanî duyularında bilgi sahibi olduğu gibi kendi ruhanî kuvvetlerine, duygularına ve hallerine de aşınadır. Bu, vücdî bilgidir; insan bununla mütehakkıktır, onu hisseder, onu idrak eyler; çünkü ruh cismi çevreleyen olup onun kuvvetleri ve hasseleri hakkında bilgi sahibidir. Bu türlü bilgi iktisap ve tahsil ile değildir; vücdî bir keyfiyettir, sırf bağıştır. Tanrı'nın mukaddes küllî mazharları, zat ve sıfat bakımlarından, bütün varlıkları çevreleyen, mevcut hakikatlerden üstün, her hakikatı tüm ve bütün eşya ile mütehakkık olduklarından onların bilgisi Tanrı bilgisidir, iktisabî bilgi değildir, yani onların bilgisi kudsî bir feyzdir, ruhanî bir inkişaftır. Bir misal söyleyelim: Bu misal bu mesele hakkında ancak bir fikir edinmeğe yarar. Küremizdeki varlıkların en yükseği insandır. İnsan, hayvan, nebat

ve cemad âlemleriyle tahakkuk eder; yani bu mertebeler onda mevcuttur; şöyle ki, insan, hayvan, nebat ve cemad mertebeye ve makamlarına maliktir. İnsan bu makamlara malik olduğundan onların sırlarına vakıftır, onların varlıklarındaki sırları bilir. Bu bir misaldir, tıpkısı değildir. Sözün kısası, küllî Tanrı Mazharları, kâinatın sırların hakikatine vâkıftırlar; onun için beşer camiasının haline uygun şeriat getirirler. Çünkü, şeriat, varlıkların hakikatlerinden meydana çıkan zarurî münasebetlerdir. Zuhur mazharı, yani şeriat sistemini kuran zat, varlıkların mahiyetine vâkıf olmadıkça imkân âleminin hakikatlerinden meydana çıkan zarurî münasebetleri idrak edemez. İdrak edemeyince de vukua gelene mutabık ve hale muvafık bir şeriat koymağa muktedir olmaz. (1) Zahiri

Tanrı Nebileri küllî mazharlar, hazık doktora; imkân âlemi insan vücuduna; Tanrı şeriatı deva ve ilaca benzer. Doktor hastanın bütün organlarını, vücudun muhtelif kısımlarını, tabiat ve ahvalini bilmek zorundadır. Aksi takdirde, zehirin tesirini izale edecek bir deva tertip edemez. Gerçekte, doktor ilâcı hastanın hastalığına göre tayin eder. Doktor önce hastalığı teşhis eder, ondan sonra müzmin hastalığa çare düşünür. Hastalığın ne hastalığı olduğu bilinmezse, nasıl ilâç ve tedavi usulü tatbik edilir? Doktorun uygun bir tedavi usulü tatbik edebilmesi için hastanın tabiatını, aza ve eczasını, hal ve tavrını iyice bilmesi, her hastalıktan anlaması, muhtelif tedavi usullerini ve bütün ilâçları bilmesi şarttır. Şu halde, şeriat varlıkların hakikatinden ileri gelen zarurî münasebetlerdir. Küllî Tanrı Mazharları, kâinatın sırlarına vakıf bulunmaları hasebiyle, bu zarurî münasebetlerin nelerden ibaret olduğunu bilerek ona göre ilâhî bir şeriat koyarlar.

XLİ

KÜLLİ DEVİRLER

Sual : Varlık âleminde küllî devirler bulunduğu söyleniyor. Bu meselenin hakikati nedir? Cevap: Şu uçsuz bucaksız feza içerisindeki parlak gök cisimlerinin kendi yörüngeleri üzerinde muhtelif müddetlerde tamamladıkları birer zamani devirleri vardır. Bir devir bitince başka bir devir başlar. Meselâ, yeryüzü yuvarlağı 365 gün 5 saat 48 dakika ve küsur müddette bir kere bir devir yapar. Arz bu devrini bitirince yeni bir devir başlar, yani, evvelki devir yeni baştan başlar.

Onun gibi de, bu sonsuz kâinatın da gerek afakta ve gerek enfüste bir takım büyük hadiseler, haller ve işler ile dolu devri vardır. Onun da böyle bir devri sona erince, yeni bir devri başlar ve zuhura gelen büyük hadiseler dolayısıyla eski devir büsbütün unutulur; ondan hiç bir haber ve eser kalmaz. Bakınız, bundan yirmi bin yıl önceye ait hiç bir haber yoktur. Halbuki bu yer yuvarlağındaki imarın pek eski olduğunu bundan önce deliller ile isbat etmiştik. Bu imarın başlangıcı ne yüz bin ne ikiyüz bin ne bir milyon ve ne iki milyon sene olmuştur. Daha çok eskidir. O eski devirlere ait haberler ve eserler büsbütün yok olmuştur.

Onun gibi de, her bir Tanrı zuhuru mazharının da zamanî bir devri vardır. Bir mazharın koyduğu şeriat ve ahkâm o devre zarfında yürürlükte kalır. Onun devri, yeni bir Tanrı mazharının zuhuru üzerine sona erer. Yeni bir devir başlar. Bu minval üzere, devirler gelir, sona erer ve yenilenir, nihayet bu devirlerin teşkil ettiği küllî bir devir varlık âleminde nihayet bulur. Küllî hadiseler ve büyük olaylar meydana gelerek önceye ait bir haber ve eser kalmaz. Bunu müteakip varlık âleminde yeni bir küllî devir başlar; zira varlık âleminin başlangıcı yoktur; bundan önce bu meseleye dair delil ve bürhan ikame etmiştik. Tekrarına hacet yoktur.

Hasılı, varlık âlemindeki küllî devirlerden her biri uzun bir müddet, sayıya gelmez asırlardan ibarettir. Küllî devir zarfında bir çok Tanrı zuhuru mazharları şuhud sahasında görünür; nihayet o küllî devrin küllî büyük zuhuru vukua gelerek âlemi nurlara boğar. Küllî zuhur mazharının devri çok uzun sürer; ondan sonra bir çok mazharlar onun gölgesinde gelerek, zaman icabına göre, cismaniyet ve muamelelere ait bazı ahkâmı yenilerler. Bu tâli zuhurlar küllî zuhura tabi olurlar. Biz şimdi bidayeti Adem ve küllî zuhuru Cemali Mübarek olan bir küllî devirde bulunmaktayız.

XLII

TANRI MAZHARLARININ HAİZ BULUNDUKLARI NÜFUZ VE TESİRİN DERESESİ

Sual : hakikat arşları olan Tanrı Mazharlarındaki kuvvet ve Kemaller ne dereceye kadardır? Nüfuzlarının sınırı nedir? Cevap: Varlık âlemine, yani şu maddî kâinata bir bakınız: Güneş dairesi kapkaranlık; bu dairenin içerisinde güneş bir ışık merkezi; gezegenler onun çevresinde dönmekte ve onun ışık ve hararetinden faydalanmakta. Güneş, hayat ve nuraniyet kaynağıdır; Güneş dairesi içerisindeki bütün varlıkların neşvüneması onun sayesinde. Güneşin ziya ve harereti olmasaydı, bu daire içerisinde hiç bir varlık tahakkuk etmezdi. Her şey karanlığa gömülür, darmadağın olurdu. Şimdi, açık açık görülüyor ki, güneş ışık merkezidir, güneş dairesi içerisindeki varlıkların hayat sebebidir.

Onun gibi de, Mukaddes Tanrı mazharları hakikat ışığının merkezidirler, sır kaynağıdır, sevgi çeşmesidirler. Mukaddes Tanrı Mazharları kalp ve fikir âlemine tecelli eder, ruh âlemine ebedî feyiz bahşederler; ruhanî hayat bağışlarlar, hakikat ve mana nurları ile parlarlar. Fikirlerdeki aydınlık bu ışık merkezlerine ve sır matlâlarına borçludur.

Bu mukaddes zatların feyiz ve terbiyesi olmasaydı, ruh ve fikir âlemi koyu karanlık içerisinde kalırdı. Bu sır matlâlarının doğru öğretileri olmasaydı, insanlık hayvanî huylara ve davranışlara mahkûm ve esir olurdu. Her şeyin varlığı mecazi bir varlık olmaktan öteye geçmez ve hakikî hayatın eserleri görülmezdi. Bunun için İncil'de: ``Bidayette kelimesi mevcut idi" buyrulmuştur. Bu söz, Kelime umumun hayatına sebep oldu, demektir. Bakınız, güneşin nüfuz ve tesirine: Onun yakınlığı ve uzaklığı, doğması ve batması yerdeki varlıklar üzerinde nasıl bir tesir ve netice husule getirmekte; bazen güz, bazen bahar, bazen yaz ve kimi vakit de kış. Güneş, ekvatora geçince, can bağışlayıcı bahar görünür; baş ucuna erişince meyve ve yemiş olgunlaşır, tahıl ve bitki mahsül verir, zeminî varlıklar büyüyecekleri kadar büyür.

Mukaddes Tanrı Mazharının gelişi de böyledir. Yaratılış âleminin güneşi mesabesinde olan mukaddes Tanrı mazharı, ruh, fikir ve gönül âlemine tecelli eyleyince, ruhanî bahar gelir, yeni bir canlılık görünür, yeni bir baharın kuvveti cilve gösterir, hayret verici bir inayet havası eser. Nasıl ki görüyorsunuz, Tanrı mazharlarından her bir mazharın görünmesi üzerine akıllarda, fikirlerde ve ruhlarda nasıl hayret verici bir terakki ve inkişaf meydana gelmektedir. Şu içinde bulunduğumuz Tanrı asrını göz önüne getiriniz; henüz işrakın (1) başlangıcında bulunduğumuz halde, akıl ve fikir âleminde ne harikulade hamleler meydana gelmiştir. Yakın bir gelecekte bu yeni feyizlerin ve bu Tanrı öğretilerinin bu karanlık dünyayı aydınlattığı ve şu kederlerle dolu ülkeleri cennete çevirdiği görülecektir. Her bir mukaddes Tanrı Mazharının icra eylediği feyizli tesirlerden bahsedecek olur isek, söz çok uzar. Siz kendiniz düşünür ve derine dalar iseniz bu meselenin hakikatine erersiniz. (1) Doğuş

XLIII

NEBİLER İKİ KISIMDIR

Sual : Kaç türlü nebi vardır? Cevap: Nebiler iki kısma ayrılır; müstakil nebiler, gayri müstakil ve tâbi nebiler. Bağımsız nebiler şeriat sahibi olup yeni bir devir açanlardır. Bu gibilerin görünmesi üzerine dünya yeni bir giyime bürünür, yeni bir din kurulur, yeni bir kitap iner ve insanlar Ülühiyetin hakikatinden vasıtasız olarak feyizlenmek imkânını bulurlar. Bu kısım nebilerin nuraniliği zâtî nuraniliktir; güneş gibi. Güneş kendiliğinden ışıktır; nuranilik onun zatî bir lâzimesidir(1). O kendi ışığını başka bir yıldızdan almaz. Bu Tanrı birliği sabahının matlâları, feyiz kaynağı ve hakikat zatının aynasıdır.

Öbür kısım nebiler, bağımlı ve mürevviçtirler. Onlar fer'idirler, müstakil değil. Bu türlü nebiler müstakil nebilerden feyiz alırlar, küllî nübüvvetlerin hidayet ışığından istifade ederler. Bu kısım nebilerin misali gök ayıdır. Ay, kendiliğinden ışıktır değil; onlar kendi ışıklarını, Hazreti İbrahim, Hazreti Musa, Hazreti Mesih, Hazreti Muhammed, Hazreti Alâ ve Cemali Mübarek gibi bağımsız küllî nübüvvet mazharlarından alırlar. Süleyman, Davut, Eş'ya, Eremya ve Heskiyal, tabi ve mürevviç olan ikinci kısım nebiler cümlesindedirler. Müstakil nebiler, müessistirler. Yani yeni bir şeriat kurarlar, insanları yeniden yaratılmış insanlar gibi yaparlar, umumun ahlâkını değiştirirler, yeni bir gidiş terviç ederler, yeni bir çığır açarlar, yeni bir devir başlatırlar, yeni bir din teşkil ederler. Bunların zuhuru, varlıklara yeni bir hil'at giydirip, yeni bir hayat üfleyen ilk baharın gelişine benzer. İkinci kısım nebiler ise, bağımlı olup Tanrı şeriatını terviç, Tanrı dinini tamim ve Tanrı kelimesini yüceltirler. Onların kendiliklerinden bir kudret ve kuvveti olmayıp müstakil nebilerden faydalanırlar.

Sual : Buda ve Konfüçyüs nasıl idiler? Cevap: Buda da yeni bir din kurmuş, Konfüçyüs eski gidiş ve ahlâki yenilemiştir. Fakat ikisi tarafından konulmuş olan esaslar tamamıyla yıkılmıştır. Buda ve Konfüçyüs'e bağlı milletler, asıldaki inançlara ve ibadetlere bağlı kalmamışlardır. Bu dinin çok değerli kurucusu vahdaniyet doktrinini tesis eylemiş ise de sonradan bu esas ortadan tamamıyla kalkarak bir takım cahilane ayin ve âdetler meydana almış ve nihayet iş putperestliğe dayanmıştır. Bakınız, Hasreti Mesih Tevrat'ta yazılı On Emire riayet gösterilmesini nice defalar eskiden tavsiye eylemiştir. Bu On Emirden birisi suret ve heykele tapmamaktır. Bugün bazı Hıristiyan Kiliselerinde bir çok resimlere ve suretlere rastlanır. Demek ki, Tanrı dini milletler arasında aynı temel üzere kalmaz, yavaş yavaş değişir ve başkalaşır ve nihayet büsbütün yok olur gider. Onun için, yeni bir zuhur vaki olur ve yeni bir diyanet tesis edilir; çünkü eskisi değişip başkalaşmamış olsaydı, yenisine lüzum olmazdı. Şu ağaç başlangıçta terütaze idi, çiçek ve meyve ile dolu bulunuyordu; fakat bir zaman sonra kuruyarak meyve vermez oldu ve hatta kuruyup çürüdü. Bunun için hakikî bahçıvan aynı ağacın cins ve sınıfından güzel bir fidan alarak diker; bu fidan günden güne serpilip büyür, Tanrı bahçesinde uzun gölge salar, iyi meyve verir. (1) Öz gereklilik

Dinler de böyledir; gitgide başlangıçtaki esas bozulur; Tanrı dininin hakikati ortadan tamamıyla kalkar, ruh kalmaz; sonradan oluşturulmuş şeyler meydana alır, cansız bir cisimden başka bir şey ortada görünmez olur. Bunun üzerine din yenilenir. Maksat şudur ki, Buda ve Konfüçyüs milleti bu gün resim ve heykele tapmakla meşgul olarak Tanrı birliği hakikatinden gafil bulunuyorlar; hatta, eski Yunanlıların inandıkları neviden bir takım hayalî ilâhlara inanmaktadırlar. Fakat esasta böyle değildi; bidayette başka bir esas, başka bir gidiş vardı. Bakınız, Mesih dininin esasını nasıl unutulmuş, bid'atlar zuhur eylemiştir. Meselâ, Hazreti Mesih tecavüz ve intikamı yasak eylemiş ve hatta kötülüğe karşı iyiliği emir buyurmuştur. Şimdi ise ne görüyoruz? Bizzat Hıristiyan milletleri arasında ne kanlı savaşlar oluyor, ne kadar zulümler, eziyetler, yırtıcılıklar ve kan dökücülükler var? Daha garibi var: Bundan önceki harplerin bir çoğu Papaların fetvası ile vukua gelmiştir. Demek ki, dinler zaman geçişiyle büsbütün çığırdan çıktığı için yenilenir.

XLIV

MUKADDES KİTAPLARDA NEBİLERİ MUHATAP TUTAN BAZI İTAPLAR

Sual : Mukaddes kitaplarda Nebileri muhatap tutan bazı zecri İtaplar (1) vardır. Bu itapların gerçek muhatabı kimdir? Cevap: Allahın itap yollu her bir kitabı, görünürde nebilere tevcih edilmiş olsa bile, gerçekte ümmete yönelmiştir. Bundaki hikmet sırf şefkattir. Ümmetin cesareti kırılıp manevî kuvveti bozulmaması, bu gibi itap ve hitapların kendilerine ağır gelmemesi mülâhazası bunda amildir. Onun için bu gibi hitaplar görünürde nebileredir. Bunlar görünürde nebilere ise de gerçekte ümmetidir. Bundan sarfınazar, bağımsız bir memleketin mutlak hükümdarı o memleketin bütünü temsil eder. O ne söylerse herkesin söylediği ve her ne sözleşme yaparsa umumun yaptığı sözleşmedir. Çünkü bütün ahalinin iradesi ve isteği onun iradesinde ve istediğinde erimiştir. Onun gibi de, her peygamber ümmetin bütününden ibarettir. Onun için Tanrının onunla olan ahdi ve ona yöneltilen hitabı bütün ümmet ile olan ahdi ve bütün ümmete yöneltilen hitabıdır. Ekser itaplar ve azarlar millete bir parça ağır gelir, cesaret kırar, bundan dolayı Tanrı'nın yüce hikmeti böyle iktiza eder. Bunun böyle olduğu bizzat Tevrat'tan da anlaşılır. İsrailoğulları, Musa'ya karşı gelerek: "Biz Amâlîka ile savaşamayız, çünkü onlar çok kuvvetli ve şecaatlidirler" demişlerdir. Bu hadise üzerine Allah Musa ile Harun'a itapta bulunmuştur. Oysa ki, Musa'nın bu işte bir suçu günahı yoktur. Musa Tanrıya karşı büyük bir itaat göstermekte bulunuyordu. Esasen Tanrı feyzine vasıta ve Tanrı şeriatının iblâğına memur böyle ulu bir zatın Tanrı emrine itaat göstermemesi hiç bir vakit düşünülemez. Bu kutlu zatlar rüzgârın esmesiyle kımıldanan ağaç yapraklarına benzerler. Onlar kendiliklerinden her hangi bir harekette bulunamazlar. Bu mübarek kimseler Tanrı sevgisi rayihasıyla mesttirler. Onlarda şahsî irade denilen bir şey yoktur. Onların sözü Tanrı sözü, buyrukları Tanrı buyruğu, yasakları Tanrı yasağıdır. Onlar lambanın şişesine benzerler; şişenin nuraniliği alevin nuraniliğidir; ışık görünürde şişeden çıkar, fakat gerçekte şişenin içindeki alevendir. Onun gibi de, Tanrı nebilerinin ve zuhur mazharlarının hareket ve sükûnu Tanrı vahyi ile olup kendi insanî arzuları ile değildir. Böyle olmaz ise, o peygamber nasıl mutemet olabilir? Nasıl biricik gerçek Tanrının elçisi olabilir? Hak'ın emirlerini ve nehiyelerini nasıl bildirebilir? Şimdi, zuhur mazharlarının kusurlarına dair mukaddes kitaplarda okuduğumuz şeyler hep bu kabildendir. (1) Paylama

Hamdolsun Allaha, sen buraya geldin ve Tanrı kullarıyla görüştün. Onlarda hakkın rızasına aykırı bir hal sezdin mi? Aslâ! Gece gündüz nasıl çalışıp çabaladıklarını, Tanrı kelimesini yüceltmekten insanları

terbiye eylemekten, ümmetleri islâh etmekten, ruhanî ilerlemeler sağlamaktan, genel barışı terviç eylemekten, insan cinsinin iyiliğini istemekten, bütün milletlere karşı sevgi göstermekten, şahsî menfaatlere göz yummaktan, insanların fazilet süsü ile süslenmelerine gayret göstermekten başka bir maksat ve gaye gütmediklerine kendi gözleriyle şahit oldun.

Her ne ise, şimdi konumuza gelelim: Tevrat'ta İşaya kitabının 48. babının 12. ayetinde:

``Ey Yakup ve çağırdığım İsrail, Beni dinle: Ben O'yum İlk Benim, son da Ben". buyrulmuştur. Muhatap malumdur ki, İsrail diye adlanmış olan Yakup değildir, İsrailoğullarıdır. Yine İşaya kitabının 43. babının birinci ayetinde:

``Ve şimdi, ey Yakup, seni yaratan ve ey İsrail sana şekil veren Rab şöyle diyor: Korkma, çünkü seni fidye ile kurtardım; seni adınla çağırdım, sen Benimsin". denilmiştir. Bundan başka, Tevrat'ta Sayılar kitabının 20. babının 23. ayetinde de:

``Ve Rab, Edom diyarı sınırı yanında, Hor dağında Musa ile Harun'a söyleyip dedi: Harun kavmine katılacak; çünkü Meriba sularında sözüme karşı isyan ettiğiniz için İsrailoğullarına verdiğim diyara giremeyecektir." dendiği gibi, 13. ayette de:

``Bunlar Meriba sularıdır; çünkü İsrailoğulları Rab ile çekiştiler ve kendisi onlarda takdis olundu." buyrulmuştur. Bakınız, isyanı yapan İsrailoğulları olduğu halde, itap görünürde, Musa ve Harun'a tevcih edilmiştir. Nasıl ki, Tevrat'ta Tesniye kitabının 3. babının 26. ayetinde:

``Fakat Rab sizin yüzünüzden bana gazablanmıştı. Ve beni dinlemedi: ve Rab bana dedi: Yeter, artık bu şey hakkında bir daha bana söyleme". diye bu hususta serahat vardır. Bu itap ve hitap gerçekte İsrail ümmetindedir; çünkü bu ümmet, Tanrı emrine karşı gelmiş olduğundan dolayı Yuşa Aleyhüsselâm'ın zamanına kadar Ürdün'ün öbür tarafında Tih çölünde uzun seneler büyük sıkıntılar çekerek dolaşmış durmuştu. Şimdi bu hitap ve itap zâhirde Hazreti Musa ile Harun'a, fakat hakikatte İsrail ümmetine idi.

Kur'anda da Hazreti Muhammed'e hitaben: " Ya Muhammed: Geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret etmek ve üzerine nimetini itmam eylemek ve galip ve aziz bir nusret vermek için Allah sana aşikar bir fetih ile fütuhat verdi."(1)

buyurulmuştur. Bu hitap her ne kadar görünürde Hazreti Muhammed'e idiyse de, gerçekte umum millete idi. Bu tarz, bundan önce de beyan ettiğimiz veçhile Tanrının yüce hikmetine mebnidir; maksat, milleti muztarip etmemek, cesaretlerini kırmamak, dargınlığa meydan vermemek idi. Tanrı nebilere ve zuhur mazharları nice defalar kendi münacaatlarında kusur ve günah itirafında bulunmuşlardır. Bu, başkalarını talim yönündendir; maksat başkalarını alçak gönüllülük, kusur ve günah itirafına teşvik ve özendirmektir; yoksa bu mukaddes kimseler her hata ve günahtan münezzehtirler, meselâ, İncil'de yazıldığına göre, bir gün adamın birisi Hazreti Mesih'in huzuruna gelerek ona: ``Ey muallim-i kerim" diye hitap eder. Hazretin buna cevabı şu olmuştur: ``Niçin Bana kerim diyorsun? Bir tek kerim olan varsa o da Allah'tır." Şimdi, maksat, Allah göstermesin, Hazretin günahkâr olduğu değildir; murat karşıdaki şahsa alçak gönüllülük, hacâlet ve utanç öğretmektir. Bu mübarek kimseler nurdurlar, nur zulmet ile bir arada bulunmaz; onlar hayattırlar, hayat memmat ile biraraya gelmez; onlar hidayettirler, hidayet dalâlet ile bağdaşmaz. Onlar itaat cevheridir, itaat ile isyan bir arada bulunmaz. Hülâsa, mukaddes kitablarda görünürde nebilere yani Tanrı mazharlarına itap yollu vaki olan hitaplar gerçekte ümmete yöneltilmiş hitaplardır. Kitab-ı Mukaddesi karıştırıp mütalâa eylerseniz. hakikat nazarınızda açığa çıkar.

selâm üzerinize olsun!

(1) Fetih Suresi(48): Ayet 1,2

XLV

KİTAB-I AKDES'DEKİ ``MUTLAK GÜNAHSIZLIKTA EMRİN MATLAINA BİR ORTAK YOKTUR" AYETİNİN İZAHİ

Sual: Mübarek ayette buyruluyor: " Mutlak ismette(1) Emrin Matlâna şerik yoktur. O, inşa melekutünde (dilediğini yapar) Mazharıdır. Tanrı bu makamı kendi nefesine tahsis etmiş olup bu erişilmez makamdan hiç bir kimseye nasip takdir buyurmamıştır." Cevap: Bil ki, ismet iki türdür: Zatî ismet, sıfatî ismet. Zatî bilgi ve sıfatî bilgi gibi isimler ve sıfatlar da böyledir. Zatî masumluk, Tanrının küllî mazharına mahsustur; çünkü masumluk onun zatî lâzimesidir. Zatî lâzime ise şeyden ayrılmaz. Işık güneşin zatî lüzumudur, güneşten ayrılmaz. bilgi Hakk'ın zatî lüzumudur, Hak'tan ayrılmaz. Kudret Hakk'ın zatî lüzumudur, Hak'tan ayrılmaz. Ayrılacak olursa, Hak, Hak değildir. Şua güneşten ayrılacak olursa güneş, güneş değildir. Binaenaleyh, eğer mutlak yanılmazlık küllî mazhardan ayrılabilir diye düşünülürse, o küllî mazhar küllî mazhar değildir; bu takdirde, onda zatî kemal sukut eder. (1)Günahsızlık

Fakat, sıfatî günahsızlık bir şeyin zatî lüzumu değildir. Sıfatî günahsızlık, Hakikat Güneşinden kalblere yansıyan ismet bağıışı ışığıdır. Bu ışık her kimin kalbine vurursa, o kimse ismetten hisse alır. Bu gibi kimselerde zatî yanılmazlık olmamakla beraber, Hak'ın muhafazası himayesi ve ismeti altındadırlar. Hak onları hatadan korur. Meselâ, bir çok mukaddesler mutlak ismet sahibi olmadıkları halde Allahın koruması sayesinde hatadan mahfuz ve masum idiler; çünkü onları yaratan ile yaratılanlar arasında feyiz vasıtası bulunuyorlardı. Tanrı bu gibileri hatadan korumaz ise, onların işlediği hata bütün müminlerin hataya düşmelerine sebebiyet verir ve Tanrı dininin temeli bütün bütüne yıkılır; bu ise birlik sultanına yaraşır ve yakışır bir şey olmaz. Sözüün özü şu ki, zatî hatasızlık küllî mazharlara mahsus olup sıfatî hatasızlık her mukaddes şahsa verilmiş bir Tanrı bağıışıdır. Meselâ, Umumî Adalet Evi, usulü dairesinde, yani bütün milletin seçimi ile teşekkül ederse, Hak'ın ismet ve himayesi altındadır. Bu suretle teşekkül eden Umumî Adalet Evi'nin kitapta mansus olmıyan hususlara dair oy birliği veya oy çoğunluğu ile aldığı hükümler ve kararlar hatadan arıdır. Adalet Evi azalarının fert olarak şahsî ismetleri yoktur; fakat Adalet Evi azalarının teşkil ettiği heyet Tanrının ismet ve himayesi altındadır. Bu türlü yanılmazlığa bağışlanmış günahsızlık denir.

Emrin Kaynağı: "Dilediğini yapar" mazharıdır, buyruluyor. Bu makam mukaddes zata mahsus bir makam olup ondan başkasının bu zatî kemalden nasibi yoktur; yani küllî mazharlar zatî hatasızlığa sahip olmaları hasebiyle onlardan sâdır olan herşey doğrunun kendisidir, gerçeğe uygundur. Küllî mazharlar kendilerinden önceki şeriatin gölgesinde değildirler; onların her dediği Tanrı'nın dediğidir; onlar her ne yaparlarsa doğrudur. Hiç bir müminin onlara itiraz hakkı yoktur. Bu makamda mutlak teslim gerekir; zira zuhurun mazharı, hikmetin en yüce derecesini haizdir; akılların bazı şeylerdeki gizli hikmeti kavrayamaması muhtemeldir. Binaenaleyh, küllî zuhur mazharı ne buyurur ve ne ederse sırf hikmettir, gerçeğe uygundur. Bazı kimseler her hangi bir hüküm veya ameldeki sırları anlayamaz ise, itiraza kalkışmamalıdır; çünkü küllî mazhar dilediğini yapandır. Çok kere akıl, hikmet ve kemal sahibi bir kimse bir iş işler; başkaları bundaki hikmeti anlamaktan âciz oldukları için bu zat niçin böyle dedi veya yaptı diye itiraza kalkışıp ürkeklik gösterirler. Bu itiraz onların bilmediğindedir, hikmet sahibinin hikmeti ise hatâdan temizdir ve arıdır.

Hazık doktor da hasta tedavisinde "dilediğini yapandır", hastanın itiraz hakkı yoktur. Doktorun dediği ve yaptığı tamamıyla doğrudur, herkes onu "dilediğini yapar" ve "istediği gibi hükmeder" mazharı saymalıdır. Doktor, başkalarının tasavvuruna uymayan bir tedavi tarzını elbette tatbik edebilir; bu takdirde, doktorluktan anlamıyanların itirazda bulunmaları caiz midir? Aslâ, herkese düşen vazife, usta doktora teslim olmak, onun buyruğunu icra eylemektir. Demek ki usta doktor "dilediğini yapan"dır ve hastaların bu makamdan her hangi bir payları yoktur. Mühim olan şey doktorun ustalığıdır. Doktorun ustalığı sabit olunca, o artık dilediğini yapar. Onun gibi, ordu kumandanı harp fenninde becerikli ise, onun dediği dedik ve yaptığı yaptıktır. Kaptan, deniz işlerinde ustalığı müsellemler bir kaptan ise, onun dediği dedik ve yaptığı yaptıktır. Hakikî bir mürebbi mükemmel bir kimse ise, dediği dedik ve yaptığı yaptıktır.

Hasılı, "Dilediğini yapar" dan maksat, zuhur mazharına itirazın yersiz olduğunu belirtmektir. Olabilir ki zuhur mazharı bir şey buyursun, bir hükmü yerine getirsin veya bir iş yapsın ve fakat ona iman eyleyenler bunlardaki hikmeti anlamasınlar; bu takdirde, niçin böyle buyurdu veya böyle yaptı diye bir kimsenin itiraza kalkışması icap etmez.

Küllî mazharın gölgesinde bulunan diğer kimselere gelince; bunlar Tanrı şeriatının hükmü altında olup şeriatın kıl kadar ayrılmazlar. Bunlar bütün kendi fiil ve hareketlerini Tanrı şeriatına tatbik ile yükümlü olup aksi takdirde Tanrı katında sorumludurlar.

Bu nevi zuhur mazharları dilediklerini yapmakta muhtar değildirler; çünkü bu makam küllî mazhara mahsus bir makamdır. Meselâ, (ruhum feda), Hazreti Mesih ``Dilediğini yapar" mazharı idi, fakat havarilerin bu makamdan nasipleri yoktu; çünkü onlar Hazreti Mesih'in gölgesinde bulduklarından onun emir ve iradesinden dışarı çıkamazlar, Selam üzerinize olsun!

DÖRDÜNCÜ KISIM

İNSANIN BAŞLANGICI, SONU, MUHTELİF KUVVETLERİ, HALETLERİ VE KEMALLERİ

XLVI

NEVİLERİN DEĞİŞMESİ

Nevilerin değişmesi ve organların gelişmesi meselesine, yani, insanın hayvandan gelmiş olması bahsine geldik. Bir kısım Avrupa filozoflarının zihninde yerleşmiş olan bu fikrin yersizliğini anlatmak şimdi çok zordur; fakat ileride hakikat meydana çıkarak bizzat onlar bunun yersizliğini anlayacaklardır. Bu mesele hatası apaçık olan bir meseledir. Kâinata dikkatle bakılıp ondaki varlıkların durumu incelenir ve ondaki nizam ve intizam ve mükemmeliyet göz önüne getirilir ise, bunun mümkün olan en mükemmel bir âlem olduğu görülür.

Yerde ve gökte bulunan bütün varlıklar, şu uçsuz bucaksız feza ve ondaki her şey gereği gibi yaratılıp düzenlenmiş, en mükemmel şekilde tertip ve terkip edilmişti; hiç bir eksiği yoktur. Bütün kâinat akıllı olsa ve sonu gelmiyen bir sona kadar düşünse, olduğundan daha iyisini tasavvur eylemesine imkân yoktur. Eğer yaratılış âlemi evvelce şimdiki mükemmeliyette değil idiyse, demek ki ihmal olunmuş ve eksik bulunuyordu; bu takdirde, onda mükemmeliyet vasfı bulunamazdı. Bu meseleye son derece dikkat edip düşünmek gerekir. Meselâ, imkânı yani varlık âlemini, bütünü bakımından, insan vücuduna benzeterek mütalâa ediniz. İnsan vücudundaki şu terkip, şu tertip, şu cemel ve kemal şimdi olduğundan başka türlü olur ise, noksanın kendisi olur. Binaenaleyh, eğer insanın hayvan âleminde bulunduğu bir zamanı tasavvur eder isek, varlığın eksik bulunduğunu kabul etmiş oluruz. Demek olur ki, o zaman insan, kâinat bedeninde beyin mesabesinde olan bu en büyük organ, ortalarda yok idi; şu halde öyle bir zamanda, âlem eksik bulunmuş olur. Akıllı olana şu delil kâfidir: İnsan bir vakitler hayvan mertebesinde idiyse, demek ki o zaman varlıktaki mükemmeliyet bozuk idi. Çünkü insan bu âlemin en büyük uzvudur. Eğer bu vücutta esas uzuv bulunmaz ise, vücut eksik kalır. İnsanı en büyük uzuv sayıyoruz; çünkü o bütün varlıklar içerisinde en mükemmeldir. İnsandan maksat, mükemmel ferttir, yani dünyanın maddî ve manevî bütün kemallerini kendi nefsinde toplamış olan birinci şahıstır. Böyle bir şahıs, kâinat içerisindeki güneş gibidir. Düşününüz bir kere: bir zamanlar güneş mevcut değil, o da bir gezegen gibi idi. O zaman muhakkak varlıklar arasındaki bağlar çalışamaz halde olurdu. Böyle bir şey nasıl tasavvura sığar? Varlık âleminde araştırmalarda bulunulursa, bu kâfi görülür.

Başka bir delil daha getirelim: Bu delil evvelkinden daha ziyade dikkat isteyen bir delildir.

Varlıklar âlemindeki sonsuz varlıklar, ister insan, ister hayvan, ister nebat, ister cemad, her biri muhakkak bazı unsurlardan terkip edilmiştir. Her varlıkta görülen bu mükemmeliyet şüphesiz, Tanrı icadıyla, bileşik unsurlardan, bu unsurların iyi uyumundan, unsurların oranından, terkinin niteliğinden ve başka varlıklardan aldığı tesirlerden tahakkuk eylemiştir. Şu halde bütün varlıklar, bir zincirin baklaları gibi doğrudan veya dolaydan birbirine bağlıdır. Karşılıklı yardım ve etki kâinatın hassalarından olup varlıkların oluşuna ve gelişmesine sebeptir. Deliller ve bürhanlar ile sabittir ki, her bir varlığın başka varlıklar üzerinde doğrudan ve dolaydan muhakkak bir tesiri vardır. Velhasıl, her bir varlığın mükemmeliyeti, insan ve sairede üye, organ ve kuvvet bakımlarından görülen mükemmeliyet, onu terkip eyliyen elemanlardan ve bu elemanların oranlarından ileri gelir. Belli nisbetlerdeki unsurlar belli bir tarzda birleşip insan ile sair varlıklar arasındaki karşılıklı yardım ve tesir buna ilâve edilince insan denilen varlık meydana gelir. Bu bütünün mükemmelliği o bütünü teşkil eyliyen parçalardan, toplanmış unsurlardan, bu unsurların falan orantılarından,

bu unsurların falan tarzda birleşmesinden ve diğer muhtelif varlıklar ile olan karşılıklı tesirlerden husule gelmiş olduğuna ve bundan on veya yüz bin yıl önceki insan da aynı orantıdaki aynı maddî unsurlardan ve bu unsurların aynı tarzda birleşmesinden ve diğer varlıklar ile olan aynı karşılıklı tesirlerden husule gelmiş olduğuna göre, o zamanki insan aynen bu zamanki insan idi. Bu mesele apaçıktır, bunda tereddüde mahal yoktur. Yani, bundan bin milyon yıl sonra, insandaki bu unsurlar bir araya gelir, aynı orantılar dahilinde tereküp eyler, aynı tarzda birleşir ve sair varlıklardan aynı tesirleri alır ise o zaman aynı insan vücade gelir. Meselâ, bundan yüz bin yıl sonra yağ husule gelir, ateş hasıl olur, fitil mevcut olur, lamba bulunur, yakıcı meydana gelir, velhasıl bu günkü malzeme tamamıyla ortada bulunur ise; şu lamba aynen meydana gelir. Bu meseledeki deliller kat'îdir, bu gayet açıktır. Bunun aksini iddia eyliyenlerin ileri sürdükleri deliller zanni delillerdir, deliller kat'i değildir.

XLVII

VARLIK ALEMİNİN BİDAYETİ OLMADIĞI (İNSANIN BAŞLANGICI)

Bil ki, çapraşık ilâhî meselelerden biri de bu varlık âleminin, yani şu sonsuz kâinatın, başlangıcı bulunmayışıdır. Evvelce de uzun uzadıya izah ettiğimiz üzere, bizzat Tanrı ismi ve sıfatları kâinatın varlığını gerektirir. Bundan yine kısaca bahsedelim.

Bil ki: Merbub olmadan Rab düşünülemez. raiyyetsiz saltanat gerçekleşmez; öğrencisiz öğretici taayyün etmez; yaratılsız Yaratıcı mümkün olamaz. Rızıklanan olmazsa rızık verici hatıra gelmez. Bütün Tanrı isimleri ve sıfatları kâinatın varlığını gerektirir. Kâinatın hiç mevcut olmadığı bir zaman düşünülürse, böyle bir düşünce Tanrı'nın Tanrılığını inkâr etmek olur. Bundan sarfınazar, salt yokluk varlığa kabiliyetsizdir. Kâinat sırf yokluk olsaydı, varlık tahakkuk etmezdi. Şimdi biricik Tanrı'nın Zatı, yani Tanrı'nın varlığı, ezeli ve sermedî, yani başlangıçsız ve sonsuz olduğundan varlık âlemi, yani şu sonsuz kâinat, dahi başlangıçsızdır. Evet, kâinattan bir parçanın yani kürelerden bir kürenin, yeniden meydana gelmesi veya parçalanıp dağılması mümkündür; fakat geride daha sayıya gelmez küreler vardır. Varlık âlemi düzeninden çıkmaz, dağılmaz ve yok olmaz; varlık bâki ve berkarardır. Herhangi bir kürenin başlangıcı bulunduğu göre, sonunun da bulunması lâzım gelir; çünkü, cüz'î olsun küllî olsun, her terkip mutlaka tahlile uğrar, olsa olsa, bazı terkipler çabuk ve diğer bazıları daha geç tahlile uğrar denebilir; yoksa terkip ile meydana gelen bir şeyin tahlile uğramaması mümkün değildir. Şimdi, büyük varlıklardan herhangi birinin başlangıçta ne olduğunu bilmemiz gerekir. İlk önce başlangıcın bir olduğuna şüphe yoktur. Başlangıcın iki olmasına imkân yoktur; çünkü, bütün sayıların başlangıç noktası birdir, iki değildir. İki yine tek bir başlangıca muhtaçtır. Anlaşıldı ki, esasta tek bir madde vardır. Bu tek bir madde her bir unsurda bir surete bürünmüştür. Bundan da türlü suretler meydana gelmiştir. Bu çeşitli suretler meydana gelince, her biri hürriyet kazanarak özel bir unsur olmuştur. Fakat bu hürriyet kazanma niteliği uzun bir müddet zarfında husule gelip tamamıyla tahakkuk eylemiş ve oluşmuştur. Şimdi unsurlarlar sonsuz suretlerde birleşmiş, düzenlenmiş ve kaynaşmıştır. Yani unsurların terkip ve uyumundan sonsuz varlıklar meydana çıkmıştır. Bu terkip ve tertip, Tanrı'nın hikmeti ve kadim kudreti ile, tabii bir nizam gereğince husule gelmiştir. Varlıklar, tabii bir nizam gereğince, umumî bir kanun altında son derece sağlam ve hikmete uygun olarak terkip ve uyum içinde bulunduğundan, Tanrı icadı olup tesadüfî bir terkip ve tesadüf eseri değildir. İcat her terkipten bir varlığın vücade gelmesidir; tesadüfî terkipten ise hiç bir varlık vücade gelmez. Meselâ insan, bütün o akıl ve zekâsı ile, kalkıp bir takım unsurları bir araya getirerek bir terkibe soksa, bundan diri bir varlık meydana gelmez; gelmez, çünkü bu terkip tabii bir nizam üzere değildir. Bu söylediğim mukadder bir suale cevabdır. Hatıra gelebilir ki, varlıklar unsurların terkip ve uyumundan husule geldiğine göre, biz de bu unsurları bir araya getirip karıştırarak bir varlık meydana getirelim. Böyle bir tasavvur hatadır. Varlıklardaki esas terkip, Tanrı terkididir; uyumu veren Tanrıdır; bu uyum tabii bir nizam üzeredir; onun için böyle bir terkipten bir varlık vücade gelir ve varlık tahakkuk eder. Beşer işi terkipten ise, bir netice husule gelmez, çünkü beşer icada muktedir değildir.

Hasılı, unsurların falan bir tarz ve nisbette tereküp ve imtizacından ve sair tesirlerden namütenahi suret ve hakikatlerin ve hudutsuz varlıkların meydana çıktığını söyledik. Fakat bu yer yuvarlağı şimdiki haliyle birdenbire meydana gelmemiştir. Bilâkis, bu büyük varlık tedricen halden hale geçerek şimdiki mükemmel hale gelmiştir. Küllî varlıklarda cari olan nizam ve kaide cüz'î varlıklarda da aynıyla caridir; çünkü cüz'î küllî bütün varlıklar tek bir tabii nizama, tek bir küllî kanuna ve tek bir ilâhî tertibe tabidirler.

Meselâ, umumî nizam içerisinde mikroskopik varlıkları en büyük varlıklara mutabık bulursun. Küçük büyük herşeyin kudret fabrikasından tek bir tabii nizam ve tek bir umumî kanuna göre yapılıp vücade geldiği açık açık görülmektedir. Bu bakımdan bütün varlıklar birbirleriyle tatbik ve mukayese edilebilir. Meselâ, insan nutfesi ana rahminde yavaş yavaş büyüyüp gelişmiş, muhtelif şekil ve merhalelerden geçmiş ve nihayet güzel bir endam ile bülûğa ererek şu mükemmel hale gelmiştir. Onun gibi, şu gördüğümüz çiçeğin tohumu başlangıçta ufacık ve naçiz bir şey iken yerin rahminde büyümüş, muhtelif şekillere girmiş ve nihayet büyük bir teravet ve letafet içerisinde bu mertebeye erişmiştir. Onun gibi de, yer yuvarlağı kâinatın rahminde oluşarak yavaş yavaş büyümüş, muhtelif şekil ve hallerden geçmiş, tedricen tekemmül eylemiş, sonsuz varlıklarla süslenerek kâinat içerisindeki mutena mevkiini almıştır.

Açık açık görülüyor ki, nutfe mesabesinde olan esas madde onun terkip edici ve bağdaştırıcı unsurları idi. Bu tertip asırlar ve devirlerce büyüyüp gelişerek şekilden şekile ve halden hale geçmiş, nihayet Tanrı'nın yüce hikmeti ile şu mükemmeliyet, intizam, tertip ve metanet içerisinde varlık alanında görülmüştür. Esas mevzuumuza dönelim: İnsan, varlığın başlangıcında arz küresinin rahminde ana rahmindeki nutfe gibi tedricî ile gelişmiş, şekilden şekle girmiş, muhtelif aşamalardan geçmiş ve nihayet şimdiki cemal ve kemal ile şimdiki kuvvet ve aza ile varlık sahasında görünmüştür. İnsanda ilkin bu zerafet, letâfet ve tatlılık yok idi. Onun, ancak yavaş yavaş bu kılık ve kıyafete girip şimdiki güzellik ve şirinliği kazandığı muhakkaktır. İnsan cinsinin arz küresi rahminde geçirdiği aşamalar, insan nutfesinin ana rahminde geçirdiği aşamalar gibidir. İnsan nutfesi şüphesiz ana rahminde birdenbire bu şekli alıp "Yaratıcıların en iyisi kutlu olsun" sözüne timsal olmamıştır. İnsan nutfesi ana rahminde türlü hallere girmiş, başka başka şekiller almış, sonunda bu güzellik ve mükemmelliğe, bu şekil ve huylara kavuşmuş, bu letâfet ve tatlılık ile varlık arsasında cilve eylemiştir.

Bu suretle, sabit ve aşikâr olduğuna göre, insanın yer yuvarlağında bu güzellik ve mükemmellik ile büyüyüp gelişmesi insanın ana karnında halden hale, bir şekil ve heyetten başka bir şekil ve heyete geçmek suretiyle büyüyüp gelişmesine mutabıktır; çünkü bu, umumî nizam ve ilâhî kanun gereğidir. İnsan nutfesi muhtelif hallere girer, çeşitli aşamalardan geçer, nihayet "Ne mübarektir Yaradanların! en iyisi" şeklini alarak onda olgunluk ve erginlik eserleri görülür. Aynı veçhile, yer yuvarlağında insan cinsinin varlığı ilk merhaleden başlayarak şu son şekil ve hale gelinceye kadar uzun müddet bir çok aşamalardan geçmiştir. Bununla beraber, insan, varlığının başlangıcından beri, ayrı bir nevidir, ana rahmindeki insan nutfesi gibi. İnsan nutfesi başlangıçta acaip bir şekil arzeder. Acaip bir şekil arzeden bu varlık terkipten terkiye, şekilden şekle ve kılıktan kılığa girer cemal ve kemalinin en yüksek mertebesine varır. Fakat insan nutfesi, bu son şekil ve şemalinden büsbütün başka acayip bir manzara arz etmekle beraber, hayvan nutfesi olmayıp seçkin bir nev'in nutfesidir; onun mahiyet ve nev'iyeti hiç bir veçhile değişmez. İnsanda eskiden bulunup da sonradan kaybolmuş bazı uzuvların bulunması insan nev'inin asalet ve istiklâline hâlel getirmez; olsa olsa, insan şekil ve azasının olgunlaştığını gösterir. İnsan daima ayrı seçkin bir nev'idir, daima insandır, hiç bir vakit hayvan olmamıştır ve olmaz da. İnsan nutfesi ana karnında bir şekilden başka bir şekle girer ve sonraki şekil evvelki şekle hiç bir veçhile benzemez ise, neviyetin başkalaştığı ve hayvan iken uzuvların gelişmesi sayesinde insan haline geldiği sabit olur mu? Asla! Hasılı, bu görüş ve böyle bir düşünce ne kadar çürük ve temelsizdir; çünkü insan nev'inin asaleti ve insan mahiyetinin istiklâli apaçık görülmektedir. Selâm üzerinize olsun!

XLVIII

İNSAN İLE HAYVAN ARASINDAKİ FARK

Ruh üzerinde bir kaç defa konuşuldu, fakat yazılmadı. Bil ki: Yeryüzünde oturanlar iki kısım, iki bölüktür. Bir bölük, ruhu inkâr edip derler ki:

"İnsan da bir nevi hayvandır; çünkü hayvanın hasse ve kuvvette insan ile müşterek olduğunu görüyoruz. Fezayı dolduran münferit basit elemanlar sonsuz terkipler vücade getirir; bu terkiplerin her birinden maddî bir varlık meydana gelir. Bir takım duygulara ve kuvvetlere malik olan canlılar bu varlıklar cümlesindedir. Terkip ne kadar mükemmel olur ise, O varlık da o kadar yüce bir varlık olur. Unsurların insan bedeninde terkipleri bütün diğer maddi varlıklardaki terkipten mükemmeldir. İnsanda unsurların uyuşması son derece mutedildir; bu yüzdendir ki insana varlıkların en mükemmeli ve en yücesi denir. İnsana varlıkların en yüksek ve en mükemmeli denmesinin sebebi onda diğer hayvanlarda bulunmayan özel bir

kuvvet ve ruhun bulunması değildir. Hayvanlar duygulu cisimlerdir. İnsanın onlardan farkı bazı kuvvetlerinin daha hassas olmasıdır. (halbuki işitme, görme, tatma, koklama, dokunma gibi dış duygular ve hatta hafıza gibi bazı iç duygular hayvanda insanda olduğundan daha keskindir). Hayvanda idrak var, şuur var, olsa olsa insanda şuur daha fazladır denebilir."

Bu, zamanımız felsefesinin sözüdür. Bu günün filozofları böyle diyorlar, düşünüşleri bu merkezdedir, kuruntuları böyle hüküm verdiriyor. Bundan ötürüdür ki, bir çok münakaşalardan, araştırmalardan ve delillerden sonra insanı hayvan soyuna ulaştırmışlardır. Güya bir vakitler insan hayvan imiş, sonradan nev'i başkalaşarak gelişmiş, yavaş yavaş insan olmuş.

Buna karşı Tanrı'ya inananlar diyorlar:

"Hayır öyle değil. İnsan gerçi dış kuvvetler ve duygular bakımından hayvan ile müşterektir, fakat onda hayvanların mahrum bulunduğu olağan dışı bir kuvvet mevcuttur. İlimler, fenler, keşifler, sanatlar ve ihtiralar bu soyut kuvvetin eserlerindedir. Bu kuvvet bütün şeyleri kapsayan bir kuvvettir. Bu kuvvet eşyanın hakikatine idrak eyleyen bir kuvvettir. Bu kuvvet kainatın gizli sırlarını açığa çıkarır ve onlarda kullanılır. Bu kuvvet hatta hariçte varlığı olmayan bir şeyi bile idrak eder. Başka sözle, bu kuvvet hariçte vücudu olmayıp hasselerimizin çerçevesine girmeyen akıl, ruh, evsaf, ahlak, sevgi ve keder gibi makul hakikatleri idrak eder. Bundan sarfinazar, insanoğlunun vücutta getirdiği şu sonsuz ilimler, sanatlar, müesseseler ve keşifler bir zamanlar gözlerden mestur birer gizli sır iken insandaki kapsayan kuvvet onları keşfeylemiş, görünmeyen alandan görünen alana çıkarmıştır. Telgraf, fotoğraf ve fonograf gibi, bütün bu büyük keşifler ve sanatlar bir vakitler gizli birer sır idi. İnsanın hakikati bunları bulmuş, görünmez alandan görünür alana çekip çıkarmıştır. Hatta bir zamanlar şu gördüğün demirin hassaları ve sair madenler gizli bir sır idi. İnsanın hakikati bu madeni keşfeyleyerek onunla ilgili muazzam bir endüstri vücutta getirmiştir. İnsanoğlunun keşif ve icad eylediği sayıya gelmez bütün diğer şeyleri de buna kıyas eyle." Bu meselede inkârın yeri yoktur. İnkâr edemeyiz. Bu hayvanî kuvvetlerin ve cismanî hasselerin neticesidir diyecek olur isek, hayvanlarda bu kuvvetlerin insanlarda olduğundan daha ziyate olduğunu açıkça görürüz. Meselâ, hayvanın gözü insanın gözünden daha keskindir, hayvanın işitmesi insanın işitmesinden daha çoktur. Koklama ve tatma kuvvetleri de böyledir. Sözün kısası, hayvan ile insandaki müşterek olan hassaların çoğunda hayvan daha üstündür. Meselâ, hafıza kuvvetini ele alalım: Buradan bir güvercin alınıp çok uzak bir memlekete götürülerek oradan salıverilse, yine döner buraya gelir, evvelce geçtiği yolları unutmaz. Buradan bir köpek alıp Asya'nın ortalarına kadar götür ve sonra salıver; yine döner buyara gelir, yolunu şaşırılmaz. İşitme, görme, koklama, tatma ve dokunma kuvvetleri de böyle. Görülüyor ki, insanda hayvanî kuvvetlerden başka bir kuvvet bulunmasaydı, hayvanın büyük büyük keşiflerde bulunmakta ve hakikati idrak eylemekte insandan fazla başarı göstermesi lâzım gelirdi. Demek oluyor ki, insanda hayvanın mahrum bulunduğu bir mevhibe vardır. Bundan başka, hayvan mahsus nesnelere idrak eder, makul hakikatleri idrak edemez. Meselâ, hayvan ancak gözünün görebildiği kadar mesafedeki nesnelere görür, daha ötesindeki şeyleri idrak ve tasavvur eylemesine imkân yoktur. Meselâ, hayvan mümkün değildir ki arzın küre biçiminde olduğunu idrak eylesin; çünkü insan bilinen şeylerden bilinmeyen şeyleri çıkarır, bilinmeyen hakikatleri bulup çıkarır. Ezcümle eğik ufuklara bakan insan, arzın yuvarlak olduğu sonucuna varır. İstintaç eder. Meselâ, kuzey kutbu Akkâ'da 33 derecedir; yani ufuktan 33 derece yüksektir. Kuzey kutbuna doğru gidilince kutup noktası gidilen her bir derecelik mesafede ufuktan bir derece yükselir; yani kuzey kutbunun yüksekliği 34 derece olur. Bu suretle kuzey kutbunun yüksekliği kırk dereceye, elli dereceye, altmış dereceye ve yetmiş dereceye yükselir. Arzın kutbuna varılınca, kutbun irtifakı doksan dereceye vararak başucuna gelir. Bu kutup mahsustur, kutbun bu yükselişi de mahsus bir şeydir. Kutba doğru ne kadar ilerlenirse, kutup o nisbette yükselir, bu iki malumdan bir meçhul keşfedilir: Eğik ufuklar, yani arzın her bir derecesindeki ufuk, başka bir derecesindeki ufuktan başkadır. Bunu insan idrak ve arzın yuvarlaklığı meçhulünü istidlâl eder; hayvanın bunu idrak eylemesine imkân yoktur. Keza, güneşin merkez olup arzın bu merkez etrafında döndüğünü de hayvanın idrak eylemesi mümkün değildir. Hayvan, hasselerinin esiridir, onunla bağımlıdır; hasse ötesi şeyleri, hasse yetkisi dışında kalan keyfiyetleri anlayamaz.

Hayvan, dış kuvvet ve hasselerde ileri olmasına rağmen, bunu yapamaz. Şimdi, insanda, onu hayvandan ayırt edici, keşfedici bir kuvvet bulunduğu isbat olundu. Bu kuvvet, insan ruhudur.

Garip şey: İnsanoğlunun gözü daima yukarıyadır, himmeti yücedir. İnsan, daima bulunduğu âlemde daha yüksek bir âleme ermek ve bulunduğu mertebenin üstüne çıkmak ister. Yükselme sevgisi, insanın özelliklerindedir. Şaşıyorum, bazı Avrupa ve Amerika filozoflarına, Bunlar nasıl oluyor da hayvan âlemine inmeğe razı oluyorlar, gerileme taraftarlığı yapıyorlar? Varlığın vechesi, yücelik olmalı. Halbuki bu filozofa:

Sen hayvansın denilse çok kızar, canı sıkılır. İnsan âlemi nerde, hayvan âlemi nerde? İnsan kemalâtı nerede, hayvan cehaleti nerede? İnsan nuraniliği nerede, hayvan zulmaniliği nerede? İnsan izzeti nerede, hayvan zilleti nerede? On yaşında bir Arap çocuğu çölde iki üç yüz deveyi güder, bir seslenmekle getirir, götürür, iri gövdeli bir fili cılız bir Hintli istediği gibi güder itaat ettirir. Her şey insan tarafından ele geçirilir. İnsan tabiata karşı durur, bütün varlıklar tabiatın esiridir. Hiç bir şey tabiatın gereğinden ayrılmaz. Tabiatın istediğini yerine getirmiyebilen bir varlık var ise o da insandır. Tabiat her şeyi arzın merkezine çeker, insan, vücuda getirdiği vasıtalarla merkezden uzaklaşır, havada uçar, tabiat insanı denizin içerisine girmekten meneder, insan gemi yaparak okyanusların enginlerinde dolaşır. Kalanları da buna kıyas et. Bu mesele söylemekle bitmeyecek kadar uzundur. Meselâ, insan dağlarda ve ovalarda makinalar yürütür. Doğunun ve Batının olaylarını bir noktada toplar. Bütün bu şeyler tabiata mukavemettir. Deniz, bütün o ululuğu ile beraber, tabiatın hükmünden zerre kadar dışarı çıkamaz. Güneş, bütün o azameti ile beraber, tabiatın hükmünden iğne ucu kadar ayrılamaz; insana mahsus şeylerden, hallerden, hassalardan, hareket ve tabiatın bir şey anlamaz. Şu halde, insanın bu ufaklık cüssesindeki kuvvet nasıl bir kuvvettir ki bütün bu şeyleri yapabiliyor? Bu nasıl hükmedici bir kuvvettir ki her şey onun yetkisi altındadır?

Bu mevzuda söylenecek başka bir şey kaldı: yeni filozoflar: "Biz insanda ruh denilen bir şey görmüyoruz; insan bedeninin en gizli yerlerini ne kadar araştırsak manevî bir kuvvetin mevcudiyetini duymuyoruz. Hiç duyulmayan bir kuvveti nasıl tasavvur edebiliriz?" diyorlar. İlâhiyatçılar buna cevap vererek: "Hayvan ruhu da hiss olunur bir şey değildir, hayvan ruhu da bu cismanî kuvvetlerle idrak olunamaz. O halde hayvanda ruh bulunduğunu neden istidlâl ediyoruz?" Şüphesiz hayvanda bulunan ve nebatta bulunmayan bir kuvvetin mevcudiyetini eserlerden istidlâl ediyorsun. Bu kuvvet, hissedici kuvvettir yani görücüdür, işitcidir. Diğer kuvvetler de böyledir. Bir hayvanî ruh olduğunu bunlardan istidlâl ediyorsun. Aynı veçhile, adı geçen eser ve delillere bakarak insan ruhu denilen bir şeyin mevcudiyetini istidlâl et; şu halde hayvanda görüldüğü halde nebatta görülmiyen bir takım eserlerden bu his kuvvetlerinin hayvan ruhu özelliklerinden bulunduğuna nasıl hükmediliyor ise, öyle de insanda görüldüğü halde hayvanda görülmiyen bir takım eserleri, kuvvetleri ve kemalleri görerek insanda hayvanın mahrum olduğu bir kuvvetin bulunduğu neticesine varılır. Mahsus olmayan her şeyi inkâra kalkışacak olur isek, varlığı su götürmez bir takım hakikatlerin inkârı lazım gelir.

Meselâ, esir maddesi, mahsus olmamakla beraber, varlığı muhakkaktır. Çekim kuvveti de mahsus olmamakla beraber varlığı muhakkaktır. Bunların varlığına neden hükmediyoruz? Eserlerinden. Meselâ, ışık esir maddesinin dalgalanmasıdır, bu dalgalanmadan ışığın varlığını istidlâl ederiz.

XLIX

VARLIKLARIN TEKAMÜLÜ

Soru : Bir kısım Avrupa filozoflarının inandığı tekâmül nazariyesi hakkında ne buyursunuz? Cevap: Bundan önce bir gün bu meseleyi müzakere etmiştik. Bir daha konuşalım. Bu mesele, nevilere asıldan mıdır değil midir noktasına dayanır. Başka sözle, insan nev'i ta başlangıçtan beri insan nev'i midir yoksa sonraları hayvandan mı ayrılmıştır? Bir kısım Avrupa filozoflarına göre, nev'in tekâmülü ve hatta değişmesi ve başkalaşması da mümkündür. Bu iddiayı teyit etmek üzere ezcümle şöyle bir delil ileri sürüyorlar ve diyorlar ki: Jeolojik tetkikler bize yeryüzünde nebatın hayvandan önce ve hayvanın insandan önce zuhur eylemiş olduğunu açık açık göstermektedir. Yine jeolojik keşiflerin gösterdiğine göre, hem nebat hem hayvan cinsi başkalaşmıştır; çünkü bazı arz tabakalarında eskiden bulunup da şimdi bulunmayan nebatlar keşfedilmiştir. Bu nebatların ortadan kalkmış olmalarının sebebi, zaman ile gelişip kuvvetlenerek şekil ve heyet değiştirmiş olmalarıdır. Bu suretle nevi değişmesi husule gelmiştir. Kezalik arz tabakalarında sonradan gelişip başkalaşan bir takım hayvan nevilere rastlanmaktadır. Yılan bunlardan biridir. Yılanda eserî azalar mevcuttur. Bundan anlaşılıyor ki, bir vakitler yılanın ayağı varmış, mürürü zamanla bu uzuv yok olmuş ve şimdi ancak eseri baki kalmıştır. İnsanın kuyruk sokumunda da bir eser vardır. Bu eser, insanda da, sair hayvanlarda olduğu gibi, bir vakitler kuyruk bulunduğuna delâlet eder. Kuyruk mürürü zamanla kaybolarak yalnız izi kalmıştır. Kuyruk, vaktiyle insan için faydeli idi, fakat sonradan insan tekâmül eyleyince, bu uzvun faydası kalmamış ve binaenaleyh yavaş yavaş yok olmuştur. Yılanda da böyle olmuştur. Yılan, bir zaman sonra yer altında mesken tutarak sürüngenler arasına katıldığından ayağa ihtiyacı kalmamış ve binaenaleyh ayak tedricen yok olmuş ve ancak eseri kalmıştır.

Tekâmül nazariyesini destekliyenlerin ileri sürdükleri en büyük bürhan, bu eserlerin eski uzuvlara delâlet ettiği faidesi kalmıyan bu uzuvların yavaş yavaş yok olduğu, bunlardan kalan eserlerin şimdi hiç bir hikmeti vücudu bulunmadığı, binaenaleyh lüzumlu ve mükemmel azaların baki kaldığı, lüzumsuz kısımların ise nevi başkalaşması üzerine yavaş yavaş yok olarak iz bıraktığı merkezindedir.

Cevap:1-Hayvanın yeryüzünde insandan önce türemiş olması,insanın gelişe gelişe nev'ini değiştirerek hayvan iken insan haline geldiğini isbat etmez. Madem ki muhtelif yaratılışların hududu bellidir, insanın hayvandan sonra yaratılmış olması da caizdir. Bitki âleminde muhtelif ağaçların meyveleri cümlesi birden hasil olmaz; bazıları önce bazıları sonra hasil olur. Öncelik, bir ağaçta sonradan hasil olan meyvenin başka bir ağaçta önceden hasil olan meyveden yaratılmış olduğuna delil teşkil etmez.

2- Bu küçük eserlerin ve uzuv yerlerinin henüz akıl ermiyen büyük bir hikmeti bulunması mümkündür. Kâinat içerisinde hikmeti henüz anlaşılmamış nice şeyler var. Ezcümle, hayvanlardaki renk başkalığının, insandaki saç rengi ihtilafının, dudak kırmızılığının, kuşlardaki renk çeşitliliğinin sebep ve hikmeti henüz bilinemediği ve büsbütün gizli kaldığı fizyoloji kitaplarında yazılıdır. Bu kabilden olarak şimdiye kadar hikmeti anlaşılmış bir şey var ise o da göz güllisinin siyahlığıdır. Göz yuvarlağının kara olması güneş ışığını çekmek içindir. Göz yuvarlağının rengi başka bir renk, yani bembeyaz olsaydı, güneşin ışığını çekemezdi. Madem ki bu söylediklerimizin hikmeti meçhuldür. Gerek hayvandaki ve gerek insandaki uzuv yerlerinin de sebep ve hikmeti meçhul kalmış olabilir. Bunlarda, bilinmemekle beraber, elbette bir hikmet vardır.

3- Turalım ki bir zamanlar bazı hayvanlar da ve hatta insanda şimdi zail olmuş bir uzuv mevcut olsun. Bu nev'in gelişip değiştiğine kâfi bir delil değildir. İnsan ana rahmine düştüğü andan bulüğe erinceye kadar türlü şekil ve heyet alır; sima ve heyeti, renk ve şekli başkalaşır; yani şekilden şekle, biçimden biçime girer, bununla beraber, insan ana karnına düştüğü dakikadan itibaren insan nev'idir, yani insan nutfesidir, hayvan değil; olsa olsa ilkin gizli iken sonradan açığa çıkar. Turalım ki, bir zamanlar insan hayvana benziyordu, gitgide gelişerek ilk benzerliği yok olmuştur. Bu iddia kabul olunsa da nev'in başkalaşmasına bir delil teşkil etmez. Böyle gelişip değişip gelişme nutfenin, evvelce de dediğimiz gibi, olgunluk erginlik çağına gelinceye kadar geçirdiği muhtelif şekil ve merhaleleri gibidir.

Daha açık söyleyeyim: İnsanın vaktiyle dört el ve ayak üzerinde yürüdüğünü veya kuyruklu olduğunu farzedelim. Bu değişme ve başkalaşma, ceninin ana rahmindeki değişmesi ve başkalaşması gibidir. Cenin ana rahminde her bakımdan başkalaşarak şu mükemmel şekle gelinceye kadar bir çok değişikliklere uğrar ise de ta başlangıçtan beri ayrı bir nevidir. Bu, bitki âleminde de böyledir; şekil, renk ve cüsse değişip başkalaşabilir veya gelişebilir, fakat fasilenin aslı neviyetine hanel gelmez.

Sözün kısası, insan ana rahminde şekilden şekle ve biçimden biçime geçip değiştiği veya başkalaşıp geliştiği halde bidayetden itibaren insan nufesi olarak kaldığı gibi, insan cinsi de âlemin rahminde yaratıldığı andan itibaren tedricen şekil değiştirmekle beraber ayrı bir nevi, yani insandır. Şimdi şeklin değişip uzuvların gelişmesi nevin asaletine mâni değildir. Bu söylediğimiz, nevilerin gelişip tekâmül eylediği faraziyesi iledir; halbuki insan başlangıçtan itibaren şimdiki mükemmel şekle ve terkibe malik bulunuyordu. O, surî ve manevî tekemmül kabiliyet ve istidanını kazanarak: ``kendi suret ve misalimiz üzere bir insan yapalım" sırrına mazhar olmuştur. Olsa olsa, insan gittikçe daha yakışıklı, daha zerafetli ve daha tatlı olmuş ve medeniyet sayesinde yabancı halden kurtulmuştur denebilir. O, usta bir bahçıvanın eli altında büsbütün güzelleşen, tatlılaşan, teravet ve zerafeti artan yabancı meyvelere benzer. İnsanlık âleminin bahçıvanı Tanrı nebileridir.

L

İNSANIN ASIL VE BAŞLANGICI BAHSİNDE İLAHİ BÜRHANLAR

İnsan nevinin aslılığına dair getirdiğimiz deliller aklî deliller idi. Şimdi de ilâhî delillerden konuşalım. Asıl delil de budur; çünkü Tanrı varlığını aklî deliller ile isbat ettik. Keza, insanın asıl ve esastan

insan olduğu, neviyetinin eskiden beri sürüp geldiği de aklî deliller ile kesin olarak belirdi. Şimdi insanın varlığının, yani insan nevinin, lüzumuna dair ilâhî delil getirelim. İnsansız Tanrı'nın kemalâtı tecelli etmez. Ama bunlar ilâhî delillerdir, aklî deliller değildir.

Bir çok deliller ve bürhanlar ile defalarca sabit oldu ki, insan imkân âleminin en yücesidir, bütün kemalâtı kendisinde toplıyandır; bütün varlıklar Tanrı tecellisinin tecelligâhıdır, yani Tanrının Tanrılığının eserleri bütün varlıklarda zâhirdir; nasıl ki şimdi yer yuvarlağı güneşin şualarına cilvegâhtır, yani güneşin ışığı, sıcaklığı ve tesiri yer yuvarlağının bütün zerrelere zâhir ve aşikârdır; onun gibi de, şu sonsuz feza içerisindeki bilimum varlıkları terkip eyleyen zerrelerden her biri şu veya bu Tanrı kemaline delil olur ve ona mâkes olur. Hiç bir şey bundan mahrum değildir. Bir şey ya Hak'kın rahmet ayetidir, yani Hak'kın rahmetine delildir; ya Hak'kın kudreti ayetidir; ya Hak'kın ululuğu ayetidir, ya Hak'kın adaleti ayetidir; ya Hak'kın besleyici Rabbaniyeti ayetidir; ya Hak'kın keremi ayetidir, ya Hak'kın görücülüğü ayetidir, ya Hak'kın işiticiyi ayetidir, ya Hak'ın biliciliği ayetidir, veya Hak'kın nimeti ayetidir. Öbürlerini de buna kıyas eyle. Demek istediğim, varlıklardan her bir varlığın tanrı tecellisine bir tecelligâh olduğu, yani Tanrı kemalâtının onda görüldüğüdür. Nasıl ki güneş kırlarda, denizlerde, ağaçlarda, meyvalarda, çiçeklerde, yerdeki her şeyde görünür. Fakat varlıklar alemi, yani her bir varlık, Tanrı isimlerinden bir isme makestir, insan hakikati ise toplayıcı hakikattir, küllî hakikattir, bütün Tanrı kemalâtına tecelligâhtır. Yani Tanrı için isbat eylediğimiz her bir isim, sıfat veya kemalin bir alâmeti insanda mevcuttur; eğer mevcut olmasaydı, insan o kemali tasavvur edemez, idrakten aciz kalırdı. Meselâ Tanrı her şeyi görendir diyoruz. Göz onun görücülüğünün alâmetidir. İnsanda göz olmasaydı, Tanrı'nın görücülüğünü nasıl düşünebilirdi? Anadan doğma kör, görmek nedir düşünemez, anadan doğma sağır, işitmek nedir bilemez, ölü dirilik denilen şeyi tasavvur edemez. Onun için, top yekûn kemalât demek olan ilâhî rububiyet insanın özüne tecelli eder; yani biricik Tanrı'nın Zatı bütün kemalâtı camî olup bu makamdan insanın özüne tecelli eylemiştir. Hakikat güneşi bu aynada görünmüştür. Bu sebeptendir ki, insan hakikat güneşine karşı tutulmuş mükemmel bir aynadır. Onun tecelligâhıdır; Tanrı kemalâtının tecellisi insan hakikatinde zâhiridir. Onun için insan Tanrı'nın halifesidir. Tanrı'nın elçisidir. İnsan olmaz ise varlık âlemi neticesiz kalır; çünkü varlıktan maksat, Tanrı kemallerinin zuhurudur. Demek ki, insanın bulunmadığı bir zaman olmuştur, diyemeyeceğiz. Olsa olsa arz küresi yok idi denilebilir. Bu mükemmel mazhariyet, başlangıcı bulunmayan bir başlangıçtan sonu bulunmayan bir sona kadar mevcuttur. Bu dediğimiz insan her insan olmayıp ancak kâmil insandır; bir ağaçta en güzel ve önemli uzuv meyvadır, ağaçta esas gaye odur. Meyvesiz ağaç manasız bir şeydir. Binaenaleyh ulvî olsun veya süflî olsun, kedi köpek ve öküz eşek ile mamur ve fakat insandan mahrum bir varlık dünyası tasavvura sığmaz. Böyle bir tasavvur batıldır, mânasızdır. Hakikat açıktır, güneş gibi aşikârdır. Bu, ilâhî delildir, fakat maddecilere karşı ilkin bu türlü delil ileri sürülmez; onlara ilkin aklî delil, sonra ilâhî delil gerekir.

LI

İNSANDA RUH VE AKIL NE ZAMAN ZUHUR EDER?

Sual : İnsanda akıl ve ruh başlangıçtan beri mi mevcuttur, yoksa bunlar insanın yavaş yavaş büyümesi ile mi zuhur eder, veya insan bunları kemale erdikten sonra mı elde eder? Cevap:İnsanın yer yuvarlağında oluşunun başlangıcı insanın ana rahminde oluşu gibidir. Nutfe ana rahminde yavaş yavaş büyür, nihayet doğar ve doğduktan sonra da büyüyüp gelişerek erginlik ve olgunluk çağına erişir. Akıl ve ruhun eserleri çocukluktan itibaren insanda görünür ise de tam olmayıp eksiktir. İnsan erinlik çağına gelince, akıl ve ruh tamamıyla kendini gösterir.

İnsanın âlem rahminde oluşu da böyledir. İnsan başlangıçta nutfe gibi idi; sonra yavaş yavaş eyliyerek gelişmiş, erinlik çağına gelmiştir. Bulûğ mertebesine eren insanda akıl ve ruh kemal mertebesinde zâhir olmuştur. Akıl ve ruh oluşumun başlangıcında da mevcut idiye de gizli bulunuyordu, görünmesi sonradandır. Rahim âlemindeki nutfede de akıl ve ruh mevcuttur, fakat saklı bir haldedir. Sonradan ortaya çıkar. Ağacı ihtiva eyliyen tohum bunun bir misalidir. Ağaç tohumda gizlidir, kapalıdır. Tohum büyüdükçe ağaç kendini gösterir.

Bunun gibi, bütün varlıkların büyümesi tedricidir. Bu, Tanrının küllî kanunudur, tabii nizamıdır. Tohum yekten ağaç olmaz. Nutfe birdenbire insan olmaz. Toprak birdenbire taş olmaz. Bunlar hep zamanla büyüyüp gelişerek kemale ererler. Büyük küçük bütün varlıklar, ta ilkinden bütün ve mükemmel olarak

yaratılmıştır; ancak onlardaki mükemmellik yavaş yavaş meydana çıkar. Tanrı kanunu tek bir kanundur, varlığın gelişmesi kanunu tek bir gelişme kanunudur. Tanrı'nın nizamı tek bir nizamdır. Bütün nebatî kemalât ta başlangıçta tohumun içerisinde mevcuttur. Meselâ, şu taneye bakınız: Bütün nebatî kemalât ta başlangıçta onda mevcut idi, ama aşikâr değildi; sonradan zamanla zâhir oldu. Meselâ, taneden ilk önce sap, sonra dal, sonra yaprak, sonra çiçek ve en sonra meyva görünür. Bütün bunlar daha başlangıçta tane içerisinde mevcut bulunuyordu, ama aşikâr değildi. Nutfede de böyledir. Nutfe, daha başlangıçta ruh, akıl, görme, koklama vesair kuvvetler gibi bütün kemalâta maliktir; bunlar o zaman görünmez iken sonradan tedricen görünürler. Yer yuvarlağı da böyledir. Yer yuvarlağı daha başlangıçta bütün unsurları, maddeleri, madenleri, cüzü ve terkipleri ile yaratılmıştır; fakat her biri ancak zamanla ortaya çıkmıştır. İlk önce cemad, sonra nebat, sonra hayvan ve en sonra insan görünmüştür. Bütün cins ve neviler daha başlangıçta yer yuvarlağında yerleşmiş bulunuyordu; sonradan ortaya zamanla çıkmışlardır; çünkü bütün kainata şamil olan büyük Tanrı kanunu ve umumî tabiât nizamı böyle olup her şey O'nun hükmü altındadır. Bu umumî nizama bakar iseniz, hiç bir varlığın oluşur oluşmaz kemâle ermediğini, bilâkis yavaş yavaş gelişerek olgunlaştığını görürsünüz.

LII

RUHUN BEDENDE ZUHURUNUN HİKMETİ

Sual : Bedende Ruhun Hikmeti Nedir? Cevap: ruhun bedende zuhurunun hikmeti şudur: İnsan ruhu, Rahman'ın bir emanetidir. Ruhun bütün mertebelerden geçmesi gerekir; çünkü onun varlık mertebelerinde seyir ve hareketi olgunluk elde etmesine sebep olur. Meselâ bir kimsenin usul ve kaidesine göre muhtelif ve çeşitli bölge ve illerde gezip dolaşması muhakkak onun olgunlaşmasına sebep olur; Çünkü o, böyle gezip dolaşarak gezdiği memleketlerin görülmeğe değer yerlerini ve manzaralarını görür, başka milletlerin ahvalini öğrenir, coğrafya bilgisini artırır, başka yerlerdeki güzel sanat eserlerinden bilgi edinir, gittiği yerlerde yaşayan halkın ahlâk ve adetleri hakkında bilgi sahibi olur, asrın medeniyet ve ilerlemesini görür, her memleketin idare tarzına ve istidat ve kabiliyetine yakından temas eder. Onun gibi de, insan ruhu varlık mertebelerinde yolculuk edip her rütbe ve makama ve hatta beden rütbesine malik olunca, şüphesiz ki olgunlaşır.

Bundan başka, ruh ve kemalâtın bu âlemde görünmesi gerektir. Varlık âleminden sonsuz netice husule gelmesi imkân cisminin canlanması ve Tanrı feyizlerinin görünmesi için ruh ve kemalâtın âlemde görünmesi lâzımdır. Meselâ, güneşin şuaası yeryüzüne vurmali, sıcaklığı yer varlıklarını büyütüp terbiye etmelidir. Güneş'in ışığı ve sıcaklığı yere vurmaz ise, yer işlemez, ihmal edilmiş ve kısır kalır. Onun gibi de ruhun kemalâtı bu âlemde görünmez ise, bu âlem kapkaranlık hayvanî bir âlem olur. Ruhun maddî bir bedende görünmesi iledir ki bu âlem aydın bir âlem olur. Bedeni yaşatan insan ruhudur.

Alem, beden gibidir, insan onun ruhu mesabesindedir. İnsan olmasaydı ruhun kemalâtı görünmeseydi, aklın ışığı bu âlemde parlamasaydı, kâinat cansız bir cisim olurdu.

Bu dünya bir ağaç gibidir. İnsan o ağacın meyvasıdır. Meyve olmasaydı, ağaç kısır ve manasız bir şey olurdu.

Bundan başka, insan vücudunun yapısı, organları ve terkibi ruhu kendine doğru çeken bir mıknatıs gibidir. Ruhun böyle bir cisimde görünmesi zaruridir, güneşe karşı tutulan ayna gibi. Ayna saf olunca, güneşin ışınını muhakkak kendine çeker, aydınlanır, büyük yansımaları aksettirir, mâkes olur. Maddî unsurlar tabîî bir nizam üzerine sağlam ve mükemmel bir tarzda bir araya gelip birleşince, ruhu kendine çeken bir mıknatıs olur ve o zaman ruh bütün kemalâtı ile onda görünür. Artık bu durumda "Güneş ışınının aynaya inmesine ne lüzum var?" diye sormağa mahal yoktur, çünkü ister ruhanî ister cismanî eşyanın hakikatleri arasındaki bağılılık öyledir ki, saf bir hale gelen bir ayna güneşe karşı tutulunca güneşin ışını onda görünmemelik edemez. Onun gibi de, maddî unsurlar mükemmel bir nizam, tertip ve tarz üzere birleşip karışınca insan ruhu onda zâhir ve aşikâr olur. Bu, aziz ve alîm Tanrının takdiridir.

LIII

HAK İLE MAHLUK ARASINDAKİ İLGİNİN MAHİYETİ

Sual : Hak ile mahlûk, yani zatî varlığını icap ettiren yüce Tanrı ile sair varlıklar arasındaki ilginin mahiyeti nedir? Cevap: Hak ile mahlûk arasındaki alâka, var eden ile var edilen, güneş ile karanlık cisim, yapan ile yapılan arasındaki alâkadır. Kendi cevherinde güneş aydınlattığı cisimlerden serbesttir. Hatta güneşin ışığı bile haddi zatında serbest ve yer yuvarlağından bağımsızdır. Yer yuvarlağı güneşin etkisi altındadır ve onun ışığını alır; gerek güneş ve gerek güneşin ışığı dünyadan bağımsızdır. Eğer güneş olmasaydı yer yuvarlağı ve üzerindeki tüm yaratıklar mevcut olamazdı. Mahlûkun Tanrı ile kaim olması sudurî kaim değildir. Yani, mahlûk Tanrıdan sadır olmuştur, yoksa zâhir olmuş değildir. Güneşin ışığı güneşten sudur eder, güneşten zuhur etmez. Sudurî tecelli, ışığın maddî güneşten tecellisi gibidir; yani gerçeklik güneşinin mukaddes zatı parçalanıp yaratıklar mertebesine inmez. Güneş de böyledir. Güneşin kursu parçalanıp yer yuvarlağına inmez; gerçekte vukua gelen hadise, güneşin feyzi demek olan ışığının güneşten sudur eyliyerek karanlık cisimleri aydınlatmasıdır. Zuhurî tecelli ise bambaşkadır; dal, yaprak, çiçek ve meyvenin tohumdan çıkıp görünmesi zuhurî tecellidir; çünkü bunda tohum bizzat dal ve meyve olmakta, tohumun hakikati dala, yaprak ve meyveye dönüşmektedir. etmektedir. Böyle bir zuhurî tecelli Tanrı Taâlâ hakkında sırf bir eksiklik olup imkânsızdır ve olamaz; çünkü bu takdirde, Kıdem zatının hudus (1) sıfatıyla vasıflanmış olması, mutlâk zenginliğin mutlak fakre bürünmesi, varlık hakikatinin yokluğa çevrilmesi lâzım gelir ki bu da imkansızdır. Binaenaleyh, bütün varlıklar Hak'tan sudur etmiştir; yani her şeyi tahakkuk ettiren Tanrı'dır; mümkün olan her varlık onunla var olmuştur.

Hak'tan ilk sadır olan küllî hakikate eski filozoflarca ilk akıl ve Bahailerce ilk meşîyyet denir. Bu sudur, bilfiil Tanrı âleminde zaman ve mekân ile sınırlı değildir; evveli yok, sonu yok, Tanrıya nisbetle ön ve son birdir. Tanrının kıdemi, zatî ve zamanî kıdemdir; imkânın hudusu, zamanı olmayıp zatı hudustur. Bu hususu bundan önce de sofraya başında izah etmiştik.

Her ne kadar ilk akıl evvelsiz ise de, Tanrı'nın ön varoluşuna ortak olamaz; çünkü Tanrı'nın varlığına nisbetle küllî hakikatin varlığı yokluktur. Küllî hakikatin Tanrıya nisbetle bir varlığı yoktu ki ön varoluşunda ona benzer veya ortak olsun. Bu meselenin izahı bundan önce de geçmişti.

Eşyanın varlığı bahsine gelince; eşyanın hayatı terkipten ölümü çözülmeden ibarettir. Madde ve unsur büsbütün yok olmaz. Eşyanın yok olması demek başka kalıba girmesi demektir. Meselâ, insan yok olunca toprak olur ise de büsbütün yok olmaz; onun yine bir toprak varlığı var; olay, bir kalıp değiştirmekten, bir terkinin çözülmesinden ibarettir. Sair varlıkların yok olması da bunun gibidir; çünkü varlık mutlak yokluk olmaz ve mutlak yokluk varlık kisvesine bürünmez.

(1) Sonradan meydana gelme.

LIV

RUHUN HAK İLE BAĞIMLILIĞI

Sual : Tevrat'ta: ``Tanrı Ademin cismine ruh üfledi" denmektedir. Buna göre ruhun Tanrı ile bağımlılığı nasıldır? Cevap: Bil ki: Bağımlılık iki türdür: Sudurî bağımlılık ve tecelli, zuhurî bağımlılık ve tecelli. Sudurî bağımlılık yapanın yapılan ile, yani yazıcının yazı ile bağımlılığı gibidir. Yazı, yazıcıdan, söz, söz söyleyenden sadır olur. Onun gibi de, insan ruhu Hak'tan sadır olmuştur. Hak'tan zâhir olmuş değildir. Yani Tanrı'nın hakikatinden bir cüzü ayrılarak insanın bedenine girmiş değildir. Ruh, söz söyleyenden sadır olan söz gibi, insan vücudunda görünmüştür.

Zuhurî bağımlılık ise bir şeyin hakikatının başka şekillerde görünmesidir. Ağacın ağaç tohumu ve çiçeğin çiçek tohumu ile bağımlılığı gibi; çünkü tohumun kendisi dal, yaprak ve çiçek şeklinde görünmüştür. Buna zuhurî bağımlılık denir. İnsan ruhunun Tanrı ile bağımlılığı suduru bağımlılıktır, sözün sözü söyleyenden ve yazının yazıyı yazandan suduru gibi; yani söz söyleyenin kendisi söz şekline girmez, yazıyı yazanın kendisi yazı olmaz. Bu sudurî bağımlılıktır. Sözü söyleyen büyük bir kudret ve kuvvete sahiptir; söz ondan yayılır. Bir iş, o işi işliyenden nasıl yayılır ise, söz de o sözü söyleyenden öyle yayılır. Gerçek söz söyleyen, yani Zat-i Ahadiyet, daima aynı halet üzeredir, değişip başkalaşmaz, halden hale girip, kalıptan kalıba geçmez. O ebedidir, ölümsüzdür. Binaenaleyh, ruhun Hak ile bağımlılığı sudurî bağımlılıktır.

Tevrat'ta Tanrının kendi ruhundan Adem'e üflediği yazılıdır. Bu ruh, Gerçek Söz Söyliyeciden yayılıp Adem'in hakikatine nüfuz eyliyen söz gibidir.

Zuhurî bağımlılığa gelince; maksad parçalara bölünmek değil de tecelli ise, bu bağımlılık, dediğimiz gibi, Ruhulkudüsün ve Kelimenin Tanrı ile bağımlılığı ve tecellisidir. Yuhanna İncilinde: ``Başlangıçta kelime mevcut idi ve o kelime Tanrının katında idi" buyruluyor. Öyleyse Ruhulkudüs ve Kelime Tanrının tecellisidir. Ruh ve kelime, Mesih'in hakikatinde görünen Tanrı kemalâtından ibarettir. Bu kemalât, aynada tastamam görünen güneş gibi, Tanrının katında bulunuyordu; çünkü kelimeden maksat, Mesihin vücudu değildir; Kelimeden maksat, Mesih'te görünen Tanrı kemâlâtıdır. Mesih, hakikat güneşi karşısındaki saf bir ayna gibi idi. Gerçek güneşin kemalâtı, yani ışık ve ısısı, o aynada görünmüş ve belirmişti. Aynaya bakınca güneşi görür ve bu güneştir deriz. Şimdi, Tanrı kemalâtından ibaret olan kelime ve Ruhulkudüs, Tanrı tecellisidir. İncildeki: Kelime Allahın yanında idi ve Allah kelime idi." sözünün mânası işte budur; çünkü Tanrı kemalâtı biricik Tanrının zatından ayrı değildir. İsa'daki kemalata kelime denmesinin sebebi şudur: Bütün varlıklar harf gibidirler; harften tam bir mana çıkmaz; Mesih'teki kemalât ise tam bir mana ifade eyleyen kelime makamındadır. Mesih'in hakikati, Tanrı kemalâtının zuhuru olduğundan kelime mesabesinde idi. Niçin? Çünkü: O tam bir mana ifade ediyordu. Bundan ötürü ona kelime denmiştir. Şunu da bil ki: Kelime ve Ruhulkudüs'ün Tanrı ile bağımlılığı, zuhurî tecelli bağımlılığıdır. denilince, bundan Tanrı hakikatının parçalandığı veya çoğaldığı veya takdis ve tenzihinin yüceliğinden indiği manası çıkarılmasın. Haşâ, haşâ! Temiz ve lâtif bir ayna güneşe karşı gelince, güneşin ışığı, sıcaklığı, suret ve misali onda zuhurî bir tecelli gösterir; öyle ki, o temiz ve lâtif aynada münakis güneşe bakan bir kimse, bu gördüğüm güneştir, der ise doğru söylemiş olur. Fakat ayna aynadır, güneş güneştir. Aynı güneş birden ziyade aynalarda da görünse, yine aynı güneştir. Bu makam ne hulûl makamıdır, ne giriş makamıdır, ne karışım makamıdır ve ne iniş makamıdır. Çünkü giriş, çıkış, hulûl ve karışım cismin lâzımlerinden ve özelliklerindedir. Böyle şeyler, Yüce Tanrının Mukaddes ve Münezzezh hakikati şöyle dursun, ruhun bile lâzımlerinden ve özelliklerinden sayılmaz, (Uzaktır Tanrıdan onun takdis ve tenzihine yaraşmayan herşey. Yücedir Onun yüceliği her yücelikten).

Hakikat Güneşi, nasıl ki dedik, daima aynı hal üzeredir, ne değişir, ne başkalaşır, halden hale geçmez, kalıptan kalıba girmez, ezeldir, ebedidir. Tanrı kelimesinin mukaddes hakikati ise temiz, güzel ve parlak bir ayna mesabesinde. Işık, hararet, suret ve misâl, yani hakikat güneşinin kemalâtı onda görünür. Hazreti Mesih'in İncil'de: ``Baba oğuldadır." demesinin sebebi budur; yani Hakikat güneşi bu aynada tecelli eylemiştir (Süphandır bütün varlıklardan münezzezh olan bu hakikatin üzerine ışık saçan kimse!).

LV

RUH, AKIL VE NEFİS ARASINDAKİ FARK

Sual : Ruh ile akıl ve nefis arasındaki fark nedir? Cevap: Evvelce de bahsi geçtiği gibi, bütün ruhlar beşe ayrılır: Nebat ruhu, hayvan ruhu, insan ruhu, iman ruhu, Ruhulkudüs. Nebat ruhu, başka varlıkların tohum üzerindeki tesirinden ileri gelen büyüme kuvvetidir. Hayvan ruhu unsurların birleşip karışmasından ileri gelen toplu bir duygu kuvvetidir. Terkip tahlile uğrayınca, bu kuvvet de yok olur gider. Bunun misali şu lambadır. Yağ, fitil ve ateş bir araya gelince lamba yanar. Bu terkip tahlile uğrayınca, yani toplanan cüzüleri birbirinden ayrılınca, lamba da söner. İnsanı hayvandan ayırt eden insan ruhu ise nefis-i nâtikanın ta kendisidir. Bu iki isim, insan ruhu ve nefis-i nâtika, aynı anlama delâlet eder. Filozoflarca, nefis-i nâtika tâbir edilen bu ruh başka varlıklara hâkimdir; beşere mukadder olduğu nisbette eşyanın hakikatini keşfeder; mümkünlerin hassa ve tesirlerine, varlıkların niteliklerine ve özelliklerine vukuf peyda eder. Bununla beraber, insan ruhu, iman ruhu ile desteklenmedikçe, ilâhî sırlar ve lâhutî hakikatler hakkında bilgi sahibi olamaz. Bunun misali aynadır. Ayna her ne kadar da temiz, güzel ve şeffaf olsa, yine ışığa muhtaçtır. Güneşin ışığı ona vurmadıkça Tanrı sırlarını sezemez. Akıl tabirine gelince: Bu, insan ruhunun kuvvetidir. Ruh, yanan fitil mesabesinde. Akıl, o yanan fitilden intişar eden ışık gibidir. Ruh ağaç mesabesinde, akıl ise o ağacın meyvasıdır. Akıl ruhun kemalidir ve onun ayrılmaz sıfatıdır. Akıl, güneşin zatî lâzimesi bulunan şua gibidir. Şu izah, kısa olmakla beraber, mükemmeldir. Artık siz kendiniz düşünüp bu mevzuu işleyiniz.

LVI

CİSMANI KUVVETLER, MANEVİ KUVVETLER

İnsanda beş cismanî dış kuvvet vardır. Bu kuvvetler idrak vasıtasıdır. İnsan bu kuvvetler vasıtasıyla maddî varlıkları idrak eder. Onun mahsus suretleri idrak eyliyen bir görme kuvveti, işitilebileni idrak eyliyen bir işitme kuvveti, koklanabileni idrak eyliyen bir koklama kuvveti, tadılabileni idrak eyliyen bir tatma kuvveti ve dokunulabileni idrak eyliyen vücudun her tarafını saran bir dokunma kuvveti vardır. Bu beş kuvvet dış nesnelere idrak eder.

İnsanda aynı zamanda manevi kuvvetler de vardır. Onda eşyayı tahayyül eyliyen bir hayal kuvveti; eşyanın hakikatini düşünen bir tefekkür kuvveti; eşyanın hakikatini idrak eyliyen bir idrak kuvveti; tahayyül, tefekkür ve idrak edilen şeyleri saklıyan bir hafıza kuvveti var.

Bu beş dış ve iç kuvvetler arasında vasıtalık yapan başka bir kuvvet daha vardır ki buna müşterek his tâbir edilir. Müşterek his, dış kuvvetlerin his eylediğini alır ve iç kuvvetlere verir. Buna, dış ve iç kuvvetler arasında ortak olmak üzere müşterek his tâbir edilir. Meselâ dış kuvvetlerden biri olan görme kuvvetini ele alalım. Bu kuvvet şu çiçeği görür, duyar ve iç kuvvet olan müşterek duyguya teslim eder. Müşterek duygu bu gözle görüleni hayal kuvvetine teslim eder; hayal kuvveti bu gözle görüleni tahayyül ve tasavvur ettikten sonra tefekkür kuvvetine geçirir; tefekkür kuvveti onu düşünüp anladıktan sonra idrak kuvvetine teslim eder; idrak kuvveti idrak ettikten sonra bu hissedilen şeyin suretini hafızaya teslim eder; hafıza onu saklar ve o bu suretle hafıza kuvveti muhafazasında saklı kalır.

Dış kuvvet beştir: Görücü kuvvet, işitici kuvvet, tadıcı kuvvet, koklayıcı kuvvet, dokunucu kuvvet.

İç kuvvet de beştir: Müşterek duygu, hayal kuvveti, Tefekkür kuvveti, idrak etme kuvveti, Hafıza kuvveti.

LVII

İNSANLAR ARASINDAKİ AHLAK ÇEŞİTLERİ

Sual : İnsanlar arasında ahlâk kaç kısımdır? Başkalık ve ayrılık neden ileri geliyor? Cevap: Fitrî ahlâk, irsî ahlak ve terbiyeden ileri gelen edinilen ahlâk.

Fitrî ahlâk: Gerçi yaradılıştta şer yoktur. Her şey iyidir; fakat insanın doğuştan ahlâkında derece farkı vardır. Doğuştan olan ahlâk her derecesi iyi olmakla beraber, güzel ve daha güzel vardır. İnsan nevinden olan her fertte idrak ve istidat bulunmakla beraber idrak, istidat ve kabiliyetçe arada fark vardır. Bu açık bir şeydir. Bir ailenin bir kaç çocuğunu alınız, bunları aynı yerde, aynı okulda ve aynı öğretmenin eli altında tahsil ettiriniz: onlara aynı yemeği yediriniz, aynı havayı koklatınız, aynı giyeceği giydiniz, aynı dersi okutturunuz; neticede bu çocuklardan kimisi ilim ve fende meharet kazanır, kimisi orta dereceden öteye geçmez, kimisi ise geri kalır. Demek ki yaradılıştan derece farkı mevcuttur. Kabiliyet derece derecedir. İstidat başka başkadır. Fakat aradaki bu fark iyi ve kötü farkı değildir, derece farkıdır. Birisi yüksek derece, birisi orta derece birisi aşağı derece almıştır. Meselâ insanın da mevcudiyeti vardır, hayvanın da, nebatın da mevcudiyeti vardır, cemadin da. Bu dört türlü mevcudiyetteki varlık birbirinden farklıdır. İnsan varlığı nerede, hayvan varlığı nerede? Fakat var olmasına hepsi var. Varlıkta derece farkı bulunduğu aşikârdır.

İrsî ahlâk: Bu, sağlık durumundan ileri gelir; yani ebeveynin mizacı zayıf olur ise, çocuklar da öyle olur; yok eğer ana baba dinç olurlarsa çocuklar da cesur olur. Kan temizliğinin de bunda önemi vardır. Çünkü iyi nutfe, nebat ve hayvanda da mevcut olan âlâ cins gibidir. Meselâ bakınız: Cılız ve hastalıklı ana babadan doğan çocuklar tabiatıyla cılız, sinirli, sabırsız, tahammülsüz, sebatsız, himmetsiz ve aceleci olurlar. Ebeveynin zayıflığı ve gevşekliği çocuklara miras kalır. Bundan başka, bazı soy ve hanedanlar Tanrı'nın hususî bir mevhibesine naildirlere. Meselâ İbrahim soyu öyle bir Tanrı vergisine nail olmuştur. Bütün İsrail peygamberleri onun soyundandır. Tanrı bu bağıışı o sülâleye inâyet buyurmuştur. Hazreti Musa baba ve ana tarafından, Hazreti Mesih ana tarafından, Hazreti Muhammed ile Hazreti Alâ ve bütün İsrail nebileri, Mukaddes Tanrı mazharları o soydandır (Cemali Mübarek de İbrahim soyundandır. Çünkü Hazreti İbrahim'in İsmail ve İshak'tan başka da oğulları vardı ki bunlar o zaman İran ve Afganistan taraflarına

göçmüşlerdir. Cemali Mübarek de o sülâledendir). Böylece anlaşıldı ki, soydan geçme ahlâk da vardır; hatta eğer ahlâk uymaz ise, cisimce o soydan da olsa, ruhça o soydan sayılmaz. Meselâ, Kenan Nuh soyundan sayılmaz.

Terbiyeden ileri gelen ahlâk: Bu nevi terbiyeden ileri gelen fark çok büyüktür. Terbiyenin büyük tesiri var. Terbiye sayesinde bilmez bilir olur, korkak yiğitleşir, eğri dal bakım ile doğrulur, buruk ve acımtrak yabanî meyva terbiye sayesinde tatlı ve lezzetli olur, beş yapraklı gül terbiye sayesinde yüz yapraklı olur, vahşi bir ümmet eğitim sayesinde medenileşir, hayvan bile terbiye sayesinde gidiş ve davranış öğrenir. Terbiyeye çok ehemmiyet vermeli; çünkü hastalık bu maddî âlemde nasıl bulaşıcı ise, öylece de ahlâk ruhlara ve kalplere şiddetle bulaşır. Terbiye farkı çok büyüktür, küllî tesiri vardır. İnsanlarda kabiliyet ve yetenek farkı olduğuna göre, ahlâkın da farklı olması zaruridir, denilebilir. Fakat bu böyle değildir; istidat iki türdür: Fitrî yetenek, edinilen yetenek. Doğuştan olan fitrî istidat, Tanrı'nın yarattığı bir şey olup sırf hayırdır. Yaradılıştaki şer yoktur. Şerrin husulüne edinilen yetenek sebep olur. Meselâ, Allah bütün insanları bal ve şekerden faydalanacak ve zehirden zarar görüp ölecek şekilde yaratmış ve böyle bir kabiliyet ve yetenek vermiştir. Bu, Allahın insan cinsine eşit olarak verdiği fitrî bir yetenektir. Fakat insan yavaş yavaş zehir kullanmağa başlar, her gün bir parça zehir yer, miktarı azar azar artırır, nihayet günde bir dirhem afyon içmedikçe çıldırarak ölecek dereceye gelir. Bu suretle fitrî yetenek büsbütün değişir. Bakınız: Doğuştan olan kabiliyet ve yetenek ve alışkanlık terbiye farkı yüzünden nasıl başkalaşıyor ve aksi netice veriyor.

Cürüm erbabına itiraz fitrî kabiliyet ve yetenek yönünden değildir; bu gibilere itiraz edinilen yetenek ve kabiliyet yönündendir. Yaradılıştaki kötü yoktur; hepsi iyidir. Kötü görünen şey bazı kimselerde zatî lâzime(1) sanılan huy ve vasıflar bile gerçekte kötü değildir. Meselâ çocuk, hayatının başlangıcında, hırs ile meme emer, öfkelenir, huysuzlanır. Şu halde, güzellik ve çirkinlik insanın özünde yaratılıştadır, öyle mi? Böyle bir şey yaradılıştaki ve fitrattaki halis iyiliğe aykırıdır. Bunun cevabı şudur: çoğu istemekten ibaret olan hırs, yerinde gösterilirse beğenilir bir vasıftır. Meselâ bir kimsenin ilim, ustalık tahsilinde veya merhamet, insanlık ve adalet hususlarında gösterdiği hırs pek makbuldür. Bir kimsenin yırtıcı canavarlara benziyen kan içici zalimlere karşı güç ve gazap göstermesi pek beğenilir bir şeydir. Fakat bu vasıflar, yerinde kullanılmaz ise kötüdür. Böylece varlığın aslında şer mevcut olmadığı malûm oldu. Şu var ki, insanın fitrî ahlâkı -meşru olmayan yerlerde kullanılırsa- kötüdür. Meselâ eli açık zengin birisi, yoksulun birine, zarurî ihtiyaçlara sarfolunmak üzere, malî yardımında bulunur. Bu yoksul, aldığı parayı meşru olmayan yerlere harcarsa, bu kötü bir hareket olur. Onun gibi, hayatın sermayesi olan bütün fitrî ahlâk gayri meşru yerlerde gösterilir ve kullanılır ise, bu hareket kötü bir hareket olur, böylece yaradılışın tamamıyla iyi olduğu belli oldu. Bakınız, bütün fenalıkların kökünü teşkil eden en kötü huy ve nefret edilen vasıf yalandır. Bundan daha kötü ve daha çirkin bir huy tasavvur olunamaz. Yalan beşeri kemalâtı yıkar, sonsuz rezaletlere sebep olur. Bundan daha fena bir sıfat yoktur. Her kötülüğün başıdır. Fakat bir doktor hastasına: Hamdolsun Allaha, haliniz daha iyi, iyi olacağınızı ümit ediyorum, diye teselli verir ise doğruyu söylemiş olmaz, ama bazan hastanın üzüntüsünü gidererek iyileşmesine yardım eder. Bu takdirde, bu yalan kötü değildir. Bu mesele bütün açıklığıyla belirlendi, Selâm.

(1) Özgereklik

LVIII

İNSANIN İDRAK DERESESİ VE ZUHUR MAZHARLARI

Sual : Beşer idrakinin derecesi ve sınırı nedir? Cevap: Bilki: İdrakler muhtelifdir. İdrakin en alçak mertebesi hayvanî duygudur. Hasselerde görünen bu tabîî hislere hayvan duyguları denir. Bu türlü idrakte insan ile hayvan ortaktır, hatta bu hususta bazı hayvanlar insandan kuvvetlidir de. İnsanlar arasında da derece farklılığına göre farklı ve çeşitli idrakler vardır. Tabiat âleminde birinci derecede nefsi-nâtika (insan ruhu) idrakleri vardır. Bu türlü idrak ve kuvvette gafil veya uyanık, mümin veya sapmış bütün insanlar müşterektir. İnsanda Tanrı'nın vücuda getirdiği nefsi-nâtika diğer bütün varlıklardan mümtaz olup onları kapsar. Nefsi-nâtika, yaratıklar içerisinde en yüce ve mümtaz bir mevki işgal etmesi hasebiyle, bütün eşyayı kapsar. İnsanın, nefsi-nâtika kuvvetiyle, eşyanın hakikatini keşfeylemesi, kâinatın hassalarını idrak etmesi ve varlıklardaki sırları anlaması mümkündür. Şu gördüğümüz fenler, ustalıklar ve sanatlar, bedialar, tesisler, keşifler ve teşebbüsler hep nefsi-nâtika idraklerinden meydana gelmiştir. Bunlar bir vakitler bilinmeyen bir

takım saklı gizli sırlar iken nefis-i nâtika bunları yavaş yavaş ile keşfeyleyerek görünmez alandan görünür alana çıkarmıştır. Tabiat âlemindeki en büyük idrak kuvvetidir. Nefis-i nâtika kuvvetinin yetiştirebileceği en öte sınırdır, maddî varlıkların mahiyetlerini, hasalarını ve eserlerini idrak eder.

Tâbiat ötesi ilâhî külli akıl ise ezeli kuvvetin feyzidir, Tanrının küllî aklıdır, kâinatın hakikatlerini kapsayandır. Tanrı nurlarını ve sırlarını alıp kullanandır. Küllî akıl araştırmacı ve hissedici kuvvet değildir, bilici kuvvettir. Tabiat âleminin manevî kuvvetleri araştırmacı kuvvetler olup araştırma suretiyle varlıkların hakikatine ermeğe çalışır. Tabiat ötesi olan melekûtî akıl kuvveti ise her şeyi kapsar. Her şeyi bilir, her şeyi idrak eder, sırları bilir, ilâhî hakikatlere ve manâlara vakıftır, melekûtun gizli hakikatlerini keşfeyleyendir. Tanrı ile ilgili bu akıl kuvveti, mukaddes mazharlara ve nübüvvet matlûlarına mahsustur. Bu nurun bazı parlıtları mukaddes mazharlar vasıtasıyla iyi Tanrı kullarının gönül aynalarına vurur ve bu kullar bu suretle bu kuvvetten pay alırlar. Mukaddes Tanrı Mazharlarının üç makamı vardır: Cisim makamı, nefis-i nâtika makamı, Tanrı'nın tam zuhuruna mazhariyet makamı, Cisim makamı, cismanî âlem çerçevesi içerisinde eşyayı idrak eder. Bunun için bazı sıralarda acz gösterirler: ``Uyuyordum, habersiz idim; üzerine Tanrının yeli esti, beni uyandırdı ve davete başlamamı emir buyurdu" gibi, veya otuz yaşında vaftiz olup Ruhulkudüse kavuşmazdan önce kendisinde Ruhulkudüs tezahür eylememiş bulunan Hazreti İsa gibi. Bütün bu haller onların cisim makamına racidir. Onların melekûtî makamı ise bütün eşyayı kaplar. Onlar bu makamda bütün sırlara vakıf, bütün eserleri bilici, bütün şeylere hâkimdirler. Bu makamda bisetten önce ve bisetten sonra hep birdir. Buna binaendir ki: ``Elif ve Ya, İlk ve Son Benim, Benim için değışmek ve başkalaşmak yoktur." buyuruyorlar.

LIX

İNSAN TANRIYI NE DERECEYE KADAR ANLIYABİLİR?

Sual : İnsan Tanrıyı ne dereceye kadar idrak edebilir? Cevap: Bu mesele genişçe bir zaman ve fırsat ister. Sofra başında izahı zordur. Bununla beraber, kısaca beyan eyliyelim:

Bil ki, tanıma iki türdür: Bir şeyin zatını tanıma bir şeyin sıfatlarını tanıma. Bir şeyin zatı sıfatlarıyla tanınır; yoksa zat meçhuldür, bilinmezdir. Şeylerin tanınması, yaratılmış ve sınırlanmış oldukları halde, ancak sıfatlar ile mümkün iken, sınırsız olan Ulûhiyetin hakikati nasıl olur da zat ile tanınabilir? Hiç bir şeyin özü zat ile tanınmaz, ancak sıfatlar ile tanınır. Meselâ güneşin özü meçhuldür, ama sıfatları olan ışık ve hararet ile tanınır. İnsanın zatının içyüzü bilinmez ve tanınmaz, fakat sıfatları ile tanınır ve nitelenir. Şimdi, her şeyin tanınması zat ile olmayıp sıfat ile olduğu ve akıl -dış varlıkları kapsayan olmasına rağmen bu varlıkları zat bakımından değil ancak sıfat bakımından tanıyabilir olduğu düşünülünce, bütün anlayışların ve kuruntuların üstünde bulunan O ezeli ve ebedî Tanrı nasıl zatı ile tanınabilir? Bir şeyin tanınması zatı ile değil ancak sıfatları ile mümkün olduğuna göre, Tanrı mahiyetinin zat bakımından meçhul ve sıfat bakımından bilinen olması gerekir. Bundan başka,sonradan meydana gelen hakikat, kadim olan hakikati nasıl kavriyabilir? Çünkü idrak kapsamının parçasıdır, kapsama olmaz ise idrak de olmaz. Biricik Tanrı ise kapsayandır, kaplanan değil Kezalik, yaratılış âlemindeki mertebeye farkı tanımaya manidir. Meselâ cemâd, cemâd mertebesinde olduğu için ne kadar da yükselse büyüme gücünü idrak edemez. Bitkiler ve ağaçlar, ne kadar da terakki etseler, görme kuvvetini tasavvur edemezler; öbür duyma kuvvetlerini de idrakten âcizdirler. Hayvan, insan mertebesini, yani manevî kuvveti tasavvur edemez. Mertebeye farkı tanımaya manidir. Her alt mertebeye üst mertebeye idrak etmeğe muktedir değildir. Şu halde,sonradan meydana gelen hakikat, kadim olan hakikati nasıl idrak edebilir? Onun için, idrak Tanrı hakikatinin değil, ancak Tanrı sıfatlarının tanınıp idrak edilmesinden ibarettir. Sıfatların tanınması da hakkiyle olmayıp beşer kuvveti ve kudretinin yettiği kadardır. Hikmet, eşya mahiyetinin, beşer gücünün yettiği nisbette, olduğu gibi idrakinden ibarettir. Binaenaleyh, meydana gelen hakikat için kadim sıfatları insan gücünün yettiği kadar anlamaktan başka yol yoktur. Saklı olan Ulûhiyet varlıkların idrakinden münezze ve mukaddestir. Düşünülen her şey insanın kendi idrakinin mahsulüdür. İnsandaki idrak kuvveti Tanrı zatının hakikatini kapsamaz. İnsan gücünün yetebildiği bir şey var ise, o da iç ve dış âlemden belirgin olan Ulûhiyet sıfatlarıdır. İç ve dış âlemlere bakacak olur ise, Tanrı kemalâtının açık âlâmetlerini görürüz; çünkü eşyadaki hakikatler küllî hakikate delâlet eder. Ulûhiyetin hakikati, kendi kudsiyetinin yücelerinde bütün kâinata ışık saçan güneşe benzer. İç ve dış âlemlerden her biri bu suretle saçılan ışıklardan pay alır. Bu parlıtlı ve nur olmasaydı, varlıklar var olmazdı, ama bütün varlıklar bu nurun parladığı birer aksedilen yerdirdir, her biri kendine göre bir pertev ve nasip alır.

Fakat Tanrı kemalâtı, fuyuzât ve sıfatı kâmil insanın hakikatinde, yani onun tek ve eşsiz küllî mazharında belli olur ve onda parlar. Başka varlıkların aldığı ancak bir pertevdir. Küllî mazhar ise o güneşin aynası olup güneş kendi bütün kemalleri, sıfatları, alâmetleri ve eserleri ile onda zâhir ve aşikârdır. Ulûhiyetin mahiyetini tanımak imkânsız ve mühaldir, ama Tanrı mazharlarının tanınması Tanrı'nın tanınmasıdır, çünkü Tanrı'nın feyizleri, tecellileri ve sıfatları hep onlarda görünür. Binaenaleyh, Tanrı mazharlarını tanıyan bir kimse Tanrı'yı tanımış olur. Mukaddes Tanrı mazharlarından gafil kalan kimse ise Tanrı'yı tanımaktan mahrum kalmış olur. Böylece sabit ve muhakkak oldu ki, mukaddes mazharlar, Tanrı feyzine, eser ve kemallerine birer merkezdir. Ne mutlu o kimselere ki bu nuranî matlûlardan Rahmanî feyizlerin ışıklarını alırlar. Ümit ederim ki, Tanrı dostları, cazibe kuvveti gibi, bu feyizleri, feyiz kaynağından alarak hakikat güneşinin açık ayetleri haline gelerek, nurlar ve eserler ile bezenip meydana çıkarlar.

LX

1. RUHUN EBEDİLİĞİ

Ruhun varlığını, insan ruhunun mevcudiyetini isbat ettik. Şimdi de ruhun ebediliğini isbat edelim:

Semavî kitaplarda ruhun bekasından bahsedilmiştir. Ruhun bekası ilâhî dinlerin temelidir, zira iki türlü mucizat ve mükâfat vardır: Vücutî sevab ve azap, uhrevî mucizat ve mükâfat. Vücutî cennet ve cehennem ilâhî bütün âlemlerde vardır, ister bu âlemde ister ruhanî melekûfî diğer âlemlerde olsun. Mükâfat husulü ebedî hayata kavuşmaktır. Bunun içindir ki Mesih: Şöyle yapınız veya böyle yapınız ki ebedî hayata kavuşasınız; sudan ve ruhtan doğunuz ki melekûte giresiniz diyor. Vücutî mükâfat, insanın hakikatini süsleyen faziletler ve kemallerdir. Meselâ, zulmanî iken nuranî olur; gafil iken ayık olur; uyur iken uyanmış olur; ölü iken diri olur; sağır iken işitici olur; zeminî iken semavî olur; cahil iken âlim olur; kör iken görür olur; nasutî iken melekûfî olur. Bu mükâfat sayesinde ruhtan doğar, yeni bir yaratık olur. İncil'de havariler hakkında nazil olan şu: "Kandan, etten ve insan iradesinden dünyaya gelmiş olmayıp Allahtan doğmuşlardır" ayetinin mazharı olur. Bu demektir ki, onlar beşerin tabiati gereği bulunan hayvanî ahlâk ve sıfattan kurtularak Tanrı feyzi demek olan ruhanî sıfatlarla vasıflanmış olurlar. Doğmanın manası budur. Bu gibilerin katında Hak'tan perdelenmek kadar büyük bir azap yoktur; nefsanî rezaletlerden, zulmanî sıfatlardan, fitrî alçaklıktan, şehvete düşkünlükten daha şiddetli bir ceza yoktur. İman ruhu sayesinde bu rezaletlerin karanlıklarından kurtulup Hakikat Güneşinin parıltısı ile münevver ve bütün faziletler ile şereflenince, bunu en büyük mükâfat sayarlar, hakikî cennet bilirler. Manevî mucizat da bunun gibidir. Vücutî azap ve eziyet deyince, bundan anladıkları, tabiat âlemine müptelâlık, Hak'tan perdelenme, cehalet, nefsanî arzulara düşkünlük, hayvanî rezaletlere kapılma, yalancılık, zulüm, cefa, dünya işlerine boğulma, şeytanî düşüncelere dalma gibi bir takım kapkara sıfatlarla vasıflanmış olmaktır. Bunu, cezaların ve işkencelerin en büyüğü sayarlar.

Uhrevî mükâfata gelince: Bu ebedî hayattır. Ebedî hayat bütün semavî kitaplarda sarahatla zikrolunmuştur. Ebedî hayat ilâhî kemaller, ebedî bağış ve sonsuz saadettir. Uhrevî mükâfat, bu dünyadan yükseldikten sonra ruhanî âlemlerde edinilecek kemaller ve nimetlerdir, Vücutî mükâfat ise, bu âlemde tahakkuk eyliyen gerçek nuranî kemâllerdir. Bu nevi mükâfat ebedî hayata yol açar, çünkü vücutî mükâfat varlığın kendisinin ilerlemesidir. Bunun misâli: İnsan nutfe âleminden bülûğ mertebesine erer ve: "Mübarek olsun yaradanların en güzeli" ayetine mazhar olur. Uhrevî mükâfat, Allahın melekûtunda türlü ruhanî nimetler, içte beslenen arzuların husulü, ebedî cihanda Rahman'ın mülâkatı gibi ruhanî nimetler ve lûtuflardır. Uhrevî mucizat da bunun gibidir. Uhrevî azap Allahın özel inayetlerinden ve onun şüpheden azâde bağışlarından mahrumluk, varlık merdiveninin en aşağı basamağına düşmektir. Bu Tanrı lûtuflarından mahrum kalanlar -ölümden sonra bâki de kalsalarhakikat ehli katında ölü sayılırlar.

Ruhun ölümsüz olduğunu gösteren aklî delil şudur ki: Yok olan bir şeyin eseri olmaz. Yani mutlak yoktan herhangi bir eser meydana gelmez, çünkü eser varlığın fer'idir, fer'i ise aslın varlığı ile bağlı bulunmaktadır. Meselâ, yok olan bir güneşten ışık yayılmaz; yok olan bir denizin dalgası olmaz; yok olan bir buluttan yağmur yağmaz; yok olan bir ağaç meyve vermez; yok olan bir kimsenin hiç bir görünmesi olmaz. Şimdi varlığın eserleri meydana olduğuna göre, eser sahibinin mevcut olması gerektir. Bakınız: Mesihin saltanatı halâ mevcuttur. Yok olan bir sultandan bu azamette bir saltanat nasıl zâhir olur? Yok olan bir denizden böyle dalgalar nasıl yükselir? Yok olan bir çiçek bahçesinden nasıl olur da böyle güzel kokular yayılır? Bakınız: Organları dağılan ve unsurlardan meydana gelen bileşimi çözülen bütün varlıkların eserleri,

hüküm ve nişanları hemen yok olur. Bu, cansızlar, bitkiler ve hayvanlar için vakidir. Biricik istisna insanın hakikati ve beşerin ruhudur. Azaları birbirinden ayrılan, parçaları dağılan, terkibi ayrışan insan ruhunun yine de eseri, nüfuz ve tasarrufu mevcut ve karardır. Bu mesele çok incedir, iyi düşününüz. İleri sürdüğümüz bu delil, aklı bir delildir; akıl sahipleri onu akıl ve insaf terazisinde tartınlr. İnsan ruhu müjdelendir, melekûtun cazibesine tutulur, iç gözü açılır, ruhanî kulağı kuvvetlenir ve ruhanî duyguları doygun olursa, o zaman ruhun ölmezliğini güneş gibi apaçık görür, ilâhî müjdeler ve işaretler onu sarar. Öbür delillerden yarın bahsedelim.

LXI

2. RUHUN EBEDİLİĞİ

Dün ruhun bekasından bahsediyorduk. Bil ki, insan ruhunun iki türlü tasarruf ve idraki, yani iki çeşit, işi ve idraki vardır: Birincisi, organlar vasıtasıyladır. Göz ile görür, kulak ile işitir, dil ile konuşur. Bunlar ruhun yaptıkları, insan hakikatının idrakleridir. Fakat bu yapılan şeyler hep alet ve organ vasıtasıyladır; yani gören ruhtur, ama göz vasıtasıyla; işiten ruhtur, ama kulak vasıtasıyla; konuşan ruhtur, ama dil vasıtasıyla. Ruhun öbür türlü tasarruf ve amelleri aletsiz, vasıtasız, organsızdır, uyku halinde olduğu gibi. İnsan uykuda gözsüz görür, kulaksız işitir, dilsiz konuşur, ayaksız yürür, hülâsa, bu tasarruflar aletsizdir, vasıtasızdır, çok defa insan uykuda bir rüya görür, eseri bir yıl sonra olaya uygun olarak ortaya çıkar. Yine çok defa vakidir ki, bir kimse uyanık iken çözemediği bir problemi rüyasında çözer. Göz, uyanıklıkta ancak kısa bir mesafeden görebilir, halbuki insan rüya âleminde doğuda iken batıyı görür. Uyanıkken halihazırını görür, uykuda ise geleceği görür, uyanık iken süratli vasıtalarla saatte olsa olsa yirmi fersah mesafe katettiği halde rüyada hemen bir göz açıp kapamada doğuyu ve batıyı boylar, çünkü ruhun iki türlü seyri vardır: Vasıtasız, yani ruhanî seyir; vasıtalı, yani cismanî seyir. Kuşun uçuşu cismanî bir seyirdir. Nakil vasıtasıyla olan hareket, bir cismanî seyirdir. Beden uykuda ölü gibidir; ne görür, ne işitir, ne duyar ne şuur var, ne idraki. Uykuda insanın kuvvetleri düzensiz olur, ruh ise diri ve bakidir; hatta nüfuzu, uçuşu, idraki daha çoktur. Bedenin ölmesiyle beraber ruhun da öldüğüne hükmetmek kafesin kırılmasıyla içindeki kuşun da öldüğüne hükmetmeğe benzer. Kafesin kırılması kuşun umurunda mı? Beden kafes, ruh ise onun içindeki kuş gibidir. Biz görüyoruz ki, bu kuş kafes olmadan da rüya âleminde uçuyor, binaenaleyh, kafes kırılacak olursa, kuş mevcut ve karardır; hatta bu takdirde onun duyguları artar, anlayışı çoğalır, daha ziyade ferahlanır ve hakikatte sanki cehennemden cennete ulaşır, çünkü şükredici kuşlar için kafesden kurtulmak gibi cennet olmaz. İşte, şehidlerin bu kadar neşe ve sevinç içerisinde ölüm meydanına koşmalarının sebebi budur. Ve yine, insanın gözü uyanıklıkta nihayet bir saatlik mesafeyi görür; çünkü ruhun beden vasıtasıyla kullanılışı bu kadardır; fakat basiret ve akıl gözüyle Amerikayı görür, orayı idrak eder, oranın ahvalini keşfeder, işleri idare eder. Şimdi, eğer ruh bedenin aynısı olsaydı, basiretinin kuvveti de ancak o kadar olması lâzım gelirdi. Şu halde anlaşıldı ki, ruh ceseden ayrıdır. Kuş başkadır kafes başka. Ruhun kuvvet ve nüfuzu, arada ceset olmazsa daha şiddetlidir. Bunun için diyebiliriz ki, alet işlemez olursa, aletin sahibi yine kendi işinde berdevamdır. Meselâ, kalem kırılır ve işlemez olursa yazıcı sağ ve hazırdır. Ev yıkılırsa ev sahibi baki ve berkarardır. Bu söylediğimiz ruhun ölümsüzlüğüne ait aklı deliller cümlesindedir.

Başka bir delil daha: Beden zayıflar, şişmanlar, hastalanır, sıhhat kazanır; yorulur, dinlenir; hatta bazen el kesilir, ayak kesilir, cismanî kuvvetler çalışamaz olur, göz görmez olur, kulak işitmez olur, dil konuşmaz olur, üyeler felce uğrar; hülâsa ceset külliyyen haleldar olur, bununla beraber, ruh aslındaki hali ve kendi ruhanî idraklerini muhafaza eder, ne eksilir ne bozulur. Ceset ise büyük bir hastalığa ve âfete tutulunca, ruhun feyzinden mahrum kalır. Tıpkı ayna gibi. Ayna kırılır, paslanır ve toz bağlar ise güneşin ışığı onda görünmez, feyzi kendini göstermez.

İnsan ruhunun beden içerisinde olmadığını evvelce söylemiştik; çünkü soyut olup girip çıkmadan münezzehtir. Girip çıkma cisimlerin vasfındandır, özelliğindedir. Ruhun cesede bağlılığı güneşin aynaya bağlılığı gibidir.

Hülâsa, insanın ruhu daima aynı hali muhafaza eder; ne bedenın hastalanmasıyla hastalanır ne bedenın sıhhat kazanmasıyla sıhhat kazanır. Ne alil olur ne zayıf, ne zelil olur ne hakir, ne hafifler ne küçülür. Demek isteriz ki, bedendeki bezginlik ruha hiç bir şekilde hâlel getirmez, ruh üzerinde tesir yapmaz, vücut ne kadar da zayıf ve nahif olsa, el ayak ve dil kesilecek olsa, işitme ve görme yetileri bozulsa bile, ruh'ta herhangi bir arıza husule gelmez.

Böylece, ruhun cisimden başka olduğu, bekası cismin bekası ile bağlı olmadığı, bilâkis ceset âleminde büyük bir saltanat sürdüğü, nüfuz ve iktidarı aynaya vuran güneşin feyzi gibi zâhir ve aşikâr olduğu ve nihayet kırılan veya tozlanan ayna gibi güneş ışığından mahrum kaldığı sabit oldu.

LXII

VARLIĞIN KEMALLERİ SONSUZDUR

Bil ki, Varlığın mertebeleri sınırlıdır: Ubudiyet(1) mertebesi, nübüvvet(2) mertebesi, rububiyet(3) mertebesi. Fakat ilâhî ve imkânî kemâllere hudut yoktur. Dikkatle bakacak olur isen, varlığın kemâllerinin sonu olmadığını görürsün; zira daha üstününü tasavvur edemeyeceğin bir varlık bulamazsın. Meselâ, cansızlar âleminde bir yakut, bitki âleminde bir çiçek, hayvan âleminde bir bülbül görmezsin ki daha iyisini tasavvur etmiyesin. Allahın feyzi sonsuz olduğundan insanî kemalât da sonsuzdur. Eğer sonu olsaydı, eşyanın hakikatlerinden bir hakikatin Hak'tan doyunluk derecesine ermesi ve imkânın gereklilik derecesine çıkması kabil olurdu.

Her bir varlığın, sınırını aşamayacağı bir rütbesi vardır; yani, ubudiyet rütbesinde bulunan bir kimse, ne kadar da yükselirse ve ne kadar da kemâller edinse, rububiyet rütbesine mümkün değil, eremez. Bu dünyada cansız bir nesne ne kadar ilerlerse kendi bulunduğu cansızlar âleminde hiç bir vakit neşvünema kuvveti elde etmez. Ve yine, şu çiçek ne kadar da yükselse kendi bulunduğu bitki âleminde duyma kuvvetini elde edemez. Meselâ, şu gümüş maden işitemez, göremez, olsa olsa kendi rütbesi içinde yükselir, mükemmel bir maden olur; büyüme kuvvetini elde edemez, duyma kuvvetini kazanamaz, ruha erişemez; ancak kendi rütbesinde ilerler. Meselâ, Petrus Mesih olmaz, olsa olsa ubudiyet mertebesinde sonsuz olgunluğu elde edebilir. Bunun için her var olan hakikat ilerleme kabiliyetini haizdir. İnsan ruhu bu bedenden ayrıldıktan sonra ebedî hayata kavuşacağına göre, mevcut olan bir şeyde de elbette ilerleme kabiliyeti vardır. Bunun içindir ki ölmüş olan bir insan için ilerleme talebi, gufran talebi, hayır yapma talebi, feyizler istemek talebi caizdir; çünkü varlık ilerleme kabiliyetini haizdir. İşte bundan dolayıdır ki Cemali Mübarek'in münacatlarında ölmüşler için af ve gufran talebi vardır. Bundan başka, mahluk bu dünyada Hak'ka muhtaç olduğu gibi öbür dünyada da muhtaçtır. Daima mahluk muhtaç, Hak ise mutlak ganidir. Bu, ister bu âlemde olsun ister öbür âlemde olsun böyledir. Öbür dünyanın zenginliği Hak'ka yakınlıktır. Bu takdirde,

(1)Kulluk (2)Peygamberlik (3)Rabluk

Allahın dergâhına yakın bulunanların şefaati caizdir ve bu şefaate Hak'kın makbuludur. Fakat öbür dünyadaki şefaate bu dünyadaki şefaate benzemez. Onun başka bir keyfiyeti, başka bir hakikati vardır ki sözle anlatılamaz. Zengin bir kimse ölümlerinde fakirlere ve muhtaçlara yardım edilmesi için malının bir kısmını bırakır ise onun bu emeli olabilir ki Rahmanın Melekûtünde mağfirete nail olmasına ve ilerlemesine sebep teşkil eder. Ve yine, baba ve ana kendi çocuklarının uğrunda çok zahmet ve meşakkât çekerler. Baba ve ananın evlatları uğrunda çektikleri zahmet ve meşakkâtlerin mükâfatını dünyada iken görmeleri nadirdir. Onun için çocuklar baba ve analarının kendileri için çektikleri zahmet ve meşakkât karşılığı olmak üzere hayrat ve bağışta bulunmalı, onlar için Allahtan af ve mağfiret istemelidir. Meselâ, siz babanızın size karşı göstermiş olduğu şefkat ve muhabbete karşı onun ruhu için fakirlere yardımda bulunmalısınız. Tanrının büyük rahmetini istemelisiniz. Günah ve imansızlık içerisinde ölenlerin bile değişmeleri, yani mağfirete mazhar olmaları mümkündür. Bu, Allahın fazlı ile, adaleti ile değil; çünkü fazıl, hak edilmeksizin verilir, adalet ise hak edilene verilir. Biz burada bu kimseler hakkında dua edebildiğimiz gibi, melekût âlemi denilen öbür dünyada da dua etmek kuvvetine malik olacağız. O dünyanın bütün mahlukları Tanrı yaratıkları değil mi? Öyleyse o dünyada da ilerleyebilirler. Burada iken yalvarma sayesinde nur alabildikleri gibi orada da mağfiret talep edebilirler, yalvarıp yakararak nur alabilirler. Burada, insanlar yalvarıp yakarma veya mukaddeslerin duası vasıtasıyla terakki elde edebildikleri gibi öldükten sonra da kendi dua ve niyazları vasıtasıyla terakki elde edebilirler, hele mukaddes mazharların şefaatine nail olurlarsa.

LXIII

İNSANIN ÖBÜR DÜNYADA İLERLEMESİ

Bil ki: Var olan bir şey bir yerde durmaz; yani her şey hareket halindedir. Bir şey ya gelişmekte veya alçalmaktadır. Her şey ya yoktan var oluyor, ya varlıktan yokluğa gidiyor. Meselâ, şu gül ve sümbül bir müddet önce yokluktan varlığa geliyorlardı, şimdi ise varlıktan yokluğa gidiyorlar. Bu harekete, öze ait hareket, yani tabii hareket derler. Varlıktan bu hareket ayrılmaz; çünkü onun zatının gereğidir. Şuna benzer ki, ateşin zatî gereği yakmaktır. Şimdi sabit oldu ki, hareket varlığın gereğidir. Varlık ya yükselmededir veya alçalmaktadır. O halde madem ki ruh ölümden sonra bakidir, muhakkak ya yükselecek ya alçacaktır. Öbür dünyada yükselmemek alçalmanın kendisidir. Fakat ruh kendi rütbesini geçemez. Bu yükselme bir varlığın kendi rütbesi dahilindedir. Meselâ, Petros hakikatının ruhu ne kadar da ilerlese, Mesih'in hakikatının rütbesine yetişemez. Kendi dairesinde terakki eder. Nasıl ki görüyorsun, şu cansız nesne ne kadar ilerlese ilerlesin ancak kendi mertebesinde ilerler. Şu billur parçasını ne kadar ilerletseniz onu göz yapamazsınız. Bu olanaksızdır, mümkün değildir.

Ay ne kadar da ilerlese güneş olamaz; kendine göre en yüksek ve en alçak bir noktası vardır. Havariler ne kadar terakki etseler, Mesih olamazlardı. Evet, kömürün elmas olması mümkündür, fakat hem kömür hem elmas ikiside madendir, her ikisini oluşturan parçalar aynıdır.

LXIV

İNSANIN MAKAMI VE ÖLÜMDEN SONRAKİ İLERLEMELERİ

Kâinata iç göz ile bakılınca, üç türlü varlıktan ibaret olduğunu görürüz. Cemad, nebat, hayvan. Üç cins vardır ve her cins nevilere ayrılır.

İnsan seçkin bir nevidir: çünkü onda bütün cinslerin kemalleri mevcuttur; yani o hem cemad gibi cisim, hem nebat gibi büyüücü, hem hayvan gibi duyucudur. Cemad, nebat ve hayvan kemallerine sahip olan insanda, diğer varlıklarda bulunmayan başka bir kemal vardır: Aklî kemaller. Şu halde, mevcudların en yücesi insandır. İnsan, cisim aleminin sonuncu mertebesinde ve ruhani alemin birinci mertebesinde bulunmaktadır. O, noksanın sonu ve kemalin başlangıcıdır. O, karanlık mertebesinin sonunda ve aydınlık mertebesinin başındadır. Onun için, insan makamı gecenin sonu ve gündüzün başlangıcıdır, demişlerdir. Başka sözle, insan noksanlık mertebelerini kendinde toplayan ve kemal mertebelerine sahip olan bir varlıktır. Onun bir hayvanlık cephesi ve bir meleklik cephesi vardır.

Terbiyeden maksat, meleklik cephesinin hayvanlık cephesine galebesini sağlayacak bir eğitimidir. İnsanda kemalin kendisi demek olan Rahmanî kuvvetler noksanın kendisi demek olan şeytanî kuvvetleri yener ise, o zaman insan, varlıkların en yücesidir; yok eğer şeytanî kuvvetler Rahmanî kuvvetleri yener ise, o zaman insan varlıkların en aşağısı olur. Bunun içindir ki, noksanın sonu ve kemalin başlangıcıdır. Dünyada hiç bir nevi yoktur ki insan nevi arasında olduğu kadar ayrılık, başkalık, uymamazlık ve zıdlık arzetsin. Meselâ, Tanrının nuru insana tecelli eylemiştir: Mesih gibi. Demek insanoğlu ne kadar aziz ve şerif imiş; öbür yandan, taşta toprağa ve ağaca tapmak da insandadır. Bakınız, o ne kadar alçaktır ki cansız taş ve toprağa, dağ ve orman ve ağaç gibi varlık kademelerinin en altında bulunan nesnelere tapıyor. En alçak varlıklar insanın mâbudu olsun: Bundan daha büyük bir zillet olur mu? Ve yine, âlim insanın sıfatı olduğu gibi cahil de onun sıfatıdır, doğruluk da insanın sıfatı, yalancılık da; emanet insanın sıfatı, hiyanet de; adalet de insanın sıfatı, zulüm de; ve saire ve saire. Sözü'n kısısı, bütün kemâller ve faziletler insanın sıfatı olduğu gibi bütün rezaletler de onun sıfatı. İnsan nevine mensup fertler arasındaki farka da bir bakınız. Hazreti Mesih de beşer suretinde idi, Kayafa da. Cemali Mübarek de insan idi, Yahya da, Habil de insan Kabil de. Hazreti Musa da insan idi, Firavun da. Bunun içindir ki, insana Tanrının en büyük ayeti denilmiştir; yani insan tekvin(1) kitabıdır, çünkü kâinatın bütün sırları insandadır. Şimdi, insan eğer gerçek mürebbinin eli altında terbiye görür ise, cevherler cevheri olur, nurlular nuru olur, ruhlar ruhu olur, melekûti ışıkların doğduğu yer olur, rabbanî ilhâmları aksedici olur; bilâkis böyle bir terbiyeden mahrum kalırsa, şeytanî sıfatlara mazhar olur, hayvanî rezaletlerin merkezi olur, zulmet kaynağını teşkil eder. İşte nebilerin gönderilmesindeki hikmet budur. Maksat

(1) yaradılış

insanların terbiyesidir. Bu sayede taş kömürü elmas tanesi olur, meyvasız ağaç aşı tutar ve güzel güzel meyvalar verir. İnsan, insanlığın en yüce mertebesine erişince, kemallerde yükselmeğe başlar. Bu ilerleme rütbede değil, kemaller mertebesindedir; çünkü mertebeler nihayet bulur, Tanrı kemalleri ise sonsuzdur. İster bu maddî vücudda ister bu vücuddan ayrıldıktan sonra, insanın tekâmülü daima kemallerdedir, yoksa rütbede değil. Meselâ, varlıklar kâmil insanda son bulur; kâmil insandan daha yüksek bir varlık yoktur. Fakat insan rütbesine erişen varlık artık kemallerde ilerler, rütbede değil, çünkü kâmil insan rütbesinden daha yüksek bir rütbe yoktur ki insan ona ulaşsın. İnsanın ilerlemesi ancak insanlık mertebesi dahilindedir; çünkü insana ait kemallere sınır yoktur. Meselâ, bir insan, ne kadar alim olsa, ondan daha alimi tasavvur olunabilir. İnsana ait olan kemallere son olmadığına göre, bu dünyayı bıraktıktan sonra da kemallerde ilerleyebilmesi mümkündür.

LXV

KİTAB-I AKDES'DEKİ: "BÜTÜN İYİ İŞLERİ YAPAN DA OLSA YİNE DOĞRU YOLDAN AYRILANLARDAN SAYILIR" AYETİNİN MANASI

Sual : Kitab-ı Akdes'te: " Bütün iyi işleri yapan da olsa yine doğru yoldan ayrılanlardan sayılır" buyrulmaktadır. Bu ayetin manası nedir? Cevap: Bu mübarek ayetten maksat, şudur: Kurtuluş ve muvaffakiyetin temeli Hak'kı tanımaktır. Tanıma hasıl olduktan sonra imanın meyvası olan güzel ameller ikinci derecededir. Tanıma hasıl olmaz ise, insan Hak'tan perdelenir. Hak'tan perdelenme olunca iyi amellerden beklenen sonuç tam oluşmaz. Bu ayetten maksat, Haktan perdelenmiş olan kimselerin iyi işler veya kötü işler yapanlardan olsun hep aynı seviyede olduklarını bildirmektir. Bundan amaç, Tanrıyı tanımının esas, amelin ise ayrıntı olduğudur. Bu böyle olmakla beraber, iyi iş yapan perdelenmişler ile kötü iş yapan ve günahkâr perdelenmişler arasında elbette bir fark vardır; çünkü güzel huylu ve güzel gidişli perdelenmişler Rab'bin mağfiretine lâyıktırlar; kötü huylu ve kötü gidişli günahkâr perdelenmişler Rabbin fazıl ve mevhibetinden mahrumdurlar. Fark buradadır. Şimdi, bu mübarek ayetten maksat, Tanrıyı tanımış olmaksızın sırf iyi işler yapmakla ebedî kurtuluşa ve kalıcı başarıya kavuşmanın ve Rabbin melekûtuna girmenin mümkün olamayacağıdır.

" LXVI

NEFSİ NATIKANIN ÖLÜMDEN SONRA VARLIĞINI NASIL SÜRDÜRDÜĞÜ

Sual: Ruhlar bedenden sıyrılıp kurtulduktan sonra, nefsi natıka varlığını nasıl sürdürür? Tatalım ki, Ruhulkudüsün feyizleri ile desteklenmiş bulunan ruhlar gerçek varlık ve ebedî hayat ile varlıklarını sürdürürler.Fakat perdelenmiş olanların nefsi natıkları varlığını nasıl sürdürürler? Cevap:Bazılarının zannınca,beden asıl olup bizzat mevcuttur;ve ruh ise asıl olmayıp asıl olan bedenle mevcuttur. İşin doğrusu nefsi natıka asıldır ve beden onunla mevcuttur. Ve sonra nefsi natıka yani insan ruhu, bedene girişi nedeniyle mevcut değildir. Yani bedene girmiş değildir,çünkü giriş ve çıkış cisim ile ilgili özelliklerdir; nefsi natıkada ise böyle bir özellik yoktur. Ruh aslında bedende değil idi ki sonradan çıkıp bir yere muhtaç olsun. Gerçekte, ruh bedene, lamba ile ayna arasındaki gibi bir ilişki ile bağlıdır. Ayna temiz ve mükemmel olunca, lambanın ışığı onda yansır; ayna tozlu veya kırık olur ise, ışık görünmez olur. Nefsi natıka, yani insan ruhu, aslında bedene girmiş ve beden ile mevcut bulunmuyordu ki bileşim ayrışınca tutunacağı bir asıla muhtaç olsun. İşin doğrusu, nefsi natıka asıldır ve beden onunla mevcuttur. Nefsi natıkanın şahsiyeti asıldandır, beden ile meydana gelmiş değildir. Olsa olsa denebilir ki, nefsi natıkanın görünüm ve belirtileri bu dünyada kuvvetlenir, ilerler, olgunlaşır veya koyu cahillik içinde kalarak Tanrı ayetlerinden perdelenir ve bu ayetleri görüp anlamaktan mahrum olur.

Sual : Nefsi natıka, yani insanın ruhu, bu ölümlü dünyadan ayrıldıktan sonra hangi vasıtalarla gelişir? Cevap: Toprağa bağlı ceset ile ilgisini kesip ilahi aleme yükselen insan ruhu,ya sırf Allah'ın fazıl ve inayeti vasıtasıyla veya insanların onun affını dilemesi ve hayır dualarıyla veya da onun namına yapılacak büyük hayrat ve iyi işler vasıtasıyla gelişir.

Sual : Henüz buluğa ermeden veya ana rahminden düşerek ölen çocukların hali nedir? Cevap: Bu gibi çocuklar Allahın fazlının gölgesindedirler, onlardan bir günah meydana gelmemiş ve tabiat âleminin kirleriyle kirlenmemiş olduklarından dolayı Allah'ın inayetine mazhar olurlar; Tanrı onlara merhamet gözü ile bakar.

LXVII

EBEDİ HAYAT VE MELEKUTE GİRİŞ

Ebedi hayatı ve melekûte girişi soruyorsunuz. Melekûte, zâhirî deyime göre, gök denir. Fakat bu bir tabir ve benzetiş olup hakikî ve gerçek değildir; çünkü melekût cismanî bir yer değildir. Melekût zaman ve mekândan arıdır, ruhanî cihandır, rahmanî âlemdir, Tanrı saltanatının merkezidir. Melekût cisim ve cismanilikten soyutlanmıştır, insanlık dünyasının kuruntularından arınmıştır, çünkü mekân ile sınırlılık cismin özelliklerindedir, ruhun değil. Zaman ve mekân bedene aittir, akıl ve cana değil. Bakınız: İnsan vücudunun işgal ettiği yer küçük bir yerdir, oturduğu yer ancak iki karış topraktır, bundan fazlasını kaplayamaz. Bununla beraber, insan ruhu ve akli bütün memleketlerde ve hatta bütün şu sonsuz fezada gezip dolaşır, bütün kâinatı kaplar, en yüksek tabakalarda ve sonsuz mesafelerde keşifler yapar. Bunun böyle olabilmesi ruh için mekân olmamasından, ruhun mekânsız olmasındandır. Yer ve gök ruha göre birdir, çünkü her ikisinde de keşifler yapar. Cisim ise mekân ile sınırlanmış olup bunun dışında, olup bitenden habersizdir.

İki türlü hayat vardır: Cismin hayatı, ruhun hayatı. Cismin hayatı, cismanî hayattan ibarettir; ruhun hayatı ise, melekûfî varlıktır. Melekûfî varlık, Tanrı ruhundan feyizlenme ve Ruhulkudüsün üflemesiyle dirilmesidir. Cismanî yaşayışın mevcudiyeti var ise de ruhanî mukaddesler katında sırf yokluktur, salt ölümdür. Meselâ, taş da vardır, insan da vardır. Fakat nerede taşın varlığı ve nerede insanın varlığı. Taş'ın mevcudiyeti var ise de insanın mevcudiyetine nisbetle yoktur. Ebedî yaşayıştan maksat, Ruhulkudüsün feyizleriyle feyizlenmektir; çiçeğin ilkbahar yelllerinden ve kokularından feyiz alması gibi. Bakınız: Çiçeğin önce de bir hayatı vardı, fakat bu hayat cemağî bir hayat idi; fakat ilkbahar gelip de bahar yağmuru yağmağa ve güneş ortalığa ışık ve hararet saçmağa başlayınca, başka bir hayata kavuşmuş ve büyük bir tazelik, yumuşaklık ve hoş koku kazanmıştır. Çiçeğin önceki hayatı sonraki hayatına nisbetle ölümdür. Demek isterim ki, Melekût hayatı ruh hayatıdır, ebedî hayattır, zaman ve mekândan arıdır, mekânı olmayan insan ruhu gibi. İnsan vücudu ne kadar da dikkatle araştırılsa, onda ruh için bir mekân ve mevki bulunmaz; çünkü ruhun aslâ mekanı yoktur, soyuttur. Ruhun bedene ancak ilgisi vardır, güneşin aynaya ilgisi gibi. Güneşin aynada bir yeri yoktur, ancak aynaya ilgisi vardır. Onun gibi de, melekût âlemi göz ile görülebilen, işitici, koklayıcı, tadıcı ve dokunucu hasselerle duyulabilen her şeyden arıdır. İnsanda bulunan ve mevcudiyeti teslim edilen akıl, insanın neresindedir? İnsan vücudu göz, kulak ve saire hasse organları kullanılarak ne kadar da araştırılsa bir şey bulunmaz; halbuki akıl mevcuttur. Şu halde, aklın mekânı yoktur, beyine ilgisi vardır. Melekût de böyledir. Sevginin de yeri yoktur, ancak yüreğe ilgisi vardır. Onun gibi de, melekûtun mekânı yoktur, ama insanla ilişkilidir. Melekûte girmenin yolu Tanrı sevgisidir, feragâttir, takdistir, tenzihtir, sadakâttir, saflıktır, istikamettir, vefadır, fedakârlıktır. Demek şu izahata göre, insan kalıcıdır ve ebediyyen diridir, ancak Tanrıya inananların, Tanrıyı sevenlerin, yakın hasıl eylemiş olanların diriliği iyi bir diriliktir. Yani ebedî denilen diriliktir. Hak'tan perdelenmiş olanlara gelince: Gerçi bunların da hayatı vardır, fakat bunların hayatı karanlıktır ve müminlerin hayatına nisbetle yokluktur. Meselâ, göz de diridir tırnak da; fakat tırnağın diriliği, gözün diriliği yanında hiçtir. Taşın da varlığı vardır, insanın da, fakat taş insanın varlığı yanında yokluktur, vücudu yoktur.

Vakta ki insan ölür ve cismi dağılıp yok olur, taş ve toprak gibi cansız bir şey olur. Şimdi görülüyor ki, cansızın varlığı her ne kadar varlık ise de insan varlığı yanında hiçtir. Onun gibi de, Hak'tan perdelenmiş olan kimseler, gerek bu âlemde ve gerek ölümden sonraki âlemde mevcut iseler de, Tanrı melekûtu çocuklarının mukaddes mevcudiyeti yanında hiçtirler.

LXVIII

KAZA MESELESİ (1)

Sual: Tanrı kitaplarında zikri geçen kaza kaçınılmaz bir şey midir? Kaçınılmaz ise, ondan sakınmada ne faide umulur? Cevap: Kaza iki türdür: kaçınılmaz kaza, askıda olan veya şarta bağlı kaza. Kaçınılmaz kaza, değişmiyene derler; şarta bağlı kaza ise meydana gelmesi mümkün olan kazadır. Meselâ, şu lambada kaçınılmaz olan kaza, yağın yanıp bitmesidir. Bu takdirde onun sönmesi kaçınılmaz bir şeydir, bunun değişmesine imkân yoktur; çünkü kaçınılmaz kazadır. Onun gibi de, insanın vücudunda yaratılmış bir kuvvet mevcuttur. Bu kuvvet yok olup sona erince dağılması zarurîdir. Bu aynen, şu lambadaki yağın yanıp bitmesi üzerine lambanın sönmesi gibidir. Şarta bağlı olan kazaya gelince yağ, henüz bitmemiş iken şiddetli bir rüzgârın lambayı söndürmesine benzer. Bu şarta bağlı bir kazadır. Bu türlü kazadan sakınmak, korunmak, böyle bir kazanın meydana gelmesini gözönünde tutarak ona göre tedbir almak netice ve fayda verir. Lambadaki yağın yanıp bitmesi demek olan kaçınılmaz kaza ise değişmez ve geciktirilemez, mutlaka vuku bulur ve lamba muhakkak söner.

(1)Kaderin meydana gelişi.

LXIX

YILDIZLARIN TESİRİ

Sual :Gökteki yıldızların insan ruhu üzerinde manevî tesiri var mıdır? Cevap: Bazı gök cisimlerinin gerek yer yuvarlağı ve gerekse yeryuvarlağındaki varlıklar üzerine maddî tesir yaptığı apaçık bir gerçektir. Bakınız: Güneş, Hak'kın yardımı ve inayeti ile, yer yuvarlağını ve yer yuvarlağındaki bütün varlıkları terbiye eder. Güneş ışığı ve ısısı olmasaydı, yer yuvarlağındaki varlıkların hiç biri mevcut olmazdı, tamamiyle yok olurdu.

Manevî tesire gelince: Yıldızların insanlar üzerinde manevî tesirleri bulunması, bir parça garip görünür ise de, mesele incelenerek olur ise buna o kadar şaşılmaz. Fakat demek istemiyorum ki, eski müneccimlerce yıldızların hareketlerinden çıkarılan hükümler doğrudur. Çünkü, eski müneccimlerin yıldızlara bakarak çıkardıkları hükümler, Mısır, Asurî, Kildanî kâhinlerinden çıkma, Hind'lilerin evhamlarından ve Yunan, Roma'lı ve diğer yıldız tapanların uydurdukları efsanelerden ibaret idi. Demek istediğim şudur ki, sonsuz kâinat insan vücuduna benzer. Onun bütün parçaları birbirine bağlıdır, muhkem bir surette müteselsildir. Yani, insan vücudunun çeşitli uzuvları, kısımları ve organları arasında nasıl bir iş birliği, uyum ve karşılıklı yardımlaşma var ise, öyle de bu uçsuz bucaksız kâinatın parçaları insan vücudunun aza ve kısımları gibi birbirine bağlı ve birbirinden manen ve cismen etkilenmektedir. Meselâ, göz görür, bütün vücut bundan etkilenir, kulak işitir, bütün organlar bundan duygulanır. Bu meselede şüphe yoktur; çünkü varlık âlemi de diri bir şahıs gibidir.

Şu halde, kâinatın parçaları arasındaki bu bağlılığa göre, arada maddî ve manevî karşılıklı tesirin var olması bir gereksinmedir. Manevî şeylerin maddî şeyler üzerindeki tesirini inkâr eyliyenlere kısa bir misal getirelim: Güzel ses ve makam, tatlı ahenk ve seda havaya ârız olan tabîî bir olaydır; çünkü ses havanın dalgalanmasından ibarettir. Havanın dalgalanmasından kulak siniri müteessir olur ve işitme denilen olay meydana gelir. Şimdi, bakınız: Belirtilerden bir belirti olup hiç sayılan hava dalgalanması insan ruhunu heyecana getiriyor, onun üzerinde derin tesir bırakıyor; insanı ağlatıyor, güldürüyor ve belki de onu tehlikeye düşürecek bir dereceye getiriyor. Bakınız, insan ruhu ile hava dalgalanması arasında ne gibi bir ilişki vardır ki havanın titremesiyle insan bir halden bir hale giriyor, tamamiyle altüst oluyor. Hatta sabır ve kararı elden gidiyor. Bakınız, bu şey ne kadar şaşılacak bir şey, okuyucudan bir şey çıkıp dinleyiciye girmediği halde böyle ruhanî büyük tesirler meydana geliyor. O halde, birbirine bu kadar bağlı varlıklar arasında karşılıklı manevî tesirin mevcut olmaması mümkün değildir. Evvelce de dediğimiz gibi, insan vücudunu teşkil eyliyen kısımlar ve organlar nasıl birbirlerini karşılıklı etkilerler ise, kâinatı teşkil eyliyen kısımlar da birbirlerini karşılıklı etkilerler. Meselâ, göz bakar, kalb etkilenir; kulak işitir, ruh etkilenir; kalb huzur bulur, fikir açılır ve bütün organlar için hoş bir hal husule gelir. Bu ne bağlılık, bu ne ilgililik, madem ki cüz'î varlıklardan birisi olan insanın cismanî organları arasında böyle bir bağlılık ve böyle bir manevî etki ve etkilenme vardır, o halde bu ucu bucağı bulunmaz evrensel varlıklar arasında da hem cismanî hem ruhanî bağlılık mevcuttur. Mevcut kaideler ve şimdiki fenler bu bağlantıların keşfine uygun olmamakla beraber, evrensel varlıklar arasında bu bağlantıların mevcudiyeti açık ve tartışılmazdır. Sözün özü şudur ki, cüzî ve küllî bütün varlıklar, Tanrının yüce hikmeti ile, birbirine bağlı olup birbirleri üzerine karşılıklı tesir ederler. Böyle

olmasaydı, varlığın genel düzeninde ve tüm tertibatında karışıklık ve gevşeklik meydana gelirdi. Kainat pek sağlam bir şekilde birbirine bağlı olduğundan intizamlı, tertipli ve mükemmeldir. Bu mesele araştırılmaya değerdir.

LXX

CEBİR VE İHTİYAR

Sual : İnsanoğlu bütün amellerinden muhtar fail midir? Yoksa ihtiyarsız mecbur mudur? Cevap: Bu mesele ilâhiyatın ana meselelerinden olup çok çapraşıktır. İnşallah başka bir gün öğle yemeği başında başlar, bu mesele hakkında daha uzun boylu konuşuruz.

Şimdilik kısa bir açıklama ile yetinelim:

Öyle şeyler var ki, insanın isteğine bırakılmıştır. Adalet, insaf, zulüm, kötülük ve daha kısa bir ifade ile, iyi ameller ve kötü fiiller bu cümledendir. Böyle işlerde insan iradesinin büyük rolü bulunduğu apaçık görülür. Fakat öyle şeyler de var ki insan bunlara doğuştan bağımlı ve mecburdur. Uyku, ölüm, hastalık, zafiyet, zarar ve ziyan gibi şeyler bu cümledendir. Bu şeyler insanın iradesine bağlı değildir ve bundan dolayı bunlardan sorumlu değildir; çünkü bu şeylere mecburdur. Fakat insanoğlu iyi veya kötü amel ve fiillerde kendi seçimine bırakılmıştır, bunları kendi isteğiyle işler. Meselâ, insan isterse Tanrıyı anmakla meşgul olur, isterse Ondan başkasını düşünmekle vakit geçirir. Olabilir ki gönlünde Tanrı sevgisi ateşi yandırsın, olabilir ki bütün insanları seven bir kimse olsun veya olabilir ki insanoğullarına düşman kesilsin, dünya sevgisiyle dolsun; mümkündür ki âdil olsun veya zalim olsun. Bu ameller ve fiiller insanın kendi elindedir ve bunlardan dolayı sorumludur.

Ama ortada başka bir mesele var: İnsanoğlu sırf aczdır, sırf yoksulluktur. Kuvvet ve kudret Yaratıcı hazretlerine mahsustur. Yükseklik ve alçaklık Kibriya Cenablarının istek ve iradesine bağlıdır. İncil'de yazılı olduğu gibi: "Tanrı, çömlekçi gibi, kıymetli bir kadeh yapar, kıymetsiz bir kap vücuda getirir. Hakir ibriğin: "Beni niçin elden ele dolaşacak değerli bir bardak yapmadın?" diye çömlekçiye itirazda bulunmağa hakkı yoktur." Bu ibareden maksat, insanlar arasında makam başkalığı bulunduğuudur. Varlığın en alt basamağında bulunan cansızın kalkıp "Rabbim: Bana niçin nebat kemalâtı ihsan buyurmadın?" diye itirazda bulunmağa hakkı yoktur. Aynı şekilde, nebatın: "Rabbim: Beni niçin hayvan âleminin kemalâtından mahrum buyurdun?" diye itirazda bulunmağa hakkı yoktur. Aynı şekilde, insanla ilgili kemalâtın kendisinde bulunmadığından ötürü sızlanmak hayvana yaraşmaz. İşin doğrusu, her şey kendi rütbesinde mükemmel olup o rütbe içersinde olgunlaşmaya çalışmalıdır. Alt rütbede bulunanın üstte bulunana mahsus makam ve kemalâta hak ve selâhiyeti yoktur, kendi bulunduğu rütbe içersinde gelişmesi gerekir.

Başka bir nokta daha var: İnsanın hareket ve durgunluğu, yüce Tanrının desteğine bağlıdır. İnsan, Tanrı yardımı olmazsa, iyilik yapmaya da ve kötülük yapmaya da muktedir değildir; Fakat kerem sahibi yüce Tanrı'dan insanın varoluşuna yardım ettiği zaman, hem iyilik hem kötülük yapmağa gücü yeter; ancak yardım kesilince tamamiyle âciz kalır. İşte mukaddes kitaplarda Tanrı destek ve yardımından bahsolunmasının hikmeti budur. Bu münasebetle gemi temsili iyi bir örnek teşkil eder. Gemiye yürüten rüzgâr veya buhar kuvvetidir. Bu kuvvet kesilecek olur ise, gemi yerinden kımıldanamaz olur. Bununla beraber, buhar kuvveti gemiyi gemidekilerin dümeni çevirdiği cihete götürür; gemidekiler doğuya gitmek isterlerse doğuya, batıya gitmek isterlerse batıya gider. Bu gidiş, geminin kendisinden değil, rüzgâr veya buhardandır. Onun gibi de insanın bütün yürüyüşleri ve duruşları hep Tanrı'nın yardımıyla. İyiyi veya kötüyü seçmek insanın kendi elindedir. Ve yine, padişah bir kimseyi şehre vali tayin eder ona yetki gücü verir. Kanunlara göre neyin adalet neyin zulüm olduğunu ona gösterir. Şimdi, eğer bu vali zulümde bulunacak olursa padişahın nüfuz ve iktidarı ile zulümde bulunur; bununla beraber, padişah onun bu zulmünden nefret eder. Eğer vali adaletle yönetirse, yine padişahın nüfuzu ile; padişah onun bu adaletinden memnun ve razıdır.

Maksat, iyiliğin veya kötülüğün insan elinde olduğudur, fakat her ikisi de ancak Tanrı'dan gelen hayat desteğine bağlıdır. Tanrının saltanatı büyüktür ve Hepsî O'nun kudret elinde esirdir. Kul, kendi iradesiyle bir şey yapmağa muktedir değildir. Yaratıcı güçlüdür, kuvvetlidir, varlıklara yardım elini uzatandır. Bu mesele yeteri kadar açıklandı. Selâm üzerinize olsun!

LXXI

İLHAM, KEŞİFLER, RÜYA, RUHLARLA KONUŞMA

Sual : Bazıları ruhani keşiflerde bulunmak, yani ruhlar ile konuşmak iddiasındadırlar. Bu nasıldır?

Cevap: Ruhani keşifler iki türdür. Bir türü sadece kuruntudan ibarettir ki bazı kavimler arasında yaygındır. Öbür türü ise, rüya gibidir ve bu hakikattir. İshaya'nın, Eremya'nın, Yuhanna'nın rüyaları gibi. Bunlar doğrudur. Bakınız, insanın düşünme gücünün iki türlü tasavvuru vardır. Bir türü eğer doğru bir kararla hâriçte gerçeğe ulaşıyorsa doğrudur. Yerinde tedbirler, doğru fikirler, fenni keşifler, yeni endüstriyel buluşlar, bu nevi tasavvurlardan doğar. Öbür türü tasavvurlar ise hep boş fikirler, hayaller, ve kuruntulardır. Bunlardan hiç bir netice ve fayda hasıl olmaz. Bunların asıl ve esası olmayıp evham denizinin dalgaları gibi dalgalanıp çalkalanırlar. Bunlar boş rüyalar gibi gelir geçer.

Aynı şekilde, ruhanî keşifler de iki türdür. Bir türü, nebilerin rüyaları ve seçkinlerin ruhani keşifleridir. Nebilerin gördüğü rüya uykuda görülen rüya değildir, ruhani keşiflerdir. Bunun hakikati vardır. Meselâ, şu kılıkta bir kimse gördüm, şöyle dedim, böyle dedi, diye gördüklerini anlatırlar. Bu gibi rüyalar uyanıklıkta görülen rüyalardır, uykuda görülenler değildir. Bunlar ruhanî keşifler olup rüya adı verilmiştir.

Öbür türü ruhanî keşifler sadece evhamdır. Fakat bu kuruntular öyle meydana gelir ki, bir çok saf kişileri aldatır, doğruymuş gibi görünür. Bunun isbatı şudur ki, ruhun bu şekilde yönlendirilmesinden hiç bir fayda ve netice hasıl olamaz. Bunlar sadece hikâye ve rivayettir.

Bil ki, insanın hakikati eşyanın hakikatini kapsar. İnsan eşyanın hakikatlerini, hassalarını ve sırlarını meydana çıkaracak kabiliyettir. Bütün bu gördüğümüz sanatları, yenilikleri, ilim ve marifetleri hep insanın hakikati keşfetmiştir. Bir zamanlar bütün bu fenler, ilimler, marifetler, güzel sanat eserleri saklı gizli birer sır idiler. Sonra insan bunları birer birer yavaş yavaş meydana çıkardı, görünmeyen sahadan görünen sahaya getirdi. Şimdi, insan hakikatinin eşyayı kapsadığı sabit oldu; Çünkü insan, Avrupa'da olduğu halde Amerika'yı keşfeder, yerde olduğu halde göklerde keşifler yapar; o, sırları açığa çıkarır, varlıkların hakikatini bilir. Hakikate uygun olan bu keşifler rüyalar gibidir ki, bunlar ruhanî idraktır, rahmani ilhamdır, insan ruhlarının birliğidir. Nasıl ki şöyle gördüm, böyle dedim, şöyle işittim deniliyor.

Görüyorsunuz ki, ruhun, göz ve kulak gibi beş hassenin vasıtaları olmaksızın, büyük idrakleri, ruhanî kavrayışları, şuurlu keşifleri vardır. Ruhaneler arasında vehim ve kıyaslamadan uzak bir birlik, zaman ve mekândan arınmış bir birlik vardır. İncil'de yazıldığına göre, Tabor dağında Musa ile İliya İsa'nın yanına geldiler. Bunun cismanî bir buluşma olmayıp ruhanî bir keyfiyet olduğu ve buluşma tabiri ile ifadelendirildiği açıktır.

Diğer nevi, ruh çağırma ve ruh ile konuşmak gibi şeyler kuruntu ve hayalden ibarettir. Bunlar insana doğru imiş gibi gelir. İnsan akıl ve fikri bazan hakikatleri keşfeder ve bu gibi fikir ve keşiflerden eser ve netice husule gelir; bunun asıl ve esası vardır. Fakat, öbür yandan, insanın aklına öyle şeyler gelir ki kuruntu denizinin dalgaları gibidir; bunlardan bir netice meydana gelmez. İnsan bazan rüya görür, bu rüya aynen çıkar. Bazan da görülen rüyadan hiç bir netice zuhura gelmez.

Meselâ, ruhlarla konuşmak ve ilişki kurmak iki türdür. Bir çeşidi sadece evhamdır. Öbür çeşidi, mukaddes kitapta yazılı olduğu veçhile, Yuhanna ve İshayanın rüyaları, Mesih'in Musa ve İliya ile görüşmesi gibi rüyalar gerçektir. Bunlardan akıllarda ve fikirlerde şaşılacak eserler meydana gelir, kalplerin cezbedilmesine sebep olur.

LXXII

RUHANI VASITALARLA ŞİFA

Sual : Bazı kimseler hastaya ruhanî vasıtalarla, yani ilaç kullanmaksızın, şifa veriyorlar. Bu nasıl olur? Cevap: Bunun nasıl olduğu bundan önce uzun boylu anlatılmıştır. İyi dikkat etmediniz ise, yine söyleyeyim: Bu defa iyi dikkat ediniz.

Bil ki: İlâç kullanılmaksızın, hastaların tedavisi ve şifası dört suretle olur. Bunlardan ikisinin sebebi maddî, öbür ikisinin sebebi ruhanîdir. Maddî olanların birincisi, insanlar arasında hem sağlığın hem hastalığın bulaşıcı olduğu esasına dayanır. Şu kadar var ki, hastalığın bulaşması şiddetli ve süratlidir, sağlığın bulaşması ise son derece hafiftir. İki cisim birbirine dokununca, birindeki mikropların bir kısmı öbürüne geçer. Hastalık bir vücuttan başka bir vücuda sürat ve şiddet ile bulaştığı gibi sıhhatli bir kimsenin aşırı sıhhatide çok hafif bir hastalığın hafiflemesine sebep olabilir. Demek isteriz ki, hastalığın bulaşması şiddetli ve tesiri süratlidir. Sıhhatin bulaşması ise çok ağır ve tesiri azdır, bunun için çok hafif hastalıklarda cüzî bir tesiri görülür; sıhhatli bir vücudun şiddetli kuvveti hasta bir vücuttaki rahatsızlığa galip gelerek sıhhat meydana gelir. Bu, iki türlü maddî tedavi usulünden birincisidir.

İkinci usule gelince: Bu, miknatis kuvvetidir. Bir vücuttaki miknatis kuvveti başka bir vücuda tesir eyliyerek şifa husule getirmesi mümkündür. Bunun da tesiri hafiftir. Olabilir ki bir kimse elini bir kimsenin başına veya hastanın kalbi üzerine koysun ve hasta bundan faydalansın ; çünkü miknatisin tesiri ve hastanın ruhen etkilenmesi neticesinde hastalık yavaş yavaş yok olur. Bu nevi tesir de çok zayıf ve hafiftir.

Manevî olan diğer iki tedavi usulünde şifa vasıtası ruhanî kuvvettir: Bunda sağlam vücutlu bir kimse hastalıklı bir kimseye bütün kuvveti ile yönelir; hasta da sağlığı yerinde olan kimsenin ruhanî kuvveti sayesinde kendisi için sıhhat hasil olacağı inancıyla bütün kuvvetini sarfeyliyerek şifa bekler; bu şekilde sıhhatli kimse ile hasta arasında tam bir kalpten kalbe ilişki hasil olur; sıhhatli kimse bütün çabasını hastanın iyi olmasına sarfeder ve hasta dahi iyi olacağına kesin kanaat taşır; bu ruhî tesir ve etki neticesinde sinirlerde bir heyecan husule gelir; bu etki ve heyecan sebebiyle hasta şifa bulur. Buna bir misâl getirelim: Bir hastanın son derece arzuladığı bir şey vardır; arzuladığı şeyin meydana geldiği birdenbire kendisine müjdelendir; bu müjde hastanın sinirlerinde bir heyecan doğurur; bu heyecan neticesinde hastalık kaybolur.

Bunun aksi de vakidir: Birdenbire korkunç bir hadise vukua gelir, sağlığı yerinde olan bir kimse bu haberden heyecanlanır, derhal hastalanır. Bu adamın ansızın hastalanması maddî bir şey yönünden değildir; çünkü o bir şey yeyip içmemiş veya ona bir şey verilmemiştir. Hastalığın sebebi doğrudan doğruya sırf onun sinirlerinde hasil olan heyecandır. Onun gibi de, hastanın son derece arzuladığı şeyin husule geldiği müjdesi onu birdenbire heyecanlandırır ve bu heyecan neticesinde iyileşir. Hulâsa, ruhanî bir doktor ile hastası arasında tam ve mükemmel bir irtibat olunca, doktor bütün manevî kuvvetini hasta üzerinde toplar ve hasta da bütün varlığıyla doktora yönelerek iyileşmesini beklerse, aradaki bu bağıllık hastada bir heyecan husule getirir ve bu heyecandan şifa hasil olur. Ama bütün bunların tesiri bir dereceye kadardır, daima değil. Meselâ, şiddetli bir hastalığa tutulmuş olan veya yaralanmış olan bir kimsenin hastalığı bu vasıtalarla geçmediği gibi yaralının yarası da onulmaz; yani bu vasıtaların şiddetli hastalıklarda, bünye yardım etmedikçe, tesiri olmaz. Kuvvetli bünye, çok kere, hastalığı defeyler. Bu, üçüncü türüsüdür.

Dördüncü türüsüne gelince: Bunda şifa Ruhulkudüs vasıtasıyla meydana gelir. Bu türlü şifa temasa, görmeye ve hatta orada bulunmaya bile bağlı değildir. Bu hiç bir şart ile bağlı değildir. Hastalık ister hafif ister ağır olsun, ister iki vücut arasında temas olsun ister olmasın, ister hasta ile doktor arasında ilişki bulunsun ister bulunmasın, hasta orada hazır olsun veya olmasın, Ruhulkudüs vasıtasıyla şifa husule gelir.

LXXIII

MADDİ VASITALARLA TEDAVİ

Manevî kuvvetlerle hasta tedavisi kabil olduğu tıbbi konularda ve ruhanî tedavî bahsinde açıklandı. Şimdi de maddî tedaviden bahsedelim.

Tıp henüz çocukluk çağındadır, bülûğa ermemiştir. Bülûğa erince, kokusundan ve tadından iğrenilmeyen şeylerle tedavi yapılacaktır. Yani tedavi, tadı hoş ve kokusu güzel meyvalarla gıdalarla ve nebatlarla yapılacaktır. Vücutta hastalığın sebebi ya cismanî maddelerdir ya sinirlere yapılan etki ve heyecandır.

Hastalıkların asıl sebebini teşkil eyliyen cismanî maddeleri ele alalım. İnsanın vücudu çeşitli unsurlardan meydana gelmiştir. Bu unsurlar dengelidir. İnsan, bu denge var oldukça, hastalıktan korunmuştur. İnsan tabiatının dengesine eksen olan asıl ölçüler bozulunca, sağlık bozulur, hastalık baş gösterir. Meselâ, vücudu terkip eyliyen unsurlardan birisi azalır başka bir unsur artmak suretiyle denge

bozulur ve bunun üzerine hastalık gelir. Meselâ, denge hasıl olmak için vücutta bir unsurdan bin gram ve başka bir unsurdan beş gram bulunması lazım gelirken, bin gram bulunması gereken unsur yedi yüz grama iner ve beş gram bulunması gereken unsur fazlaşır. Bunun üzerine denge ölçüsü bozulur ve hastalık baş gösterir. İlâç ve tedavi sayesinde denge tekrar sağlanınca, hastalık savulmuş olur. Meselâ, vucutta şeker miktarı çoğalınca sıhhat bozulur. Bunun üzerine doktor şeker ve nişastalı yemekleri yasak eder, şeker unsuru azalır, denge husule gelir ve hastalık da yok olur gider. Vücuttaki unsurlarda denge iki suretle husule gelir: İlâç ile, yiyecek ile. İnsan tabiatı denge bulunca, hastalık giderilir, çünkü insanda mevcut olan bütün unsurlar nebatta da mevcuttur. Bunun için, insanın vücudunu meydana getiren unsurlardan birisi eksilince, bu eksilen unsurdan fazla miktarı içeren yiyecekler yenir. Bu suretle denge husule gelir ve hasta iyi olur.

Maksat, unsurlar arasında dengenin sağlanması olduğuna göre, bu ya ilâç veya gıda ile elde edilir. İnsana gelen hastalıklar ekseriya hayvana da arız olur; fakat hayvan ilâç kullanmak suretiyle tedavi olmaz. Hayvanın doktoru kırlarda ve dağlarda tatma ve koklama kuvvetidir. Hasta hayvan kır bitkilerini koklar, kokusu ve tadı hoşuna gidenleri yer ve şifa bulur. Onun şifa bulmasının sebebi budur. Meselâ, hayvanın mizacında şeker unsuru azalınca, tatlıya karşı iştahı artar; bunun üzerine şekerli nebatlar yer; onu buna sevkeyliyen, böyle yapmağa iten, tabiatıdır; tadından ve kokusundan hoşlandığı otları yer, şeker unsuru ziyadeleşir ve neticede sıhhat bulur. Demek ki yiyeceklerle gıdalarla ve meyvalarla tedavi mümkündür. Fakat tıp henüz gelişmemiştir, onun için henüz iyi anlaşılmamış bulunuyor. Tıp gelişince, yiyeceklerle, gıdalarla, meyvalarla, güzel kokulu bitkilerle, muhtelif sıcak ve soğuk sularla ve bunların dereceleriyle tedavi yapılacaktır.

Kısa söyledik. İnşallah başka bir münasebetle daha geniş izah ederiz.

BEŞİNCİ KISIM

MÜTEFERRİK KONULAR

LXXIV

VARLIKTA ŞER BULUNMADIĞININ BEYANI

Bu meselenin hakikatini izah etmek çok zordur.

Bil ki: Varlıklar iki türdür: Cismanî, ruhanî veya mahsus yani hissedilen, makul yani akılla kavranan. Başka bir sözle, bir kısım varlıklar duyularımızla anlaşılır. Diğer bir kısım varlıklar ise duyularımızla anlaşılmaz. Duyularımızla anlaşılmayan bu sonrakilere akılla kavrananlar denir. Hissedilen demek, insanın beş dış duyusundan biriyle idrak edebildiğidir. Gözün gördüğü şeyler bu cümledendir. Buna hissedilen derler. Akılla kavranan ise, dış varlığı bulunmayıp ancak akıl ile idrak edilebilendir. Aklın kendisi bu cümledendir. Aklın dışta bir varlığı yoktur. İnsana mahsus bütün huy ve sıfatların da varlığı aklî varlık olup hissî değildir; yani sıfatlar akla uygun hakikatler olup hissedilen değildirler. Velhasıl, insana mahsus güzel sıfatlar ve kemaller gibi makul hakikatler hep sırf iyiliğin varlığıdır; şer ise onların yokluğudur. Mesela bilgisizlik ilmin yokluğudur. Unutma anmanın yokluğudur, yeteneksizlik yeteneğin yokluğudur. Bunlar yokluklardır, varlığı olmayan şeyler yokluktur. Hissedilen hakikatler de sırf iyiliktir, şer bunların yokluğudur; yani körlük görmenin yokluğudur, sağlıklı iştmenin yokluğudur, fakirlik zenginliğin yokluğudur, ölüm dirimin yokluğudur, arıklık güçlülüğün yokluğudur. Burada hatıra bir şüphe gelir: Akrebin ve yılanın zehri var, bu bir şer midir? İyilik midir? Bu, mevcut olan bir şeydir. Evet, akrep şerdir, ama bize göre. Yılan şerdir, ama bize göre. Onlar kendilerine göre şer değildir. İğne onların müdafaa silâhıdır, onunla düşman bildiklerini sokarak korunurlar. Onlardaki zehir unsuru ile bizdeki unsur uyuşmadığından, yani unsurumuz ile unsurları arasında ziddiyet bulunduğundan, şerdir. Birbirlerine nisbetle şer iseler de gerçekte iyiliktir.

Sözün kısası, bir şeyin başka bir şeye nisbetle şer olması mümkündür, fakat özünün gereğinde şer değildir.

Şu halde varlıkta şer bulunmadığı sabit oldu. Tanrı her ne yaratmış ise, iyi yaratmıştır; şer denilen şey yokluklara aittir. Meselâ, ölüm hayatın yokluğudur, hayatın sürmemesi ölümdür. Karanlık aydınlığın yokluğudur, aydınlık olmayınca karanlıktır. Işık, var olan bir şeydir, karanlık ise var olan bir şey değildir, yokluktur. Zenginlik var olan bir şeydir, yoksulluk ise var olan bir şey değildir. Şu halde malum oldu ki, bütün şerler yokluğa aittir. İyilik, varlığı olan bir şeydir; şer ise yoklukla ilgili bir şeydir.

LXXV

İKİ TÜRLÜ AZAP

Bil ki: Azap iki türüdür: İnce azap, kaba azap. Meselâ, cehaletin kendisi bir azaptır, ama ince azap. Haktan gafletin kendisi bir azaptır, yalanın kendisi bir azaptır, zulüm azaptır, hiyanet azaptır, bütün eksiklikler azaptır. Olsa olsa bunlara ince azap denir. Şuuru olan bir kimse için öldürülmek hata işlemekten, dili kesilmek yalan söylemekten veya kara çalmaktan daha iyidir. Azabın diğer türüsü kaba azaptır. Mücazattır, hapistir, dövülmedir, kovulmadır, sürülmedir. Fakat Tanrıya inananlar katında Hak'tan perdelenmek gibi azap olmaz.

LXXVI

ALLAHIN ADALET VE RAHMETİ

Bil ki: Adalet her hak sahibine hakkını vermektir. Meselâ, sabahtan akşama kadar çalışan bir işçiye ücretinin verilmesi adalet iktisazındandır. Fazıl ise, bir kimseye çalışıp zahmet çekmemiş olduğu halde lütuf gösterilmesidir. Meselâ, siz bir zahmete katlanmamış olan bir fakire atıye ve sadaka veriyorsunuz. Bu fakir sizin için bir iş görmemiştir ki istihkakı olsun. Bu, fazıldır. Hazreti Mesih kendini öldürenler için mağfiret talep eylemiştir. Buna fazıl derler. Ama, şeylerin iyiliği veya kötülüğü meselesi ya akla uygun veya kurallara bağlıdır. Meselâ Yahudiler, kurallara bağlı olduğuna inanırlar. Onlara göre, Tevrat'ta yazılı hükümlerin hepsi akla uygun olmayıp mecburîdir ve kurallara bağlıdır. Meselâ diyorlar ki: Et ile yağın birleşmesinin caiz olmadığı Tevrat ahkâmındandır; çünkü bu ``taf' olur. İbranicede ``taf' pis, ``kaşer"temiz demektir. Bunun akla uygun olmayıp kurallara bağlı olduğunu söylerler. İlahiyatçılar ise eşyanın iyiliği ve kötülüğü hem akla uygun hem kurallara uygundur derler. Binaenaleyh adam öldürmenin, hırsızlığın, hainliğin, yalancılığın, zulüm ve nifakın yasaklığı akla uygundur. Adam öldürmenin, hırsızlığın, hiyanetin, yalancılığın, zulüm ve nifakın kötü ve çirkin şeyler olduğunu her akıl idrak eder; çünkü bir kimseye bir diken batıracak olsan feryadı basar, inler durur. Şu halde adam öldürmenin aklen çirkin ve kötü bir şey olduğunu anlar. Şimdi böyle bir hareketin faili -Peygamber öğütü kendine erişmiş olsun veya olmasınmesuldür; çünkü akıl bu fiilin kötülüğünü idrak eder. Bu gibi kimseler, böyle çirkin işleri işleyince muhakkak eleştirilirler. Fakat Peygamber buyrukları erişmemiş ve o yerde Tanrı öğretilerine göre hareket edilmiyor ise, meselâ, Mesih'in cefaya karşı vefa gösteriniz emrini bir kimse duymamış ise bu takdirde bu kimsenin tabiat iktizasına göre davranarak kendisine eziyet eylesene kendisinin de eziyet eylemesi dinen mazur görülür; çünkü Tanrı emri ona duyurulmamıştır. Böyle bir kimsenin lütuf ve inayete hakkı olmamakla beraber, Tanrı kendi erdemliliği ile muamele edip onu affeder. Çünkü intikam akla göre kötü bir şeydir. İntikamdan intikam alan bir fayda elde etmez. Meselâ, bir kimse başka bir kimseye bir tokat atar ve tokatı yiyen kimse de intikam için kalkıp o tokatı atana bir tokat atar ise, bundan ona ne gibi bir fayda gelir? Yarasına merhem mi sürülür? Derdine derman mı bulur? Estağfurullah, gerçekte her iki fiil de birdir, her ikisi de eziyettir. Yalnız birinin önce öbürünün sonra olma farkı var. Binaenaleyh eğer tokatlanan kimse bağışlar ve hatta bilakis iyi muamele eyleirse, iyi yapmış olur. Dövülen bağışlamalı, ama cemiyet dövene ceza vermeli, oç almamalıdır. Kısas, saldıranın defedilmesi içindir. Kısas zulüm ve düşmanlığa karşı çıkmaktır, bu saldırı düşünenlere bir ihtardır; ama tokatlanan kimse affeder ve hatta daha ileri giderek, tokatlıyana iyilikte bulunur ise, güzel bir iş yapmış olur.

LXXVII

SUÇLU CEZALANDIRILMALI MI YOKSA AF MI EDİLMELİ ?

Sual : Suçlu cezaya mı müstahaktır yoksa bağışlamaya ve göz kapamaya mı? Cevap: İki türlü cezaî sonuç vardır: İntikam, kısas. İnsanın intikam hakkı yoktur; suçlu hakkında kısas icrası toplumun hakkıdır. Kısas durdurmak ve savmak içindir. Bir başkasının aynı suçu işlemeğe cesaret eylememesidir. Kısas intikam değildir. İnsan haklarını savunmaktır; çünkü intikam, misillemeden ileri gelen bir yürek soğutması olup caiz değildir. İnsanın intikam hakkı yoktur. Bununla beraber, suçlular büsbütün muaf olurlar ise, dünyanın düzeni bozulur; onun için kısas toplumun zarurî bir gereğidir. Tecavüze uğrayan bir kimsenin oç almağa hakkı yoktur, bağışlayıp göz yumması gerektir. Böyle bir karşılık insanlığa yaraşır bir harekettir. Fakat kamu zulüm eyleyenler, adam öldürenler ve onu bunu dövenleri cezalandırmalıdır ki başkalarının suç işlemesine mâni olunsun.

Bu işin kesin hal çaresi terbiyedir. İnsanları öyle terbiye eylemeli ki esasen suç işlenmesin. Bir topluluğun bu şekilde yetiştirilmesi mümkündür. Böyle yetişmiş olanlar katında suçun kendisi en büyük ceza ve kısastır. Bu takdirde suç işlenmez ki ceza verilsin.

Öyle bir şey söyleyelim ki varlık âleminde yapılması mümkün olsun. Bir çok yüksek düşünceler ve tahayyüller vardır, fakat bunların uygulaması ve yapılması olanağı yoktur. Binaenaleyh yapılması mümkün olacak bir şey söylemeliyiz. Meselâ, bir kimse bir kimseye zulüm ve saldırıda bulunur ve zulüm ve saldırıya uğrayan kimse aynı şekilde karşılık verir ise, bu bir intikam olur. Bu, fena bir şeydir, çünkü Ahmet Mehmet'in oğlunu öldürür ise, Mehmet'in de Ahmet'in oğlunu öldürmeğe hakkı yoktur. Mehmet'in bu hareketi intikam olur ki bu da çok kötü bir şeydir.

Mehmet'den beklenen, aksi muamelede bulunup Ahmet'i affeylemek ve hatta mümkünse saldırgana yardım etmektir. İnsana yaraşan da budur. Çünkü intikamdan ona ne fayda gelebilir? Her iki harekette aynidir; kötü ise her ikisi de kötüdür; olsa olsa biri önce öbürü sonradır.

Ama toplumun korunma ve savunma hakkı vardır; zira kamunun nefreti yoktur, adam öldürüne bir düşmanlığı yoktur. Yoplum, ancak başkalarını korumak için katili hapseder veya cezalandırır ; maksat intikam değil, başkalarını korumaktır. Maksat cezalandırmadır. Cezalandırma sayesinde ki kamu mahfuz kalır. Aksi hal vaki olacak olursa, yani hem ölenin akrabaları hem kamu misilleme yapmıyarak suçluyu affeyleyecek olursa, cinayet erbabı bundan cesaret alarak saldırıda bulunur; her an bir öldürme olayı ile karşılaşılır; caniler kurt gibi Tanrı kuzularını parçalar. Kamunun cezalandırmada fena bir niyeti yoktur, kinden uzaktır, yürek soğutmak arzusunda değildir; onun cezalandırmaktan amacı başkalarını korumak, bir başkasının böyle çirkin bir harekette bulunmasını önlemektir. Hazreti Mesih'in: ``Sağ yanağına vuracak olana sol yanağını da çevir" buyurmasından maksat, halkın terbiyesidir; yoksa sürüye bir kurt girerek bütün koyunları parçalamak isteyince ona yardım ediniz, demek değildir. Hazreti Mesih, böyle bir kurdun sürüye girerek koyunları parçalamak istediğini görse, bizzat kendisi o kurdu bundan meneylerdi.

Bağışlama Rahmanın bir sıfatı olduğu gibi adalet de Rububiyetin sıfatlarından. Varlık çadırı adalet direği üzerinde durur, af direği üzerinde değil; beşerin bekası adalet ile, af ile değil. Meselâ, bütün memleketlerde af kanunu tatbik edilse, az zamanda dünya altüst olur; insan hayatı sona erer. Avrupa hükümetleri meşhur Atillâ'ya karşı durmasalardı, tek bir adam bırakmazdı. Bazı insanlar kan içici kurtturlar; bunlar ortada kısas olmadığını görseler, sırf zevk için adam öldürürler. İranlı zalimin biri sırf gülmek için kendi hocasını öldürmüştür. Abbasî halifelerinden meşhur Mütevekkil, vezirlerini, nâzırlarını ve mutemetlerini yanına topluyarak bir kutu dolusu akrebi ortalığa saçtırır, kimsenin yerinden kıyıdamamasını emreder, akrep soktukça kahkaha salıverirdi. Hasılı, toplumun sağlamlığı af ile olmayıp adalet ile. Şu halde Hazreti Mesih'in saldırganın saldırısına af ve müsamaha ile karşılık verilmesi hakkındaki sözden maksat: ``Başka milletler üzerinize saldırıp evinizi barkınızı ateşe vermek, mallarınızı yağma edip çoluk çocuğunuza tecavüzde bulunmak ve ırza geçmek isteyince, siz bu zalim askerlere teslim olunuz; diledikleri zulmü ve düşmanlığı rahat rahat yapsınlar" demek değildir. Hayır, Hazreti Mesih'in demek istediği iki şahıs arasındaki hususî muameledir; şöyle ki, bir kimse bir kimseye saldırınca, saldırıya uğrayan kimsenin affeylemesi lüzumdur. Saldırıya uğrayana düşen vazife budur, topluma düşen vazife ise insan haklarının müdafasıdır. Meselâ, bir kimse benim şahsıma saldırarak eziyet eder ve beni yüreğimden yaralayacak olur ise, ben ona aslâ karşılık vermem, bilâkis affederim; fakat bir kimse şu Seyyid Menşadi'ye saldıracak olur ise, saldırganın saldırısına mani olur ve onu defederim. Zalimin zulmüne karşılıkta bulunmamak görünüşte

merhamet ise de, Menşadi Cenapları hakkında zulümdür. Şu anda vahşi bir çöl Arabı buraya gelerek kılıcıyla senin üzerine saldırsa, seni yaralamak ve öldürmek istese, tabî ona mani olurum. Seni onun eline bırakacak olursam bu bir adalet değil, zulüm olur. Bu adam sana değil de bana sataşsa ben onu affederim.

Başka bir şey daha kaldı: Kamu suçluları yola getirmek için durmadan gece gündüz kanunlar koymakta, cezalar tertip eylemekte, ceza araç ve gereçleri tedarik etmekte, ceza evleri hazırlamakta, zincir ve tomruk yapmakta, sürgün ve ağır iş işleri vücutta getirmektedir. Halbuki, bu tedbirler ahlâk ve huyları islâh etmez, bilâkis daha çok bozar. Kamu böyle yapacağına gece gündüz var kuvvetiyle insanların terbiyesine, günden güne yükselmesine, ilim ve beceride ilerlemesine, erdemlik kazanmasına, iyi huylar edinmesine ve yırtıcılıktan kurtulmasına çalışsa daha iyi etmiş olur. Suç işlenmemesinin çaresi budur. Şimdi ise kamu ceza kanunlarını sertleştirmek ve ceza araçlarını artırmakla meşguldür. Evet, kamu, terbiyeye ehemmiyet verecek yerde, işkence ve idam vasıtaları vücutta getirip hapis ve sürgün yerleri tedarik eyliyerek suç işlenmesini beklemektedir. Bu çok fena bir tesir yapmaktadır; halbuki böyle yapacak yerde, günden güne ilim ve fennin ilerlemesine idrakin artmasına, duyguların incelenmesine, ahlâkın düzeltilmesine, âdaletin güzelleşmesine velhasıl her sahada gelişmenin sağlanmasına çalışılırsa, o zaman suç vukubulmaz. Medenî kavimler, yani doğru dürüst medenî bir terbiye görmüş olan milletler, arasında nisbeten az suç işlenmekte olduğu tecrübe ile sabittir. Gerçek medeniyet, ilâhî medeniyettir: Maddî ve manevî kemalleri kendilerinde toplamış olanların medeniyeti gibi, suçun meydana gelmesine sebep cehalet olduğuna göre, ilim ve erdemlilik ne derece ilerlerse suç da o nisbette azalır. Bakızın, Afrika vahşileri arasında ne kadar çok öldürme olayı meydana gelmektedir; o derece ki birbirlerini öldürüp etlerini yer ve kanlarını içerler. İsviçre'de niçin böyle barbarca olaylar görülüyor? Sebebi açıktır: Terbiye ve erdemlilik. Şimdi toplum, suç işliyenleri şiddetle cezalandırıp amansız bir ceza usulünün tatbikini düşünecek yerde suçun işlenmemesini sağlayacak önlemler düşünmelidir.

LXXVIII

GREV

Grev meselesini sordunuz. Bu meselede büyük zorluklar çıkmış ve çıkmaktadır. Bu zorlukları iki şey doğurmaktadır. Birisi fabrika sahiplerinin ve iş verenlerin fazla kazanç hırsı ve açgözlülüğü, ikincisi işçilerin taşkınlığı, tamahı ve dikbaşlılığıdır. Bunun her ikisine çare aramak gerektir.

Fakat, bu zorlukların asıl sebebi, şimdiki medeniyetin tabî kanunlarıdır; çünkü bu kanunlar neticesinde servet belirli bir zümrenin elinde toplanırken halk kütleleri aç, çıplak ve yersiz yurtsuz kalıyor. Bu, adalete, mürüvvete ve insafa aykırı olup zulmün kendisidir. Rahman Hazretlerinin rızasına aykırıdır.

Bu farklılık insan nevine mahsustur. Diğer varlıklarda, yani hayvanlar arasında, hemen hemen bir adalet ve eşitlik mevcuttur. Meselâ, kırlarda otlayan bir koyun sürüsü veya geyik topluluğu içerisinde eşitlik vardır. Kırlarda, dağlarda bağ ve bostanlarda dolaşan kuşlar arasında da böyledir; her hangi nevi hayvanlar arasında hemen hemen eşitlik bulunur; geçim hususunda aralarında o kadar farklılık görülmez; onun için çok rahattırlar, saadet içerisinde yaşayıp giderler.

İnsanoğulları arasında bunun tersi gözlenir. İnsanoğulları arasında büyük bir zulüm ve insafsızlık vardır. Bakıyorsunuz şurada bir adam bir hazine biriktirmiş, bir ülkeyi kendine malikâne yapmış, külliyetli servet elde etmiş, sel gibi akan menfaat ve gelir sağlamış; öte yandan ise yüzbinlerce zavallı aç, susuz, sefil ve perişan. Arada eşitlik ve fedakârlık yok. Görüyoruz ki bu yüzden kamu asayiş ve saadeti bozulmuş ve insanlığın rahatı kalmamıştır. O derece ki geniş bir topluluk kısır bir yaşayışa mahkûm bulunuyor. Nasıl mahkûm bulunmasın ki: Servet, izzet, ticaret ve sanat belli bir zümre elinde bulunmakta, geriye kalanlar ise sonsuz zahmet ve meşakkatin ağır yükü altında ezilmekte ve her türlü rahat, asayiş ve faydadan mahrum kalmaktadır.

Binaenaleyh, sayılı ellerde aşırı servet toplanmasını önliyecek ve aynı zamanda sayısı milyonlara varan yoksul kütlenin zarurî ihtiyaçlarını karşılayacak nizam ve kanunlar konmalıdır; böyle yapılırsa bir dereceye kadar denge kurulmuş olur.

Fakat tam eşitlik te mümkün değildir. Servette, izzette, ticarete, ziraatte ve sanatta eşitlik, kamu düzeninin bozulmasına, geçim karışıklığına, saadetsizliğe yol açar ve neticede toplumsal hercümerc husule

gelir. Çünkü hakedilmemiş eşitlik de sakıncalıdır. Binaenaleyh, daha iyisi orta bir yoldur. Orta yol, lüzumsuz aşırı servetin bazı ellerde toplanmasını önleyecek ve aynı zamanda halkın zarurî ihtiyacını karşılayacak bir takım kanun ve nizamların konulması ile meydana gelir. Meselâ, fabrika ve atölye sahipleri her gün çok miktarda kazanç elde ederken buralarda çalışan zavallı işçiler geçimlerini temin edecek kadar gündelik alamamaktadırlar. Bu, büyük bir haksızlıktır. İnsaf sahibi insanlar tabii bunu hoş görmezler. Şu halde yeniden konacak kanun ve nizam hükümleri gereğince, ya işçi işverenden gündelik almakla beraber işyerinin kapasitesine göre kârın dörtte bir veya beşte birine ortak olur veya işçi iş yerinin kazancını işveren ile birlikte makul bir tarzda paylaşır. Yani sermaye ve idare iş verenden, iş ve çalışma işçiden olur. Başka bir hal çaresi, işçinin ortalama bir geçime yetecek kadar gündelik alarak çalışmayacak derecede hastalandığı veya sakatlandığı takdirde işyeri gelirinden yeteri kadar faydalanmasıdır. Yine başka bir hal şekli, işçinin kanaatkâr davranarak ilerdeki ihtiyacını karşılayan bir tasarrufta bulunmasına müsaade verecek ölçüde bir yevmiye almasıdır. Böyle olunca, ne fabrika sahibi her gün kendisine hiç bir veçhile faydası dokunmayacak büyük kazançlar temin eder (çünkü servet makul bir sınırı aşınca sahibine ağır bir yük teşkil eder, böyle bir servet sahibi aşırı serveti idare edemez olur ve sonunda insanın tabii kuvvetleri bozulup yok olur) ve ne de işçi aşırı sıkıntı ve yorgunluktan bitkin bir hale düşerek ömrünün son yıllarını ihtiyaç ve sefalet içerisinde geçirmek zorunda kalır. Görülüyor ki halkın ihtiyacı karşısında servetin belirli bir kesimin tekelinde kalması zulüm ve haksızlıktır.

Aynı zamanda, tam bir eşitlik insan nevinin yaşayışını, rahat ve düzenini, huzur ve güvenliğini bozar. Şu halde, ölçülü olmak en iyisidir. Ölçülü olmaktan maksat zenginlerin servet edinmekte ortalama hakkı gözetip fakirleri ve ihtiyaç sahibini daima göz önünde bulundurmalarıdır. Bu, işçinin belirli bir gündelik alması ile beraber fabrika genel kazancından da bir pay almasıyla mümkün olur. Hasılı, fabrika sahipleriyle bütün işçilerin karşılıklı haklarını içeren bir kanun düzenlenmelidir. Bu kanun fabrika sahiplerinin ölçülü bir kazanç sağlamalarına imkân vermeli ve aynı zamanda işçilerin muhtaç olduğu geçim vasıtalarını temin edip geleceklerini üstlenmelidir. Yine böyle bir kanun, işçinin aczi, sakatlanması, ihtiyarlaması, kuvvetten düşmesi veya vefat edip geride küçük çocuk bırakması hallerinde ihtiyaç ve sefalet düşmemesini içeren hükümleri de kapsamalıdır. Bu gibi hallerde fabrika kazancından bu gibilere az bir geçim yardımı yapılmalıdır.

İşçilerin de taşkınlık gösterip karşı gelmemeleri, haklarından fazlasını istememeleri, grev yapmağa kalkışmamaları, uysal davranmaları ve aşırı ücret talebinde bulunmamaları lazımdır. İki tarafın karşılıklı ölçülü hakları, adalet ve hakkaniyet prensibi içerisinde resmen belirtilmeli ve saptanmalıdır. Bu suretle belirtilen ve saptanan hakları hangi taraf bozarsa, muhakeme neticesinde hüküm giyip yürütme kuvveti vasıtasıyla cezalandırılmalıdır. Böyle yapılırsa, işler yolunda gider ve güçlükler kalkar.

Adalet ve hükümet makamlarının işçi ile iş veren arasında meydana gelen anlaşmazlıklara karışması yasaldır. Fabrika sahipleri ile fabrika işçileri arasındaki işlemler, küçük işlerle meşgul iş verenler ile işçiler arasında meydana çıkıp hükümetin karışmasını icap ettirmeyecek âdi işler gibi değildir. Fabrika ve fabrika işçileri meselesi özel bir mesele gibi görünür ise de, arada meydana gelen zorluklardan bütün halka zarar gelir; çünkü ticaret, sanat ve ziraat işleri ve hatta bütün milletin işleri hep birbirine bağlıdır. İşlerin birinde düzensizlik meydana gelince, zararı herkesi kapsar. Bunun için, işçiler ile fabrika sahipleri arasında meydana gelen zorluklar herkesin zararınadır. Buna göre, adalet ve hükümet makamlarının karışma hakkı vardır. Küçük haklarda iki kişi arasında anlaşmazlık çıkınca, davayı dinleyip bir hükme bağlayacak bir üçüncüye ihtiyaç vardır ki, bu da hükümdür. Şu halde, memlekette huzursuzluk yaratan ve bazen işçilerin aşırı hareketinden veya iş verenlerin fazla aç gözlülüklerinden ileri gelen grev meselesine nasıl göz yumulabilir? Allah'a sığınırım: İnsan kendi hemcinsinden olan bir çok kimseleri aç ve çıplak ve yersiz yurtsuz görür de nasıl kendi mükemmel sarayında rahat ve huzur içerisinde oturur? İnsan, insanı ihtiyaç içinde kıvrandır görürken nasıl olur da kendi servetinden memnun ve hoşnut olur? İşte bu gerçeğe dayanarak, Tanrı şeriatleri servet sahiplerini her yıl varlıklarından bir kısmını fakir ve muhtaçlara yardım olmak üzere bağışlamaya davet eyler. Bu, Tanrı şeriatının esaslarından olup herkes için bir farzdır. İnsan, şeriatın bu hükmünü yerine getirmeğe hükümetçe zorunlu tutulmayıp ve yerine getiremediğinden dolayı da herhangi bir ceza verilmezse sırf gönül hoşluğu ile seve seve fakirlere harcanmak üzere bu masrafa katlanırsa çok makbul ve tatlı olur. Tanrı kitaplarında ve levihlerinde yazılı güzel davranışlardan kasdolunan mana da işte budur. Selâm üzerinize olsun!

VARLIKLARIN BİR KURUNTUDAN İBARET OLDUĞU HAKKINDAKİ SOFİST İDDİASI

Safsatacılara göre, varlık bir kuruntudan ibarettir. Her bir varlık sırf bir kuruntudur, mevcudiyeti yoktur. Demek isteniyor ki: Varlıkların varlığı serap veya su ve aynada görünen suretler gibidir; bunlar birer görünüşdür, gerçek mevcudiyetleri yoktur. Bu görüş batıldır, çünkü varlıkların varlığı Hak'ka nisbetle kuruntu ise de varlık alemi rütbesinde varlıkların varlığı kesin ve sabittir, inkâr edilemez. Meselâ, cansızın varlığı insanın varlığına oranla yokluktur; çünkü insan görünüşte yok olunca, cismi cemad (cansız) olur, ancak cemad kendi cemad aleminde mevcuttur. Şu halde açıkça görülüyor ki; toprak, insan varlığına oranla yoktur ve onun varlığı bir kuruntudur; bununla beraber toprağın cemad rütbesinde bir varlığı mevcuttur. Onun gibi de, varlıkların varlığı Hak'kın varlığı yanında bir hiçtir, bir kuruntudur, aynadan görünen suret gibidir. Fakat aynada görünen suretler kuruntudan ibaret ise de, bu kuruntu suretlerin asıl ve hakikati vardır ki aynada aksetmiştir. Sözün kisası, yansıma yasıyana oranla bir kuruntudur. Demek ki, varlıklar Hak'kın varlığına oranla yok olup serap veya aynada yansıyan suretler gibi iseler de kendi rütbelerinde bir varlık taşırlar. Bundan dolayıdır ki, Hazreti Mesih inkâr edenlere ve Hak'tan uzak olanlara ölü adı vermiştir. Bunlar görünüşte diri idiyse de imanlılara oranla ölü, kör, sağır ve dilsiz idiler. İşte Hazreti Mesih'in: "Bırakınız ölüler kendi ölümlerini gömsünler" sözünden maksat budur.

LXXX

KADİM VE HADİSİN NEVİLERİ HAKKINDA

Sual : Kaç türlü kadim(1) ve hâdis(2) vardır? Cevap: Bazı hikmet ve felsefe bilginlerine göre, kadim iki türdür: Zatî kadim, zamanî kadim. Hudus(2) da iki türdür. Zatî hudus, zamanî hudus.

Zatî kadim, varlığı bir sebep ile bağlı olmayandır; zatî hudus ise varlığı bir sebep ile bağlı olandır. Zamanla ilgili olan kadim başlangıçsızdır; zamanla ilgili olan hudus ise başlangıçlı ve sonludur. Çünkü: Herhangi bir şeyin varlığı dört sebebe bağlıdır: Yapanı olan sebep, maddî sebep, görünüş olan sebep, amacı olan sebep. Meselâ: Şu karyolanın bir yapanı vardır ki marangozdur; bir maddesi vardır ki ağaçtır; bir şekli var ki karyoladır; bir amacı vardır ki içinde yatılmasıdır. Şu halde, bu karyola zatî hâdistir; çünkü sebep ile bağlıdır. Varlığı sebep ile şartlıdır. Buna zatî hâdis veya gerçek hâdis derler.

Kâinat, yaratana oranla gerçek hâdistir. Beden ruhtan medet aldığına ve ruh ile ayakta kaldığına göre, ruha oranla zatî hâdistir. Ruh ise bedenden Bağımsız olup bedene oranla zatî kadimdir. Işık her ne kadar güneşten ayrılmayan bir şey ise de, güneş kadim olup ışık hâdistir; çünkü ışığın varlığı güneşin varlığına bağlıdır; güneşin varlığı ışığın varlığına bağlı değildir. Güneş feyiz verendir, ışık ise feyiz.

İkinci bir mesele var: Varlık ve yokluk her ikisi izafidir (göreceli). Falan şey yoktan var oldu deyince, maksat mutlak

(1) Başlangıçcı olmayan. (2) Sonradan olan.

yokluk olmayıp eski halin yeni hale oranla yokluk olduğudur; çünkü mutlak yok var olmaz. Mutlak yok'un var olma kabiliyeti yoktur. İnsan vardır, cemad (cansız) da: fakat cemadın varlığı insanın varlığı yanında hiçtir; çünkü insanın bedeni yok olunca toprak ve cemad olur. Ölü toprak insan âlemine gelip hayat bulunca, insan mevcut olur. Her ne kadar toprak yani cemad, kendi rütbesinde bir varlık taşır ise de, insana oranla yoktur. Maksat, her ikisinin de var olduğudur; fakat toprak ve cemadın varlığı insana oranla yokluktur, hiçtir, çünkü insan yok olunca toprak olur ve cemad haline gelir.

Şimdi, varlık âlemi mevcut olmakla beraber, Tanrı'nın varlığına oranla yokluktur. İnsan ve toprak her ikisi de mevcut, fakat nerede cemadın varlığı ve nerede insanın varlığı. O, buna oranla hiçtir. Aynı şekilde, yaratılış âleminin varlığı yaradanın varlığına oranla bir hiçtir. Şu halde kâinat var ise de Hak'ka oranla yoktur. Bundan açıkça anlaşılıyor ki, kâinat var olmakla beraber, Tanrı'ya ve Tanrı Kelimesine oranla yoktur. Tanrı Kelimesinin: "Benim A ve Z" sözü ile ifade olunan ilk'liği ve son'luğu budur; çünkü Tanrı Kelimesi, feyzin başlangıçcı ve sonudur.

Tanrı, Yaraticı oldukça yaratılan mevcuttur. Işık hakikat güneşinden her vakit parlak. Çünkü ışısız güneş koyu karanlıktır. Tanrı'nın isimleri ve sıfatları kâinatın varlığını gerektirir. Feyzin tatile uğraması Tanrı kemallerine aykırıdır.

LXXXI TENASÜH (1)

Sual : Bazı milletlerin inandığı tenasüh meselesi nasıldır? Cevap: Söyliyeceğimiz şeylerden maksat hakikatin açıklanmasıdır, yoksa başka milletlerin inandıklarıyla alay etmek değildir. Biz kimsenin vicdanına sataşmayız, itiraz etmeyiz. Bil ki: Tenasühçüler iki kısımdır. Bir kısmı öbür dünyada manevî ceza ve ödüle inanmazlar. Onun için insan, tenasühle bu dünyaya dönüp gelmek suretiyle, ceza ve ödül alır derler. Bunlar cennet ve cehennemi bu dünya ile sınırlanmış bilirler, öbür dünyanın varlığına inanmazlar. Bu kısım tenasühçüler de iki dala ayrılır. Bir bölümünün kanaatine, insan bazen bu âleme bir hayvan suretinde döner. Bundan gaye, onun şiddetli cezaya çarpılması ve acı işkenceler çektikten sonra hayvan âleminde tekrar insan âlemine dönmesidir. Bu türlü tenasüh inancına tevasüh derler. Diğer bölümü, insanın insan âleminde tekrar dönüp insan âlemine geldiğine inanırlar. Bu dünyaya tekrar insan olarak dönenler evvelki hayatın ceza ve ödülünü görürler. Buna tenasüh tabir edilir. Her iki daldakiler de bu dünyadan başka bir dünyaya inanmazlar.

Tenasühçülerin ikinci kısmı öbür dünyaya inanırlar. Tenasühü olgunlaşma vasıtası sayarlar. Onlarca, insan kemal merkezine erişinceye kadar bu dünyaya gelip gitmek suretiyle yavaş yavaş olgunlaşır. Derler ki; insan madde ve kuvvetten meydana gelmiştir. Madde, başlangıçta, yani ilk devrede, eksiktir. Madde bu dünyaya tekrar tekrar gelince olgunlaşır, safiyet ve letafet kazanır. Nihayet ayna gibi şeffaf olur. Bu takdirde ruh demek olan kuvvet bütün kemalleri ile onda gerçekleşir.

İşte tenasüh ve tevasüh meselesi kısaca bundan ibarettir. Ayrıntılara girişecek olursak söz uzar, vakit harcanır. Bu kadarı kâfi olsa gerek. Tenasüh veya tevasühe inananların bu hususta hiç bir akli delil ve kanıtları yoktur. Sırf tasavvurdan ve tahminlerden sonuç çıkarılmıştır. Kesin kanıtları yoktur. Tenasühe inananlardan çıkarsama, tasavvur, iç duyu değil, kanıt isteyiniz.

Fakat siz benden tenasühün niçin doğru bir inanış olmadığına dair delil ve kanıt istiyorsunuz. Şimdi böyle bir inanışa neden mahal olmadığını anlatalım.

Tenasühün imkansız oluşunun birinci kanıtı şudur: Görünen dış görünmeyen iç yüzün ifadesidir, mülk melekûtun aynasıdır, cismanî âlem ile ruhanî âlem birbirine uygundur. Şu duyuyla hissedilen

(1) Bir vücuttan başka bir vücuda ruh göçü.

aleme bak: Görünümde tekrarlanma yoktur. Hiç bir varlık başka bir varlığa eşit değildir ve benzemez. Teklik belirtisi herşeyde vardır ve aşikârdır. Dünyanın bütün ambarları hububat taneleriyle dolu olsa, hiç bir tane bulamazsın ki başka bir taneye noktası noktasına uygun, benzer ve aynı olsun; mutlaka arada bir fark bulunur. Birlik gerçeği bütün şeylerde mevcut olup Hak'kın birliği ve tekliği bütün varlıkların hakikatlerinde görünür olduğuna göre, aynı görünümün tekrarı kesinlikle imkansızdır. Bu nedenle, aynı bir ruhun önceki nitelik ve halleriyle bu dünyada tekrar zuhuru demek olan tenasüh, aynı görünümün tekrarı demek olduğundan mümkün değildir.

Herhangi bir maddi varlığın aynı görünüm ile tekrarı mümkün olmadığına göre, ruhani varlıklar için de gerek çıkış ve gerek iniş kavsinin herhangi bir mertebesinde tekrarı mümkün değildir; zira madde alemi ruhani aleme uygundur.

Fakat maddi varlıkların nevi bakımından dönüşleri vardır: Geçen sene yaprak, çiçek ve meyve vermiş olan ağaçlar bu sene de aynı yaprak, çiçek ve meyveleri verirler. Buna nev'in tekrarı denir. Bir kimse itiraz eyler ve derse ki, o yaprak, çiçek ve meyve dağıldı, bitki âleminde cansız âlemine indi, tekrar cansızlar âleminde bitki âlemine geldi ve bu suretle tekrar eyledi; buna verilecek cevap şudur: Geçen senenin yaprağı, çiçeği ve meyvesi dağıldı; onları terkip eyliyen unsurlar tahlile uğradı, bu fezada birbirlerinden ayrıldı; geçen senenin yaprağını, çiçeğini ve meyvesini meydana getiren parçalar tahlile

uğradıktan sonra tekrar aynen bir araya gelerek geri dönmüş gelmiş değıllerdir; hayır, onlar yeni unsurlardan meydana gelerek geri gelmişlerdir; dönüp gelen aynı fert değıl, nevidir.

İnsanın cismi de aynen böyledir. Cisim ayrışıp dağılır ve onu meydana getiren parçalar birbirinden ayrılır. Bu cisim bitki veya cansız âleminde tekrar dönüp gelecek olursa bu dönüp gelen cisim evvelki cismin aynı olamaz; çünkü ikinci defa gelen cismi meydana getiren unsurlar evvelki cismin unsurlarının aynı olamaz. Eskisi ayrışıp dağılmıştır. Geniş boşlukta saçılmış gitmiştir. Sonra unsurlardan başka parçalar bir araya gelerek ikinci cismi teşkil etmişlerdir. Eski insanın vücudunu teşkil eyliyen parçalardan bazılarının yeni insanın oluşmasında bulunması mümkündür. Fakat evvelki insanın parçalarını teşkil eyliyen unsurlar aynen eksiksiz artıksız saklanmamış ve korunmamıştır ki bunların ikinci defa bir araya gelip birleşmesinden sonraki insan meydana gelmiş olsun. Eğer bu mümkün olmuş olsaydı, o zaman eski insan cisminin tamamıyla aynen geri dönmüş olduğu, eski şahsın yeni şahs olduğu, binaenaleyh tekrarın meydana geldiğı, ruhun da cisim gibi aynen dönüp geldiğı, öldükten sonra bizzat bu dünyaya tekrar geldiğı iddia edilebilirdi.

Ve eğer, tenasüh olgunluk kazanmak içindir, madde saflaşmalı ve şeffaflaşmalı ki ruhun ışığı onda tüm mükemmelliğı ile görünebilsin, der isek bu da sadece bir kuruntudur; çünkü bu tarz düşünüşün doğruluğunu farzetsek bile, yenilenmek ve geri dönmekle nitelik değıştirilemez; eksiklik özü ne kadar dönse gelse, yine mükemmelliğın hakikati olamaz, koyu karanlık dönüp gelmekle ışık kaynağı olmaz, zayıflığın özü geri gelmekle kuvvet ve kudrete dönüşemez ve maddesel nitelik, dönüp gelmek suretiyle melekûti hakikat olamaz. Zakkum ağacı ne kadar da tekrar tekrar dikilse tatlı meyve vermez, iyi ağaç ne kadar dikilse acı meyva vermez. Şimdi anlaşıldı ki, madde âlemine tekrar dönüp gelmek mükemmellik nedeni değıldir. Bu kuruntu delilsiz ve ispatsız bir kuruntudur. Sadece bir fikirdir. Gerçekte mükemmellik kazanmanın sebebi Tanrı'nın bağışdır.

Teozofların kanaatinde, insan en yüce merkeze varıncaya kadar çıkış eğrisinde tekrar tekrar döner gelir, bu makamda madde saf bir aynaya dönüşür, ruhun ışığı bütün kuvvetiyle parlar, özündeki mükemmelliğe ulaşır. Halbuki, ilâhî meseleleri inceliyenlerce açıktır ki cismanî âlemler iniş eğrisinin ucunda son bulur; İnsanın makamı iniş eğrisinin ucunda ve çıkış eğrisinin başındadır ki en yüce merkezin mukabilidir. Keza çıkış eğrisinin başından sonuna kadar olan mertebeler ruhanî mertebelere; iniş eğrisine 'ibda', çıkış eğrisine 'ihtira' derler. İniş eğrisi maddi şeylerle son bulur, çıkış eğrisi ise ruhaniyetle son bulur. Daireyi çizen pergelin ucu geriye gitmez; çünkü bu hareket tabii harekete ve Allah'ın kurduğı düzene aykırıdır. Aksi halde dairenin intizamı bozulur. Bundan başka, bu maddi dünyanın o kadar değıer ve meziyeti yoktur ki insan bu kafesten kurtulduktan sonra ikinci defa bu tuzağı düşmeyi arzulasin. İnsanın gerçek değıer ve yeteneğı, " Ebedi Bağış " ın da yardımıyla varlık mertebelerinde ilerlemekle ortaya çıkar ve görünür, yoksa tekrar tekrar geriye dönmekle değıl.

Sedef bir kere ağzını açınca, içinde inci mi var, boncuk mu var belli olur. Bitki, bir kere bitince, diken mi verecek yoksa çiçek mi açacak ne verecek ise verecek, ikinci bir defa bitmesine ihtiyaç yoktur. Bundan başka, tabii nizama göre doğru bir şekilde alemlerin içinde seyir ve hareket, varolmanın sebebi, tabii vaziyet ve nizama aykırı bir hareket ise yok olmanın sebebidir. Ölümünden sonra ruhun dönüp geri gelmesi tabii harekete aykırı ve ilahî nizama karşıdır. Buna göre, dönüp gelmekle varoluşu elde etmek imkânsızdır. Bu, bir insanın rahim âleminde kurtulduktan sonra tekrar oraya dönmesine benzer.

Bakınız, tenasühçülerin ve tevasühçülerin ne çürük düşünceleri var. İnsanın cismine zarf ve ruhuna mazruf diyorlar; tıpkı bardak ve içindeki su gibi. Su bu bardağı bıraktı ve başka bir bardağı girerek geri geldi diyorlar. Bu tasavvur çocuk oyuncağıdır. Ruhun soyut olduğunu ve binaenaleyh onun için girip çıkma olmadığını düşünmüyorlar. Olsa olsa ruhun bedenle ilişkisi güneşin ayna ile ilişkisine benzer. Ruhun cismani âleme tekrar tekrar dönüp gelmek suretiyle mertebeler aşıp zatî kemal edinmesinden ise Allah'ın ruhun maddi dünyadaki ömrünü uzatması ve bu suretle olgunlaşmasına imkân ve fırsat bahşetmesi daha iyi olurdu. Bu takdirde ölüm kâsesinden içmeye ve sonra ikinci defa dünyaya gelmeye lüzum kalmazdı. Bu fikir bazı tenasühçülerde varlığın bu dünya ile sınırlı olup Allah'ın başka ilahî alemleri bulunmadığı hakkındaki hayallerinden doğmuştur. Tanrı'nın âlemleri sonsuzdur. Eğer ilâhî âlemler bu maddi âlemde bitseydi, yaradılış boşuna olurdu, hatta çocuk oyuncağına benzemiş olurdu.

Öyle ya, şu sonsuz varlık aleminin sonucu olan şerefli insanın varlığı şu fânî âlemde bir kaç gün gelip gidecek ve ceza ve mükâfat aldıktan sonra hepsi de sonunda mükemmelleşecek ve ilahî yaradılış ve

sonsuz mevcut varlıklar olgunlaşacak ve tamamlanacak, Rabbin Ulûhiyeti ve Tanrı isimleri ve sıfatları; bu ruhani varlıklar üzerindeki etkisi yönünden hareketsizlik ve tembellik ile sonuçlanacak! Bu hiç olur mu? "Ululuğun ve haşmetin Rabbi olan Rabbin bu türlü vasıflandırmalardan ne kadar münezzehdir."

Sayın teozofların akılları,Batlamyus ve saire gibi bazı eski filozofların kısa akıllarına benzer.Onlar da hayat ve varlık dünyasını bu yer yuvarlağı ile sınırlı sanmışlardır.Şu sonsuz varlık uzayını dokuz kat gökle sınırlandırmışlar ve hepsini de ıssız ve boş göstermişlerdi. Bakınız, ne kısa akıllılık,ne zayıf fikirlilik; şimdi tenasühçüler de ilahi alemleri insan düşüncesine sığan dünyalarla sınırlı sanıyorlar. Hatta Dürzî ve Nuseyri gibi bazı tenasühçüler varoluşu bu cismanî alemle sınırlı sayarlar. Bu ne kadar cahilâne bir tasavvur.Büyük bir güzellik ,mükemmellik ve azamet ile gözleri kamaştırıran Allah'ın bu maddi evreninde sayıya gelmez nice ışıklı yıldızlar vardır. Asıl ve esas olan ruhani alemler ise kimbilir ne kadar sınırsız ve sonsuzdur! İbret alınız, ey göz sahipleri!"

Asıl meselemize dönelim: Mukaddes kitaplarda ve Tanrı yazılarında dönüş sözü vardır. Cahiller bunun manasını anlayamamışlardır; bunu tenasüh sanmışlardır Zira Tanrı nebilerinin maksadı zâtî dönüş değil, sıfatî dönüştür; geri gelecek olan mazhar değil, ondaki kemalâttır. İncil'de Zekerira oğlu Yahya'nın Hz.İliya olduğu yazılıdır. Bundan murat, Hz. İliya'nın nefsi nâtıkasının ve şahsiyetinin Hz.Yahya'nın bedeninde görünmüş olması değildir; murat, Hz.İliya'daki kemalât ve sıfatların Hz.Yahya'da görünmesi ve zuhurudur. Geçen gece şu mecliste yanan lamba bu gece de yanınca, dün geceki lamba tekrar yandı deriz. Biz, çeşmeden su akıyordu, sonra kesildi; tekrar akmağa başlayınca, bu o sudur, tekrar akıyor deriz; ve bu ışık aynen önceki ışıktır deriz.Onun gibi de, geçen sene ilkbaharda çiçekler açıldı ve tatlı meyveler husule geldi. Müteakip sene yine çiçekler açılıp meyveler husule gelince,geçen seneki çiçekler ve meyveler tekrar görüldü deriz. Maksat, geçen seneki çiçeğin onu husule getiren unsurları ayrıştıktan sonra tekrar birleşerek aynen geri geldi ve görüldü demek değildir. Demek istenilen şudur: Geçen seneki çiçekte mevcut bulunan letafet, melâhat, güzel koku ve renk aynen bu seneki çiçekte de görüldü.Özetle bu anlatım, iki çiçek arasındaki benzeyişi ifade etmektir. Mukaddes yazılarda zikri geçen dönüşten maksat, bu türlü dönüştür. Bu bahis Kitab-ı İkan'da Kalem-i Alâ tarafından genişçe izah buyrulmuştur. Müracaat ediniz de Tanrı sırlarının hakikatine vâkıf olunuz. Selâm ve senalar olsun sana.

LXXXII

VAHDET-İ VÜCUT (PANTEİZM) (1)

Sual : Teozofi ve Tasavvuf erbabının Vahdet-i vücut konusundaki düşünceleri nasıldır? Gerçek maksadları nedir? Bu mesele hakikate yakın mıdır,değil midir? Cevap: Bil ki, Vahdet-i vücut meselesi eskidir. Teozoflara ve mutasavvıflara mahsus değildir. Aristo gibi bazı Yunan filozofları da panteist fikir ve kanaat taşıyorlardı. Aristo: "Gerçek basitlik eşyanın tamamı olup eşyanın hiç biri değildir" diyor. Basit burada bileşimin karşıtıdır; yani, bileşim ve bölünmekten kutsal ve arı olan Tek Hakikât,sonsuz şekillere bölünmüştür. O halde, gerçek varlık eşyanın tamamıdır, fakat eşyadan hiç birisi değildir. Özetle,vahdet-i vücutcularca Gerçek varlık denize ve bütün varlıklar ondaki dalgalara benzer. Varlıklardan ibaret bulunan bu dalgalar, Gerçek Varlığın sonsuz suretleridir. Şu halde, onlara göre, Kutsal hakikat Kıdem Denizidir ve sonsuz varlık şekilleri ise oluşan dalgalardır. Ve yine bu durumu gerçek bir ile sonsuz sayılara benzeterek gerçek birin sonsuz sayıların mertebeleri olarak görüldüğünü, çünkü bütün sayıların gerçek birin tekrarlanmasıyla meydana geldiğini ileri sürerler. Meselâ, iki sayısı birin tekrarlanmasıdır. Diğer sayılar da böyle.

(1) Allah'ın herşey ve herşeyin tümünün ise Allah olduğunu iddia eden doktrin.

Panteistlerin ileri sürdükleri delillerin birisi de şudur: Bütün varlıklar Kibriya Hazretleri'nin bildiği şeylerdir. Bilinen olmadan bilim olmaz. Çünkü bilim var olan bir şeyle ilgilidir, yok olanla değil. Sırf yokluğun, bilgi aynasında belirtisi ve görünümü olmaz. O halde, evrenin gerçeklerinin bilimsel bir varlığı vardır ki bunlar Ulu Tanrı'nın bilgisi dahilindedir; çünkü, bunlar İlahi bilimin şekilleridir ve kadimdir (başlangıcı bilinmeyecek kadar eski),çünkü İlahi bilim kadimdir. Bilim kadim olduğuna göre bilinenler de kadim olur ve evrenin belirtileri ve görünümleri ki bunlar Birlik Zatı'nın kadim bilgileri olup İlahi Bilim'in ta

kendisidir. Çünkü Birlik Zati'nin Hakikati ve bilim ve bilinen şeylerin birbirinden ayrılmaz bir birlik teşkil ettiği kesin ve kararlaştırılmıştır. Aksi takdirde Birlik Zati çokluğa uğrar ve kadimlerin birden fazla olması gerekir ki bu da bâtıldır. Şu halde, sabit oldu ki, bilinenler bilimin aynen kendisidir ve bilim Zati'nin aynen kendisidir; yani Bilen, bilim ve bilinen tek bir gerçektir. Bundan başka birşey düşünür isek, kadimin çokluğu gerekir, ardarda oluşur ve kadimler sonsuzlukta karar kılar. Evrenin belirti ve görünümüleri Hak'kın Bilimi'nde Birlik Zati'nin aynı olduğundan ve arada hiçbir ayrıcalık bulunmadığından dolayı gerçek bir birlik vardır. Ve bütün bilinen şeyler basitlik ve birlik üzere Birlik Zati'nin gerçekliğinde saklı ve yazılıdır. Yani basitlik ve birlik üzere Ulu Tanrı'nın bilgileridir ve Tanrı Zati'nin aynıdır. Tanrı, zuhur edip görüldüğünde, evrenin ilmî bir varlık taşıyan bu görünümüleri ve belirtileri, yani İlahi bilimin bu şekilleri, dışarıda görünür bir varlık bulmuşlardır ve o Gerçek Varlık sonsuz şekillere bölünmüştür. İşte onların görüşlerinin aslı budur.

Teozoflar ve mutasavvıflar iki kısımdır. Bir kısmı avamdır. Bunlar sırf taklit yüzünden Panteizme inanırlar ve kendi meşhur âlimlerinin maksatlarını kavramamışlardır. Zira bu kısım mutasavvıfların zannına göre, Varlık'tan murat, insan zihin ve aklının kavrayabildiği, yani insanın temel olarak idrak eylediği genel varoluştur; halbuki, bu genel varoluş, varlıkların gerçeklerine karışan geçici belirtilerden bir belirtidir; varlıkların mahiyetleri (nitelikleri) ise özüdür. Varlıklarla var olan bu belirtisel varoluş, eşya ile var olan eşya özellikleri gibi, belirtilerden bir belirtidir. Elbette ki öz, belirtilerden önde gelir. Zira öz asıldır, belirti ise ayrıntıdır; öz kendi kendine mevcuttur, belirti ise başka bir şeyle mevcuttur, yani mevcudiyeti başka bir öze muhtaçtır. Bu durumda, Yaratan yaratılanın sonucu olurdu; yaratılana muhtaç olurdu, ve yaratılan Yaratan'dan bağımsız olurdu.

Örneğin, yalın elemanların Tanrı'nın genel düzenine uygun olarak her bileşimi, varlıklardan bir varlık oluşturur. Yani belirli elemanların bileşimiyle bitkisel bir varlık meydana gelir; başka elemanların bileşiminden hayvansal bir varlık meydana gelir; ve başka elemanların bileşiminden diğer varlıklar oluşur. Bu durumda eşyaların varoluşu eşyaların gerçeğinin sonucu oldu; belirtileden bir belirti olan ve tutunacağı bir öze muhtaç bulunan bu varlık, nasıl olur da Başlangıçsız Zat ve Herşeyi Yaratan olur?

Fakat teozof ve mutasavvıfların üstad alimlerinden bu konuyu derinlemesine incelemiş olanların fikirlerine göre varoluş iki türdür: Birisi insan zihninin anlayabildiği genel varoluştur; bu bir oluşumdur, belirtilerden bir belirtidir, ve eşyaların gerçeği özüdür. Fakat vahdet-i vücuttan (panteizm) maksat, insan zihninin anlayabildiği bu genel varoluş olmayıp Gerçek Varoluş'tur ki her türlü yorumdan arınmış ve kutsanmıştır; Gerçek Varlık, eşyanın oluşumuna neden olan varlıktır. Gerçek Varlık bir Tek'tir, yani öyle bir gerçek Birim'dir ki bütün şeyler -madde, kuvvet ve insan zihninin anlayabildiği genel varoluş - onunla varlık kazanmıştır. İşte teozoflar ile mutasavvıfların inandıkları meselenin hakikati budur.

Sonuçta, her şeyin oluşumunun nedeninin Tek olduğu konusunda filozoflar ve nebiler aynı görüştedirler. Ancak fark şudur ki, nebilere göre, Tanrı'nın Bilgisi varlıkların varoluşuna muhtaç değildir, yaratılanın bilgisi bilinenlerin varoluşuna muhtaçtır. Tanrı'nın Bilgisi başkasına muhtaç olur ise, bu bilgi Tanrı bilgisi olmaz, yaratılanların bilgisi olur; çünkü başından beri var olan ile sonradan olan farklıdır, sonradan olan başlangıçta var olana karşıttır. Sonradan olmanın gereği olarak yaratılana yakıştırdıklarımızı, Tanrı için yakıştırmayız; çünkü, sonradan olan için, noksanlıklardan arınmış ve kutsanma Gerekli Olan'ın özelliklerindedir. Örneğin, cahilliği görüp başlangıçtan beri Var Olan'ın bilimini kanıtlarız; sonradan olanın güçsüzlüğünü görüp başlangıçtan beri Var Olan'ın güçlülüğünü kanıtlarız; sonradan olanın yoksulluğunu görüp başlangıçtan beri Var Olan'ın zenginliğini kanıtlarız. Öyleki sonradan olan, kusurların kaynağıdır ve başlangıçtan beri Var Olan, mükemmelliklerin toplamıdır. Çünkü sonradan olan bilim bilinen şeylere muhtaçtır, başlangıçtan beri Var Olan Bilim bilinenlerin varlığından bağımsızdır. Bundan dolayı, varlıkların görünümüleri ve belirtileri -ki Ulu Tanrı'nın bilgisindedir- başlangıçtan beri var olmamıştır; ve bu Tanrısal mükemmel özellikler aklın kavrayışına sığmaz ki Tanrı Bilgisi bilinenin varoluşuna muhtaç mıdır, değil midir diye hüküm verebilelim.

Özet olarak bu mutasavvıfların en büyük kanıtıdır; ve eğer onların bütün delillerini söyleyip cevaplarını vermeğe kalkışacak olursak çok uzun sürer. Onların, yani tanınmış teozofî ve tasavvuf alimlerinin kesin delili ve parlak kanıtı budur.

Ama eşyanın oluşumuna sebep olan Gerçek Varlık meselesinde, yani bütün yaratıkların varoluşuna sebep olan Birlik Zati'nin gerçekliğinde ittifak vardır. Ancak şu fark var; mutasavvıflara göre, " eşyanın gerçekleri Gerçek Birlik'in zuhur etmesidir (ortaya çıkmasıdır) ". Ve Nebiler buyuruyor; " eşyanın gerçekleri

Gerçek Birlik'ten sudur etmiştir (yayılmıştır) ", ve zuhur ile sudur arasındaki fark büyüktür. Zuhur ederek görünüş tek bir şeyin sonsuz suretlerde ortaya çıkmasıdır. Örnek olarak, bitki mükemmelliklerini taşıyan tek bir tane zuhur edince, sonsuz dal, yaprak, çiçek ve meyve suretlerinde şekillenir; buna zuhur ederek görünme denir. Sudur ederek görünmede ise, o Gerçek Birlik kendi kutsallığının ululuğunda kalır ve devam ederken, evrenin varlıkları ondan sudur etmiştir ,zuhur etmemiştir.Bunun örneği güneş ile ışınlarıdır. Işınlar güneşten sudur ederek bütün evren üzerine bereket saçar; güneş ise kendi kutsallığının yükseklerinde durur, bulunduğu yerden inmez,ve ışınlar şeklinde parçalanmaz; varlıkların kimliğinde varlıkların görüntü ve belirtileri şeklinde görünmez; başlangıçtan beri Var Olan sonradan var olan haline dönüşmez; Mutlak Zenginlik fakirliğe esir olmaz; Saf Mükemmellik, sırf noksanlık olmaz.

Sözün kısası budur ki mutasavvıflar Yaratan ve yaratılanı kabul eder ve derler ki Yaratan yaratılanların sonsuz şekillerine dağılıp zuhur etmiştir. Deniz gibi, dalgaların sonsuz şekillerinde görünmüştür. Bu sonradan olma ve kusurlu dalgalar, bütün ilahi mükemmellikleri toplayan Kadim Deniz'in aynıdır. Buna karşılık Nebiler derler ki Yaratan âlemi vardır,Melekût âlemi vardır, Yaratılan âlemi vardır:Hak'tan üç şey sudur etmiştir.İlk sudur eden, Melekût bağışdır ki varlıkların gerçeklerinde görünür; güneşten sudur eden ve varlıklarda görünen ışık gibidir, ve bu bağış ki ışıktır,herşeyin gerçeklerinde sonsuz suretlerle görünür,ve herşeyin niteliğinin istidat ve yeteneğine göre görünüm ve belirlilik kazanır.Buna karşılık mutasavvıfların dediğine bakılırsa, Bağımsız Zenginliğin yoksulluk derecesine düşmesi, Başlangıcı Olmayan'ın sonradan olanın görünümüleriyle bağlanması, Salt Güç'ün güçsüzlük aynasında maddî sınırlarla sınırlanması gerekli olur,ve bu apaçık bir yanlışlıktır.Bakınız, yaratıkların en şerefli olan insana ait gerçeklik hayvansal gerçekliğe alçalmaz,duygu gücüne sahip olan hayvanın niteliği bitki derecesine inmez,ve gelişme gücüne sahip olan bitkinin gerçekliği cansız cisim gerçekliğine düşmez.

Özetle, üstün gerçekler düşük derecelere alçalmaz ve inmez; Öyleyse, her türlü yüceltme ve övmeden kutsanmış olan Tanrısal Genel Gerçeğin,tüm kutsallık ve saflığına rağmen, eksiklik kaynağı olan maddi varlık suretlerine ve gerçeklerine dönüşmesi nasıl mümkün olur? Bu sırf vehimdir ve olmayacak bir hayaldir.Tersine,Kutsal Öz ilahi mükemmellikleri kapsar: Tüm varlıklar yayılan tecelli bağışından yararlanırlar ve O'nun Melekut'unun mükemmellik ve güzelliğinin nurlarından pay alırlar;güneş ışınlarının nurundan bağış alan bütün yeryüzü varlıkları gibi ve güneş alçalmaz ve kendisinden bağış alan yeryüzü varlıklarının niteliklerine inmez. Akşam yemeğinden sonra ve gecenin bu geç vaktinde bundan fazlasını yazmağa zaman yoktur.

Selâm üzerinize olsun.

LXXXIII

İDRAK ÖLÇÜLERİ

İdrakin kesin olan ölçüsü dördttür. Eşyanın hakikatleri bu dört ölçü ile idrak olunur.

1. Birinci ölçü duyudur : Görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma vasıtasıyla duyulan şeylere hissedilen denir. Bugün bütün Avrupa filozoflarına göre bu ölçü tam bir ölçüdür. Onlara göre, ölçülerin en büyüğü histir. Bu ölçüye mukaddes gözüyle bakarlar. Halbuki bu ölçü eksiktir, çünkü yanılır. Meselâ, duyu ölçüleri içerisinde en büyüğü gözdür. Göz serabı su görür, aynadaki sureti gerçek sanır ve var görür; büyük cisimleri küçük bilir, dönen bir noktayı daire zanneder, yeri durur ve güneşi yürür sanır. Bunun gibi bir çok şeylerde hataya düşer; onun için bu ölçüye bel bağlanmaz.

2. İkinci ölçü akıl ölçüsüdür : Bu ölçü ilk feylesoflara ve hikmet direklerine göre idrakin ölçüsü idi. Onlar akıl ile kanıtlamaya çalışırlar, aklî delillere baş vururlardı; çünkü getirdikleri delillerin hep aklî deliller olduğunu görüyoruz. Bununla beraber, bu feylesoflar bir çok meselelerde anlaşmazlığa düşmüşlerdir; görüşleri başka başka idi; hatta zaman zaman fikir ve kanaat değiştirdikleri de olurdu. Meselâ, bir mesele üzerinde yirmi yıl çalışıp aklî delillere dayanarak müsbet bir hüküm verdikten sonra yine aklî delillere dayanarak aynı mesele hakkında bu defa menfî bir hüküm verdikleri vâkidir.Eflâtun bile ilkin aklî deliller getirerek yerin durduğunu ve güneşin yürüdüğünü ispat etmiş iken, sonradan yine aklî delillere dayanarak güneşin merkez ve arzın hareketli olduğunu ispat etmişti. Sonra, Batlamyos'un fikri meşhur oldu, Eflâtun'un fikri tamamen unutuldu,ve nihayet yeni bir astronom onun görüşünü tekrar diriltti. Aynı şekilde

matematikçiler kendi aralarında -hepsi aklî deliller ile kanıtlamaya çalışmış oldukları halde- anlaşmazlığa düşmüşlerdir; aynı şekilde bir mesele hakkında aklî delillere dayanarak müsbet bir hüküm vermiş iken bir müddet sonra yine aklî delillere dayanarak aynı mesele hakkında menfî bir hüküm vermişler. Meselâ, feylesofun biri bir müddet falan bir görüşte sebat edip o görüşü ispat yolunda delil ve kanıt getirdiği halde sonradan o görüşü bırakıp yine aklî delillere dayanarak aynı görüşü reddetmiştir. O halde, demek oluyor ki, akıl ölçüsü tam bir ölçü değildir. İlk filozoflar arasındaki anlaşmazlık, sebatsızlık ve fikir değişikliği akıl ölçüsünün tam olmadığına delildir; çünkü akıl ölçüsü tam olsaydı, hepsinin her fikir üzerinde anlaşması ve her görüşte birleşmesi icap ederdi.

3. Üçüncü ölçü nakil ölçüsüdür : Bu, mukaddes kitapların naslarıdır: Tanrı Tevrat'ta şöyle buyurmuştur, İncil'de böyle buyurmuştur, gibi. Bu ölçü de tam değildir; çünkü nakli idrak eyliyen de akıldır. Akıl kendisi yanılabilir olduktan sonra nakledilen sözlerin manalarını idrak ve açığa çıkarılmasında yanılmıyacağı nerden belli? Doğru anlamayıp hataya düşmesi ve emin olamaması mümkündür. Bu ölçü, din liderlerinin ölçüsüdür. Onların kitaplardaki naslardan idrak eyledikleri şeyler ancak kendi akıllarına göre idrak edilen şeylerdir. Yoksa hakikatin kendisi değildir. Akıl terazi gibidir, naslardan çıkarılan mana o terazide tartılan şeydir. Terazi bozuk olur ise, tartılan şeyin tartısı nasıl belli olur?

Şu halde, bil ki: Halkın elinde olan ve halkça inanılan şeyler, hata yapılması muhtemel olan şeylerdir; çünkü bir hususun red veya kabulüne dair hissî delil getirilir ise, bunun tam bir ölçü olmayacağını gördük; aklî delil getirilir ise, bunun da tam olmadığı görüldü; veya naklî delil getirilecek olur ise, bunun da sakat olduğu sabit oldu. Demek ki halkın elinde güvenilir bir terazi yoktur. Ancak, doğru ölçü Ruhulkudüs'ün bağıdır. Bunda şek ve şüphe yoktur. Bu, insana erişen Ruhulkudüs teyidleridir. Sağlam bilgi, ancak bu sayede hasıl olur.

LXXXIV

TANRI MAZHARLARININ ÖĞRETİLERİNE UYMAK LÜZUMU

Sual : Bazı kimseler var ki iyi ameller işlerler, umumun iyiliğini isterler, güzel huyludurlar, bütün insanlara karşı sevgi ve şefkat beslerler, yoksullara bakarlar, umumî barış husulüne çalışırlar. Bu gibilerin Tanrı öğretilerine ne ihtiyacı var? Onlar kendilerini bundan bağımsız sayıyorlar. Bu türlü insanların durumu nasıldır?

Cevap: Bil ki: Bu ameller, gidişler ve sözler iyidir, güzeldir, insanlığın şerefidir; fakat sadece bu ameller kâfi değildir; zira bunlar son derece güzel bir vücut olmakla beraber ruhsuzdur. Hayır, ebedî hayata, sermedî ululuğa, küllî nuraniliğe, gerçek kurtuluşa kavuşturan şey Tanrı'yı tanımaktır. Bircik gerçek Tanrı'yı tanımak herhangi bir şeyi tanımaktan önce gelir. Bu, insanlık âleminin en büyük vasfıdır; çünkü bu maddî varlık dünyasında eşyanın hakikatlerini tanıyıp bilmek maddî fayda bahşeyler, bu sayede zâhirî medeniyet ileri gider; Tanrı irfanı ise ruhani ilerleme ve çekiciliğe, gerçek basirete, insanlık âleminin yükselmesine, ilâhî medeniyete, ahlâkın düzeltilmesine ve vicdanın nuraniliğine sebep olur.

Ve sonra, Tanrı sevgisi iledir ki, Hak'kı tanıma sayesinde, sevgi ışığı gönül şişesinde yanar, ufuklar aydınlanır, insanı varlığı melekûtî hayat bulur. Gerçekten, insanın varlığının neticesi Tanrı sevgisidir ve Tanrı sevgisi hayat ruhudur, ebedî feyizdir. Allah muhabbeti olmasaydı, insan yüreği ölü ve vicdanî duygulardan mahrum olurdu; Tanrı sevgisi olmasaydı, insanlık âleminin mükemmelliği yok olurdu; Tanrı sevgisi olmasaydı, insan yaradılışında gerçek şefkat bulunmazdı; Allah sevgisi olmasaydı, ruhanî birlik vücut bulunmazdı; Tanrı sevgisi olmasaydı, insanlık âleminin birliği ışığı sönerdi; Allah muhabbeti olmasaydı, Doğu ile Batı iki dilber gibi kucaklaşmış olmazdı; Tanrı sevgisi olmasaydı, ihtilâf ve ayrılık uyuşma ve anlaşmaya dönüşmezdi; Allah muhabbeti olmasaydı, yabancılık dostlukla sonuçlanmazdı; Tanrı sevgisi olmasaydı, ağyar yar olmazdı. İnsan sevgisi Tanrı sevgisinin bir parıltısı ve Tanrı mevhibesinin bir feyizidir.

İnsanlar türlü türldür; görüşler başka, duygular ayrı. Görüşler, düşünüşler, anlayışlar ve duyular arasında görülen bu ayrılık zatî lâzımelerden ileri gelir; zira varlık mertebelerinde fark bulunması sonsuz suretlere dönüşmüş olan varlığın icaplarındandır. Şu halde, bize öyle küllî bir kuvvet lâzımdır ki bütün bu

muhtelif duyuların, düşüncülerin ve görüşlerin üstünde olsun. Ancak böyle bir kuvvettir ki mevcut ayrılıkları bir hükme bağlar, bütün fertleri insanlık âlemi birliğinin nüfuzuna tâbi kılar. İnsanlık âleminde en büyük kuvvet Tanrı sevgisidir ve bu inkâr edilemez bir hakikattir. Tanrı sevgisi, muhtelif milletleri birlik çadırının altına getirir, birbirlerine zıt olan ve birbirlerini sevmiyen kavim ve kabileleri birbirine sevdirebilir ve ısıdırır. Bakınız: Hazreti Mesih'ten sonra nice muhtelif ümmetler, ırklar, kabile ve kavimler Tanrı kelimesinin gölgesine gelmişler; bin yıllık ayrılık ve uyuşmazlık ortadan kalkmış; ırk ve vatan evhamı yok olmuş; can ve vicdan birliği husule gelmiş; cümlesi gerçek ruhanî Hıristiyan olmuşlardır.

İnsanlık âleminin iftiharını iyi niyet iledir. İyi niyet iyi amelin temelidir. Bazı hakikât arayıcıları iyi niyeti amele üstün saymışlardır; çünkü iyi niyet halis nurdur, garazdan ve hile ve kötü niyetten arıdır, halbuki, bir kimsenin görünüşte işlediği güzel bir amel şahsî bir garaza dayalı olabilir. Meselâ kasap bir koyunu besler, korur; fakat onun bu iyi ameli faydalanma garazından ötürü olup neticesi zavallı koyunun boğazlanmasıdır. Nice güzel ameller var ki şahsî bir garaza dayalıdır. İyi niyet bu kusurlardan arıdır.

Hasılı, Tanrı irfanından, Tanrı sevgisi tezahüründen, kendini vermektense iyi niyetten sonra güzel amel tam ve mükemmeldir, yoksa iyi amel ne kadar da beğenilmiş olsa Tanrı irfanına, Rab sevgisine, doğru niyete dayanmadıkça eksiktir. Meselâ, insan vücudunun, mükemmel olmaksızın için, bütün kemâllerle mükemmel olması gerektir. Göz çok aziz ve makbul ise de kulak ile desteklenmek ister. Kulak çok makbul ise de konuşma kuvveti ile desteklenmek ister. Konuşma kuvveti hoş bir şey ise de akıl kuvvetinin yardımına muhtaçtır. Öbür kuvvetleri, organları ve uzuvları da buna kıyas et. Bu kuvvetler, hasseler, uzuvlar ve parçalar bir araya toplanınca mükemmel bir vücut meydana gelir. Şimdi dünyada bir kısım insanlar türemiştir; bunlar hakikaten umumun iyiliğini istiyorlar, ellerinden geldiği kadar mazlûmlara yardım ediyorlar, fakirlere bakıyorlar, umumî barış ve güven taraftarlığı yapıyorlar. Bunlar bu yönden mükemmel iseler de Tanrı irfanını ve Tanrı muhabbeti yönünden eksik ve yoksundurlar.

Filozof hekim Galenos , Eflâtun'un şehir idaresinden bahseyliyen risalesine yazdığı açıklayıcı kitabında, dinî inanışların sağlam bir medeniyette büyük rolü olduğunu beyan eyliyerek şu delili ileri sürüyor.

"Topluluk, kanıtla açıklama üslubunu takip edip anlayamaz, bu sebepten öbür dünyada mücazat ve mükâfat olduğunu bildiren bir takım rumuzlu sözlerle muhtaçtır. Bunun böyle olduğuna kanıt şudur ki; bugün Nasrani'ler diye meşhur bir kavim var. Bunlar uhrevî ceza ve ödüle inanırlar. Gerçek bir filozoftan meydana gelen güzel ameller gibi ameller bunlardan meydana gelir. Hepimiz bunların ölümden korkmadıklarını görüyoruz. Adalet ve insafa karşı gösterdikleri rağbet ve istek onları âdeta hakikî feylesof geçinenler mertebesine çıkarmaktadır."

Şimdi siz dikkat ediniz: Mesih'e inananlardaki doğruluk, fedakârlık, ruhanî duygular, iyi niyet ve iyi ameller ne derece olmalı ki Galenos gibi bir filozof, kendisi Hıristiyan olmadığı halde, Hıristiyanların ahlâk ve kemallerine şahadette bulunarak gerçek filozof olduklarını söylüyor. Bu üstünlükler ve temiz huylar sadece güzel ameller ile meydana gelmez. Eğer maksat sırf iyilik meydana getirmek ise, şu lamba da şimdi yanıyor ve burasını aydınlatıyor. Bu aydınlığın iyi bir şey olduğunda hiç şüphe yoktur; bununla beraber, bu lambayı övmüyorsun. Yerde bulunan bütün varlıkları büyütüp hararetiyle geliştiren şu güneşten daha büyük iyi olur mu? Fakat bu iyi, iyi niyetten, Tanrı sevgisinden ve Tanrı'yı tanımaktan ileri gelmediği için övgüye değer görülmez. Fakat bir şahıs başka bir şahsa bir bardak su ikram edince, kendisine su ikram edilen şahıs bundan memnun olarak teşekkür eder. Şimdi fikirsiz insan şöyle der: Cihanı aydınlatan ve büyük bir feyiz saçan güneşe tapmalıyız ve onu övmeliyiz. Neden ondan memnun ve müteşekkir olmalıyım da elinden çok bir şey gelmiyen bir insanı övelim? İşte fikirsiz insan böyle der. Fakat hakikat gözüyle bakacak olur isek görürüz ki, insandan gelen bu küçük fayda vicdanın emrettiğidir. Onun için övülmeğe değer. Güneşin ışık ve ısı vicdani olmadığından övülmeğe ve teşekkürü lâıyk değildir. Onun gibi de, bazı kimselerden meydana gelen iyi ameller her ne kadar övülmeye değer ise de, ancak bu iyi ameller Hak'kın tanınmasından ve Tanrı sevgisinden ileri gelmediği için eksiktir.

Bundan başka, insaf gözüyle bakacak olur isen, görürsün ki, diğer insanlar tarafından işlenen bu güzel ameller de esasında Tanrı öğretilerinin eseridir. Geçmiş nebiler insanlara bu gibi amellerin iyi olduğunu öğretmişler, bunlardaki güzel yönleri onlara göstermişler, bunlardan doğacak güzel neticeleri anlatmışlardır. Bu öğretiler insanlar arasında yayılmış, nesilden nesile geçerek bu kimselere kadar gelmiş, kalbleri bu kemallere yöneltmiştir. İnsanlar, bu amellerdeki güzelliği ve insan alemine getirdiği mutluluğu

görünce uyuvermişlerdir. Demek ki bu da Tanrı öğretilerindedir.Fakat tartışma ve mücadele değil, bir parça insaf gerektir.

Hamdolsun Siz İran'a gittiniz: Hz.Bahau'llah'ın saçtığı kutsal kokular sayesinde İran'luların nasıl insan sever bir hale gelmiş olduklarını gördünüz. Bundan önce, bir İran'lı, İran'lı olmıyan birine rastlayınca, onu iğneleyip hakaret eder, ona karşı düşmanca ve kindar davranır, hatta pis olduğuna hükmeder, İncil ve Tevrat'ı ateşe verir, elleri bu kitaplara dokunacak olursa hemen yıkarı. Şimdi ise,onların çoğunluğu toplantılarında her fırsatta bu kitaplardan parçalar okurlar,tefsir ederler, onlardaki manaları ve rumuzları inceden inceye açıklarlar. Onlar kendi düşmanlarını beslerler, kan içici kurtları Tanrı sevgisi kırlarında otlayan ahı imişler gibi okşarlar. Onların gidişini ve davranışını gördün, sair İran'luların da ahlâkı hakkında bir fikir edindin. Ahlâktaki, davranıştaki ve konuşuştaki bu değişiklik Tanrı muhabbetinden başka bir vasıta ile meydana gelir miydi? Tanrıya yemin olsun ki, hayır; İlim ve eğitim vasıtasıyla bu ahlâk ve davranışı yerleştirmek isteseydik, bin sene çalışıp beklememiz icap ederdi. O da herkesi kapsamazdı.Şimdi ise, Tanrı sevgisi sayesinde bu sonuç büyük bir kolaylıkla alınmıştır.

İbret alınız, ey akıl sahipleri!

Bahai Eserleri
Basım ve Dağıtım A.Ş.